AYLIK SİYASİ DERGİ
ŞUBAT 1992 SAYI:21
FİYATI 10000 TL. (KDV DAHİL)

Demokrat!

MUHALEFET

POLİTİK DOĞRULARDAN YAŞAMSAL GERÇEKLİĞE

KAGARLITSKY:
"Sosyalizm şimdi daha çekici"

TÜRKİ CUMHURİYETLER KİME YAR OLACAK ?

LENİN'İN ÜTOPYASI, TARİHİN CİLVESİ.

SOVYETLER: TARİH & BUGÜN

ŞHP: İktidarın dayanılmaz çekiciliği

DİSK'te veda töreni

Botan günleri

Nazım Hikmet'e komünist kalma hakkı

Cabrera Infante
KAPANDA ÜÇ KAPLAN

Infante'yi edebiyat devleri arasına katan **Kapanda Üç Kaplan**'da Batista'nın devrişilinin öncesindeki Havana gece yaşamı anlatılır. Alaycı bir dilin kullanıldığı roman bir dizi monologdan oluşur: Sık sık argoya, cinaslara ve sözcük oyunlarına başvurulur. Dinamik, panoramik bir üslupla maddi ve manevi karmaşaya düşen bir toplumdan kesitler verilir. Bu toplumda dil de acayipleşir ve yeni iletişim yolu arayan insanlar tarafından yeniden biçimlendirilir.

Kimi eleştirmenler, Infante'nin karakterlerinin **"kaos içinde düzen, değişim diyarında değişmezlik, sın... lamalar dünyasında sınırsızlık"** arayışlarına dikkat çekerler. Ve **Kapanda Üç Kaplan**'ı Güney Am... ka'dan çıkan en önemli çağdaş romanlardan biri olarak kabul ederler.

"**Kapanda Üç Kaplan** büyük şehrin karmaşasına baktığında onda bir dil şöleni gören modern roman klasiklerind... Tristram Shandy'den bu yana yazılmış en gülünç, en eğlenceli, en matrak ve sıradışı romanlardan biri."

ORHAN PA...

"Joyce'un **Ulysses**'inden sonra, hiçbir romancı bu denli özel bir dil ve bu denli yetkin bir labirent kuramaz, sanılı... Oysa bu tehlikeli serüveni göze alma cüreti gösteren, üstelik bu cüretle düz orantılı bir başarı grafiği çizen birkaç rom... oldu dünyada: **Sek sek** ile Cortazar, **Mobil** ile Butor, **Harfler** ile John Barth, **Hayat Kullanım Kılavuzu** ile Pere... **Christophe ve Yumurtası**'yla Fuentes ilk akla gelen örnekler. Gene de Joyce'a en yakın örnek, bir dil çılgını olan In... fante'nin olağanüstü **Kaplanlar**'ı sanıyorum."

ENİS BATUR

Marge Piercy
ZAMANIN KIYISINDAKİ KADIN

Connie, zihinsel yetenekleri çok gelişmiş, hayat dolu bir kadındır. Ama bu özellikleri "düzen"e sürekli yenik düşmesini engelleyememiştir. Sevdiği insanlar devlet ya da ölüm tarafından birer birer elinden alınmıştır. Şiddet eğilimleri gösterdiği için daha önce kendi rızasıyla gittiği tımarhaneye bu kez zorla tıkılır. Üzerinde onu sebzeye çevirecek bir deney yapmak isterler. Zihin gücüyle ilişkiye geçtiği bir ütopya halkının yardımıyla mücadeleye başlar.

Romanda bütün bunlar olurken aslında, son dönemde teorik düzlemde Foucault, Feyerabend, Clastres, Illich, Laing, Aries gibi düşünürlerin, feministler ve yeşillerin sorguladığı modern toplumun vazgeçilmez sandığı birçok kurum ve anlayışın keskin bir eleştirisi de yapılır. Burada çizilen ütopyada çekirdek aile, devlet, hapishane, hastane, okul, çocukluk gibi kurumların hiçbiri yoktur; üretim kadar doğanın dengesini gözetmek de önemlidir; deliliğe kontrol edilmesi gereken bir süreç olarak değil, herkesin yaşayabileceği öğretici bir deneyim olarak bakılır; yaşam biçimlerini düzenlerken ilkel denen toplumlardan çok yararlanmışlardır, ölenler törenlerle uğurlanır; en çok zaman insan ilişkilerinin ve onun bir türevi olarak düşünülen siyasal kararların tartışılmasına ayrılır, cinsel ilişkilerde özgürlük kadar kıskançlığa da yer vardır...

Siyasal bir tavır almanın ille de bir romanın estetik değerinden ödün vermek anlamına gelmediğinin, aksine böylesi bir bileşimin ne kadar ufuk açıcı olabileceğinin ender rastlanan örneklerinden biridir **Zamanın Kıyısındaki Kadın**.

Demokrat!

ŞUBAT 1992
Yıl:3 Sayı: 21 Fiyatı:10.000TL.
Yurtdışı fiyatı: 5 DM

BASSAN AŞ. Adına Sahibi:
Hikmet KOÇAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Ümit ERDOĞDU

Bu Sayıda Katkısı Olanlar:
Fevzi ARGUN, Okan ARPAÇ, Yılmaz AYSAN, Oğuz BİLİCİ, Tanıl BORA, İbrahim ÇEŞMECİOĞLU, Çiğdem ÇİDAMLI, Şaban DAYANAN, Füsun DEMİRALP, Selçuk DEMİREL, Mustafa DEMİRKANLI, Ragıp DURAN, Tansel EMANET, Ersin ERGÜN, Hülya ERDOĞAN, Ümit ERDOĞDU, Bülent FORTA, Haluk GERGER, Erdem GÜL, Engin GÜNAY, Selami İNCE, Arslan Başer KAFAOĞLU, Ercan KANAR, Necla KANBUR, Semra KARDEŞOĞLU, Ertuğrul KÜRKÇÜ, Nadire MATER, Nimet MENTEŞEOĞLU, Hasan NECİP, Erdinç NEHARİ, Ahmet OKTAY, Özlem ONARAN, Emirhan OĞUZ, Levent Yılmaz ÖNER, Mahmut T. ÖNGÖREN, Ömer ÖZGÜNER, Sedef ÖZTÜRK, Melih PEKDEMİR, Levent SAÇILANATEŞ, Şenal SARUHAN, Emre SENAN, E. Levent SERGİN, Hayati SOYDAN, Ata SOYER, Caner SOYLU, Ülfet TAYLI, L. Doğan TILIÇ, Sibel TOPAKTAŞ, Çetin UYGUR, Hasan UYSAL, Mecit ÜNAL, Murat YETKİN

Ofset Hazırlık:
BASSAN AŞ.

Basıldığı Yer:
Serler Matbaası

Dağıtım:
Hür Basın Dağıtım AŞ.

Adres:
Çatalçeşme Sokak 50/6 Cağaloğlu
İSTANBUL
Tel: 512 08 77 Tel-Fax: 528 62 32

Ankara Büro:
Sağlık 2 Sokak No:65/12 Yenişehir
ANKARA
Tel: 131 21 48 Fax: 133 61 54

Yurtiçi Abone:
Yıllık: 100.000 TL.
Altı Aylık: 50.000 TL.

Yurtdışı Abone:
Avrupa Yıllık: 50 DM
Avrupa Altı Aylık: 25 DM
Amerika Yıllık: 30 $
Amerika Altı Aylık: 15 $
Adnan Bostancıoğlu adına
Akbank Türbe Şb. 0007381-7/A00/10
Döviz Hs.No: Akbank Türbe Şb.
0007333-8BU6/01
Posta Çeki Hs.No: 650004

İÇİNDEKİLER

Memurlar yeniden miting alanındaydı

26 Ocak Pazar günü saat 13.00'e doğru öğretmenler, belediyeciler, sağlıkçılar, demiryolcular, tarımcılar, PTT ve maliye çalışanları Çağlayan Meydanı'nda toplandılar. Toplumun diğer kesimlerinden, siyasi çevrelerden, gençlikten de genişçe bir katılımın olduğu mitinge anlamlı bir destek de haftalardır direnişte olan Yurtiçi Kargo işçilerinden geldi. Yaklaşık 5000 kişilik bir kortej Çağlayan Meydanı'ndan Şişli Abide-i Hürriyet Meydanı'na kadar yürüyerek miting alanında yerlerini aldılar. Sendika genel başkanları ayrı ayrı yaptıkları konuşmalarda mücadele sürecinde kurdukları sendikalarının şimdi anayasal ve yasal güvenceye kavuşturulma ihtiyacını, koalisyon hükümetinin vaadlerini gerçekleştirme konusunda oyalayıcı bir tutum içinde olduğunu, sonuçta çıkaracakları yasada grev ve toplusözleşme hakkının yeralmayacağı gibi endişelerini dile getirdiler. Şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da grev ve toplusözleşme hakkı için mücadele vereceklerini, işlevsiz bir sendika yasasına razı olmayacaklarını anlattılar. Memurlar çalışma yaşamının ve toplumun demokratikleşmesi için "devlet hizmetlisi" değil, "kamu çalışanı" olma bilinciyle sendikal mücadelede yeralıyorlar. Miting bu anlamda önemli bir kilometre taşıydı.

Alışanlar ve susanlar....

İkisi 19, diğeri 17 yaşında. "Ölü ele geçirilenler" listesinde üç yeni isim... Ölüm tüm yaşlar için erkendir. Ama 17... 19... Hele böylesi bir ölüm için.

Bir gazetenin üst başlığı: "055: Yine işe yaradı". Alt başlık: "hücreevi basıldı: 3 Ölü! " Haberin devamını okuyoruz: "... Teröristler ölü olarak ele geçirildi..." Haber ilerledikçe muhabirin olay olmadan önce kuyumcu dükkanının önünde nöbet tuttuğu düşüncesine kapılıyoruz. Hiç bir araştırmaya gerek duyulmaksızın olayın geçtiği ev hücreevi, öldürülenler terörist ilan edilmiş. Bu ülkede tesadüfen ölmek ne denli doğal! Suskun toplumun içinden her şeyi ihbar eden bir toplum filizlendirme çalışmalarına verilen destekle.

Daha bir ay öncesine döndüğümüzde buna benzer kaç örnek görüyoruz. Merter'de bildiri dağıtan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisi Engin Egeli, öldürülüyor. Esenler'de 17 yaşındaki sağır bir genç, bekçinin dur uyarısına uymadığı gerekçesiyle, arkadaşlarının "O sağırdır duymaz" demesine rağmen ayaklarından vuruluyor.

Bu ülkede bunca adliye binası, bunca savcı, hakim, avukat ne işe yarar?, Onların yerlerini dolduracak hem öyle uzun uzun mahkemelerle, dosyalarla, tanıklarla, uğraşmaya gerek duymadan anında yargılama/cezalandırma yapan, sonra da bunun adını "ölü ele geçirme" olarak adlandıran kocaman bir emniyet teşkilatımız var değil mi? Güngören'deki korsan gösteriye müdahale eden ekibe "ateş açana ateş açın, haydi arslanlarım" diyen emniyet müdürlerimiz var ya... 91 Mayıs'ında Hasanpaşa'da düzenlenen baskında Hatice Dilek Arslan ve İsmail Oral öldürülmüştü. Savcı şimdi, olaya adı karışanlar hakkında açılan davanın iddianamesinde "olayın geçtiği odada hiç bir çatışma izine rastlanmadığını" söylüyor. Bir süre sonra Mahmutbey'de sorgusuz sualsiz öldürülen İsmail Göznek, Servet Sanin ve Hüseyin Yaşar'ın ölümüne adı karışanlar hakkında "kasten adam öldürmek" suçundan dava açılabilir. Yıllarca süren duruşmalar, dinlenen sanık ve tanıklar, takipsizlik kararları, devredilen dosyalar.

Bir gün sıranın bize de gelmesini beklemiyorsak, yaşananların en büyük sorumlusunun alışanlar ve susanlar olduğunu bir kez daha anımsayalım.

Vardım, varım, varolacağım!

Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'in ölümleri sonrasında, güvenlik için güneye gitmeyi düşünüp düşünmediğini soran Radek'e Leo Jogiches şu yanıtı veriyordu: "Birinin kalması gerekiyor, en azından hepimizin mezartaşlarını yazmak için!..." (*)

Spartakist hareketinin troikasını oluşturan Rosa Luxemburg, Karl Liebknecht ve Leo Jogiches'in vahşice öldürülmelerinin üzerinden tam altmışüç yıl geçti.

"Berlin'de düzen (hala) hüküm sürüyor!"

AYIN GÜNDEMİ

Toplumsal Reform ile Devrim arasındaki kesin ayrım, bundan seksen yıl kadar önce, revizyonizm bağıntılı bir tartışmada Rosa tarafından gündeme getirildiğinde Lenin, "Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky"yi henüz yazmamıştı. Rosa'ya göre böyle bir suçlama yersizdi; Kautsky, hiç devrimci olmamıştı ki! SPD ve onun önderleri, epeyce bir zamandır emekçileri, düzeniçi mevziler elde etmekle sınırlı "zaferler"le kandırmışlardı. Oysa Rosa'nın Die Rote Fahne'nin 14 Ocak 1919 tarihli makalesinde belirttiği gibi, "devrimci mücadeleler parlamenter mücadelenin doğrudan doğruya karşıtıydı", parlamentarizmden yola çıkılarak gerçek bir devrime varılamazdı. Son günlerinde, yıllar önce Bernstein'a karşı çıkarken üzerinde durduğu aynı ısrarın izini sürüyordu. Tartışma yalnızca devrimin nasıl yapılacağını değil, gerçekte onun ne olduğunu, ondan neyin anlaşılması gerektiğini de içermeliydi. Konseyler, tüm devlet iktidarına sahip olmalıydı. Başlangıçta eylem vardı ve eylem, işçi ve asker konseylerinin görevlerini kavraması, tüm ülkede tek siyasal iktidar olmayı öğrenmesiydi. Önemli olan, yalnızca, ne yapılacağını açık ve tam olarak bilmekti.. ve nasıl yapılması gerektiğini!.

Spartakistler ne yapacaklarını biliyorlardı; Alman burjuvazisi de.. İktidarlarını tehdit eden bir sosyalist muhalefetin varlığı, Junkerleri reform seçeneğine ve onun temsilcilerini iktidara getirmeye zorladı. 1919 Ocak Ayaklanması'nın hemen öncesinde Ebert-Scheidemann hükümeti işbaşına getirildi. Emperyalist savaş kredilerine beyaz oy vererek kendi burjuvalarının savaş politikasını uluslararası proletaryanın yıkımı pahasına destekleyen sosyal demokrat parti önderlerinin yaptıkları tek "ciddi" iş, Alman sosyalist devrimini boğmak için iktidar olanaklarını kullanmak oldu. Devletin resmi sözcüleri Rosa'nın akibetine ilişkin bir bilgileri olmadığını açıkladılar. Cesedi ölümünden beş ay sonra Berlin kentinin kanallarından birinde bulundu. Rosa'yla aynı gece aynı biçimde (dipçik darbeleriyle kafası ezilerek) öldürülen Liebknecht'le ilgili raporda şu ifade dikkat çekiciydi: Kaçmaya çalışırken vuruldu! Leo Jogiches ise Rosa'nın ölümünden iki ay sonra 10 Mart 1919'da (Türkiyeli sosyalistlerin en az yukarıdaki iki ifade kadar yakından tanıdığı "yerinde infaz" yöntemiyle) yargılanmaksızın öldürüldü.

Rosa ve diğerleri, bu tek savaş biçiminin getireceği olası bir ölüme çoktan hazırdılar. Komünist önderlerin ölümleri sonrasında Leo Jogiches, Lenin'e şu kısa telgrafı çekiyordu: "Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht son devrimci görevlerini yerine getirmişlerdir!"

Bilinçli. Sahiplenelim! Her şeye karşın!..

(*) 16 Ocak tarihli gazeteler, ölüm yıldönümlerinde Spartakist önderlerin mezarları başında elli bin kişinin toplandığını yazdılar.

(**)Almanya, Almanya, her şeyin üzerinde.

!

Merhaba,

Bu sayıda kapakta parçalanmış bir figür ortasında orak çekiç ve üstte her alanda çiçeklenecek bir politika çağrısı birlikte yeralıyor. Emre Senan'ın estetik bir duyarlılıkla ve bütün sanatçı becerisini ortaya koyarak yarattığı kapak karşısında, orak-çekiçle çiçeği karşı karşıya koyan "vulger" bir tepkinin ortaya çıkması mümkün. Bu durum kaba bir mantıkla estetik bir duyarlılığın karşı karşıya gelmesi anlamında ülkemiz solunun bir şanssızlığı olsa gerek. Belki de bu nedenle politikanın her alanda çiçeklenmesi çağrısı bir kez daha haklılık kazanıyor.

Son 5-6 sayıdır daha eksenli bir Demokrat! hazırlamaya çalışıyoruz. Pozitif bir politika üretiminin gereği olarak gördüğümüz bu tutumu, Şubat sayımızda da izleyebilmek mümkün. Koalisyon hükümetinin "yukarıdan demokrasi" vaadi karşısında yeni bir siyaset tarzı kendini dayatıyor. Muhalefet taleplerinin resmileşme tehlikesiyle yüzyüze olduğu koşullarda şimdi kitle inisiyatifini temel alan aktif ve militan bir mücadeleye gereksinim var. Bu noktada pozitif öneriler getiren bir tartışma sürecine "girizgah" olması dileğiyle bir dosya hazırladık. İnsan hakları, kadın, gençlik örgütlenmeleri, kültür, dış politika, sağlık ve hukuk planında yazılar bu dosyamızın başlıklarını oluşturuyor.

İkinci dosya Sovyetleri'n tarihine ve bugününe bakış getiren yazılardan oluşuyor. "Lenin'i Anlamak ve Tarihe Bakmak" yazısının, Kagarlitsky'yle yapılan röportajın, Türk dış politikasındaki Türki boyutun ve Mecit Ünal'ın yazısının ilginizi çekeceğini umuyoruz.

Cezayir olayı karşısında takınılacak tutumu irdeleyen, koalisyon hükümetinin ekonomi programı üzerine eleştiriler getiren yazılarla birlikte SHP, MÇP ve DİSK Kongre'lerine ilişkin değerlendirmeler Demokrat!'ın güncel bölümlerini oluşturuyor.

Kültür-sanat bölümümüzü daha kapsamlı ve tezli biçimde hazırlamaya çalışıyoruz. Bu çabamıza okurlarımızın da ürünleriyle katılacaklarını umuyoruz...

Bu arada dergimizin Ocak sayısı, arkadaşımız Selami İnce'nin Dr. İsmail Beşikçi ile Kürt sorunu üzerine yaptığı söyleşide "bölücülük propagandası" yapıldığı iddiası ile İstanbul DGM tarafından toplatıldı. "Kürt realitesi"nin tanındığı söylenen günlerde "Türkiye realitesi" de bu olsa gerek

Mart sayısında daha güzel bir Demokrat!'da buluşma dileğiyle...

Ümit Erdoğdu

Üç tarz-ı siyaset

Yusuf Akçura 20. yüzyılın başlarında çökmekte olan bir imparatorluk için kurtuluş yolu olarak kaleme aldığı yapıtına, "Üç Tarz-ı Siyaset" adını vermişti. Osmanlıcılığın tükendiği, İslamcılığın yapıştırıcı işlevini yitirdiği koşullarda Türkçülük, tarz-ı siyasetler içinde izlenmesi gerekli olan yoldu. Zamanla "üç tarz-ı siyaset" bir kitap başlığı olmanın ötesinde neredeyse bir deyim halini aldı. Bugün 21. yüzyılın başlarında da sosyalizmin artık tarihsel bir döneminin kapandığı koşullarda hala sosyalist olan ve sınıfsız bir dünya özlemine inananlar için sosyalist politikanın "üç tarz-ı siyasetinin" tartışılması gerekiyor. Bu, neden böyle;

Her şeyden önce sosyalizmin son derece köklü bir gerileme süreci içinde olduğu hemen herkesin üzerinde anlaştığı bir saptama. Kimileri sosyalizmin öldüğünden, kimileri eskidiğinden, kimileri de teorinin sarsılmaz olduğundan -ama pratikte bir iflasın yaşandığından- söz ediyor. Tam da bu nedenle, "Nasıl bir sosyalizm?" sorusu şimdi en çok sorulan sorular arasında. Kuşkusuz soru anlamlıdır. **Bir gelecek toplum projesinin, inanılabilir bir ütopyanın tanımlanması son derece önemli. Ama ütopyanın kendisi üzerinde bir tartışma ve düşünme çabası kadar önemli olan bir diğer nokta, siyasetin yapılış tarzı.** Eğer sosyalist bir politikadan söz ediyorsak, bunun hem sosyalizm ütopyasının tanımlanması noktasında, hem de bunun bir tarz olarak yürütülüşünde kendini farklı kılabilmesi gerekiyor.

Bugün, Sovyet Blok'unda yaşananların ardından ortaya çıkan "bunalımın", hala sosyalizme inananların tahayyül etiklerinden çok daha derin olduğunu görmek gerekiyor. Sovyet Bloku'ndaki çöküş, daha önceleri SSCB karşısında nasıl bir tutum takınmış olurlarsa olsunlar, kendilerine marksist sıfatını takan bütün akımlar açısından bir yenilgi oldu. "Biz zaten orada sosyalizmin olduğunu söylemiyorduk" şeklindeki bir savunmanın hiçbir inandırıcılığı bulunmuyor. Gerek uluslararası emperyalizmin ideolojik saldırıları, gerek medyanın beyinlere pompaladığı düşünceler, "resmi marksizm"le birlikte onu eleştiren marksist akımları da geniş kitlelerin gözünde aynı "çöküş"ün unsurları haline getirmeyi başardı. Bu noktada, yaşama ilişkin en basit düşünce ve davranışlardan, en karmaşık entellektüel düşünce biçimlerine kadar burjuva düşünüş biçimlerinin egemenliğinin kurulduğunu kabul etmek gerekiyor. Bütün bunların söylenmesi kesinlikle bir umutsuzluk değil. Çünkü paranın egemenliği yaşamın anlamını elinden kaçırdığını düşünen bir insanlık durumunun üzerine kuruluyor. Bu anlamda sosyalizmin yıkılmış olmasından doğan umutsuzluk, kapitalizmin hanesine, kendisine duyulan bir umut olarak yazılmıyor. İnsanlık hala bir umut arayışında! Ama bu aranılan umudun elle tutulabilir somut bir içeriğinin de olması gerekiyor. Diğer bir deyişle yaşamda bir karşılığının olması gerekiyor. **Bu nedenle de sosyalizm üzerinde yürütülecek bir tartışmada "teorik" sorunlardan daha acil olan, gündelik düşünme biçimleri üzerinde yürütülecek tartışmadır.** Daha iyi bir gelecek umudunu yitirmiş, 70 yıllık acılarla ve emekle yoğrulmuş yeni bir dünya kurma çabasının yıkıntıları altında kalmış, yenilginin tortusunu şu ya da bu düzeyde yüreğinde ve en önemlisi beyninde yaşayan bir insanlık durumuyla karşı karşıyayız. Türkiye açısından bu iki kere böyle. Sonuçta inananlar açısından değil inanacaklar açısından çok önemli engeller söz konusu.

İşte tam bu noktada sosyalistler için geçerli olan "üç tarz-ı siyaset"in irdelenmesi gerekiyor. Bunlardan birincisi yaşamı ve politikayı birbirinin karşıtı iki kavram gibi konumlandıran siyaset yapma tarzıdır. Kendi kendinin doğruluğuna iman eden; devrimciliği seçmiş olmanın, her sorunu çözen bir anahtar olduğuna inanan bu tarz bir solculuk, sonuçta, politikanın her alana enjekte edilebilecek bir ilaç olduğuna inanır. Bu tür bir siyaset tarzına sonuçta hep bir sekterlik ve sığ bir pragmatizm eşlik eder:

"Sanat mı? Elbette devrim yararınaysa ilgilenilmelidir. İnsan hakları, çevre sorunu, kadın sorunu vb. mi? Bu sorunların da panzehiri olacaktır. Bütün bu alanlarda mücadele edenler, biz politikayla uğraştığımıza göre bizim mücadelemize tabi olmalı, dikte edeceğimiz şeylere boyun eğmelidir!"

Bu tür bir devrimciliğin politik mücadeleyi sadece iktidarın ele geçirilmesiyle sınırladığını, iktidar mücadelesini yürütmeyi politik alanın kendi iç mantığına tabi kıldığını söylemek gerekiyor.

Siyasetle yaşam arasında kurulan bir tür dışsal bir ilişki giderek siyaseti yaşama; yaşamı siyasete yabancı bir alan olarak belirler. Tam karşıt konumlarda yer alıyor görünse de böyle bir siyaset tarzının burjuva siyaset tarzından temel bir farklılığı yoktur. Yönetenlerle yönetilenler arasındaki temel egemenlik ilişkisinin korunduğu ve her düzlemde yeniden üretildiği bir siyaset tarzıyla, iktidarın el değiştirmesi durumunda bile değişen bir şey olmayacaktır. "Sosyalist" ülkelerdeki çöküş tam da böyle bir anlayışın çöküşüdür. Bir aylık bir süre içinde bütün iktidar kurumları bir sistemden diğer bir sisteme geçerken, halkın yaşam ve düşünce biçimlerinde buna karşı bir direnmenin ortaya çıkmamış olması gerçekten de düşündürücüdür. Bundan çıkan tek bir sonuç, 70 yıllık sosyalizm deneyinin içinde yaşayan insanlar açısından politikanın kendi yaşamlarına yedirilmemiş, onun organik bir parçası olmamış olmasıdır.

İkinci tür siyaset yapma tarzı tam da yukarıda anlatılanın karşıtıdır.

"Politik müdahale yaşamın akışını çarpıtır. İnsanlar nasıl yaşamak istiyorlarsa öyle yaşamalıdırlar. Yaşama politika taşınmamalıdır. Sanat sanat için, insan

hakları insan hakları için, kadın sorunuysa kadınlar içindir ilh..."

Genelde bu tür bir anlayışın düzen içi alternatifler yaratmaktan öteye gidemeyecek olduğu söylenebilir. Egemen ideoloji içinde altkültürel odaklar yaratmaya yönelik akımların, giderek egemen ideolojiye eklemlendikleri ya da onun tarafından masedildikleri bilinen ve yaşanmış bir öyküdür. Konjonktürel olarak zaman zaman radikal biçimler alsa da, yaşamla politika arasında kategorik bir bölünme sorunsalı içinde hapsolmak, böyle bir siyaset tarzının da kaderidir.

Gerçek bir devrimci alternatifin yaratılması bu iki tarzın dışında **politik doğrulara yaşam içinde anlam kazandıran politik bir mücadele içinde olanaklıdır.**

En dar anlamında iktidarın ele geçirilmesinin alanını isimlendiren politika ve politik mücadele, iktidar ilişkilerinin toplumsal yaşamın her katında kendini hissettirdiği modern burjuva toplumunda kendi içine kapalı bir alan olarak tanımlanamaz.

Tam tersine politika yaşam içinde vücut buldukça, burjuva toplumsal ilişkiler bütününden kalıcı bir kopuşun sağlanması mümkün olabilecektir. **Devrimci bir politika asıl olarak üç yaşamsal özelliği bağrında yeşertmek zorundadır: Kitleselleşmek, kalıcılaşmak, kendini yeniden üretmek...** Kitleselleşmek, doğru politikalara ve bu politikaların kitlelerle buluşmasını sağlayacak bir çalışma tarzına sahip olunmasını gerektirir. Ama bu adım sadece bir başlangıç noktasıdır. Asıl olan bu kitleselleşmeyi kalıcı hale getirmek ve değişen koşullarda kendini yeniden üretecek mekanizmalarla tahkim edebilmektir.

Bu, bir değişimdir.

Kitleselleşme, sadece mevcut düzenden bir kopuşu sağlarken, ikinci ve üçüncü adımlar bir eşikten geriye dönülmeyecek biçimde atlanmasının ifadesidir. İşte "siyaset tarzı" bu noktada önem kazanmaktadır. Politikayı bir bilim olarak algılayan ve politik hareketlilik içinde yer alanları "bilim işçileri" olarak gören bir tarz, kaçınılmaz olarak politika ile insan (yaşam) arasında bir kopuşa (yabancılaşmaya) neden olacaktır. Politika, yapılması gereken bir iş, politik alanı çevreleyen diğer alanlar da bu işin yardımcıları olarak algılanmaya başlanır. Politikanın iş olarak algılanması, beraberinde, politikanın kendisinden yabancılaşılmasını ve iş hiyerarşisinin köreltici baskısını doğurur. Bu noktada kalıcılık ancak "iman" ile sağlanabilir. Ama kendini üretme feda edilmiş olur.

Devrimci politika, nesnel sınıf çıkarlarının üzerinde yükselmesinin yanısıra insanların elinden çalınmış olan yaşamlarını kendilerine iade etmekle yükümlüdür. Yedi yaşına kadar anne ve babasının, okul çağında öğretmenlerin ve derslerin, iş yaşamında amirlerinin ve kuralların tespit etmiş olduğu doğru ve yanlışların çerçevesinde yaşamaya mahkum edilen "insan"ın, politik yaşamda da aynı tarzda başka doğru ve yanlışlarla belirlenmesi, onun değişmesi anlamına gelmeyecektir. Onun değişimi, yaşamını kendi eline alacağı bir tarzda mümkün olabilir ancak. Yani, **gerçek anlamda değişimi, yaşamı başkalarının elinden kendi elimize alarak değil, "Ona" iade ederek başarabiliriz. Bunun anlamı: Karar, söz, yetki.... "Ona"dır.**

Bu noktada iktidarın ele geçirilmesi olarak nitelenen çaba da kendi toplumsal meşruiyetini teorik haklılıktan türetmemek durumundadır. Yaşamın karmaşık sorunlarına tercüme edilmeyen, onun bağrında kendine özgü tarzlara bürünmeyen bir politika, her zaman topluma yabancı, onun kenarında dar bir sekt içinde var olan bir faaliyet haline dönüşme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Hele hele bugün içinde yer aldıkları toplumun düşünce biçimleriyle yoğrulan bir insan yığınını göz önüne alırsak, ayrıntılarda ortaya konulacak çözümlerin ve eylemliliğin önemi çok daha net bir biçimde ortaya çıkar. Bir "vaadler ülkesi"nin soyut ve mistik içeriğinin gündelik yaşamın çarkları arasında ezilen insanlar açısından hiç bir inandırıcılığı olmayacaktır. Üstelik eskiden belirli bir gerçekliğe gönderme yapan "sosyalizm", "sınıfsız toplum" gibi son derece doğru kavramların bugün sıradan insanın kafasında hiçbir olumlu somut karşılığı bulunmuyor. Eski adlandırmalara somut bir içerik kazandırmanın ise, sadece teori düzleminde becerilebilecek bir şey olmadığını söylemek gerekiyor. İnsanların uğrunda mücadele edecekleri bir dava tanımlamanın, bu noktada, modern burjuva dünyasının tükettiği ve günlük hazlara indirgediği yaşamın anlamını bizzat yaşamın içinde üretebilecek politik bir hatla mümkün olduğunu kavramak gerekiyor.

İşte bu nedenle tanımlanmış bir gelecek toplum ütopyasının somut yaşama tercüme edileceği, ütopyanın somut yaşamı yönlendirdiği ve somut yaşamın ütopyayı biçimlendirdiği bir politik tarza ve eylemliliğe olan gereksinim, şimdi çok daha yakıcı bir sorun olarak ortaya çıkıyor.

Demokrat!

Yeni dönem için bazı perspektifler

İnsan hakları her yerde ve herkes için

Caner Soylu

Türkiye, Koalisyon hükümetinin kurulmasıyla birlikte gerek politik düzlemde, gerekse de insan hakları mücadelesi açısından yeni bir döneme girdi. Yıllardır insan hakları savunucularının dile getirdiği talepler şimdi hükümet programında birer vaad olarak yer alıyor. Bu vaadlere bakarak artık insan hakları sorununun hükümet eliyle çözüleceğine inananlar ya da buna inanmak isteyenler oldukça fazla. Bunun insan hakları mücadelesi için önemli bir tehlike olduğunu özellikle vurgulamak gerekir. Çünkü, insan haklarının verilmesini devletten bekleyenler "resmi" bir inisiyatif önünde boyun eğiyorlar. Böyle bir boyun eğiş gerçekte insan hakları mücadelesinden hiç bir şey anlamamak, bu mücadeleye ilişkin tutarlı bir programa ve buna uygun bir toplumsal eylem anlayışına sahip olmamak demektir.

Uluslararası düzlemde ve Türkiye'de resmi devlet politikaları olarak piyasaya sürülen "insan hakları ve demokrasi" kavramları düzen karşıtı akımların en önemli taleplerinin ellerinden alınması anlamına geliyor. Değişen dünya koşullarında artık bu kavramların insanlığın ortak kavramları olduğu ileri sürülürken, soyut ve genel bir insanlık durumu adına aslında bugünkü mevcut sistem onaylanıyor. Onlar da biz de "insan hakları ve demokrasi"den söz ettiğimize göre artık onlar ve biz gibi iki dışlayıcı özneye ne gerek var, şeklindeki bir düşünce, özellikle eskiden düzene muhalif olmuş kesimler arasında yaygınlaşıyor. Bu tür bir düşünce tarzının uluslararası düzlemde ve ülkemizde başat hale gelmesi somut bir tehlike oluşturuyor. Bundan korunmanın yolu -insan hakları sorunuyla kısıtlı olarak konuşursak- ayrı bir insan hakları programı ortaya koyabilmekten ve buna uygun bir mücadele tarzının oluşturulabilmesinden geçiyor.

İnsan hakları konusunda resmi bir inisiyatife teslim olmanın somut bir tehlike oluşturduğu günümüzde insan hakları eylemliliğinin herşeyden önce devletten bağımsız sivil bir inisiyatif temelinde örgütlenmesi zorunludur.

İnsan Hakları Programı

Bugün insan hakları programı denildiğinde hemen herkesin aklına 1789 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve bu metinle aynı perspektifi savunan ek metinler geliyor. Kimileri bunun bir burjuva program olduğunu söylerken kimileri de evrensel bir program olduğunu vurguluyor. Her iki düşünce biçimi de aslında metni ortak bir baz kabul ettikten sonra ya yadsıyıcı ya da onay veren bir tutum takınıyor. Oysa bugün yapılması gereken 1789 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin insanlık tarihi açısından kuşkusuz ileri bir adım formüle eden bir takım maddelerinin üzerinde tartışmak değil, sözkonusu metnin temel perspektifi karşısında eleştirel bir tutum takınabilmektir. Böyle bir eleştiri aynı zamanda insan hakları mücadelesinde pozitif bir program ortaya koymak ve buna uygun farklı bir eylem çizgisinin üzerinde yükseleceği zemini oluşturmak demektir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, hakları tanımlayan bir katalog olmanın yanısıra felsefi düzlemde burjuva toplumunu onaylayan, onun mantığıyla uyumlu bir metin olarak da okunmalıdır. Sözkonusu metnin temel perspektifini ise "burjuva birey anlayışı" oluşturur. Aydınlanma çağının evrensel insan katına yükselttiği burjuva bireyinin burjuva toplumunun içindeki hakları ve burjuva toplumunun kuruluş koşulları Evrensel Beyanname'nin temel perspektifidir. Buna göre birbirlerinden yalıtılmış, kendi içinde kapalı bir bütün oluşturan "birey", kamu yaşamına bir takım hak silahlarıyla donanmış olarak dahil olur. Herkesin herkesle savaşının yaşandığı bir alan olarak burjuva toplumunda savaşın kurallarını belirleyen, bireylerin devredilmez olan haklarıdır. Diğer bireylerle savaşında gerekli olan haklarla kuşanmış bir birey anlayışının savunduğu özgürlük aslında kendi içinde bir özgürlüktür. Tek tek bireylerin birbirleriyle kıyasıya rekabet ettikle-

rini varsayan ve bu rekabetin kurallarını saptayabilmek için insanlara belli hakların tanınmasını öngören bir insan hakları perspektifiyle; insanın önündeki her türlü kısıtlılığın kaldırılmasını hedefleyen, bireyin özgürleşmesini baz alan bir insan hakları perspektifi arasında son derece köklü farklılıklar vardır. Kuşkusuz bu yazının sınırları içinde insan hakları kavramına ilişkin teorik bir tartışmayı sürdürebilmek olanaksız. Ancak yeni dönemde iki perspektif arasındaki ayrım çizgilerini netleştirmek özel bir önem taşıyor. Bunun kolayca becerilebilecek bir şey olmadığı da ortada.

İçinde bulunduğumuz yüzyılın bir "bilgi çağı" olduğu genelde kabul ediliyor. O halde insan hakları savunucularının içinde yeraldıkları mücadeleye ilişkin hem teorik hem de güncel bir bilgi birikimine ihtiyaçları var. Burada salt entellektüel bir bilgi depolamadan söz etmiyoruz. Yapılması gereken bilginin üretilmesi ve yaygınlaştırılması için gerekli çabanın ortaya konulmasıdır. Bunun için özellikle İHD ve İHV gibi kuruluşlar, insan hakları konusunda çeşitli bilim disiplinleri içinde yeralan kişi ve kurumların bilgisini gündemli bir teorik tartışma için seferber edecek önlemleri almalıdırlar.

İnsan hakları ihlallerinin gündelik yaşamın bütün dokularına sızdığı bir ülke olmasına karşın Türkiye'de insan haklarıyla ilgili araştırma ve çeviriler son derece kısıtlıdır. Varolanlar ise genelde sorunu hukuk metinlerinin irdelenmesi çerçevesinde ele alan yapıtlardır. Bu noktada insan haklarının çeşitli boyutlarını irdeleyen canlı bir tartışma zemininde oluşturulacak bir külliyat hedeflenmelidir. Ayrıca gündelik ihlallere ilişkin bir bilgi bankası olarak çalışacak kurumlar oluşturmak için de yaratıcı bir çabaya ve emeğe ihtiyaç vardır. Kuşkusuz bu konuda daha birçok somut öneri getirilebilir; bu noktada sorun özellikle İHD'lerin bugüne değin cezaevlerindeki siyasal tutukluların haklarını koruyan "hukuk bürosu" olma işlevlerini terketmede gösterecekleri performanstır. İlk kuruluş dönemlerinde onurlu bir görev olarak üstlendikleri böyle bir misyon gelinen koşullarda daraltıcı bir pratik faaliyet biçimine bürünmektedir. Bu nedenle İHD'ler açısından gerek aktif çalışanlarının kafa yapılarında gerekse de seçtikleri çalışma alanlarında köklü bir değişim kendini dayatmaktadır. Elbette böyle bir değişim cezaevleri sorunlarıyla ilgilenmeyen bir İHD anlamına gelmiyor. Bu konuda da son derece yaratıcı ve aktif bir mücadele anlayışına ihtiyaç var. Vurgulamaya çalıştığımız, eskinin kişilerin fedakarlığına ve yürekliliğine dayanan amatör çalışma tarzının yerini artık toplumun geniş kesimlerini kapsayan daha nitelikli ve kurumsallaşmış bir çalışma tarzının almasıdır.

İnsan hakları mücadelesi; bugüne değin özverili ve yürekli insanların çabaları üzerinde yükseldi. Gelinen noktada eski çalışma tarzının sınıra dayandığı görülüyor. Şimdi yeni bir perspektife ve yaratıcı bir mücadeleye gereksinim var.

İHD insan haklarının ihlal edildiği her yerde ve herkesle olmalıdır. Çünkü insan hakları ihlalleri her yerde ve herkes için.

İnsan Hakları Eylemliliği

Programın oluşturulması kadar ve belki de ondan da daha önemli olan, nasıl bir insan hakları eylemliliğinin oluşturulacağı sorunudur. İnsan hakları konusunda resmi bir inisiyatife teslim olmanın somut bir tehlike oluşturduğu günümüzde insan hakları eylemliliğinin herşeyden önce devletten bağımsız sivil bir inisiyatif temelinde örgütlenmesi zorunludur. Sivil bir inisiyatiften ne kastediyoruz.

Birincisi: Dar anlamında bile insan hakları, bireyin devlet karşısında korunmasını temel alan bir kavramdır. Geniş anlamında ise devlet dahil her tür kısıtlılıktan kurtulmuş bir insan hedeflenmelidir. Bu durumda insan hakları mücadelesi başta devlet olmak üzere kendini kısıtlayan her tür toplumsal kurumdan özerk ve bağımsız olmalıdır. İnsan hakları mücadelesinin baz alacağı tek şey insanın yaratıcı eylemi olmalıdır.

İkincisi: Her türlü insan hakları ihlali, bizzat o ihlalle yüzyüze kalan insanlar tarafından sahiplenilmelidir. Birilerinin haklarını savunma güdüsüyle dıştan bir ilişki içinde insan hakları mücadelesi yürütebilmek olanaksızdır. Bu noktada temel perspektif toplumun her kesiminde insan hakları bilincini yerleştirecek bir eylemlilik yaratmak olmalıdır.

Satılık insan hakları

9 Ocak tarihli Hürriyet gazetesi, Kuveyt'in ABD devleti ve hükümeti düzeyinde lobby'sini yürüten şirketin, ABD Kongresi'nden Körfez savaşı kararı çıkartabilmek için sahneye koyduğu senaryonun açığa çıkması ile meydana gelen skandalı yazıyordu. ABD Kongresi'nin İnsan Hakları Komisyonu önünde gözyaşları içinde Kuveyt'li bebeklerin Iraklı askerler tarafından nasıl öldürüldüklerini anlatan Neyirah adlı genç kızın, Al Sabah ailesinden, büyükelçi Saud Nasır'ın kızı olduğu ve uzun zamandır Kuveyt'e yolunun düşmediği ortaya çıkınca ; çevrilen dolaplara kanıp yüzbinlerce Irak'lının katledilmesini onaylayan kongre üyeleri oldukça zor duruma düşüverdiler.

Konunun bizim için ilginç bir başka yanı var. Lobby'siz politika yapılamayan ABD'de, Türkiye lobby'si de aynı şirket tarafından yürütülüyor. ABD politik camialarında devletlu müşterilerinin haklarının yenmemesi için elinden geleni ardına koymayan Hill and Knowlton Inc., yıllardan beri müşterisi olan Türkiye'den aldığı ücreti hakedebilmek için canla başla çalışıyor. İşin esas ilginç yanı, Hill and Knowlton şirketinin insan hakları ile yakından ilgili faaliyetler yolu ile sık sık ABD Kongresi'ni yönlendiren çabaları olması.

Hill and Knowlton Inc., Türkiye ile ilgili konularda herkesten çok bilgili ve ilgili olduklarından TC Büyükelçiliği antetli kağıtlarla duyurular, bildiriler dahi yayınlıyor. Örneğin, eski milletvekili Mehmet Ali Eren ve İnsan Hakları Vakfı kurucusu Mahmut Tali Öngören'in Haziran ayında Washington'da katıldıkları basın toplantısı sırasında Türk elçiliğinin dağıttığı, 141, 142 ve "genel af" ile ilgili bildirinin aslında Hill ve Knowlton tarafından hazırlandığı herkesçe biliniyordu. Bu nedenle bildiride sözü edilen genelin hiç de "genel" olmadığı, ceza yasasının aslında daha da ağırlaştırıldığı ve Doğu'daki kanlı operasyonların artarak devam ettiği konularındaki bilgi eksiklikleri haliyle hoş karşılandı!

Oysa şirketin başkan yardımcılarından Gary Hymel'i, ABD Kongresi İnsan Hakları Komisyonu bir Türkiye uzmanı olarak tanıyor. Türkiye'de insanların haksız yere hapse atılmadıkları ve işkence görmedikleri, Kürtlerin baskı altında tutulmadığı ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin insan hakları konusunda son derece tedbirli ve duyarlı olduğuna dair yıllardır az dil dökmüyor Mr. Hymel komisyon toplantılarında.

Geçtiğimiz günlerde Hill and Knowlton şirketinin insan hakları konusundaki yakın ilgisinin gerçek boyutları gazeteci yazar John R. Mc Arthur tarafından gün ışığına çıkarıldı. Amerikan Kongresi'nin iki üyesi Lantos ve Porter tarafından 1985 yılında kurulan Kongre İnsan Hakları Vakfı, Hill and Knowlton Inc., ile aynı binayı paylaştığı gibi, şirket, kiracısı olan vakfa yılda 3 bin dolar kira indirimi yapmakta. Ayrıca vakıf şirketin telefon santralini ücretsiz olarak kullandığından insan hakları ile ilgili bir derdi olanlar telefon ettiklerinde karşılarında Reagan ve Bush'un seçim kampanyalarını yürütmüş, Türkiye, Kuveyt ya da Endonezya gibi devletlerin "halkla" (siz ABD diye okuyun) ilişkilerini yürüten bir şirketle karşılaşıveriyorlar. Şirketin başkan yardımcısı Frank Mankiewicz ise Ekim 1991'den beri vakfın yönetim kurulunda çalışıyor.

ABD Kongresi'ne insan hakları raporları hazırlamayı kendine iş edinmiş vakfa, Hill and Knowlton aracılığı ile bağışta bulunan ülkeler rahat soluk alabiliyorlar. Çünkü şirketin müşterileri insan hakları raporlarının kapsamından derhal çıkartılıveriyorlar. ABD yasalarına göre insan hakları konusunda sabıkalı ülkelere mali ve askeri yardım yapılamaması gerekirken, Türkiye'deki insan hakları ile ilgili sorunların yıllardır neden önünün tıkandığı ya da Kürt sorununun nasıl birdenbire ABD Kongresi'nin gündeminden çıkıverdiği de böylece açıklık kazanmış oldu.

Üçüncüsü: İnsan hakları sorununun kamuoyu dışında devlet-dernek görüşmeleriyle kapalı kapılar ardında çözülmesine karşı çıkılmalıdır. Her türlü insan hakları ihlalini kamuoyunun önüne getirecek ve çözümü bu yolla ortaya çıkaracak olan bir bilinçlilik içinde bulacak perspektiflere sahip olmak gerekiyor.

Bir diğer nokta insan haklarına ilişkin bir eylemliliğin bugüne kadar son derece haklı nedenlerle de olsa negatif bir düzlemde tanımlanmış olmasıdır. İHD'ler artık sadece hak ihlallerinin peşinden koşan örgütler olmamalıdır. İnsan haklarına ilişkin pozitif çözümlerin üretildiği, gerekirse ev ev sokak sokak gezerek insan hakları bilincini yükseltecek "bilinç grupları"nın oluşturulduğu bir İHD çalışması bugün kendini dayatıyor.

Ayrıca hak ihlallerinin ortaya çıkartılmasında da daha aktif ve militan bir çabaya gerek var. Kendini bakanla görüşmek, basın açıklaması yapmak ya da medyaya dönük ilginç gösteriler örgütlemekle sınırlayan bir eylem tarzı mutlaka ve mutlaka değişmelidir. Hak ihlallerinin peşinden koşacak bunu yerinde ve anında kamuoyunun önüne getirecek hareketli İHD müfrezelerine ihtiyaç var. Örneğin batıda Green Peace'in eylemlerinde ortaya çıkan bir mücadele deneyi bu konuda oldukça öğretici olabilir.

Alo İHD servisleriyle, hareketli insan hakları müfrezeleriyle, insan hakları radyosuyla, bilinç gruplarıyla, teorik araştırma ve bilgi depolama birimleriyle, mitingleriyle, protesto gösterileriyle vb. kendini ifade edebilecek bir sivil inisiyatif odağı olmayı başardığı zaman İHD gerçek kimliğine kavuşacaktır. Bunun için İHD insan haklarının ihlal edildiği her yerde ve herkesle olmalıdır. Çünkü insan hakları ihlalleri her yerde ve herkes için □

Demokratikleşme Programı ve hukuk

İşkence en ağır suçtur

Şenal Saruhan

Koalisyon hükümeti, demokratikleşme programını uygulamak isteğinde olduğunu açıklamaya devam ediyor. Sayın Adalet Bakanı ayağının tozuyla, işkence söylemlerinin göklere yükseldiği Eskişehir Cezaevi'ni gezdi. Gördükleri ve dinledikleriyle bu cezaevinin kapatılması gerektiğine vakit geçirmeksizin karar verdi. Görmek farklı bir olaydır. İnsan beş duyusu ile tanık olur yaşama. Bu tanıklık, onlarca heyetin anlatacağından daha çok şey anlatmayı başarır. Birey, yüreği ve kafası ile gerçeği görmeye hazırsa doğal olarak bu süreç daha da kısa olur.

Bugün Sayın Bakanı yeni bir ziyaret bekliyor. Ziyaret edilecek mekan Kızılay'a beş dakikalık bir mesafededir. Bu ziyaret, Sayın Bakan'ın mesleği gereği çoğu kez tanık olduğu işkence izlerinin nasıl oluşturulduğunu görmesine yardımcı olacaktır. Böyle bir ziyarete Sayın Başbakan'ın ve İçişleri Bakanı'nın da ihtiyaçları vardır. Özellikle "Türkiye suçlular cenneti mi olacak?" diyen Sayın Sezgin, hiç vakit geçirmeksizin Ankara'nın orta yerinden yükselen feryatlara tanıklık etmelidir. Aksi halde Türkiye suçlular cenneti olamayacak ama, "Suçlar Cenneti" olmaya devam edecektir ve Türkiye suçların en ağırı olan işkence suçunun ayıbından kurtulamayacaktır.

Türkiye'de işkencenin bir devlet politikası halini aldığı biliniyor. Gözaltında kaybolmaların, ölümlerin, sakat kalmaların da öyle. İşkenceci polisler hakkında açılan davalar ise genelde "zaman aşımına" uğruyor. Oysa yasalara göre emniyet görevlileri, savcının emriyle ancak kanıt toplama ve yakalama işlerine yardımcı olacaklardır. Bu açık hükümlere karşın, yıllardır, sistemli bir biçimde emniyette, özellikle "toplu suçlar" olarak nitelendirilmeye çalışılan siyasi suç zanlılarına işkence uygulanmaktadır. Yetkisiz makamlarca, işkence ile elde edilmiş anlatımlar, dosyaya girmekte, iddianame ve kararlara dayanak alınmaktadır.

Adalet Bakanlığı, hükümet programındaki vaatlere uygun bir tutumla, Ceza Yargılama Usul Yasası'nın "sorgu, savunma ve tutuklama"ya ilişkin hükümlerinde değişiklik yapmak amacı ile çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmalarda yararlanmak üzere, İnsan Hakları Derneği ve Çağdaş Hukukçular Derneği, barolar ve üniversitelerdeki kimi öğretim görevlilerinden yazılı görüş istemiştir. Bu görüşlerden yararlanılarak hazırlandığı ifade edilen tasarıyı tartışmak üzere de bir oturum için bu kuruluş ve kişileri toplantıya davet etmiştir. Ancak, görüşler, değerlendirilmek üzere not edilmiş, tartışılan konularda fikir birliğine varılmadan, önerilerin ana komisyonca değerlendirileceği belirtilerek toplantıya son verilmiştir. Ardından basına yansıyan değişiklik önerilerini içeren taslak ortaya çıkmıştır.

Bakanlığın, anti-demokratik yasa uygulamalarının düzenlenmesi alanında birinci sırada Ceza Yargılama Usul Yasası'nın işkenceyi önlemeye ilişkin maddelerine yer vermesi olumlu bir tutumdur. Ancak bu çalışma yapılırken önemli bir gerçek unutulmuş görünmektedir. Ceza Yargılama Usul Yasası'nda bugünkü yapısıyla da işkenceyi özendiren bir hüküm yoktur. Hatta, avukatların sorguda hazır bulunmalarını engelleyen bir hüküm de bulunmamaktadır. Sorun, yasanın sözel yapısından değil, uygulamadaki politik tutumdan kaynaklanmaktadır, idarenin öncelikle üzerine gideceği alan işkenceyi yasalara rağmen uygulayan kurumlar olmalıdır. Devlet yetkililerinin kamuoyuna yaptıkları "iyi niyetli" açıklamalarına rağmen işkence devam etmektedir. Kendi başına niyet sorunu çözmemektedir.

Bugün yürürlükte olan CYUY'nın Emniyet görevlilerinin yetkilerini hükme bağlayan 154, 155, 156, 157 ve 158. maddelerinde, polise sorgu yapma yetkisi veren bir hüküm bulunmamaktadır.

CYUY'nın 136. maddesinde de sanığın soruşturmanın her aşamasında bir ya da daha fazla avukatın yardımına başvurabileceği hükme bağlanmaktadır. Sanık, zanlı ile aynı anlamda kullanılan bir hukuk te-

rımi değildir. 1989 yılında yayımlanan Başbakanlık Genelgesi'nde de bu hükme atıf yapılarak, avukatların gözalunda müvekkilleriyle görüştürülmesi gerektiği savcılıklara bildirilmiştir. Görüşmek, elbette ki savunmaya hizmet amacı taşımalıdır. Bu ilginç bir genelgedir. Yasada zaten varolan hak, yasanın kullanılmaz hale gelişi ile yeniden diriltilmeye çalışılmıştır. Bilindiği gibi bu genelge de çok az uygulanmıştır. Örneğin Ankara'da üç yılda, genelgeye uyarak emniyette görüşmeyi başaran beş avukat bulunmaktadır. Ancak, somut olarak görünen gerçek, avukat ve zanlıların yasaya ve genelgeye rağmen gözalunda yardımlaşma hakkından yoksun kaldıklarıdır. Bu olumsuzluğu gidermenin birinci koşulu, gözalu süresinin 24 saatle sınırlandırılmasında yatmaktadır. Bu süre, CYUY'nın 108. maddesinde ".. Derhal veya 48 saat içinde yetkili hakim önüne çıkarılacağı...." biçiminde hükme bağlanmıştır. 128. maddede ise: "Yakalanan şahıs bırakılmazsa lüzumsuz veya mahik olmayan bir gecikmeye meydan vermeyecek surette yakalanma yerine en yakın sulh hakimine gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç 24 saat içinde bu sulh hakimi önüne çıkarılır ve sorguya çekilir.

Üç veya daha fazla kişinin bu suçun icrasına iştiraki suretiyle toplu olarak işlenen suçlarda: Sanık sayısının çokluğu veya sanıkların yahut delillerin durumu veya suçun niteliği sebebiyle, birinci fıkra hükmünün uygulanamaması halinde sanık, tahkikatın bitiminde ve herhalde onbeş gün içinde sulh hakimi önüne çıkarılır. Ancak zabıta cumhuriyet savcısının veya sulh hakiminin yazılı emri bulunmadıkça sanığı 24 saatten fazla tutamaz.

Sorun yasanın sözel yapısından değil, uygulamadaki politik tutumdan kaynaklanmaktadır. İdarenin öncelikle üzerine gideceği alan, işkenceyi yasalara rağmen uygulayan kurumlar olmalıdır.

Sulh hakimi yakalanmayı gerektiren bir hal görmez veya yakalama sebepleri ortadan kalkmış bulunursa yakalanan şahsın bırakılmasını emreder. Aksi halde vereceği tutuklama müzekkeresi hakkında 126. madde hükmü uygulanır" biçimindedir. 2. fıkra değişiklikle eklenmiştir. Anayasada da benzer düzenleme vardır. Ancak 128. maddenin 2. fıkrasının son cümlesinde bu sürenin cumhuriyet savcısı ya da sulh hakiminin emriyle uzatılabileceğinden söz edilmektedir. Oysa uygulamada, çoğu kez, gözetim izni, emniyet görevlilerinin dilediği zaman alınmaktadır. Bugün, yasada bir değişiklik yapılacaksa bu değişiklik öncelikle gözetim süresinin 24 saat ile sınırlandırılması ve bu sürenin hiçbir biçimde uzatılmayacağının kesin bir dille açıklanması ile olanaklıdır.

Emniyette sanığı tutmanın anlamı nedir? Varolan yasalara göre polis, sorgu yapma yetkisine sahip değildir. Bugüne dek yetkilerini aşmış, sorgu yapmış, sorguda zor kullanılmıştır. Savcılık ve mahkeme, yukarıda da belirttiğimiz gibi bu belgelere itibar ederek iddianame hazırlamış, kesin hüküm kurmuştur. Yasaların bu açık ihlaline karşı herkes suskunluk içindedir. Ünlü deyişle kadı davacı, muhsir şahittir. Yargıtay dahi, yan kanıt varsa yasadışı yollarla elde edilmiş emniyet anlatımını kanıt saymaktadır. O halde CYUY'nın 154. maddesine şu ekleri yapmak gerekmektedir. "Emniyet görevlileri sorgu yapamaz. Yetkilerini aşarak sorgu yapan ya da sorgu için zor kullanan emniyet görevlileri hakkında görevi kötüye kullanmak ve cürüm söyletmek için işkence yapmak suçlarından soruşturma açılır. Soruşturma sonuna dek görevlilerin açığa alınması zorunludur."

Yasada cezai bir yaptırım olmadıkça işkence için gözaltı süresinin uzatılması istemi ve işkence devam edecektir. Bugün meclise sunulmuş olan taslakta böylesi bir hüküm bulunmamaktadır. Gözetim süresi de toplu suçlar için dört gün olarak belirlenmiştir. DGM Savcılığı dört güne de itiraz etmiş bulunmaktadır.

CYUY'na eklenecek diğer bir hüküm: "Zor altında elde edilmiş delil, diğer delilleri de yok kılar" hükmü olmalıdır. Bir başka deyişle, suçu kanıtlayacak başka delillerin de varolması halinde, delillerden birinin baskı sonucu elde edildiği kanıtlanırsa diğer yasal deliller de yok sayılmalı ve sanık beraat ettirilmelidir. Bugün pek çok ülkede bu uygulama sürmektedir. Ne yazık ki yeni tasarıda önerimize karşın böylesi bir hüküm yoktur.

Bugün yapılacak değişiklikler, köklü çözümler üretecek nitelikte olmalıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bugün CYUY'ndaki temel aksaklık, gözaltı süresinin 24 saatle sınırlandırılmamış olmasında yatmaktadır.

Anılan yasada bu konudaki değişiklik ve diğer küçük rötuşlar, yasa metnindeki sorunu çözebilir. Fakat çözülmesi gereken asıl sorun, sistemli bir sorgu yöntemi haline gelmiş olan işkence olgusuna karşı savaş vermekte kesin kararlılığın bulunmamasıdır. Kararlı bir tutum, işkencecilerin teşhiri ve ağır cezalandırılması, işkenceli anlatımların, yasal kanıtları dahi yok edecek güçte bir delil sakatlığı yaratması ve işkencenin üzerine giderken utangaç tutumun terkedilmesi işkence sorununu kısa sürede çözmeye yeterli olacaktır ❑

Not: Bu yazının devamı olarak iki konu daha ilerki sayılarda yayınlanacaktır.

Kültürel yaşama bakışlar

Mesajın alımlanması

Ahmet Oktay

Türkiye toplumunda tüketim ideolojisinin egemen olduğu, dışa bağımlı kapitalizmin sınıf çelişkilerini derinleştirdiği hemen herkesçe bilinen, dahası, hemen her vesileyle ifade edilebilen gerçekler. Ancak, mevcut durumun olumsuz içeriği saklı kalmak koşuluyla belirtilmesi gereken bir başka gerçek daha var: Sınıf çelişkileri derinleşmekle birlikte Türkiye büyüyen bir toplum.

Fernand Braudel, "sayı-behemehal birinci-sınıf bir göstergedir; bir başarı ve başarısızlık indeksi sağlar" diyor. Ancak, bu dar oylumlu yazıda istatistiki verilere fazla başvurmamıza olanak yok. Bu bakımdan, kolaylıkla gözlemlenebilen bir olgu olması dolayısıyla sadece kentleşme olayını anımsatmakla yetinecek, ona bir de hem evlerdeki televizyon ve video sayısındaki artışı, hem de hızla artan televizyon kanallarını ekleyeceğim.

Kentli nüfustaki artış bir yandan, tüketim eğiliminin yükselişi öbür yandan, bireylerin beklenti ufkunda şimdiye kadar rastlanmamış bir gelişmeye yol açmış bulunuyor. Kültürel yaşam da bu süreçten soyutlanamaz elbet. Yani Türk toplumundaki tüm sınıfların kültürel beklentileri de kültürel tüketimleri de, geçmiş yıllara oranla çeşitlenmiş ve genişlemiş bulunuyor.

Kültür kavramını düşünsel/sanatsal etkinliklerden dinlenme ve eğlenme biçimlerine kadar uzanan geniş bir bağlam içinde anladığımı özellikle belirtmem gerekiyor. Buradan bakıldığında, insanlarımızın kültür yaşamının, özellikle son yıllarda büyük boyutta görselleştiğini öne sürmemiz mümkün görünüyor. Ama bu noktada derinleşmeden önce, yazılı ve görsel-işitsel kültür ürünleriyle ilişkiye girilen araçları kısaca anımsamakta yarar var: Gazete, dergi ve kitaptan, televizyon ve videoya, sinema ve tiyatrodan plak ve kasete, şov ve konserlerden konferans ve söyleşiye çok değişken, kanallar işliyor. Ayrıca bu kanallardan yararlanan bireylerin, mesajı alımlama frekansları çok farklı kişiler olduğunu da anımsatmak gerekiyor.

Kentli nüfustaki artış bir yandan tüketim eğiliminin yükselişi öbür yandan bireylerin beklenti ufkunda şimdiye kadar rastlanmamış bir gelişmeye yol açmış bulunuyor. Kültürel yaşam da bu süreçten soyutlanamaz.

Eşitsiz gelir dağılımı gözönünde bulundurulduğunda, emekçi sınıf ve kesimlerin, giderek artan fiyatlar dolayısıyla ciddiye alınabilecek ölçüde kitap tüketemediği rahatlıkla söylenebilir. Düşünsel/sanatsal yapıtların henüz doğrudan alıcısı durumunda değildir işçi sınıfı. Bu maddi belirleyene manevi belirleyen de eklenebilir elbet. İşçi sınıfının eğitim/öğretim durumunun yetersizliği. Bu ikinci öğe, özellikle gazete okurluğu açısından önem taşıyor bence. Türkiye'de tiraj rekorlarını hemen her zaman magazin yönü ağır basan gazeteler kırmıştır. Eskilerin fikir gazeteciliği dediği bir anlayışa yaslanmak isteyen gazeteler, genel okur kitlesinin eğitim düzeyi dolayısıyla belli bir sayıyı aşmayı başaramamıştır. İşçi sınıfı açısından konuşulduğunda, tiyatro, batı ve pop müziği konserleri izleyicisinin de çok düşük olduğu söylenebilir. Geriye televizyon ve Gülhane konserleri izleyicileri kalmaktadır.

Ancak, televizyonun Türkiye gibi ülkelerde tümüyle olumsuz bir işleve sahip olduğu öne sürülemez. Şu nedenle: TV, köylere kadar uzanabildiği için kitlelerin beklentilerini artırmakta, her türlü tüketim isteğini çeşitlendirmekte, dolayısıyla alt gelir.gruplarında dinsel düşüncelerin de etkisiyle kemikleşmiş bulunan perhizcilik anlayışını aşındırmaktadır. Televizyon kırsal kesimde törel açıdan çözüştürücü bir rol oynamaktadır. İzlenen diziler Amerikan yaşamını ussallaştırıyor olsa da, bu kesim insanları sunulan mesajı olduğu gibi algılamamakta, onu kendi toplumsal çevresinin gerçeklerine bağımlı olarak dönüştürmekte ve geleneksel yapılara tepki duygusuna

çevirmektedir. Bu çevirme/dönüştürme yetisinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Gerek kırsal kesim insanı, gerek kentlerde yoğunlaşan işçi sınıfı üyeleri bu yoldan daha gelişkin kültür ürünleriyle temasa gelmeyi başarabilir.

Düşünsel/sanatsal ürünlerin mevcut tüketicileri, bugün için doğrudan doğruya küçük ve büyük burjuvazi içindedir. Hiç kuşkusuz, İstanbul'da düzenlenen müzik, sinema ve plastik sanat festival ve bienallerinin büyük burjuvaziye mensup kimi izleyicileri, bu izlemeye sırf bir toplumsal statü belirtisi, bir ayrıcalık göstergesi ya da entellektüel konum elde etme aracı olduğu için girişmektedirler, ama geri kalanların gerçekten de bir kültür edinme amacı güttüklerini kabul etmek gerekir.

Artık bir megapol görünümü kazanan İstanbul ile Ankara ve İzmir gibi metropollerde yaşayan büyük ve küçük burjuvazinin tümünün kitle kültürünün saldırısından masum olduğunu söylememiz olanağı yok elbet. Yine de sanat/kültür olaylarına her geçen gün biraz daha fazla insanın ilgi duyduğu öne sürülebilir. Gazetelerin kültür/sanat sayfaları ile haftalık haber-magazin ve aylık magazin dergilerinin yayınlarının bu yolda özendirici bir işlevde bulundukları da söylenebilir. Ancak, bu yayınların her an kitle kültürünün eğlendirici/oyalayıcı içeriğine eklemlenme olasılığı taşıyan popüler yanını da göz önünde bulundurmak gerekir. Aynı şekilde artık gelenekselleşen kitap fuarları ve imza günlerinin de bu çerçeveyle koşullanmış ya da sınırlanmış olarak olumlu bir rol oynadığı belirtilebilir.

Kültür edinilmesi maddi olanaklara bağlı olduğu kadar manevi çaba gös terilmesine de bağlı olduğu için kültürün gerek sınıflar gerekse aynı sınıf üyeleri arasında farklılaşması kaçınılmaz görünmektedir.

Kültür edinilmesi maddi olanaklara bağlı olduğu kadar manevi çaba gösterilmesine de bağlı olduğu için, kültürün gerek sınıflar arasında gerekse aynı sınıf üyeleri arasında farklılaşması kaçınılmaz görünmektedir. İşçi sınıfı üyelerinin hepsi aynı kültürel ufka sahip olmadığı, aynı kültürel gereksinmeleri duymadığı gibi, üst-gelir grubu üyelerinin tümü de aynı kültürel kapasiteye sahip değildir. Bach dinleyen bir işçi olabileceği gibi yalnızca Gencebay dinleyen bir işçi de olabilir. Mesafenin kapatılabilmesi ya da çeşitlendirilebilmesi (Gencebay dinlemeyi illa de bir yozluk saymamak gerektiğini vurgulamak amacıyla çeşitlendirme sözcüğünü kullanıyorum) bireysel çaba harcanmasına bağlıdır. Kültür çünkü, doğuştan edinilen bir olgu değildir.

Türkiye'de çalışan sınıfların boş zamanı büyük ölçüde eğlence sanayiine bitişmiştir ve boş zaman değerlendirmesi denen olgu da zaman öldürmek biçiminde algılanmaktadır. Bu koşullanmanın aşılabilmesi sadece dışardan bilinçlendirme ile sağlanamaz. Ancak, insan bu aşma gereksinimini kendi içinde hergün daha büyük bir istekle duyumsadığı, duyumsamak istediği zaman kültüre doğru yönelebilir ❑

Kadınlar, bakanlığı tartıştı

"Gelişmeleri hareketin gücü belirleyecek"

'80'li yıllarda ortaya çıkan feminist hareket, çeşitli kesimlerin kavramlarını, düşünce biçimlerini etkiledi. "Dayağa Karşı Kampanya"dan bu yana hareketin içinde olmuş Stella Ovadia, Yaprak Zihnioğlu, Hacer Ansal, Canan Arın ve Nural Yasin ile Mor Çatı'da Kadın Bakanlığı ile ilgili bir söyleşi yaptık.

Ülfet: Seçim kampanyası boyunca siyasi partiler kadınlardan sözetmeye, kadın adayları öne çıkarmaya gayret sarfettiler. Kadın sorunlarıyla uğraşacağı belirtilen bir bakanlık oluşturuldu. Bakanlık, kadınlar açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir mi?

Hacer: Seçim kampanyasında kadın adayların öne çıkarılması diye birşey sözkonusu değildi. Sadece yüzeysel bir şekilde kadın haklarından bahsedildi, konuşuldu. Kampanyayla ilgili kadınların oylarını çekmeye yönelik birşey. Az sayıda milletvekili adayı vardı, o yüzden de çok az sayıda kadın milletvekili çıktı. O kadar az sayıda kadın milletvekilinin içinden de tabii ki doğru dürüst bir kadın işleri bakanı bulunamadı. Bakan olan kadın, şimdiye kadar bu konuyla ilgili hiç düşünmemiş, hiç kafa yormamış, bu önemli bir gösterge.

Canan: Biz birdenbire çok sahiplendik kadın bakan diye. Ama adını tam düşünürseniz, kadın, özürlüler, çocuklar falan diye hepsini birden aynı torbanın içine sokuular. Demek kadın olarak doğmakla özürlü olmak aşağı yukarı aynı şey anlamına geliyor(!)

Stella: Ben hiç benimsemedim ve hiç heyecanlanmadım. Kadın bakanlığının -medyada adı öyle kaldı- herşeyden önce adının değişmesi gerekli. Hem kadınlar özürlü gibi görülüyorlar burada, hem de çocuk gibi, yani vesayet altında tutulması gereken, yetişkin olmayan kimseler gibi.

Ülfet: Sanıyorum, adında bir değişiklik yapıldı. Yalnızca aileden sözediliyor artık.

Stella: Sözedilmesi pek önemli değil. Resmi Gazete'de çıkması gerekli. İsveç'te, Yunanistan'da genellikle eşitlik için filan deniyor.

Ülfet: Yapılacağı söylenen bir takım değişiklikler var. Medeni Kanun'da erkeğin aile reisi olmaktan, zinanın suç olmaktan çıkarılması gibi. Bunlar olumlu gelişmeler değil mi?

Canan: Bana öyle geliyor ki, kanunlarda yapılacak değişiklikler de, üzerinde çok düşünülmeden, bu konuda kadınların söyledikleri ya da yazdıkları paldır küldür toplanıp meclise gönderilmiş. Medeni Kanun'dan kocanın aile reisi olması çıkarılsın ama, ona bağlı hükümler ne olacak? Yapılacak değişiklikler kadının lehine mi olacak? Ceza Kanunu'nda zinanın suç olmaktan çıkarılmasını tabii ki destekliyorum, diğer değişiklikleri de ama baştan savma olduğu izlenimi uyanıyor bende.

Stella: Eğer 80'den beri bir kadın kurtuluş hareketi olmasaydı, biz sokağa dökülmeseydik, kampanyalar olmasaydı, SHP ne kota koyardı kadınlar için, -üstelik her organa koymamıştır- ne de bir kadın bakanlığı sözü vermek zorunda hissederdi kendisini. Bütün bunlar doğrudan bizim hareketimizin olumlu sonuçları. Fransa ilginç bir örnek bence. Kadın Bakanlığı'ndan önce 70'lerde kadın hareketi çok yükseliyor. Giscard d'Estaing gibi sağcı bir cumhurreisi sırasında bile kadın işleri müsteşarlığı kuruluyor. Fransa gibi katolik, üstelik de doğurganlığın çok düşük olduğu bir ülkede kürtaj yasası değişiyor. Ondan sonra hareket duruluyor. 81'de sosyalistler iktidara geldi. 70'lerden beri feminist olan ve kadın hareketi içinden bir kadın, Y. Roudy bakan oldu. Cinsiyetçiliğe karşı hazırlanan yasa değişikliğini hareketin en başından beri içinde olan insanlar hazırladılar. Ama ne oldu? O yasa meclisten budanarak geçti. Neden? Bir takım çıkarlarla çelişiyordu. Bir yaptırım olsaydı, bütün reklam sektörü darbe yiyecekti.

O dönemde bütün dergiler, gazeteler demekleşti. Bütçesi olan özel bir bakanlığın kuruluşu hareketi canlandırdı. Ama iktidar bunu hemen farketti. Hareketin gücünün gerçek olmadığını ve azalmakta olduğunu farketti. İkinci Mitterand iktidarında kadın bakanlığı falan yoktu. İşleyiş tamamen kadın hareketinin gücüne bağlı. Eğer biz onu sıkı bir şekilde eleştirmezsek, köşeye sıkıştırmazsak, SHP cinsiyetçiliği devam eder. SHP patriyarkal bir parti. Kadınlardan yana olması sadece erkeklerin işine yaradığı kadardır, yani sınırları erkek çıkarıdır diye düşünüyorum.

Canan: Her saniye teyakkuz halinde bulunmamız gerekiyor. Şimdi mesela dünyadaki

Kadınlardan sorumlu Devlet Bakanı Güler İleri

"Ayrımcılığı ben de yaşıyorum"

Bize öncelikle bakanlığınızın tam adının ne olduğunu söyler misiniz? Kadının bir birey olarak ayakta durabilmesi hedeflenirken, bağımsızlığı hedeflenirken, Kadın ve Aile Bakanlığı'ndan sözetmek ne denli doğru? Aile kadının geleneksel rolünü pekiştiren bir kurum değil mi ?

Sözlerinize katılıyorum. Gerçi aile oldukça tartışmalı bir konudur ve bu konuda toplumumuzda farklı düşünceler var. Ama hemen söyleyeyim ki, bakanlığımızın adı henüz kesinleşmiş değil. Tartışma halinde ve biz tartışılmasından yanayız. Bizim düşündüğümüz Kadın ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Böylece bir sosyal devlet olarak ailenin işlevlerini yerine getiremediği noktalarda devreye girebiliriz. Sokakta kalmış çocuklara, kimsesizlere, sakatlara, kısacası sığınacak bir kucak arayanlara kucak açabiliriz. Bunlar geleneksel toplumlarda ailenin işlevleridir. Ancak çağdaş devlet bu konuda da devreye girmek zorundadır. Ailenin içindeki fertler zaten sosyal hizmetlerin içine girmektedir. Bu yüzden biz de bakanlığın adına bir de aile eklemekten yana değiliz. Bu konu tartışma halinde.

Böyle bir bakanlığa neden gerek duyuldu?

Kuşkusuz yalnızca yasalarla bu sorun çözülemez. Ayrımcılık sadece bizde değil, değişik yasaların ve değişik toplumsal sistemlerin hakim olduğu ülkelerde de görülen bir olgu. Bunun ortadan kalkması bütünüyle bir toplumsal bilinçlilik sorunu. Ekonomik kalkınma, kültürel gelişme çağdaş yasalarla birlikte gerçekleşmiş olursa cins ayrımcılığı ortadan kalkabilir. Ancak yasaların hiçbir anlamı yoktur diyemeyiz. Yasaların da toplumsal yapı üzerinde belli bir etkisi vardır ve Atatürk'ün toplumsal gelişmeden çok önce kadın haklarına yönelik yasal düzenlemeleri yapması son derece yerinde olmuştur. O yasalar olmasaydı kadının durumu bugünkünden çok daha geri olacaktı. Hepimiz etrafımızdaki bazı ülkelerin durumunu biliyoruz.

Kuşkusuz her kadın gibi ben de çocukluğumdan beri bu ayrımcılığı hissettim. "Sen sus kızsın, sen karışma kızsın "gibi sözleri dinleyerek büyüdüm. Okumam konusunda sırf kadın olduğum için çevreden destek değil, tersine bir etki hissettim. Çünkü kadınların okuması gereksiz diye düşünüyordu toplumumuz. Kadına yönelik, cins ayrımcılığı şeklindeki baskılar saymakla bitmez. Bütün kadınlar bu baskıları hissetmiştir. Kadın hep ikinci sınıf bir vatandaş olarak görüldü. Bu anlamda Kadın Bakanlığı'nı anlamlı görüyorum. Kadın ve erkek arasındaki mesafenin kapatılması için biz burada bir takım adımlar atabiliriz, atmak zorundayız ve atacağız.

Türkiye'de 80 sonrası bir kadın hareketi ortaya çıktı ve oldukça etkin oldu. Bu hareketlerle ilişki içinde misiniz, işbirliğinden yana mısınız?

Kuşkusuz, ilişkiden yanayım. Sözünü ettiğiniz kadın hareketleri bağımsız bir takım hareketler olarak, gönüllü hareketler olarak ortaya çıktı ve gerçekten bu konuda bir bilinçlenmenin yaşanmasına katkıda bulundu. Biz bu hareketlerle beraber çalışmaktan yanayız. Onlarla Bakanlığımız'ın ismi de dahil olmak üzere herşeyi tartışmaktan yanayız. Atacağımız bütün adımları tartışmaktan yanayız. Böylece doğruyu birlikte bulacağız. Bugün sözünü ettiğiniz gönüllü kuruluşlardan bazılarıyla 7 saati aşkın bir toplantı yaptık. Bu kuruluşların çağrılarımıza olumlu yanıt vermelerinden, bize çalışmalarını, raporlarını göndererek destek olmalarından, özellikle memnun oluyoruz. *Yasalardan ayrımcılığa yönelik bazı maddeleri ayıklama çabalarınız var. Ama bunun yeterli olmadığı şeklinde eleştiriler var. Örneğin iş yasasında 100 kadının çalıştığı yere bir kreş diye bir madde var. Bu maddeyi değiştirmeyi düşünüyor musunuz? Bu madde çocuğa bakmayı yalnızca kadının işi olarak gören bir madde değil mi?*

Bir defa kimse henüz bizim taslağımızda nelerin olduğunu bilmiyor. O yüzden nasıl şu var bu yok diye eleştirilebiliyor anlamıyorum. Şimdi o sözünü ettiğiniz maddenin hiç uygulanmaması gibi bir sorun var. İş yerinde 100 kadın çalışıyor kreş yok, 99 kadın çalışıyor diye işveren kreş yapmaktan kaçıyor. Kısacası yasadaki kadınların lehine olan ama uygulanmayan maddeleri uygulatabilmek için zorlayacağız. Öte yandan bu soruyu soruşunuz da çalışmalarımızdan, tasarıdan haberdar olmadağını gösteriyor. Çünkü biz o maddeyi de 100 işçi çalışan yere kreş şeklinde değiştirmek gerektiğini düşünüyoruz. Sadece annelerin çalıştığı yerde değil, babaların çalıştığı yerde de bir kreş olmalı.

---

diğer hareketlere baktığımızda kürtaj hakkı elde edilmiş, ama bugün Amerika'da tekrar kürtaj hakkına karşı toplantılar düzenleniyor, yeniden bu hak kadınların elinden alınacak. Yani biz "oh şunu elde ettik, biraz nefes alalım, rahat edelim"i hiç diyemeyeceğiz gibi geliyor.

Kadın hareketinin yükselişinin olumsuz etkileri de oldu. Erkek egemen düzen kendi iktidarının sarsılmasından korktu, birdenbire yüzde 10 olarak uygulanan yargıç kontenjanı yüzde 5'e indi. Kamu kuruluşları, kendi çalışanları için konut edindirme kooperatifi kuruyorlar. Evli kadınların maaşlarından para kesilip, gayri menkul tescilleri kocalarının adına yapılıyor. Bu akıl alacak bir iş değil. Bir'de Medeni Kanun'un 152. maddesini keşfetti erkekler şimdi. Yapı Kredi Bankası emekli evli kadınların sağlık karnesini iptal ediyor. Her açığı istisnasız çok güzel yakalayıp kadınlar aleyhine kullanma yolunu deniyorlar. Bizim Sissyphos efsanesindeki gibi her saniye yeniden o taşı tekrar dağın tepesine çıkarmamız gerekiyor gibi geliyor bana.

Hacer: Kadın bakanlığına dönersek, onlardan ne beklediğimiz, neler yaptırabileceğimiz, onların neler yapabileceği, kadın hareketinin veya mücadelesinin gücüyle son derece bağlantılı. Biz bunlardan birşey beklemiyoruz deyip oturmak yerine, talepler geliştirip "madem çıktınız Kadın Bakanlığı diye, yapın o zaman şunları şunları" demek lazım.

Ülfet: Neler yapılabilir?

Canan: Bence bir kanun metni ortaya çıkarmadan önce "siz ne diyorsunuz" diye ge

niş bir kadın tabanının mutlaka fikirlerini almaları gerekiyordu. Kendi kafalarından, oturdukları yerden "ben böyle değiştirdim" demekle olmaz.

Hacer: Kadın örgütlerinin, feministlerin düşüncelerinin alınmaması tabii ki eleştirilmeli, ama bize sorulmadı diye oturacak değiliz, yasal düzenlemeleri eleştirmek lazım.

Necla: Bakanlık feminist hareketin taleplerini somutlaştırmak için aracı ya da yardımcı olabilir mi?

Yaprak: Bu bakanlık gerçekten Kadın Bakanlığı ise, feministlerle dirsek temasında olması gerekli. Kadın sorununu en iyi bilenler feministler, bu alanda mücadele verenler feministler... Mutlaka dirsek temasının olması gerekli.

Stella: Ben o kadar katılmıyorum galiba. Çünkü feminist hareket kadınların kurtuluşunu istiyor ve kadınların kurtuluşu, patriyarkiye karşı, erkek egemen düzene karşı birşey. Oysa iktidar, bütün partileriyle, koalisyonuyla, muhalefetiyle ve herşeyiyle erkek egemen. Ben niçin erkek egemen bir iktidarla dirsek temasında olacak mışım ki? Erkek egemenlerin kurduğu bakanlığı ben eleştiririm, talepler ileri sürerim ama o kadar. "Kadınlara müjde" diye veriyor Hürriyet yasa değişikliklerini, kadınlar için dişe dokunur hiçbirşey yok. Efendim, zina suç olmaktan çıkmış, iyi eyvallah bu Ortak Pazar'a girmeyi kolaylaştıracak bir şey. O kadar çağdışıydı ki, Ortak Pazar'a girmenin önündeki onbin engelden biriydi. Bu benim gözümü boyayamaz ki. Hala evlilikte mal birliğinden sözedilmiyor. Biz evlilikte mal birliğini ta "dilekçe" sırasında istemiştik. "Dayak suçtur, 10 günlük rapor olmasa bile izleyeceğiz" diye bir madde yok. Bizim bugüne kadar ileri sürdüğümüz taleplerin hiçbirini göremiyorum ben. Beni heyecanlandırmayan bir bakanlık var ortada.

Nural: Ben her zamanki gibi tersini savunabilir miyim? Ben de heyecanlanmıyorum ama umutlanıyorum bazı şeylerden. 10 yıl evvel ben de kadın bakanı olsaydım, Stella'nın söylediği taleplerden haberim bile olmazdı. Kaldı ki şimdiye kadar Tokat'ta yaşamış bir kadın dilekçemizi, ya da etkinliklerimizi görmemiş olabilir. Biz bu kadın, bakan olduktan sonra çok büyük taleplerle çıkmadık ortaya. Dünyayı bence kendimizle sınırlı görmememiz lazım. Biz bir projeyle gidersek, ümitli olabiliriz, hiç değilse kulak kabartır diye düşünüyorum. Eğer buna rağmen ilgilenmezse ya da "siz feministsiniz" diye tavır alırsa, o zaman umudumuzu kaybederek "bu insanlardan ne iş çıkar ki" diyelim. Ama şu anda ben umudumu taze tutmak istiyorum. Belediye seçimleri sonrasında da aynı şeyler oldu. Ben gene çok umutluydum, ama olmadı. İnşallah gene haksız çıkmam.

Necla: Peki, talep götürmenin ötesinde dirsek teması da olmalı mı?

Yaprak: Kadın hareketi bir heyetle kadın bakanı ziyaret edebilir ve şimdiye kadar çıkardığı şeyleri kadın bakana söyler. Cinsiyetçi sistemi eleştirecek misiniz? Ataerkil sistem konusunda ne düşünüyorsunuz? Erkek egemenliği nedir? Bunu karşılıklı konuşmak lazım. Bütün bu taleplerle erkek egemen sistem değişmeyecek ama bazı somut projelerde ne yapacak, ağzından duymamız gerekli.

Hacer: Mor Çatı olarak gidip, örneğin sığınakların yurt çapına yayılması istenebilir. Kadına yönelmiş şiddet için istediklerimizi söyleyebiliriz. Sokakları ışıklandırın, sokaklarda rahat dolaşmak istiyoruz diyebiliriz. Polislerin dayak için başvuran kadınlara davranışları ile ilgili eğitim istenebilir. TRT'de kadına yönelik şiddetle ilgili programlar çoğaltılabilir. Kadın örgütlerine maddi destek talep edilebilir. Örneğin, Kadın Kültür Evi parasızlık nedeniyle kapandı.

Yaprak: Bunlar somut talepler, ataerkil sisteme yönelik yasal düzenleme dışında, geleneklerin, örflerin dönüşümü tabii ki bakandan istenemez.

Hacer: Bizi görmezden geliyorlar. Bir takım kadın örgütleriyle toplantı yapılmış, çağrılmış bazı kadınlar, ama biz çağrılmadık.

Stella: Biz hareketimizle tamamen 10 yıldır ölmüş, yok olmuş dernekleri hortlattık. Birdenbire televizyona çıkar, demeç verir oldular. Yoklardı, şimdi onlar çağrılıyorlar. Çünkü Kemalistler vb... Şimdi bütün bunlara gözümü yumacağım, ondan sonra gidip program götüreceğim. Buradan hareketin işlevine geliyoruz bence. Talep üretmek, mesela bir kadın grevi örgütlemek içindir, sokağa çıkmak içindir, protesto içindir. Bu başka bir şeydir ve gücümüzü göstermek amacıyladır. "Eğer ki bunları bana yapmazsan ben sana oy vermem, eğer ki bunları yapmazsan ben yemek yapmam, eğer ki bunları yapmazsan....." Oysa "eğer ki..."siz çıkıyoruz biz.

Bir yayınımız bile yokken nasıl teşhir edeceğiz? Talep üretmek her zaman doğru, ben talebi hareketten dolayı üretirim, bakanlık var diye değil. Gündemi hareket belirlemiş olur yani.

Hacer: Tabii ki yine sen belirlemiş oluyorsun. Kendin çıkarıyorsun, kendin üretiyorsun talepleri.

Stella: Örneğin, yasa maddelerinden biri "erkekten beklememek lazım aileyi geçindirmeyi, onun görevi olmamalı, kadın da çalışmalı" şeklinde değişecekmiş. Kadın erkek eşitliğini varsayan bir değiştirme bu. Kadınların aleyhine. Kadınlarla erkekler arasında simetrik, karşılıklı bir ilişki yok ki.... Erkekler kadınları sömürüyor ve kadınların buna karşı çıkacakları, kendi yetenekleriyle hayatlarını sürdürecekleri eğitimleri yok, meslekleri yok. Bütün sistem, evlilik, bütün ücretler ve mesleklerde yığılma kadınları sadece ev işlerine mahkum ediyor. Bunun üstüne kurulmuş bir düzende kadın, ben de erkek kadar para getireceğim deyip, hiçbir şekilde aynı işi yapamaz. Aynı parayı kazanamaz.

Hacer: Bu da bir talep olarak geliştirilebilir bence. Kadının eğitim düzeyini arttırıcı, çalışma hayatında daha eşitlikçi bir şeyin getirilmesi, ayrımcılıklara son verilmesi için bütün bunları istemek lazım ❑

Öğrenci gençlik tartışıyor

Üniversitelerde "Gordion Düğümü" nasıl çözülür?

Yıllardır üniversiteler, çözülmeyen bir sorun olarak ülke gündeminde duruyor. Üzerine çok yazıldı çizildi. "Gordion Düğümü" misali ortada duran bu sorun hakkında bir de doğrudan muhataplarıyla, öğrencilerle görüşelim istedik. Acaba liseden nasıl beklentilerle geldiler, karşılaştıklarıyla tasarladıkları arasındaki farkı nasıl tanımladılar ve neye ulaştılar? Üniversitede ve dışında, akıp giden yaşamda kendi konumlarını ve müdahale olanaklarını nasıl görüyorlar? Üniversitelerin sorunları ve çözüm yolları hakkında neler düşünüyor, nasıl bir üniversite istiyorlar? Bu soruları, Çapa Tıp Fakültesi'nde okuyan dernek ve kulüp üyesi bir grup öğrenci ile, serbest vezin tartıştık.

Ümit Erdoğdu

Bülent Önal: Üniversitede mesleğinle ilgili aldığın bilgiler ve üniversiter alandaki konumlanışın ile sosyal yaşam birbirinden koparılmış durumda. Bunun nedeni olarak bugüne kadar YÖK'ü saydık, ama belki de yeterince işleyemedik. YÖK bir anlamda, 80 sonrası üniversitelerin Türkiye kapitalizmiyle entegrasyon sürecinin yeni bir aşamasıydı. Bu noktada asıl sorun ortaya çıkıyor, verilen "bilimsel bilgi"nin kullanımının kimlerin elinde olduğu. Bir sınıf için bilgi üretilecekse, ya da üretilen bilginin kullanımı bir sınıfın elinde olacaksa, ister istemez, üniversitelerdeki eğitim programı da o sınıfın gereksinmelerine göre elemanlar yetiştirmek doğrultusunda düzenlenecektir. Sözgelimi ben bir Tıp öğrencisi olarak, korunmaya değil tedaviye yönelik bir eğitim görüyorum. Bana "tüm insanları sağlıklı kılmak için eğitildiğim" söylenirken, poliklinikte "makbuzsuz hastalar kesinlikle tedavi edilmeyecektir" yazısıyla karşılaşıyorum.

Durmuş Evcimen: Birkaç noktada Bülent'e itiraz edeceğim. Elbette konuya global yaklaşımlar getirmek mümkün; çözümler de önerilebilir. Ama şu an sorun hekim olarak yetişemiyor olmamız. "Bilimsel bilgi üretiliyor" olsaydı, üniversite diye bir sorun olmazdı. Doğramacı bile yeterince bu görüşü savunamıyor. Üretildiği kadarının da iyi yerlere hizmet etmediğini düşünüyorum. Bir de gerçekten üniversitede acımasız bir para sistemi var. Hastalar parasız hiçbir şey yaptıramaz. Ama bu üniversite hastahanesinin değil, ülkenin sağlık sisteminin bir sorunudur. Üniversite sonuçta sağlık hizmeti üretim yeri değil, sağlık personeli yetiştirme yeridir.

Bülent Önal: Benim bütün bunları söylememin nedeni şu: Genel bir çerçeve çizilmeden, bir üniversite modelini tartışmak ya da üniversitenin iyileşebilirliğini tartışmak, biraz hayalcilik olur. Türkiye'nin sorunu, üniversitede verilen bilgi ile onun kullanım ve denetim hakkının sahiplerinin elinde olmaması. Bu sistemin genel çerçevesini çizen bir şey, üniversiter alanda bizim yaşadığımız bu çelişkiyi, emeğine yabancılaştırılan işçi de yaşıyor. Bütün bunlara gözümüzü kapatarak bir üniversite hayali kurmak sonuçsuz kalacaktır.

"Türkiye'nin sorunu, üniversitede verilen bilgi ile onun kullanım ve denetim hakkının sahiplerinin elinde olmaması. Bizim üniversiter alanda yaşadığımız bu çelişkiyi emeğine yabancılaşan işçi de yaşıyor."

Durmuş Evcimen: Yabancılaşmaya ilişkin görüşlerine katılabilirim, ama aynı noktadan hareket etmiyoruz; bunu biliyorum. Mütevelli heyeti Türkiye üniversitelerine çözüm olamaz, bu konuda ortağız. Üniversitelerin belli bir finansman sorunu yoktur, olmamalıdır. Ama üniversiteler için finans mekanizmasının iyi oluşturulmadığı görüşündeyim. Üniversiteler kendi paralarını kazanır hale getirilebilir, son kuruşuna kadar hak edebilir.

Bülent Önal: Tam da ayrıldığımız noktayı söylüyorsun. Sen sistem öngörüsünü kabul ettikten sonra, sistem içinde nasıl düzenlemeye gitmeli ki daha iyi bir üniversite, tıp fakültesi, sağlık hizmeti oluşturabilsin, sorusuna yanıt arıyorsun. Ben de bunların genel anlamda bir sistem eleştirisi yapılmadan sağlıklı sonuçlara ulaşamayacağını söylüyorum.

Durmuş Evcimen: Herhalde öğrenciyi dışlayan bir üniversite düşünülemez.

"Öğrenci Konseyleri yönetim değil, denetim mekanizmaları olarak görevlendirilmeli, tabandan gelen istekler doğrultusunda alınan kararları eleştirmeli ve değiştirilmesine çalışmalıdır."

Buradaki her birey çok önemlidir. Gerek gelişmiş bireyler yetiştirebilmek, gerekse de daha iyi bir eğitim modeline ulaşabilmek için her alanda bu insanların da görüşleri alınmalı, söz hakkı savunulmalıdır. Belki de tek çözüm mekanizması üniversitenin demokratikleşmesidir, diyebilirim. Öğrenciler açısından artık mutlaka öğrenci konseyi (ÖK) oluşmalıdır. Bu ÖK'lar fakülte kurullarında, üniversite senatolarında bir biçimde öğrenciyi temsil edebilir, söz söyleyebilir, kararlara katılabilir olmalı.

Hep söylenir ki, "üniversiteler öğrenciyi mesleğine, yaşama hazırlamak için eğitim verirler..." Bu eğitimin mesleğe hazırlamadığını az önce söylediniz. Peki yaşama katılmalarını gerçekleştiriyor mu? Üniversitedeki ilişkiler ve eğitim, kişilerin özgürleşmelerinin, kendilerini geliştirmelerinin önünde engeller oluşturuyorsa bunun aşılması için, yani basitçe eğitimde, üniversiter yaşamda söz sahibi olabilmek için önerdiğin ÖK, bu koşullarda nasıl bir anlayışla ele alınmalı ki işlevli ve anlamlı olabilsin?

Durmuş Evcimen: Üniversitede nasıl bir demokrasi olabilir, sorusu tartışılabilir. Ama bu noktada öğrenci, öğretim üyesi ve çalışanlar arasında olması gereken iletişimin önemi ortaya çıkıyor. Ancak şu an böyle bir iletişimden bile yoksunuz. Herşeyden önce öğretim üyesi karşısındakinin bir birey olduğunu ne kadar düşünüyor ki, bu öğrencinin demokratik bir üniversitede yer alabilmesini savunabilsin. Bu bana çok inandırıcı gelmiyor.

Nilgün Mesutoğlu: ÖK'da en önemli şey, temsilcilerin genel kitleden destek görmüş kişiler olması, ki bu da seçim sistemiyle sağlanabilir. Başka bir önemli nokta da, ÖK'nın yönetim değil, denetim mekanizması olarak görevlenmesi, tabandan gelen istekler doğrultusunda alınan kararları eleştirmesi, değiştirilmesine çalışmasıdır. Üniversitenin kapitalist sistemde, bugünkü prezantasyonunu düşünürsek, yönetim işlevine katılmak, alınan kararların günahına da bir bakıma ortak olmak demektir. Ayrıca temsilcilerle taban arasında sürekli bir ilişkinin sağlanması ve görevlerini yapmadıklarına inanıldığı takdirde de her an geri alınabilir olması gerekli. Bürokratik bir mekanizma oturtulmamalıdır.

Sıdıka Tekeli: Hükümetin bu "öğrenci birliği" konusundaki girişimi, özerk-demokratik üniversite mücadelesini bir çerçeve içine sokma arzusunu da içinde taşıyor. Bu noktada dikkatli olmak ve böyle bir şey gündeme geldiği takdirde bunun genişlemesi ve işlevli kılınması için de mücadele etmek gerekecektir. "Üniversitelere demokrasi götürdük" iddiasına malzeme olacak, biçimsel bir organ olmasına izin verilmemelidir.

Bülent Önal: Bizim üniversitedeki sorunlar ve kaynaklarına karşı üretmemiz gereken taleplerimiz ne olmalıdır? Sorun sadece öğrencilerin yönetimde temsil edilmesiyle çözülecek bir şey değil. Yedi kişilik yönetim kuruluna bir de öğrenci temsilcisini koyarsan olabilecek şey, oranın günahlarına öğrencilerin de ortak olmasından başka bir şey değildir. Bunun nasıl üstesinden gelinebilir? Öncelikle üniversitenin tüm bileşenlerinin örgütlenmesi gerekmektedir. Öğrencilerin her an geri alabilme kaydıyla seçtikleri temsilcileri denetleme yetkileri olmalıdır.

Sıdıka Tekeli: Sırf temsilci düzeyinde kalacak birşeye, "bu noktada ne düşünüyorsunuz" deyip, daha öte bir katılımı engelleyen bir organizasyona karşı durmak, gerçek bir katılımın örneklerini parça parça da olsa üniversiter yaşamın her alanında fiilen yaratmak için çalışmak zorundayız.

Hüseyin Kaçar: Somut örnek vermek istiyorum, HEP kökenli milletvekilleri Meclise girmeden önce Kürt sorunu tartışmaları çok yoğun değildi. Ama bugün Meclis'in Kürtlere ne tür tavır aldığını bu milletvekilleri herkese gösterdi. Aynı şekilde öğrenci temsilcilerinin de bunun bir varyasyonunu gerçekleştirebileceği, üniversitede neyin ne olduğunu, içyüzünü gösterebileceği inancındayım.

Nesrin Koku: Çeşitli sorunları tartıştıktan sonra konu öğrenci birliğine geldi. Bence öğrenci birliğinin nasıl çalışacağı, örgütleneceği, görevlerinin ne olacağı sorularının yanında asıl olarak öğrenci derneklerinin bu süreçteki rolü nasıl olmalıdır sorusuna yanıt aranmalıdır. Öğrenci birliği sisteminin, öğrencilerin varolan durumu, duyarlılıkları gözönüne alındığında, anlamlı olabilmesi için örgütlü bir çabaya, öğrenci derneklerine ihtiyaç olduğunu düşünüyorum ❑

"Öğrenci Birlikleri" tartışması

Özerk bir denetim organına doğru

Özlem Onaran

Türkiye'de devletin "sivil toplum" örgütleme çabası eski bir gelenektir. DYP-SHP koalisyonu, 12 Eylül sonrası, devletin güçlü elini her alanda hissettirdiği ve bütün diğer unsurlara el ayak çektirdiği bir dönemin ardından, Türkiye'ye "demokrasiyi" yeniden getiren ekip olarak ortaya çıkınca, resmi "sivil toplumculuk" kendisini yeniden hissettirir oldu. ANAP döneminin üniversite projesinin paralı eğitim değil de "öğrenci birliği" ayağının koalisyon dönemine taşınmış olmasında "demokrasi" vurgusunun önemini yadsımamak gerekir. Paralı eğitimin dolaysız olarak yaşama geçirilmesi henüz rafta bekletilirken, öğrenci birlikleri konusunda tartışmalar gündeme girmiş durumda.

Demokrasi oyununun genel kuralı, devletin öğrenci birliği önerisini ortaya atmış olmasının da altında yatan kuraldır: "Gelişmiş, batılı" ülkelerde egemen sınıf baskı altında bulundurmak durumunda olduğu sınıfa cepheden, zor yolunu kullanarak saldırmak yerine, onu yavaş yavaş kuşatıp, derece derece ele geçirmeyi tercih ediyor. Bu, toplumsal müdahalenin ideolojik dolayımlarla gerçekleştirilmesidir. Bunu yaparken de kendisine en yakın toplumsal gruplardan başlamak üzere en geniş toplumsal kesimin onayını alarak ideolojik hegemonyasını sağlamlaştıracaktır.

Bu noktada öğrenci birliği, geniş öğrenci kesiminin "demokrasiye" olan inanç ve güvenini tazeleyen bir yapı, burjuva siyaset yapma tarzının öğrenildiği bir okul, "girişimci ruhlara" ihtiyaç duyan, yakın geleceğin şirketlerle dirsek teması içindeki, işlevsel üniversitesini yaratma projesinin bir bileşenidir. Öğrenci birlikleri önerildiği biçimiyle üniversitenin politikasını, yönetim kadrosunu denetleyen değil, tersine onlarca denetlenen bir yapıdır. Bu arada her öğrenci birliği seçiminin görkemli demokrasi gösterilerine dönüştürülmesi, öğrencinin sorunlarına sahip çıkılacağının vaad edilmesi, öğrenci derneklerinde konumlanmış, ağırlıkla sosyalist olan öğrencilerin manevra alanını da iyice daraltmakta. Bu, üniversitedeki apolitikliğin ötesinde, burjuva siyasetinin üniversitenin günlük yaşamında yeniden üretilmesidir.

Öğrenci birliği, geniş öğrenci kesiminin "demokrasiye" olan inanç ve güvenini tazeleyen bir yapı, burjuva siyaset yapma tarzının öğrenildiği bir okul, şirketlerle dirsek teması içindeki işlevsel üniversiteyi yaratma projesinin bir bileşenidir.

Öğrenci birliği tartışması, hükümetlerin iki dönemdir konuya vurgu yapmasıyla yoğunlaşmışsa da, Türkiye'nin gündemine yeni girdiğini iddia etmek hem geçmiş ÖTK-Öğrenci Temsilcileri Konseyi, hem de bu projeyi 80 sonrasında öğrenci hareketi içindeki deneyimlerini kaynak alarak yeniden tartışmaya açmış olanlara haksızlık olur. Yeni üniversite modelinin prototipi olarak oluşturulmuş Bilkent'teki Öğrenci Konseyi bu tartışmalarda kavranması ve eleştirilmesi gereken bir model olmuştur.

Resmi "sivil toplum" örneği öğrenci birliğini bir yana bırakarak, idealleştirilmiş bir öğrenci birliğinin köşe taşlarını belirlemenin önemli olduğunu düşünüyoruz. Öğrenci birliği idari ve mali özerkliğe sahip, öğrenci olmanın üye olmaya yettiği bir denetleme organı olmalıdır. Öğrencilerin bir araya geldiği en küçük birimlerden (sınıflardan) başlayarak ve giderek daha kapsayıcı birimlerin temsilcilerine doğru piramidin oluşturulduğu, tabandan tavana örgütlenmiş bir yapı önerilmektedir. Bu yapı öğrenci temsilcileriyle işlevsel ve çift yönlü bir ilişki kurulabilmesinin, kararların denetlenmesinin olanağını yaratır.

Temsilcilerin istenildiğinde geri çağrılabilir olması, piramidin tabanına yakın

kademelerde de sık sık üye toplantısı yapılması, farklı bir demokrasi anlayışının, taban demokrasisinin yaşama geçirilmesini sağlar. Bugünün üniversitesinde öğrencilerin farklı siyasi konumlanışlara sahip olması, doğal üyeliğin bir kritersizlik olduğu kaygısını yaratabilir. Fakat üniversitede idarece de desteklenen ideolojik olarak faşizmden, emperyalizmden yana taraf olmuş unsurlar varsa bunları tecrit etmenin yolu onlara karşı öğrenciler nezdinde politika yapmaktan, faşizmi, emperyalizmi teşhir etmekten, onların çözüm önerilerinin çözümsüzlüğünü sergilemekten geçiyor.

Bu noktada projenin önemli bir unsuru olan farklı siyasi temellere sahip öğrencilerin kurabileceği bağımsız öğrenci derneklerine sözü getirmek gerek. Bu dernekler bir yandan üniversitede kendi siyasi tercihleri doğrultusunda bir hat oluştururken, öğrenci birlikleri içinde varolmaya çalışacaklardır.

Birlik seçimleri için propaganda yapmak, öğrencilerin günlük sorunlarına çözüm geliştirmeye çalışmak, öğrencilerin bugünkü kavrayışlarıyla kendi siyasi hattımız ve en uzun erekli projelerimiz arasında bir bağ kurma şansı demektir. Sosyalist öğrencilerin üniversitede siyaset yapmasının ve öğrenci derneklerinin önündeki, büyük oranda dış etkenlere bağlı çıkış yolu, sınırları sosyalizmle belirlenmiş, bağımsız bir dernekte etkinlik gösterirken, aynı zamanda öğrenci birliğinde varolup öğrencileri günlük taleplerinden kavrarken, sorunun kapitalizmle olan organik ilişkisine işaret etmektir.

Öğrenci gençlik mücadelesi, bir yandan YÖK ve polis baskısının ağırlığını hissederken, diğer yandan da örgütsel daralmayı göğüslemek zorunda. Günlük ve haftalık basının magazin mantığıyla karalamaya çalıştıkları dernekler, önümüzdeki dönemde yine özerk ve demokratik üniversite mücadelesinin taşıyıcıları olmaya hazırlanıyor. Kuşkusuz bu, yeni bir mücadele ve örgütlenme perspektifini gerektiriyor.

Öğrenci birliklerindeki varlığımız sivil toplum bağlamında değil, "karşıt toplum" bağlamında toplumsal muhalefet odakları oluşturma projesinin üniversite ayağıdır. Bugün hedef üniversitelerde yönetime katılmanın ötesinde, denetim hakkı olan bir karşıt toplum odağı oluşturmaktır.

Devletin önerdiği öğrenci birlikleri modeli idealin oldukça uzağında. Bağımsız öğrenci derneklerine karşı bir tavır geliştirmeleri pek olası olmasa da bu nokta da tümüyle kesinleşmiş değil. Bununla birlikte önerilen modelin bizim talep ettiğimizden farklı olması bizi öğrenci birliklerini bir mücadele hattı olarak önermekten alıkoyar mı? Üstelik öğrenciler gözünde doğal olarak üyesi kabul edildikleri bu birliklerin belli bir meşruiyete sahip olacağı yadsınamaz. Bugün, taraf belirlemek, taleplerini formüle etmek, alternatif varoluş alanları aramak konusunda çoğunlukla çekinik ve çekimser olan öğrencilerin taleplerini, elinde pek çok siyaset yapma aracı olan öğrenci birliklerinin manipüle etme şansı oldukça yüksektir.

Bugün öğrenci dernekleri, öğrenci birliklerini tanımayıp, ona alternatif örgütlenme oluşturmaya çalışırsa bu yapının işlerliğini, meşruiyetini bir miktar tartışabilirse de örgütlenme konusuna kayıtsız olan öğrencileri kendi alternatifliğine ikna etmeyi başaramayacaktır. Bugün öğrenci hareketinin önünde duran soru, "Öğrenci birliklerinin dışında kalmak mı, yoksa içinde yeralıp tüzüğünü fiilen aşmak, kitlenin desteğini kazanarak özerk bir denetim organına doğru hız kazanmak mı?" sorusudur.

Öğrenci birlikleri sadece manevra alanı, bu proje dolayısıyla daralmış öğrenci derneklerine çıkış yolu sunduğu için önemli değildir. İlkesel olarak bakıldığında da modelin sosyalizm projesi ve özyönetim anlayışını anlatmamıza, yaygınlaşmış iktidar ve dolayısıyla geleneksel anlamına yabancılaşmış iktidar olgusunu sergilememize yarayan somut bir örnek olması önemlidir.

Öğrenci birliklerindeki varlığımız sivil toplum bağlamında değil, "karşıt toplum" bağlamında toplumsal muhalefet odakları oluşturma projesinin üniversite ayağıdır. Üniversitelerdeki öğretim görevlileri ve diğer çalışanlarla ortak bir inisiyatif oluşturmak için ancak böyle bir hatta buluşulabilir.

Bugün hedef üniversitelerde yönetime katılmanın ötesinde denetim hakkı olan bir karşıt toplum odağı oluşturmaktır. Bunun yolu bilimin kendisinden menkul bir ilericiliğinin olmadığı, üniversitede varoluşun tarafsızlık ekseninde olamayacağı, bugün tarafsızlığın ister istemez emeğin karşısında konumlanmak anlamına geldiği doğrultusunda politika yapmaktan ve işçi sınıfının organik aydınları olma yönünde taraf tutmaya çağrı yapmaktan geçer ❑

1. Bölge Küçük Kurultayı ve

Halkevleri üzerine

Ersin Ergün

Genel olarak halkevleri ve özel olarak da 1. Bölge halkevlerinin bugün içinde bulunduğu sorunları tartışmak ve belli bir noktada tıkanmış görünen halkevleri mücadelesinin önünü açıcı önermelere ulaşmak amacıyla gündeme getirilen Küçük Kurultay'ın, kendi amacına uygun bir düzenleme ve düzeye sahip olduğu söylenemezdi. Katılımın ve ilginin yetersiz olduğu Küçük Kurultay'da, değerlendirilebilecek tek dinamik olarak göze çarpan şey, çeşitli halkevi şubelerinin kendi sorunlarından hareketle sundukları, ama bilinen bazı şeylerin ötesine pek geçememekle birlikte, içlerinde yine de bazı çıkış noktaları verebilecek değerlendirmelerin yeraldığı tebliğlerdi.

Kendi içlerinde getirdikleri önermelerin yaşama nasıl ve hangi yöntemlerle geçirileceği sorularını büyük oranda yanıtsız bırakan bu tebliğleri bulundukları noktadan ileri götürmek, bu tebliğlerden hareketle yeni önermelere ulaşmak ve bunların yaşama nasıl geçirileceğine ilişkin düşünceler geliştirmek amacıyla halkevi şubelerinin ortak imzasıyla kurultaya sunulan bir önerge ile bir Kurultay Ortak Tebliği'nin yazılmasına ve bu doğrultuda Beykoz, Eminönü, Kadıköy, Kartal, Sarıyer, Üsküdar halkevlerinden verilecek birer kişiden oluşan bir yazım komitesinin oluşturulmasına karar verilmesi ise belki de kurultayın en önemli kazanımı oldu. Kurultayın gerçekleştiği kısa süre içinde bir ortak tebliğin yetiştirilmesi mümkün olmadığından, bu konuda iyi bir çalışma yapabilmesi için, çalışmalarını kurultaydan sonra da sürdürmek gerektiği sonucuna varan yazım komitesi, bu durumu kurultayın onayına sundu. Kurultaydan çalışmalarını sürdürmek üzere onay alan ortak yazım komitesi, birçok kez bir araya gelerek yürüttüğü tartışmalardan sonra, hazırlanacak ortak tebliğin küçük kurultayın geride bıraktığı tek kazanım ve yeni bir sürecin ilk adımı olarak pratik içinde anlamlandırılacak ve kadrolaştırılacak bir anlayış temelinde ele alınması gerektiği sonuçlarına vardı. Hazırlanacak ortak tebliğin halkevi mücadelesinin sorunlarına yanıt getirip getirmeyeceğini ise süreç gösterecek.

Küçük Kurultay süresince izleyenlerce çok dikkatle dinlendikleri söylenemeyecek bir çok tebliğ sunuldu. Ama bunların arasında dikkati çeken tebliğler de oldu. Sarıyer, Beykoz ve Kartal Halkevleri'nin ortak tebliği, halkevi mücadelesinin sorunlarına değiniyor ve halkevlerinin taşıdığı olumlu potansiyeli ortaya koymaya çalışıyordu. Üsküdar halkevcilerinin sunduğu tebliğde faaliyetlerin mahalle çalışmaları ekseninde bir komiteleşme üzerinden sürdürülmesi öneriliyordu.

Kuruluşu ve amaçları yönünden geniş bir etkinlik çerçevesine sahip halkevlerinin bu potansiyelinin bugüne kadar neden değerlendirilemediği sorusuna yanıt aramanın gerekliliği açıktır. Ancak, bundan daha da önemlisi, bulunan yanıtların hangi noktadan ve nasıl yaşama geçirileceği sorunudur. Hazırlanacak ortak tebliğin bu noktada bir itki yaratıp yaratamayacağı, tebliğde ortaya koyulacak çözüm önerilerinin yaşama geçirilip geçirilemeyeceğini kuşkusuz ki halkevi çalışmalarında yer alan unsurların çabaları belirleyecektir.

Bugünün dünya koşullarında ve ülkemiz sı. hareketinin içinde bulunduğu dağınıklık ve tıkanıklık ortamında, halkevi bazında sürdürülecek çabaların ne kadar anlamlı olacağı elbet sorulabilir. Eğer varolan koşullara teslim olmayı değil de, bu koşulları dikkate alarak koşulları kendi doğrultumuzda dönüştürme yolunu seçiyorsak bu çabaların hiç de anlamsız olmayacağı açıktır. Uzunca bir süre bugünün nesnel koşullarında, eski döneme oranla daha çok çaba harcamaya karşın belki çok daha az yol alınacaktır. Ama bunların daha ilerki dönemlerin birikimlerini ve sıçrama noktalarını oluşturacakları unutulmamalıdır.

Diğer yandan dünyada ve ülkemizde yaşanan nesnel koşulların oluşturduğu olumsuz tablonun yanısıra, halkevleri mücadelesinin içsel

gelişme dinamikleri bakımından kendi alanında sahip olduğu olumlu potansiyeli de görmek gerekmektedir. Halkevleri, sosyal ve kültürel yaşantı alanında halkın doğrudan eylemliliğini ve demokratik inisiyatifini geliştiren bir faaliyet yürütebilecek; işçiler, memurlar, gençler, kadınlar, vb. birçok kesimi birden kucaklayabilecek ve bütün kesimlerin biraraya gelişini mahalle çalışmaları üzerinden işlevli kılabilecek; bu anlamda da geneldeki demokrasi mücadelesinin önemli bileşenlerinden biri olabilecek; ve nihayet yerel yönetim alanlarıyla ilişkili olarak demokrasi mücadelesi için daha ileri zeminlerin hazırlanmasını sağlayabilecek bir çerçeveye sahiptir. Bunlara koşut olarak, kapitalizmin insanlığı hapsetmek istediği kendi yaşam tarzı ve kültürü karşısında, insanlığın kapitalist kültür ve yaşam tarzına hiç de mahkum olmadığını gösterecek bir başka kültür ve yaşam tarzının bugünden geliştirilebileceği elverişli zeminler sunabilecek etkinlik çerçeveleriyle, halkevleri, hem çok yönlü mücadele kanalları açabilecek, hem de kültür ve sanat alanında bugün varolan dağınık çalışma ve örgütlenmeleri kendi etkinliklerinin bileşenlerine dönüştürerek ve bu süreçte bütün bu dağınık duran çalışmaları, olanakları, enerjileri, bilgileri, birikimleri ve ürünleri birbiriyle ilişkilendirip daha üst bir düzeye sıçratacak platformlar yaratma çabasının eksenini veya önemli bir bileşenini oluşturabilecek bir potansiyel de taşımaktadır.

Halkevlerinin bugünkü sorunlarına esas olarak halkevleri unsurlarınca yürütülecek bir tartışma ve bu tartışmaları izleyecek bir kadrolaşma içinde çözümler getirilebileceği açıktır. Nihayet sözler, uygulayıcılarına sahip oldukları oranda maddi gerçeklik halini alırlar.

Elbette sözlerin tek başına anlamları yok. Sözler gerçek anlamlarını doğrudan pratiğin içinde edinirler çünkü. Sözleri anlamlandırabilecek bir pratik ise, bu sözleri ısrarla kovalayan, yaşamın içine somut işler olarak akıtan bir örgütlenmeyi gerektirir. Halkevleri mücadelesi bazında, bugün bu noktada insanların önüne çıkan görev, bu mücadeleyi aşağıdan yukarıya doğru işleyen bir süreçte kadrolaştırmaksa eğer, "yapmak" fiili sorunun çözüm halkası olarak biçimlenmektedir.

Bugüne kadar birçok eksikliğin yaşandığı ve bunun sadece halkevi unsurlarından kaynaklanmadığı açıktır. Halkevi faaliyetlerini esas olarak halkevi mekanlarında sürdürülen bir sanat ve kültür etkinliği olarak kavramak, halkevi örgütlenmesini de bu etkinliklerin halkevi içinde kollar halinde örgütlenmesi olarak ele almak biçiminde ortaya çıkan eksikli yaklaşımlar, aslında siyasi faaliyeti yanlış kavramaktan kaynaklanmaktadır. Sanat ve kültür etkinliklerini basitçe insanları halkevlerine çekmeye yarayan kolay araçlar olarak görüp, gelen insanlara bu çalışmaların dışından siyaset anlatma biçiminde kavranan siyasi çalışma, elbette ki bindiği dalı kestiğinin farkında olamamaktadır. Siyasal etkinlik alanıyla sanatsal-kültürel etkinlik alanını içerikleri yönünden birbirine dışsal alanlar olarak da görmek anlamına gelen bu anlayışın, ters yüzünde "sanat sanat içindir", "sanata politika karıştırılmamalıdır" diyen anlayışın bulunduğu çoğu kere görülememektedir. Bu anlayışla, sanat ve kültür etkinliklerinin düzende ve gelenekte verili olandan başka bir tarzda örgütlenmesi es geçildiğinden kendi dönüştürücü dinamikleri açığa çıkarılamamakta ve gelenekte varolanın basit yeniden üretiminin ötesinde pek birşeyin yapılmadığı bir popülizme düşülmektedir. Halkevlerine içinden üç-beş insanın "kafalanacağı" bir "kitle pazarı" olarak yaklaşmaktan kaynaklanan bu anlayışlar, halkevlerini kitlesizleştirmekten başka bir sonuç da doğurmamaktadır. Kitlesel azalışın tek nedeni bu değildir kuşkusuz, ama bunun da önemli bir payı olduğu yadsınamaz.

Kuruluşu ve amaçları yönünden geniş bir etkinlik çerçevesine sahip olan halkevlerinin bu potansiyelinin bugüne kadar niye değerlendiremedikleri sorusuna yanıt aramak gerekmektedir.

Halkevleri açısından bugün yaşanan bir diğer olgu ise, birçok halkevi şubesinin idari kararlarla kapatılmış olmasıdır. Demokratikleşme paketiyle sahneye çıkan koalisyon, bu konularda henüz hiçbir adım atmış değildir. Halkevlerinde insanları demokratik haklarını kullanmaktan fiilen yoksun bırakmaya yönelik bu tür kararların kaldırılması doğrultusunda girişimler geliştirmenin yanısıra, halkevlerinin elini kolunu bağlayan dernekler yasasının değiştirilmesi doğrultusunda da bir çalışmaya girilebilir. Ama bundan daha da önemlisi, halkevi kapılarına mühür vurulduğu koşullarda da faaliyetin sürekliliğini sağlayabilmektir. Bazı halkevlerinin Küçük Kurultay'a sunduğu tebliğlerde geçen mahalle eksenli komiteleşme önerileri pekala bir çözüm olabilir ❑

Sosyal devlet propagandasından özelleştirme gerçeğine

Sağlık politikası bakanlığa bırakılamaz!

Ata Soyer

Hükümet programı ve protokolüne bakıldığında, köklü reformlar ve demokratikleşme konusunda, geniş kesimlerde bir umut doğdu. Bir vaadler ve ilkeler manzumesi sayılabilecek olan hükümet programı, yıllardır savunulan demokratik taleplerin ilkesel düzeyde kabulü gibi göründü. TTB Genel Yönetim Kurulu, bu ilkelerin yaşama geçirilmesinin desteklenmesi ve ilkelerin içeriğinin doldurulması gerektiğini, takibini ve giderek aşağıdan gelen hareketlilikle bu ilkelerin aşılmasını başlangıçta kabul etmişti.

Ancak, ekonomik paket açılınca, gördük ki; -Sağlık Bakanı'nın açıklamaları ile de birleştirince- bu, sağlık hizmetlerinin özelleştirilmesi programıdır.

Temel olarak, sağlıkta yatırımların artırılması amacı çerçevesinde; "yeşil kart uygulamasının başlatılarak sosyal sigorta sisteminin yaygınlaştırılması", "belirlenecek bölgelerde arazi tahsisi", "kurumlar vergisi muafiyeti -10 yıl-", "yatırım malı ithalatında alınan fonlardan muafiyet", "fiyatlandırmada esneklik", "sağlık sektörünün yabancı sermayeye açılması" gibi öneriler yapıldı.

Bu ekonomik paketle birlikte, Sağlık Bakanı demeçlerinde hastanelerin rekabete açılması, özerkleştirilmesi, sağlık hizmetlerinin desantralizasyonu ve aile hekimliği gibi kavramları da ön plana çıkardı.

Hepsini birden değerlendirdiğimizde, sağlıkta reform adı altında bir takım ilkelerin sıralandığı, ancak bu ilkelerin içlerinin boşaltıldığı/deforme edildiği, özünde hükümetin sağlığa yaklaşımının toplumun geniş kesimlerinin ve sağlık çalışanlarının lehine pek olmadığı söylenebilir.

Neden böyle "önyargılıyız"?

Sosyal güvenliğin yaygınlaştırılması, hiç kimsenin reddedemeyeceği bir ilke. Ancak "yeşil kart" adı verilen sistemle getirilmek istenen buna çare olacak mıdır?

Ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 45'i sağlık güvencesine sahiptir. Geri kalan yüzde 55'inin ne kadarına bu yeşil kart verilecektir? Kriter ne olacaktır? Söylenenlere bakılırsa, yaklaşık 10 milyon kişiye yeşil kart verilecektir. Bunun anlamı, gerekli hiçbir altyapı önlemi almadan, sağlık hizmetleri tüketimi patlamasına yol açmaktır. Bugün varolan poliklinik sayısı, asgari 3 kat artacaktır. Buna karşın, sağlık kuruluşu, sağlık personeli sayısı aynı kalacak, zaten yetersiz olan sağlık hizmetlerinin niteliği daha da düşecektir. Ayrıca, ilaç parasını ve tedavi giderlerini kapsamayacak bir yeşil kart, hiçbir anlam ifade etmez. Bu durumda sadece hastane otelcilik hizmetleri ve hekim/sağlık personeli emeği ücretsiz olacaktır. Bugünkü gibi hastaya ilaçlar yazacak, alamadığını görünce en etkili bir ilacı seçecek, onu da alamayınca bakıp kalacağız.

Yeşil kart, bugünkü bütçe ile zaten zor durumda olan hastanelerin çökmesine yol açacaktır. Yeşil kart alma konusunda net kriterler konamazsa -ki zordur- yeşil kart siyasi istismar aracı yapılacaktır.

Hiçbir sağlık yatırımı yapmadan, sağlık hizmetleri talebinin artmasının sorun olabileceğini hükümet de düşünmüş olacak ki, bazı önlemler sıralamış. Özel sağlık kuruluşlarından hizmet satın almak, özel sağlık kuruluşlarına arazi tahsisinden vergi muafiyetine, ithalat muafiyetinden fiat esnekliğine, hatta yabancı sermaye için cazip hale getirmeye kadar. Peki kamu sağlık yatırımları? O yok.

Birincisi, Türkiye'de sadece muayenehanesinde çalışan özel hekim sayısı 12 bin civarındadır. Tam gün yasası getirerek, hem özel hem kamuda çalışmaya son vermek isteyen Bakanlık bu önlemi yaşama geçirdiğinde istifa edecekleri de sayarsak, yaklaşık 15-16 bin hekim olur. 10 milyon yeşil kartlının yılda en az 3 kez sağlık kuruluşuna başvuracağını varsayarsak 30 milyon ek poliklinik karşısında bu sayı yeterli olmayacaktır.

Özelleştirmeye Teşvik

İkincisi, bu teşvik uygulamaları 1980 sonrası özelleşmeyi teşvik politikalarının devamıdır. Dolayısı ile bundan önceki politikaların sonuçlarına bir bakalım.

Tüm teşviklere karşın 1979'da 90 olan özel sağlık kuruluşu, 1989'da sadece 115

olmuştur. Yatak sayısı ise, 3850'den 5469'a yükselmiştir. Özelleşmenin başarısına tek kanıt; mantar gibi biten, ucuz sağlık personeli emeğine dayanan, halkın birinci basamak sağlık hizmeti talebine karşılık veren polikliniklerdir. Bu kanıt bile asıl ihtiyacın yanlış belirlendiğinin kanıtıdır aslında.

5. BYKP'da sabit sermaye yatırımları içinde, özel sağlık yatırımlarının payı binde 49 iken, 6. BYKP'da binde 70'lik bir hedef belirlenmiştir. Yaklaşık 265 milyar olan 1990 özel sağlık yatırımına karşın, aynı veriler sağlık yatırım teşviği 389.5 milyar TL'dır.

Teşviğin yaradığı tek alan, tıbbi teknoloji ithalatı olmuştur! Tıbbi cihaz üretimi amacı ile ithalat vergiden muaf değilken, tıbbi cihaz ithalatına yapılan her türlü kolaylık, uluslararası tıbbi-endüstriyel komplekse yaramış, özel sağlık sektöründeki karların önemli bölümü yurt dışına akmış, ülkemiz bir tıbbi teknoloji çöplüğüne dönmüştür. Buna karşın iç üretim ölmeye yüz tutmuştur.

Bu denli teşviğe karşın, özel sektöre cazip gelmeyen sağlık alanına, yabancı sermaye girecek midir?

Bu konuda da pek umutlu olmak mümkün değil. 1990'da ülkeye giren yabancı sermayenin yaklaşık 1/3'i (530.6 milyon dolar) hizmet sektörüne gelirken, bunun çoğu (yüzde 82) ticaret, turizm, bankacılık ve taşımacılık sektörlerine akmıştır.

Diğer ülke deneyimlerine baktığımızda ise; sağlık alanında yabancı sermaye çok iyi sağlık alt yapısı olan zengin ülkeleri tercih etmekte; 3. dünyada ise büyük ayrıcalıklar ve kolaylıklar edinebileceği ülkelerde çok karlı olabileceğini düşündüğü, alt yapı yatırımlarına katılmadığı sağlık kuruluşlarını satın almayı tercih etmektedir.

"Türki" cumhuriyetler, Ortadoğu ve Balkanlar'da oluşmuş bir "pazar" düşü görenler, bu düşe ortak edebilecekleri desteklerle, bu pazarın sağlık merkezi olmayı da akılarından geçiriyor olsalar gerek...

Sağlık personelinin ve toplumun çalışan kesimlerinin denetimine açık olmayan hiçbir sağlık yönetimi reformu, bizlere birşey getiremez.

Hastanelerin rekabete açılması, özerkleştirilmesi ise, karlı olabilecek kamu hastahanelerinin süreç içinde parça parça özelleştirilmesi demektir. Rekabete açılan hastaneler, cazibeyi artırmak amacıyla pahalı teknoloji alımına gidecek, artan maliyeti hastalara ve sağlık personeline yıkacaktır.

Çeşitli ülkelerde yaşanan deneyler, bu durumda hastane maliyetlerinin çok fazla arttığını; hastanelerin giderek her hastaya bakmayan belli alanlarda uzmanlaşmış hastanelere dönüşerek sağlık tekelleri oluşturduğunu; toplumun ihtiyacına göre değil, parası olanın ihtiyacına göre yapılandığını; tüm denetim ve katılım süreçlerinin iptal edildiği, sadece kar, verimlilik düşünen mütevelli heyetlerince yönetilir hale geldiğini ve bu süreçte büyük kamu fonları desteği aldığını göstermiştir.

Tüm bunların yanında desantralizasyondan sözetmek sosyal devlet sorumluluğundan kaçmak anlamına gelmektedir. Bu hizmeti sunanlar ve alanların denetimi ve katılımını es geçerek, Bakanlık, her türlü sosyal sorumluluğunu devretmektedir.

Toplumun yüzde 90-95'inin sağlık sorunu birinci basamak sağlık hizmetlerinin yeterli hale getirilmesi ile çözümlenir. Bunu görmezden gelip, toplumun sadece yüzde 5'ini ilgilendiren hizmetlerin çok iyi hale getirilmesine çalışmak gözboyamaktan öte bir anlam ifade etmiyor. Kırsal yörelerde varolan sağlık ocaklarını alt yapı ve teknoloji olarak güçlendirmek, kentlerde yerleşim birimleri temelinde birinci basamak sağlık hizmeti verecek kuruluşları yaygınlaştırmak hem daha yararlı, hem daha "ucuz"dur. Bu yapılanma ile birlikte oluşturulacak sevk sistemi, hastaneye yığılmaları önleyecektir.

Para sorununa gelince; kaynak yetersizliği, bir safsatadır. Türkiye'de kaynakların dağılımında dengesizlik sözkonusudur, yetersizlik değil. Bir hekim ve bir yurttaş olarak, mevcut sağlık hizmetlerinden memnun değilim. Son 12 yıldır uygulanan ekonomi-politikalarının yarattığı sosyal-ekonomik ortamın insanları daha çok hastalandırması nedeniyle karşımızda giderek artan bir sağlık talebi var. Buna karşın, yine aynı politikaların sonucu olumsuzlaşan çalışma ve yaşam koşulları içinde kalitesi düşen bir hizmet vermeye çalışan bizler varız.

Bu durum organizasyon çarpıklığının yanısıra, kaynakların toplumun çoğunluğu yararına dağıtılmaması ile de ilgilidir. Ve sadece biz sağlıkçıları değil, tüm yurttaşları ilgilendirir. Verdiğim vergi -ki ücretimin yarısı kadar- bana hizmet olarak geri dönmüyor da teşvik, vergi iadesi diye sağa sola dağıtılıyorsa (ki yeni yatırıma dönüşerek istihdam yaratma diye birşey de yok), cezaevlerine, silahlanmaya gidiyorsa, Kürtlere baskı-terör için kullanılıyorsa, koruculara, özel güvenlik personeline dağıtılıyorsa, bu konuda sadece sağlıkçıların/hekimlerin sağlık hizmetlerinin finansmanı gibi sorunu yoktur. Dolayısı ile vergi veren herkesin, kaynakların kendi yararlarına kullanılması doğrultusunda ağırlık koyması gerekir.

Bir diğer nokta da bununla ilgilidir. Sağlık personelinin ve toplumun çalışan kesimlerinin denetimine açık olmayan hiçbir sağlık yönetimi reformu, bizlere birşey getiremez. Bu denetim de, bütün işleri kotardıktan sonra "aksesuar" olarak kitlemeslek örgütlerine fikir sorarak değil, en küçük birimlerden en büyük hastanelere ve bölgelere kadar sağlık hizmetlerinin planlanmasından denetlenmesine kadar çalışanların örgütlü denetimi sağlanarak yapılabilir ❑

Yeni Dünya Düzeni'ne karşı

Dış politika demokratikleştirilmeli

Haluk Gerger

Bugün artık giderek tükenmekte, sönümlenmekte olan iki toplumsal olguyla içiçe yaşamaktayız. Bunlardan birisi, burjuvazinin sosyalizme karşı girişmiş olduğu yıkıcı ideolojik saldırıdır. Bu saldırı artık yapacağını yapmış ve ayrıca da yaşamın gerçekleri karşısında tavsama sürecine girmiştir.

Sözünü ettiğimiz toplumsal olgulardan ikincisiyse, Türkiye'de sistemin yarattığı ve asıl gücünü uluslararası gelişmelerle yeni transfer dönecklerin pompalamalarından alan iyimserlik atmosferi ve buna dayanan şişirilmiş toplumsal beklentilerdir. Artık bunun da sonu yaklaşmaktadır ve yerini pek yakında yeni bir bunalıma, düşkırıklığına ve toplumsal öfkeye bırakacaktır. Eskiden daha çok esas olarak burjuvazinin bildiği ve onun saldırganlığının, militarizminin temel kaynağı olan sistematik zaafı artık sol ve halk güçleri de öğrendi; Türkiye'de bunalım yapısaldır ve düzen çerçevesi içinde çözülemez! Şimdi burjuvazi ve sistem büyük kumarını oynamaktadır: Dünyanın hiçbir yerinde sistem elindeki tüm kozları aynı anda masaya sürmez. Oysa şimdi Türkiye'de umarsız düzen her iki kurtarıcısını da, üstelik birlikte, ve özellikle de elindeki nihai bunalım aşıcısı sosyal demokrasiyi, "kurtarılamaz"ı kurtarmaya, bir "Rus ruleti"ne soyundurmak zorunda kalmış, elindeki tüm yumurtaları aynı sepete koymuştur. Yumurtaların tümünün bozuk olduğu sepet parçalandığında ortaya çıkınca da artık halkı günün birinde omlet yapılacağı vaadi ile kandırmanın olanağı da kalmayacaktır.

İdeolojik olarak karşı saldırının ve kapitalizmi kitlelerin gözünde yeniden mahkum etmenin ilk hedefleri Yeni Dünya Düzeni ve bu düzende Türkiye'ye biçilen roller olmalıdır.

Dünyada artık birçok şey "değişiyor". Şimdi, sosyalizm yitireceklerini yitirmiş, safrasını atmış, dibe oturmuştur ve artık geride kalmış en sağlam dayanaklarıyla yükselmekten başka hareket olanağı kalmamıştır. Öte yandan da burjuvazinin barutu tükenmiştir, kapitalizmin sosyalizme yaşam veren tüm özellikleri ve yaşamın yasaları bükmünü icra etmektedir. Gözler ve gönüller üzerindeki sis perdesi dağılmaya yüz tutmuştur.

Bu durum Türkiye somutunda sosyalistler açısından belli görevleri kendiliğinden belirlemekte ve gündemin başına oturtmaktadır. Bunların belli başlılarına kısaca değinmek gerekirse kuşkusuz başa ideolojik karşı saldırıyı oturtmak gerekmektedir. Şimdi artık düzeni yeniden bütünüyle sorgulamak ve mahkum etmek gerekmektedir. Ne demek istediğimi tek bir örnekle açıklayabilirim. Şimdilerde neredeyse doğal ve kaçınılmaz bir gerçeklikmiş gibi marksistlerin sosyal demokrasiye "dönüş"ü tartışılmaktadır. Bu, aslında, burjuvazinin ideolojik saldırısının temellerinden bir tanesidir ve fakat kafaları karıştırmakta da epey başarılı olabilmiştir. Onun için de bu "davet" sadece dönekler tarafından marksist saflar arasında işlenmemekte, sosyalistler arasında da bunun "teorisi"ni yapan iyi niyetliler ortaya çıkmaktadır. Oysa şimdi bu safsatayı mahkum edip süreci tersine çevirmeye girişmenin tam zamanıdır. Şayet burjuvazinin bir kesimi sosyal de-

mokrasinin geleneksel söylem ve alanlarını kendine maledebiliyorsa, şayet kapitalizm çeşitli elmenlerle belirli dönüşümler gösteriyorsa ve bunlar sosyal dayanaklarını kaydırıyorsa, şayet artık onun doğumunu gerçekleştiren 19. yüzyıl bittiyse ve ileri sürülen öteki tüm gerekçeler doğruysa, o zaman tüm dürüst, emekten yana sosyal demokratlara "eve dön", "aslına rücu et" çağrısı yapmanın, "haydi sosyal demokratlar marksizm saflarına" şiarını yükseltmenin de tam zamanıdır. Marksistlerin yazgısı, tersyüz edilen gerçekleri ayakları üzerine oturtmaktır ve artık şimdi kendiliğinden püskürtülmüş duruma düşen saldırıya, karşı saldırıyla yanıt vermenin sırasıdır.

Tabii bunun doğal sonucu sosyalistlerin emeği politik arenaya çıkarabilmeyi ve her alanda burjuvaziyle hegemonya mücadelesine girişebilmeyi sağlayacak oluşumları gerçekleştirmeleridir. Bunun ise örgütlenme olduğu açıktır ve bunun önkoşulu da programatik çözümlerin oluşturulmasıdır.

Topluma, demokratikleşme ve ekonomik gelişme ile emperyalizmle mücadele arasındaki bünyesel bağlar tekrar tekrar ve en yaratıcı biçimde gösterilmelidir.

Şimdi önerdiğim bu dizgeyi dış politika alanında eleştiriye açmak istiyorum: Herhalde ideolojik karşı saldırının ve kapitalizmi kitlelerin gözünde yeniden mahkum etmenin ilk hedefleri Yeni Dünya Düzeni ve bu düzende Türkiye'ye biçilen roller olmalıdır. Sonra da öncelikle büyük ölçüde o biçilen rollere tekabül eden, o misyonlardan hareket eden somut programatik hedefleri saptamak gereklidir.

Yeni Dünya Düzeni, 1. Kapitalist metropollerin bir tür yeni "Kutsal İttifakı" anlamına gelmektedir; 2. Bu yapıda Amerika'nın daha çok militarist öğeler taşıyan özel bir önderlik konumu vardır; 3. Sistem tümüyle, ilerici bir söylem altında, tüm yeryüzünde yeni globalleşme sürecine giren kapitalizme karşı oluşabilecek ulusal, dinsel ve sınıfsal başkaldırıları şiddetle ezmeye dönük bir globalleşmiş militarizme dayanmaktadır; 4. Uluslararası tüm kurumsal ve hukuksal yapı, buna olanak verecek biçimde kökten değiştirilmek istenmektedir; 5. Yeni düzenin en önemli aracı olarak teknoloji, iki açıdan düzenin insansızlaştırma operasyonunda kullanılmaktadır. İnsanlar ya savaş makinasının korkunç gücüyle doğrudan fiziksel olarak imha edilmektedirler ya da teknoloji iletişim alanına uygulanarak bir başka biçimde global ahmaklaştırma ile insansızlaştırma süreci sürdürülmektedir; 6. Bu cendere içinde üçlü bir yıkıcı sürece girmekteyiz: a) Metropollerarası (ezenler arası) hegemonya savaşımı keskinleşmektedir; b) Ezilenler kendi aralarında boğuşmakta, globalleşen bir Balkanlaşma yaşanmaktadır; c) Ezen-ezilen kavgası için için patlama noktasına gitmektedir; 7. Ortadoğu yeni düzeni kurma ve yerleştirme sürecinde en temel hedef durumundadır; 8. Aslında sözkonusu olan, bunalım+kargaşa+şiddet üçlüsünden oluşan bir düzensizliktir.

Kuşkusuz çok özet olarak sunulan bu tablo görüldüğü kadar basit değildir ve sosyalistler açısından her alanda önemli sorunlarla yüklüdür. İşin getirdiği güçlüğü somutlaştırmak açısından bir soruna değinmek yararlı olabilir. Yukarıda da değinildiği gibi Yeni Düzen uluslararası kurumlarda ve hukukta köklü değişiklik eğilimlerini beslemektedir. Kurumsal alanda bu örneğin, BM'nin itibarsızlaştırılması, uluslararası "kanun ve nizamın korunması"nda sadece ve doğrudan ABD'nin basit bir aracına dönüştürülmesi ve giderek IMF'lileştirilmesidir (yakında ağırlıklı oy tartışmaları tekrar gündeme gelirse hiç şaşmamalı). Hukuk alanında ise, bir yandan BM antlaşmasının "ulusal egemenlik"e ilişkin 2. maddesi değiştirilmek istenirken, bir yandan da yeni bir "müdahale hukuku" oluşturulmak istenmektedir. İnsan hakları gibi saygın bir kavram kullanılarak içişlerine ve ulusal egemenlik alanına giren konular sınırlandırılmak ve giderek de buralardan kalkarak ülkelere doğrudan ve hatta askeri (örneğin kimi insan hakları ihlallerini bahane ederek) müdahalelerde bulunmanın dayanakları yaratılmaya çalışılmaktadır. Bu, daha çok bu işlerde kullanılan dönekler tarafından "ulus devlet"in aşılması gibi ilerici ve sosyalistlerin kolayca karşı duramayacağı bir kılıf içinde satılmaya çalışılmaktadır. Bu nokta da sosyalistleri egemenlik ve bağımsızlık gibi temel konularda ciddi sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır.

Kökenlerine şimdilik girmeksizin, denilebilir ki, egemenlik, ulus devletin yasa üstünde olmasının, giderek yasa dışılığının yasal/toplumsal/politik kılıfı anlamı taşımaktadır. Bu, aslında, egemenlerin uluslararası arenada istedikleri gibi at koşturmalarının ideolojisi olmuştur. Emperyalizmin, sömürdükleri devletlerin egemenliğinin kalan bölümlerini dahi kendi sömürüleri için bir ayakbağı kabul ediyor olmaları, bu kavramın kendileri açısından tümüyle eskidiği ve atılması gereken bir kılıf olduğu anlamına kuşkusuz gelmez. Dolayısıyla şimdilik egemenliğin sistematik olarak bütünüyle aşılma sürecine girdiği söylemi aldatmacadan başka birşey değildir. İkinci olarak, bu her zaman kutsanması gereken bir gelişme de değildir. Kuşkusuz emperyalizm, bu yeni atılım döneminde egemenliği ve ulus devleti aşma çabasına girdiğinde de bunu, yani "egemenlik hukuku"nu bir başka hiyerarşik normatif yapı ile değiştirmek için yapacaktır. Bu kez de bir "çokuluslu şirketler konsorsiyumu"nun ya

da "süper şirketler"in çıkar ve gereksinimleri temelinde globalleşmiş bir egemenlik; sermayenin sınır tanımaz kanun kaçkınlığına, yasa tanımazlığına dayanan bir yeni tür egemenlik ve hukuksal yapı getirecektir. Ulus devlet ve onun egemenliği, sermayenin global örgütünün tümüyle rekabetsiz biçimde yasa üstünde olmasına dayalı bir egemenlik kavramı ile yer değiştirmiş olacaktır. Şimdi sosyalistler bu eleştiri sonunda ne yapacaklardır? Kuşkusuz daha kabul edilemez bir egemenlik anlayışı yerleşmesin diye kendi ütopyalarından vazgeçip daha geri konumlarda ulus devletin, yani onun egemenlerinin kanun dışılığını savunacak değiller ve en az onun kadar önemli olarak da bu sorunsalı ve ideolojik-bilimsel meydan okumayı görmezden gelemeyeceklerdir. Ve bu durumda bağımsızlık nasıl savunulacaktır? Egemenlik konusunda, herhalde yeni hiyerarşik yapılar yerine ve uluslararası normları egemenlerin gereksinimleri doğrultusunda yeni baskı araçları yaratmak için oluşturma çabalarının karşısına tüm baskı araçları ve yasa dışılık ideoloji ve kılıflarını (ve kuşkusuz giderek hukukun kendisini) ortadan kaldırarak yerlerine yeni bir insanlık projesini toplumun önüne koyarak. Bu bağlamda bağımsızlık ise hala kıskançlıkla savunulması gereken bir değer olarak ancak egemenlik kavramına yeni bir demokratik ve sınıfsal öz verilip bu uluslararası toplumsal projeye sıkı sıkıya bağlanarak savunulabilir.

Ortadoğu'da emperyalist talanın bekçisi ve fedaisi olmaya karşı çıkmak kuşkusuz sosyalistler açısından kolay ama tek başına yeterli olmayan bir tutumdur.

Bir başka sorun örneğin Ortadoğu konusunda ortaya çıkmaktadır. Yeni Düzenin belirgin özelliklerinden biri de Ortadoğu'nun olağanüstü öneminde ve temel hedef yapılmış olmasında yatmaktadır. Türkiye açısından ise bu, ülkeye bu konuda temel rollerin biçilmiş olmasıdır. Ortadoğu'da emperyalist talanın bekçisi ve fedaisi olmaya karşı çıkmak kuşkusuz sosyalistler açısından kolay ama tek başına yeterli olmayan bir tutumdur. Burada temel olarak karşımıza çıkan ve acilen çözümü netliğe kavuşturulması gereken sorun, giderek Ortadoğu'nun temel eksen olduğu ve karşılıklı bağların çok güçlü bir biçimde örüleceği Ortadoğu ve oradaki kurtuluş hareketleriyle içiçelik ile solun kaçınılmaz şehirli, batılı perspektiflerinin nasıl bağdaştırılacağının ve bu konudaki temel tercihlerin tartışılmasıdır.

Bu noktalardan sonraysa, tabii yapılması gereken somut programatik hedeflerin saptanması ve tüm teşhis ve eleştirilere organik olarak eklemlenmesidir. Kuşkusuz bu kısa özet yazıda nasıl tüm saptama ve eleştirilere değinmek yerine sadece sorunsallara değinildiyse, programatik hedefler açısından da ancak kimi alanlar saptanabilir ve üzerinde oydaşma bulunan kimi taleplere en kestirmesinden işaret edilebilir.

Birincisi, artık yüzü tüm kitleler nezdinde iyice ortaya çıkmış ve buna karşılık ölümcül riskleri hala taşıyan NATO üyeliği ve ülkedeki Amerikan askeri varlığına karşı tam bir seferberlik ilan edilmesidir. Buna koşut olarak topluma demokratikleşme ve ekonomik gelişme ile emperyalizmle mücadele arasındaki bünyesel bağlar tekrar tekrar ve en yaratıcı biçimde gösterilmelidir. Bu bağlamda Türkiye'nin dış politikasını ve dostluk bağlarını doğrudan karşı tarafın insan hakları ve demokratikleşme konusundaki tavrına endeksleyen bir program oluşturulmalı, burada müdahale inisiyatifi dış güçlerden alınarak mücadele içindeki halk güçlerine kaydırılmalıdır. Türkiye'de militarizmin dış kaynakları sistematik bir biçimde saptanıp kitlelere teşhir edilmeli ve dış politikanın bu eksen etrafında da oluşturulmasının somut adımları açıklanmalıdır. Dış politikanın demokratikleşmesi ve kitlelerin dikkatlerinin yaşamsal çıkarlarıyla bağlarının bilinciyle buraya çekilmesi acil ve devrimci bir hedef olarak saptanmalıdır.

Bu arada kuşkusuz bu yazının sınırlarını aşan AT (ve BAB) sorunları, Türki cumhuriyetlerle ilişkiler ve bunların riskleriyle olanakları, Kürt sorununun dış politikaya ilişkin sonuçları vb., konularda somut programatik çalışmalar da yapılmalıdır. Bununla birlikte sol, 12 Eylül sonrası geliştirilen "alternatifini söyle" tuzağına da düşmemelidir. Bu, çoğu kez ve özellikle de dış politika alanında teorik içerikten ve bazdan yoksun, ondan tümüyle kopuk bir biçimde sadece olgular dünyasında onları ilk görüntüleriyle ele alan bir kısır tartışmanın tarafı olma riskini içermektedir. Böyle bir tartışma tamamen karşı tarafın sahnesinde ve onların kurallarıyla oynama demektir. Bu açıdan doğrudan temeli sorgulayan, tüm verileri bu bazda yeniden tanımlayan, görüntünün ardındaki gerçeği referans alan ve kaçınılmaz olarak bir ölçüde "afaki" ve "anti" görünen bir söylem kaçınılmazdır.

Bundan gocunmamak, aksine bunu bir zaaf olarak değil de, tartışmada güçlülük haline sokan bir yöntem geliştirilmelidir. Aslında Türkiye solu, 1960'lı ve 70'li yıllarda buna çok yaklaşabilmiştir ve dolayısıyla bu konuda ciddi birikim ve deneyime sahiptir. Olgular sahnesinde oynayan değil, tartışmayı ve hegemonya kapışmasını kendi teorik çerçevesi içine alabilen ve toplumsal ihtiyaçlarla çıkarlar temeline oturtabilen örgütlü sol, somut çareleri de umarsız topluma ve ezilen sınıflara sunabilecek tek güçtür ❑

SHP'de bitmeyen kurultayların ardından...

Değişen birşey yok

Erdem Gül

Baykal "Ecevit kumaşından" bir politikacı. Bu kurultayla birlikte Ertuğrul Günay'a "bir başka Baykal" deniliyor. İnönü için "görev adamı" türünden "devlet ricali" kumaşından denilebilir. Mümtaz Soysal, anti-emperyalizmin 1970'lerdeki algılanışının ifadesi olabilecek CHP-MSP koalisyonu kumaşından. Ercan Karakaş için de ideolojilerin bittiği saptaması yapılan bir platformda "ideolojik kumaştan" bir başka ifadeyle pratik-politik değil, teorik-politik tarzda bir politikacı diyebiliriz. Ve Murat Karayalçın. Proje repertuarı oldukça zengin, "kazanan kadar kaybetmeyen", "murada erdirme" kumaşından. Sonra İsmail Cem. Aydın Güven Gürkan... Bunlar neredeyse SHP'nin değişmez sembolleri. Hepsi bir tür kumaş ya da kumaşın versiyonları.

Ortada böyle bir kumaş var ama tabanın bunları dokumasının, ya da içlerinden birini "bulunmaz Hint kumaşı" kabul etmesinin de pek öznel ve nesnel koşulları yok. Üstelik daha önce kumaşlar geleneğini reddetmek yolunda önemli bir adım olan "Hint Horozu" asıl yarasını kendi partisi içinde almış durumda.

Program, ilke ve politikaların hiç tartışılma fırsatı bulunamadığı Kurultay'da esasen yine lider meselesi önemli bir rol oynadı.

"Sol jenerik isimlerle politika yapar. Kişi isimleriyle politika sağcı bir tarzdır. "Sosyal Demokrasiyi evrensel ve teorik boyutlarıyla ele alan eserleriyle tanınan Asaf Savaş Akat, SHP'deki İnönü- Baykal yarışını bu sözleriyle yorumluyor. Akat'ın "liderlik" için yaptığı bu saptama Kurultay'da destekleyici ve tam karşıtı biçiminde birçok ağızdan "lider üzerine tezler" e dönüştü. Lider tanımlamasında Günay ve Baykal'ın seçükleri sözcükler bile ortaktı. "Lider partinin üretiminin sözüdür, yüzüdür, güzelliğidir. " Bunlar Günay'ın sözleri. Baykal'ın sözleri de tam olarak şöyle: "Partinin değerlerini, özlemlerini, güzelliklerini halka aktaran liderdir. Televizyonda halka sosyal demokrasinin güzelliklerini tüm yönleriyle anlatabilirim. " Tamamen bir "imaj-lider" saptaması olan bu sözcüklere Ercan Karakaş ve İnönü'den birbirini tamamlayan yanıtlar geldi. Karakaş, "solcu partilerde kurtarıcı olmaz. Önemli olan programdır, ideolojidir, örgüttür" derken, İnönü de "benim için bütün siyaset gibi liderlik de bir görevdir" sözleriyle, bu arada bir başka önemli olgu olarak karizmayı da farkında olmadan reddetmiş oldular. Program-ilke ve politikaların hiç tartışılma fırsatı bulamadığı kurultayda esasen bu lider meselesi önemli bir rol oynadı. Sonuca bunun katkısı anlamında, "imaj-lider", "görev-lider"e büyük oranda güven sorunu nedeniyle kaybetti demek, pek yanlış olmaz.

Yenilikçi Sosyal Demokratlar: "Tamam mı Devam mı?"

7. Olağanüstü Kurultay sürecinin ve kendisinin belki de diğerlerinden en önemli farkı, parti içinde kendilerini "üçüncü bir yol" olarak gören Yenilikçi Sosyal Demokratların varlığının ciddi biçimde tartışılır hale gelmesi oldu. Daha önce iki gruba göre de özerk ve özgün yanlarıyla davranabilen ve parti içi yarışta İnönü'yü destekleyen bu kesim, şimdi çok hassas bir noktada duruyor. Çerçevesi olan bir grup gibi parti içinde birlikte tavır almalarının olanakları konusunda kendileri de iyimser değil. Olayın nedeni Ertuğrul Günay'ın, Baykal'ın listesinde yer alması hatta kürsüye çıkıp adını koymadan olsa da Baykal'a destek atmasından kaynaklanıyor. Oysa Yenilikçi Sosyal Demokratlar, ağırlıkla Baykal'ın parti yönetimindeki politik tarzı ve anlayışına karşı oluşmuş olan bir grup, yaklaşım. Karakaş, evrensel, teorik boyutta ideoloji, kimlik ve örgüt gibi yeni arayışlarda yollarına devam edeceklerini ifade ederken, Günay, ideolojik boyutun geleneksel anlamda öneminin sona erdiğini ama partide bir örgüt yenileşmesi anlamında eski arkadaşlarıyla birlikte olabileceğini düşünüyor.

SHP, CHP Değil

Kurultayda üzerinde hemen hemen konsensusa varılan bir önemli olgu, örgüt sorunu, örgütün radikal biçimde yerleştirilmesinde sağlanan netleşme. Her grup, yaz aylarında seçimsiz bir tüzük ve program kurultayı yapılmasını benimsedi. Oy dahi alamadıkları üyeleri, yalnızca parti içi yarış için üye kayıtlarında adları bulunan üyeleri olan bir parti için yapılabilecek pek fazla da bir şey kalmıyor zaten. Parti içi yarışta belki dünyada görülmeyen bir düzeyde politize olan delege, gücünün önemi-

İnönü fark istediği Kurultay'dan, yalnızca otuz oy farkla ve parti örgütünün değil parti üst yönetimi ve milletvekillerinin desteğini alarak yeniden Genel Başkan olarak ayrıldı. Yaşanan seçim yenilgisine karşın, İnönü'nün elde ettiği "başarı"yı, hükümet olan "tarafın" kazanması olarak nitelemek mümkün. Ancak partinin geleceği konusundaki sorular şimdilik yanıtsız.

nin farkına da varmış gibi. Politizeliği İnönü, Baykal ikileminden öteye taşırabilme kapasitesini kaybetmiş. Bugün özellikle seçimdeki ağır yenilgiden bu yana açıkça da ifade edilebilen "SHP bitiyor" saptamaları, aynı zamanda ve aslında bir politik tarzın bitişinin göstergeleri. Üç yıla yakın zamandır belediyeleri, üç aydır devleti yöneten bu politik tarz kendi içinde bir değişimle içinde bulunduğu krizi aşamayacağını gösteriyor. Üyelikten örgütlenme sorununa kadar bütün parti sürecinde radikal bir biçimde dönüşüm değil, bizzat değiştirme yapamayan SHP, hep aynı SHP olarak kalacaktır. Bu radikal değişimin koşulları var mı, tartışmasında yanıtımız evet değil. Evet değil, çünkü bu değişimin olmazsa olmazı olan Siyasal Partiler Yasası ve Anayasayı bile kendi iktidarında hala ele alamamış bir SHP karşımızdaki.

Aslında soru şu: SHP-CHP mi? CHP'den gelen niteliklerin mutlaka terkedilmesini savunanlar bile SHP'nin CHP ile tek bağlantısını 6 okda görebiliyorlar. Oysa ilginçtir, bu partinin 6 okundan bir tekini bile tam ilkeli biçimde uygulayabildiği de ciddi bir tartışma konusudur. 6 oku vardır ama, seçimlerde serbest piyasa diyebilmişür. Ama aslında SHP'nin CHP olmadığının en açık durumu tabanın yapısı ve niteliği. Bu taban istatistiki olarak da, siyasal iklim olarak da CHP'den gelmiyor. 12 Eylül öncesi sol-sosyalist hareketlerin tabanından çok büyük bir kesim bugün SHP'nin asıl gövdesini oluşturuyor. İşte bu kesimler ve başka kesimler birer parti çatısı olarak SHP'lileşmiş. Ancak her kesimden gelenler ki bunların içinde hemşericilik büyük bir yer tutmaktadır, kendi içlerinde kapalı da bir grubu oluşturabilmektedir. Buradan itibaren SHP'nin başka partilere benzemeyen yapısı ortaya çıkıyor. Hem SHP'li olmak hem de SHP'li olmamak.

"Kürt" Yok, Hükümet Var.

Kurultay sürpriz yaptı. Kürt sorunu en az konuşulan konu oldu. HEP'i bir sözcük olarak bile ancak bir kaç defa duyabildik. Geleneksel Baykalcı Diyarbakır delegesi dışında HEP kökenli Kürt SHP'liler oylarını İnönü'ye vermelerine rağmen. Aslında Kürtler oylarını İnönü-Baykal ikilemi zemininde değil, doğrudan hükümete vermiş oldular. Ancak bu nokta kendi ayırımlarını dar tutarak SHP'de politikayı nasıl yapacaklarına dair işaretleri de engellemiş oldu. SHP'liler örgüt sürecine de fazla bulaşmıyorlar. Önemli olan hükümet ve demokratikleşme. Politika bunu kaldırabilir mi? Ne zamana kadar bu böyle olacak? Yanıtı için çok erken sorular bunlar.

Bu büyük seçim yenilgisinden sonra kurultayı hükümet olan tarafın kazandığı açık. SHP muhalefet olmak istemiyor. Baykal da hükümete devam sözü verdiği halde kazanamadı. Neden? Baykal, karşısındaki hükümet ağırlığı dışında, konuşmasında "ben Baykalcı değilim" derken bile güvenilmeyen niteliğinden dolayı da kazanamadı. SHP'de liderlik yarışı bitti mi? Yeni bir siyasal oluşum mümkün olur mu? Tüm bu sorular anlamlı ve yanıtları büyük önem taşıyan sorular. Önce hepsine tek bir yanıt verebiliriz. Hükümet sürdüğü sürece SHP'de bu sorunlar rafta durur. Ancak potansiyel lider adaylarının şimdi daha iyi hazırlanabilecekleri bir ortam da söz konusudur, Baykal'ın yeni bir siyasal oluşum için çok fazla şansı yok. Çünkü tam bu noktada ya daha sol ya da daha sağ gibi de bir yönelim tercihini yapmak zorunda. Böyle bir tercihin adamının Baykal olmadığı artık kesinleşti. Hele ki, "Geçmişte marjinal sol akımlarda yer almış, şimdi başarılı iş hayatları olan, parlak birikimleri ve DSP'yi de içine alan bir SHP oluşumunu" telaffuz ettiği için. Bu cümle içindeki kombinezon ilginçtir. Bu kombinezona bir de HEP'i sokarsanız artık dünyada biraraya gelemeyecek kesimler olmadığına inanabilirsiniz.

SHP ne oldu? Bundan sonra ne olur? Hükümet, hükümet, hükümet. Sonra, hükümetin ne olacağına bağlı SHP'nin ne olacağı. İnönü ilk defa uzun bir ara verilerek yapılacak bir kurultaya kadar başkanlığını sürdürür. Baykal, Parti Meclisine 17 isim sokmasına rağmen bir daha bu gücünü elde edemez. Liderlik istemindekiler için bol falcılı günler başladı demektir. Kurultay, SHP'nin iktidar ortağı olduğunu ilan etti. Parti güçlenir mi, biter mi tartışması hala yanıtsız ❑

MÇP Kongresi'nin düşündürdükleri

Kriz ve tehlike

Tanıl Bora

MÇP'nin 1991'in son günlerinde yapılan kongresi öncesinden üç anekdot: Bir MÇP milletvekilinin parlamentodaki sekreterlik odasında, Kahramanmaraş MÇP İl Başkanı ile bir sivil polis sohbet ediyorlar. Polis, il başkanına zarf atıyor: "Apo, 'karşıma ülkücüler gelsin' diyormuş." İl başkanı, özellikle kulak misafirlerinin varlığıyla, huzursuzlanıyor. "12 Eylül'ü yaşadık!" diyor, "Biliriz o işleri, bir daha faka basmayız" havasında. "Devlet var Apo'nun karşısında, devlet halletsin o meseleyi" diyor. Polis "devlet tamam da, Apo ülkücüleri istiyormuş karşısına" diye üsteliyor. İl başkanı mevzuyu kapatıyor: "Allah öyle birşeyi göstermesin. Maraş olayını yaşadık; öyle bir acıyı Allah bir daha göstermesin."

5 Aralık tarihli Aktüel dergisi Kayseri'de ülkücü hareketin yükselen anti-Kürt saldırganlık potansiyelini yansıtan bir röportaj yapmış, "Türk-Kürt geriliminin patlamaya hazır bomba olduğu" manşetini atmış. Ülkücü hareketin haftalık gazetesi Yeni Düşünce de 13 Aralık tarihli sayısında Aktüel'in yayınına "provokasyon" kontr-manşetini çekmiş; "Ülkücülerin bu gibi tahriklere kapılmayacağını" yazmış. Ertesi hafta, Yeni Düşünce'nin Ankara bürosuna Kayseri'den telefonlar geliyor. Telefondaki "okurlar", Yeni Düşünce'cileri "Biz şimdi tahrikçi miyiz yani; şimdi tahriklere mi kapılıyoruz" diye tersliyorlar.

Ülkücü hareketin, Türk-İslam ülkücüsü kimliği ve İslami bir söylemde ısrarlı olan kadrolarının devam ettiği bir büroda, MÇP kongresi üzerine konuşuluyor. Hava, bazı arkadaşları "SHP içinde politika yapan" sosyalistlerin SHP kurultayı üzerine sohbetlerini epeyce andırıyor. Birisi, Türkeş'in hülle partisi DHP vasıtasıyla MÇP'ye taşıdığı iki emekli generale değiniyor: "Parti yönetiminde emekli binbaşı olduğu yetmiyordu; şimdi paşalar geliyor."

Ülkücü hareketin iç meseleleri ile ülke gündeminin en kritik kesişme noktası, "Kürt meselesi". MÇP ve ülkücü hareketin bu konudaki resmi politikasında, "askeri çözüm"e dönük tasarım ve yapılara destek ve fikir sunma gayreti öne çıkıyor.

MÇP kongresi, üç konuşmacının konuşmalarındaki üç vurguya tezahüratıyla destek veriyor: Türkeş "komünizmin çöküp Turan bayrağının yükseldiğini" söyleyince... Muhsin Yazıcıoğlu kendilerini "Allah'ın davasının davacıları" diye sununca... Semahat Müftüoğlu "bölücülerin karşısında Türkeş'in ve ülkücülerin dimdik ayakta olduğunu" belirtince...

MÇP kongresinin sonucu, ne bu üç vurguyu sağlam, organik bir ideolojik ve siyasi bütünlüğe bağlayabildi; ne de sivil polisin, emekli paşaların, Kayserili vd. radikallerin, 12 Eylül öncesindeki gibi "devlet tarafından kullanılıp işi bitince köşeye atılmak" istemeyenlerin tümünü birden memnun edebildi. MÇP'yi kitleselleştirebilecek bir çıkışta yeni-Turancılık mı, İslami temel mi, anti-Kürt şovenizm mi belirleyici olmalı? Bu üç eksen nasıl kesiştirilir? Mevcut uç vurgular veya eklektik harmanlar, bu soruyu cevaplarken hegemonik olabilecek bir söylem vaadetmiyor. "Bölücülük" tehlikesi karşısında hakiki milli teminat olma iddiası ile, devlet güvenlik aygıtının uzantısı haline gelmekten, donanımlı, "bilinçli" bir taban yaratma arzusu arasındaki med-ü cezir sürüyor. Şu da var ki, ülkücü hareket içinde, gerek ideolojik eklektisizmi aşıp fikri netlik sağlama, gerekse söz konusu med-ü ceziri engelleyip taban dinamiğine hakim olma kaygısını güdenler, sadece Muhsin Yazıcıoğlu önderliğindeki Türk-İslam ülkücüleri. Türkeş'in daha yakın olduğu diğer kanatlar, eklektisizmi, pragmatizmi öteden beri tercih ediyor; değinilen med-ü cezir ise asla sona erdirmeyi değil, kontrol edebilmeyi istiyorlar. Şimdi, MÇP'de kimse istediğine ulaşabilmiş değil. Türk-İslam ülkücüleri delege tabanında ağırlıkta iken, kendilerini yönetimde güçlü kılacak bir açık çıkış yapamadılar; böylece, yönetimden tamamen tasfiye edilmeyi engellemekle yetinmiş oldular. Bu tasfiyeyi gerçekleştiremeyen "Merkez" ise, pekçok ismi tabanın şerrinden kurtarmış olmakla avunuyor. Parti yönetiminde her vurgu, her saik temsil ediliyor. Üstelik, "temsil yarışı"nın oldukça ayan-beyan yürütüldüğü

Turancılık, İslamcılık ya da yeniden kontr-gerillanın sivil kolu olma; ülkücü hareket şimdi bu yönelimlerin içine sıkışmış durumda. MÇP Kongresi uzun dönemli perspektiflerden çok kısa dönemli çekişmelerle uğraşsa da, ülkücü hareket yeni bir "misyon" arıyor.

bir kongre sonrasında, Türkeş'in de otoritesinde ciddi aşınma oldu. MÇP'nin krizi de bu "karambol"den kaynaklanıyor, tehlikeliliği de... Çünkü bu karambol, kronik provokasyon ortamının bulanık suyunda yüzenlerin işine yarıyor.

Ülkücü hareketin iç meseleleri ile ülke gündeminin en kritik kesişme noktası, kuşkusuz, "Kürt meselesi". MÇP ve ülkücü hareketin bu konudaki resmi politikasında, son biriki ayda, "askeri çözüm"e dönük tasarımlara ve yapılara destek ve fikir sunma gayreti öne çıkıyor. Örnekler çok... Kahramanmaraş milletvekili Ökkeş Şendiller'in, Aralık ortalarında, İnsan Hakları Komisyonu'na, Güneydoğu'da yaralanan ve şehit olan güvenlik görevlilerinin ailelerine yardım yapılması ile ilgili öneri getirmesi... Ocak başında, İçişleri Bakanı İsmet Sezgin'le, Kahramanmaraş'ın Olağanüstü Hal Bölgesi'nin "mücavir" alanı sayılması, bu doğrultuda önlemler alınması talebiyle görüşmesi... Ocak başlarında MÇP'li milletvekillerince, Türkiye Güvenlik Araştırmaları Kurumu'nun kurulması için verilen, özel tim, vs. "özel" teşkilatları ve resmi yeraltı güvenlik aygıtlarını örgünleştirmeyi öneren kanun teklifi... Yeni Düşünce'nin "koruculuk sisteminin ıslah edilmesi" doğrultusundaki önerileri; "konuyla ilgili güvenlik yetkilileri"ne dayanarak aktardığı, "Güneydoğu'da ilk zamanlarda çok başarılı olan özel timin sonradan karalanarak, yıpratılarak etkinliğini yitirdiği" tespitleri... Ülkücü yayın organları ile MÇP'li parlamenterlerin "özel tim muhipliği", genel sağ basında veya entelijansiyada da hararetle destek buluyor, paylaşılıyor.

Ülkücü hareketin,Türk-İslam ülkücülerinin radikal İslamcı unsurları dışında bütün kanallarının birleştiği bu politikanın göz önündeki saikleri üzerinde fazla durmak gerekmiyor; hükümetin "Kürt realitesini tanıması"na tepki göstermek; "Güneydoğu'da vatandaşa şefkat" söylemini özel time şefkatle "dengelemek"; milli bütünlüğün en tavizsiz, en kararlı savunucusu payesini hak etmek; vs., vs... Bunlar kadar görünür olmayan, biraz da sezgisellikle saptanabilecek bir saikten daha sözedilebilir. Ülkedeki/bölgedeki gelişmelerden ve DYP-SHP koalisyonunun söyleminden tedirgin olan "devlet partisi"ne koltuk çıkma, tedirginliğini paylaşma tavrı; bunu yaparken hafif tavizkar bir şekilde, belki daha dikkatli, belki daha eleştirel, yeni bir ilişkiye göz kırpma eğilimi... "Özüne dön, gayrımilli deformasyondan arın; yine beraber olalım" sinyali... Türkeş'in "Türk milleti bölücülüğe karşı savaşa hazır" mesajı, önemli ölçüde, henüz titrek bir ışık gibi görünen bu sinyalin güçlenmesine ve karşılık bulmasına bağlı olarak "anlam"lanacak ve vehamet kesbedecektir. Öte yandan, yine biraz sezgisellikle, sözü edilen yönelimle kısmen çelişen bir başka saik saptanabilir: Ülkücü hareketin özellikle Türk-İslam ülkücüleri kanadındaki kimi unsurları, Kürt meselesinde "askeri çözüm"e, 12 Eylül öncesinin tekerrürünü önleme kaygısıyla destek verebilirler. Bu bakış açısıyla askeri çözüm, "devlet kendi işini kendisi halletsin" mesajına bağlı olarak, ülkücülerin devletin güvenlik güçlerinin yerine öne sürülerek telef edilmesine karşı durmanın doğal gereği olarak algılanabilir, algılanabilmektedir. Bu tavrın anlamı, askeri çözüme bilfiil değil, siyasi "diplomatik" destek sunmaktır. Düşünülen, böylelikle, devlet partisi ile mesafe korunacağı gibi, ülkücü hareketin "Kürt Türklerine" dönük siyasi-ideolojik nitelikli öneriler yapmaya "yüzü" olacağıdır. ..

Bir tekrarla bitirelim: Ülkücü hareketin Güneydoğu'da resmi "askeri çözüm"le "ilgi"si bağlamında tartıştığımız bu iki saik arasındaki çelişki de, ülkücü hareketin hem krizine, hem tehlikesine yataklık ediyor ❑

8. Genel Kurul ve "çağdaş sendikacılık"

DİSK'de veda töreni mi?

Çiğdem Çidamlı

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun 8. Genel Kurulu'nun gerçekleştirildiği Cemal Reşit Rey Salonu yabancı ve yerli sendika temsilcileri, protokol koltuklarını dolduran milletvekili ve bakanlar; 12 yıldır birbirlerini görmeyen ve çoğu artık işçi olmayan delegelerden oluşan bir heyete ev sahipliği yaptı. Kongre'nin gerçekleştirildiği atmosferi en iyi tanımlayan iki çarpıcı unsur ise, kongre görevlilerinin kırmızı birörnek t-shirtlerinde sembolleşen ağır resmiyet havası ve bu heyeti yabancı gözlerle bir kenardan izleyen mavi tulumlu salon temizlik işçileriydi.

Genel Kurul Süreci

Yargıtay'ın beraat kararından sonra yeniden işlemeye başlayan DİSK sürecinin, 8. Genel Kurul'da çarpıcı bir biçimde sergilenen en trajik yönü, son on yılda yaşanan değişikliklerin irdelenmesi üzerine oturtulacak yeni yönelimlerin eski ve sendikalar dünyasıyla ilgisi kalmamış bir yönetici ve delegasyon bileşimiyle gerçekleştirilmek zorunda olmasıydı. Sürecin bir başka trajik yanı ise, sendikal faaliyetlerin yeniden başlaması için mevcut merkez tarafından en yaşamsal gereklilik olarak görülen mal varlığının, fiilen DİSK'in elinde bulunmamasıydı. Orta yerde duran bu açmazların aşılabilmesini sağlayacak sendikal anlayış, örgütlenme ve mücadele politikaları oluşturma çabasına da girişilmeyince, Kongre öncesinin en çok tartışılan konusu isimler, listeler ve mal varlığının geri alınması noktasında düğümlenip kaldı.

DİSK'in varoluş sorununda yaşanan düğümü tarihsel ve güncel sorunlara karşı üretilecek politikalar ve bu politikaların gerçekleştirilmesi yönünde atılacak adımlar çözecek.

Bu yönelimin kaçınılmaz sonucu olarak yeni DİSK'in oluşturulmasında Baştürk, sivil toplumcu danışmanlar ve SHP esas aktörler haline geldiler. 20 Ekim seçimleriyle birlikte ortaya çıkan ve tüzük genel kurulunda perçinlenen yeni sendikal anlayış, "şeffaflık", "çağdaşlık" ve "demokratik toplumsal mutabakat" kavramları üzerinde oluşturulmaya girişildi. SHP'nin toplumsal dayanak arayışlarına da denk düşen bu yönelim, DİSK'i, sahip olduğu muazzam malvarlığıyla yaratılacak vakıflar, şirketler ve yayın organları aracılığıyla güçlü bir "sivil toplum kurumu"na dönüştürme hedefi etrafında örülmeye çalışıldı. Kongre öncesinde oluşturulan fiili yürütme kurulu, genel sekreterini SHP'den, ideolojik gıdasını da sivil toplumcu uzmanlardan alarak şekillendi. "Şeffaflık" anlayışı ise tartışmaların dar bir yürütme kurulu içinde yapılması ve varılan sonuçların basın açıklamaları, gazete ilanları vs. yoluyla "DİSK'in anlayışı" olarak ilan edilmesi biçiminde yaşandı. Bu dayatmacı anlayışın diğer bir sahnelenişi ise tüzük genel kurulunda gerçekleşti; bu kurulda başlayan, "sınıf anlayışını" ve bunu savunan sendikacıları DİSK'den tecrit etme süreci seçim genel kurulunda resmileştirildi.

DİSK'in toplumsal bağlara sahip olmaması gerçekliği, DİSK yöneticilerinin, kendilerini "sınıftan özgürleştirme" yolundaki öznel çabalarıyla birleşince, 8. Genel Kurul'un bir veda törenini andıran bürokratik atmosferini yaratan tüm şartlar biraraya gelmiş oldu. Bu atmosfer genel kurula bir "görev yapma" mantığıyla gelen ve bir daha da biraraya gelmeleri pek mümkün olmayan delegasyonun ilgisizliği ve kayıtsızlığıyla daha da ağırlaşmıştı.

"Yeni Sağ Sendikacılık"

Genel kurula sunulan iki ayrı yaklaşım, gerek içerikleri gerekse de delegasyondan buldukları onayla, DİSK'in mevcut yönelimini göstermek açısından önem taşıyan iki belge. "DİSK Yönetim Kurulu adına Yürütme Kurulu" imzasıyla dağıtılan "8. Genel Kurul Belgeleri" başlıklı broşür, Kongre'nin DİSK'e veda törenini andıran atmosferinin yazılı bir manifestosu niteliğindeydi. 1967'de "sınıf mücadelesi temelinde toplumu dönüştürme" ilkesi etrafında kurulan DİSK anlayışının yerini, "sınıfların birarada özgürce yaşamasını kabul etme" temelinde "işçilerin Avrupa'sını yaratma" kavramına bıraktığı gözleniyordu. Bu değişikliğin gerekçeleri, genel kurul belgelerinde şöyle ifadelendirilmişti: "Teknoloji ve bilgi üretimindeki patlayış,.... çalışanlara da geniş olanaklar yarattı.... Bügüne dek üretim ilişkilerindeki yeri maki-

nalar karşısındaki konumuyla belirlenen işçi sınıfına yeni ufuklar açtı...90'lı yılların sendikacılığını tek tek işçi bireyleri dikkate alan, doğanın ve insanın sömürüsünü en aza indirecek, sendikal demokrasiyi somutlayabilecek, işçilerin toplumsal rolünü değiştirebilecek... yeni modellerini yaratmak zorundayız." Genel Kurul belgelerinde daha melez bir tarzda yapılan "teknolojik değişimin özgürleştiriciliği"ve "tek tek işçi bireyleri" vurgusunun Genel Kurul'da bir konuşma yapan İnönü tarafından da dile getirilmesi ilginçti. Delegasyonun tartışmayarak ve pek de farkında olmaksızın onayladığı bu kavramları İnönü, "Çağdaş dünyada artık yüksek teknolojiyle birlikte bireysel özgürlükler önem kazanmıştır ve örgütlenmeler içinde kişisel özgürlüklerin öne çıktığı modeller gerekmektedir" sözleriyle ifade etti.

Bugün sınıf mücadelesini esas alan Devrimci İşçi Sendikaları Konferedasyonu önemli bir ihtiyaç. Bu ihtiyaç sadece işçi sınıfının demokrasi mücadelesinin önünü açacak bir sendikal önderlik boşluğundan kaynaklanmıyor. İşsizler, tarım işçileri ve kamu çalışanlarının örgütlü birliğinin sağlanması, yükseltilmeye çalışılan şovenizm dalgasına karşı çalışan sınıfların güçlü bir aracının yaratılması için de bağımsız bir sendikal mücadele örgütünün oluşturulması yaşamsal bir gereklilik.8. Genel Kurul ise bu ihtiyaçları karşılayacak bir anlayış ortaya koyamadı.

Modelin bir başka açılımı ise Maden-İş Genel Sekreteri Halit Erdem tarafından yapıldı: "Üretim sürecindeki bilgisayarlaşma, işçilerin sendikaya bir hizmet kurumu olarak bakması; sendikaların soyut düzen eleştirisi yerine gündelik hayata yönelik somut bilgiler veren ve müzakereci uzmanları barındıran bir hizmet kurumu olarak şekillenmesini gerekli kılmaktadır". Erdem, sendikaların içinde bulundukları krizin bu anlayışla aşılması konusunda da DİSK'e özel bir "misyon" veriyordu.

Genel Kurul'un bir başka çarpıcı özelliği, bir yandan "kişisel özgürlükler", "mutabakat", "teknolojinin belirleyiciliği" gibi kavramlarla yeni sağ sendikacılık hakim hale getirilirken, diğer yandan konferedasyonun "ideolojilere kapatılması operasyonu"nun başlatılması oldu. Genel Kurul sırasında, Kararlar Komisyonu'nun önerisiyle kabul edilen, "DİSK'in siyasi parti ve fraksiyonların ideolojilerinden bağımsızlığı" ilkesi, gerçekte Türk-İş'in "partiler üstü sendikacılık" ilkesi gibi bir içerik taşıyor. DİSK'in sendikal anlayış ve söyleminin, SHP ve hatta aynı gün İstanbul'da yapılan SBP toplantısında dile getirilen görüşlerle özdeşliği gözönüne alındığında, bu ilkenin amacının "DİSK'i sınıf ideolojisinden arındırma" olduğu görülüyor.

Genel Kurul'da gerçekleştirilen bir başka operasyon ise, bir örgütlenme politikası olarak orijinal metinde yeralan "işyeri komite ya da konseyleri, bölge birimleri gibi alt örgütlerin mutlaka yaygınlaştırılması" önerisinin bir çırpıda metinden çıkarılması oldu.

Genel Kurul öncesindeki süreçte DİSK'in anahtar kavramı haline gelen "şeffaflık" teriminin gerçek içeriği ise bir kez daha ortaya çıktı; Genel Kurul'a sunulan belgelere ve DİSK'in 12 Eylül sonrası sürecine yönelik eleştiriler delegasyon ve divan tarafından "tatsızlık çıkarmak" biçiminde algılandı. Genel Kurul'a beş sendikanın imzasıyla sunulan alternatif karar önerileri oylamaya bile sunulmaksızın DİSK gündemine sokulmadı. Basın-İş, Devrimci Sağlık-İş, İlerici Deri-İş, Sine-Sen ve Yeraltı Maden-İş imzalarıyla kongreye sunulan "DİSK Yeniden Örgütlenirken" başlıklı broşür, DİSK genel ilkelerinin bugünkü koşullara uyarlanarak savunulması yaklaşımını benimsiyordu. Dünyada ve Türkiye'de meydana gelen değişikliklerin "sınıf" kavramını ve "sınıflar mücadelesi"nin nesnelliğini ortadan kaldırmadığını söyleyen bu sendikaların temel tezi metinde şöyle ifade ediliyor: "Teknolojinin ilerlemesi, üretkenliğin artması kendi başına olumlu sonuçlar doğurmaz... Teknoloji vb., kapitalizmin yapısal sorunları olan işsizliği, aşırı işbölümünü, yabancılaşmayı, gelir eşitsizliğini ortadan kaldırmanın olanağını artırmaktadır... Sonucu sınıf mücadelesinin seyri belirleyecektir...Sınıfın bağımsız mücadele hattı korunmalı ve başka içerikler, başka araçlar ve başka biçimlerle geliştirilmelidir."

Genel Kurul'da üzerinde en çok "şeffaflık" sağlanan konuların başında bütçe meselelerinin gelmesi, DİSK'in yakın gelecekteki faaliyetlerinin esas olarak mal varlığının geri alınmasına yönelik olacağını gösterdi. Bu noktada DİSK-SHP ilişkilerinin olası yöneliminde de bu "mal varlığı" sorunu belirleyici bir öneme sahip olacak. Genel Kurul sonrasında ortaya çıkan yönetimin bileşimi, DİSK içinde başlatılan "ideolojileüstü ideoloji" operasyonunun kısa dönemde varlığını koruyacağını gösteriyor. Ancak DİSK'in varoluş sorununda yaşanan düğümü tarihsel ve güncel sorunlara karşı üretilecek politikalar ve bu politikaların gerçekleştirilmesi yönünde atılacak adımlar çözecek. DİSK, Türkiye emekçileri ve işçi sınıfı açısından bir umut mu olacak, yoksa tüm örgütlenmesi " birömek kırmızı t-shirtlü salon görevlileri"nden ibaret mi kalacak sorusu bu sürecin gelişimi içinde yanıtlanacak ❑

Çezayir:

İkilemin ötesi

Bülent Forta

Cezayir'de İslami Selamet Cephesi'nin (FIS) seçim zaferinden sonra ordunun yönetime el koyması, dünya planında darbe-demokrasi ve İslam-Batı tartışmalarına yolaçtı. Yakın dönemde askeri bir darbeye tanıklık etmiş, İslami akımların belirgin bir güce sahip olduğu ve yıllardır batılılaşma düşüncesinin tartışıldığı bir ülke olan Türkiye'de de Cezayir olaylarının canlı tartışmalara yolaçması kaçınılmazdı. Gerçekten de, İslamcı entellektüellerden sol aydınlara, ordu komutanlarından Kemalist laikliğin savunucularına değin, geniş bir yelpazede Cezayir'deki son olaylar karşısında nasıl bir tutum takınılacağı tartışıldı. Tartışmaların belirgin özelliği sorunu sürekli ikilemler içinde ele alarak "yanıtlar" üretmekle sınırlı olmalarıdır. Oysa Cezayir'deki gelişmeler ikilemlerin ötesinde ele alınmalıdır.

Cezayir'de çürümüş ve yozlaşmış anti-demokratik bir yönetime karşı yoksul halk kitlelerinin kendilerini ifade etmek için İslamı seçtikleri bir durumla karşı karşıyayız. FLN anti-sömürgecilik yıllarından kalma devletin "bani"si olma misyonunu çoktan yitirmiş bürokratik bir parti. Bu nedenle de Cezayir Devriminin 60 yılların başında kapitalizm ile sosyalizm arasında bir üçüncü yol olma çabası artık iflas etmiş durumdadır.

Mağripten Maşrığa

Mağripten Maşrığa... Bugünkü dille söyleyecek olursak batıdan doğuya deyişi bir fikrin ya da bir olgunun herşeyi kapsadığını vurgulamak için kullanılırdı. Mağribin odağı olarak Avrupa'yı alan "eurocentrik" bir arkaplana sahip de olsa deyim, batıyla doğu arasındaki nesnel bir uzaklığı vurgulaması açısından anlamlıydı. Batı-doğu ayrımı salt siyasal değil, kültürel, toplumsal, ekonomik vb. boyutlarda da hala önemli bir gerçeklik. Bir de Mağrip ülkeleri diye bir coğrafi deyim var. Kuzeybatı Afrika'yla Güney Avrupa, eskinin coğrafya kitaplarında "mağrip ülkeleri" olarak gösterilir. Cezayir bir mağrip ülkesi. Yani batıya en yakın "üçüncü dünya" ülkesi. Bir Fransız sömürgesi olarak başlayan tarihe dahil olma öyküsü belki de bu coğrafi şanssızlığından kaynaklanıyordu. Ama şimdi Cezayir, batıya en yakın ükelerden biri değil. Anti-sömürgeci kurtuluş savaşı döneminde batıya başkaldırının sembollerinden biri olan Cezayir, şimdi de İslama verdiği destekle batının uzağında.

Körfez Savaşı'nda Irak'ın vahşi bir teknolojik savaşla ezilmesinin ardından Bush'un Pax-Americana ile eşanlamlı olarak ileri sürdüğü "Yeni Dünya Düzeni"nin kurulmasının, hiçbir engele takılmadan gerçekleşeceği düşünülüyordu. Ama evdeki hesap pek çarşıya uymuş gibi görünmüyor. "Post-komünist" dünya, uluslararası istikrar için yeterli olmadı. Newsweek dergisi 27 Ocak tarihli bir sayısında "Demokrasinin Limitleri" başlığıyla yayınladığı "özel rapor"unda bir yandan, Gürcistan, Yugoslavya gibi ülkelerdeki milliyetçi akımların ve Güney Afrika'daki ırkçılığın yeni dünya düzeninin kurulmasını tehdit eden istikrarsızlık öğeleri olduğunu belirtirken, diğer yandan da Cezayir'deki İslamcı seçim zaferiyle gelen karışıklığa vurgu yapıyor. Derginin diğer sayfaları da "İslam"a ayrılmış durumda.

İslam, gerçekten batı için bir tehdit mi? İnsan-doğa ve insan-insan ilişkilerinde ortaya konulan "modern toplum"a özgü düşüncelerin tıkandığı noktada bir pro-modern tepki olarak İslam bir alternatif olarak görülebilir mi? Cezayir'de batıya karşı bir tepki içinde ortaya çıkan İslami kimlik "asri zamanlar"ın yükselen ideolojisi olabilir mi? Bu sorulara verilecek yanıtlar bir anlamda teorik olarak Cezayir'deki son gelişmeler karşısında takınılacak tutumun önemli bir sacayağını oluşturacaktır.

Modern batı düşüncesi insanın kendi gereksinimlerini karşılayabilmesi için doğaya egemen olması gerektiğini öngörür. Bu anlamda endüstrileşme ve teknoloji en önemli egemenlik araçları olarak ortaya çıkar. Gerek insan-doğa, gerekse de insan-insan ilişkilerinde bi-

reysel yararın maksimizasyonu temel olduğundan "tüketim toplumu" olma özelliği modern batı toplumlarının başat özelliğidir. Felsefi olarak bu öncüllerin esas olduğu bir toplumsal kuruluş ise gelişmiş bir ekonomik ve siyasal yapıyı hedeflemek durumundadır. Ancak bütün bunların gerçekleşebilmesi için de bireylerin yarışa eşit varlıklar olarak başlamaları gerekir.

Gelişmiş bir ekonomik yapısı olmayan, siyasal olarak eşitlikçi bir çerçevesi bulunmayan geleneksel ilişkilerin ve azgelişmiş bir ekonominin hüküm sürdüğü yerlerde modern düşünce nasıl bir zemin bulacaktır? Üstelik batı kendi güçlülüğünü sağlayacak kaynakları azgelişmiş ülkelerden sağlarken bu nasıl gerçekleşebilecektir? Kaldı ki, modern düşünce de gerek ekolojik felaket gerekse de toplumsal yabancılaşma nedeniyle kendi sınırlarına dayanmış durumdadır. İşte tarihsel anakronizm tam da bu noktada devreye girer. Batı için sınırlarına dayanan modern düşünce azgelişmiş ülkeler açısından hala varılması gereken bir hedef durumundadır. Böyle bir çelişkinin içinde batı düşüncesine tepkilerin ortaya çıkmaması düşünülemez. Bu anlamda İslam, modernizm karşısında pro-modern bir tepkiyi temsil eder. Maddi anlamda batının üstünlüğüne ilişkin söylenecek çok fazla birşey olmadığından İslamın tepkisi "etik" (moral) bir tepki olmanın ötesine gidememektedir.

Maddi üretim ve bölüşüm sözkonusu olduğunda "zekat" diyen, toplum-birey ilişkileri sözkonusu olduğunda "şeriat" diyen bu dünyada kendisini zor bir sorun olarak ortaya koyan herşey için "öbür dünya" diyen İslam, kapitalizm karşısında hiç bir zaman alternatif değildir. Teorik düzlemde ortaya çıkan bu durum pratikte de karşılığını buluyor. Bugün İslam uğruna savaştığını söyleyen örgütlerin ve devletlerin tümü bütün radikal görüntülerine karşın liderlik düzeyinde batıyla bağlarını sürdürüyorlar. Örneğin Cezayir'de FIS Yönetimi 1.5 yıl öncesine kadar ABD ve Suudi Arabistan ile sıkı ilişkilere sahipti. Körfez Savaşı FIS'ın ayakları altındaki zemini kaydırdı. İktidardaki FLN başından itibaren Irak'ı desteklerken; bir süre bocalayan FIS tabanının baskısıyla Saddam yanlısı tutum takınmak zorunda kaldı.

Diğer bir noktada batı açısından da İslam bir alternatif olarak görülmüyor. Tam tersine batı kendinin moral erozyonunu durdurabilecek bir İslama gereksinim ve ilgi duyuyor. Stratejik düzlemde SSCB'nin henüz varlığını sürdürdüğü koşullarda CIA uzmanı Fuller tarafından doktrine edilen "yeşil kuşak teorisi" bu ilginin bir ayağını oluştururken New Perspectives Quarterly (NPQ) dergisinin Türkiye baskısında dile getirilen şu düşünceler genel olarak dinden ve özel olarak İslamdan ne beklendiğini anlamak için yeterli. "Bilgi toplumlarının aydınları tüketimin insan için bir amaç halini almasından büyük kaygı duyuyor ve sınırsız büyümeyi dizginleyecek bir çözüm arıyorlar. Dinlerin gündeme gelmesinin temelinde böyle bir tehlike karşısında insana sorumluluk yükleyecek tartışılmaz bir otorite arayışı yatmaktadır." (NPQ Yaz 1991) Görüldüğü gibi "bilgi toplumlarının aydınları" kapitalizmin yarattığı Frankestein'ın (büyümenin) durdurulabilmesi için "kutsal ruhlara" başvurmaktan başka bir yol bulamıyorlar. İşte tam da bu nokta batı ile İslamın buluştuğu noktadır. Batının tek korkusu islamın ikinci bir Frankestein olmasıdır. Bu nedenle ılımlı İslama evet, fundemantalist İslama hayır.

Batının Cezayir karşısında gösterdiği bölünmüş tavır alışlar tablosunun altında genel olarak İslamdan bir ürkme hali değil; Cezayir'deki FIS'ın ne kadar radikal olduğunun saptanamaması yatıyor. Örneğin Fuller'e göre FIS "Avrupa'nın Hristiyan Partileri gibi ılımlılaştırılarak düzenin içine çekilebilir." Bu nedenle de darbeciler yanlış yapmışlardır. Kuşku duyanlar ise esas olarak "çoğulcu bir çerçeve" ile İslamın uyuşmazlığı noktasından soruna yaklaşıyorlar. Batının yüzyıllar içinde oluşmuş değerleri için islamın bir tehlike oluşturduğunu düşünüyorlar. Bir askeri darbenin "çoğulculuk ve batı değerleriyle" nasıl bağdaştırılabileceği gibi bir çelişki bu tür düşünenleri fazlasıyla rahatsız etmiyor. Çünkü onlar için de batının değerleri temel bir kalkış noktası. Fuller ılımlılaştırmadan, onlar dışlamadan sözediyorlar. Her iki bakışın da ortak noktası batının değerlerinin tartışılmaz üstünlüğü.

Sonuç olarak Batı-İslam karşılığı sahte bir ikilem olarak ortaya çıkıyor. Kapitalizmin insanlık için gerek maddi anlamda gerekse de moral anlamda vaadedebileceği şeyler sınıra dayanmış durumda. Bu sınırın islamın vaadettikleriyle aşılabilmesi olanaksızdır. Bu nedenle de batı mı islam mı gibi bir ikilem içinde kalınarak insanlığın geleceği üzerine bir tartışma yürütebilmek son derece dar bir teorik çerçeve kurmak demektir.

Darbe mi ? Demokrasi mi?

Cezayir'de ordu darbesi Dünyada ve Türkiye'de farklı argümanlarla tartışıldı. Bunun nedeni kuşkusuz her iki tutuma,kaynaklık eden düşünsel iklimin farklılığıdır. Dünyada özellikle 80'li yılların sonlarından itibaren "demokrasi ve insan hakları" kavramları hemen hemen herkesin üzerinde anlaşığı bir düşünsel zemin olmaya başladı. Doğu Avrupa ülkelerinde birbiri ardına çöken rejimlerin yarattığı hava batının kendi düzenine karşı duyduğu güveni tazelerken söz konusu güvenin en temel ögesi "demokrasi" ydi. Diktatörlük rejimleri bir bir yıkılıyor, dünyanın ufkunda ba-

tının ve demokrasinin zaferi doğuyordu. Ardından Körfez Savaşı sürecinde bütün batı ülkeleri ve bu arada dünyanın büyük bir kesimi bir diktatörlük rejimine karşı demokrasi ve insan hakları için bir araya gelip kolay bir zafer kazanınca artık yeni dünyanın hangi temel üzerinde kurulacağından kuşku duymak için hiçbir neden yoktu. Gönderine "demokrasi " bayrağının çekildiği yeni bir dünya gemisi durgun sularda özgürlüğe doğru yelken açabilirdi. Ancak bu iyimserlik havası fazla uzun sürmedi. Batı şimdi "demokrasinin sınırları"nı tartışıyor. Cezayir'de seçimle işbaşına gelen ve batılı değerleri eleştiren bir İslamcı akım karşısında nasıl bir tutum takınılacak? Bizzat batıda ortaya çıkan ırkçılık, demokrasi içinde nasıl bir yer tutacak? Ya da Avrupa'nın göbeğinde sürüp giden etnik nedenle iç savaş karşısında demokrasinin konumu ne? Tüm dünya için istikrar vaadeden yeni düzen bir düzensizlik koşullarında nasıl kurulacak? Sorular çoğaltılabilir. Vurgulamaya çalıştığımız batının Cezayir olayını bu sorularla bağlantısı içinde tartıştığı ve algıladığıdır.

Türkiye'de ise olay son 30 yılda üç askeri darbe yaşamış olmanın gölgesi altında tartışılıyor. Demokrasi yolunda bir açılımı temsil eden FLN'nin tek parti diktatörlüğünden çok partili düzene geçiş için yapılan seçimlerin bir askeri darbe yoluyla engellenmesi Türkiye'li aydınların belleğinde derin izler bırakmış olan üç askeri darbeyi çağrıştırıyor. Bu noktadan sonra darbe ve seçim gibi bir ikilem karşısında tutum almak son derece kolay bir hal alıyor: Elbette seçim ve elbette demokrasi! İslamla gelebilecek bir "demokrasi"nin ne menem bir demokrasi olabileceği bir yana; demokrasi sorununun salt "yöntem" noktasına sıkıştırılmasındaki sığ bakış açısını kabul edebilmek olanaksız.

Önce batıdaki tartışmaları ele alalım. Gerçekten de Cezayir olayı demokrasinin sınırlarını göstermesi açısından önemli. Ama bu dünyada ilk kez yaşanan bir durum değil. Daha önceleri de Şili'de sosyalist Allende. Özellikle ABD'nin bu olay karşısında takınmış olduğu tutum bugün artık herkesin malumu. Tam da burjuva demokrasisinin sınırlarının ortaya çıktığı Şili vakasında kimse sözkonusu "sınırları" tartışma gereği duymadı. Yıllardır azgelişmiş ülkelerde askeri darbeler örgütlemiş, diktatörlük rejimlerine destek vermiş bir batının Cezayir için "demokrasi" savunması hiç de inandırıcı değil. Darbeler de, seçimler de kendi egemenliklerini tehdit etmediği oranda batının yabancı olmadığı yöntemler.

Türkiye'deki tartışmaların ise salt yönteme ilişkin bir rotada seyretmesinin yakın tarih gözönünde tutulduğunda anlaşılabilir ama kabul edilemez olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü demokrasi salt yöntem açısından tartışılabilecek bir olgu olarak görülemez. Bütün darbeler kötü, bütün seçimler iyi gibi bir mantık çok daha karmaşık bir sorunu basite indirgemek demektir. Bu noktada yöntemle içerik açısından kategorik bir bölünme yapılamayacağını söyleyebilmek olanaklı. Ancak "her türlü darbeye karşıyız" türünden bir mantık tam da böyle bir kategorik bir bölünmenin üzerinde yükseliyor. Demokrasi sorunu hem yöntem hem de içerik açısından ek olarak da bu iki noktanın uygunluğu açısından tartışıldığında gerçek içeriğine kavuşacaktır. İslamın öngördüğü düzenin demokrasiyle bir ilgisinin bulunmadığını tartışmaya gerek bile yoktur. Yine darbecilerin ne yöntem olarak başvurdukları yol açısından ne de topluma vaadettikleri düzen açısından demokrasiyle uzak yakın bir ilişkilerinin olmadığı açık bir gerçekliktir. Bu nedenle de Cezayir'deki gelişmeler karşısında alınacak tutum ikilemlerin ötesinde olmalıdır.

Sonuç

Cezayir'de çürümüş ve yozlaşmış anti-demokratik bir yönetime karşı yoksul halk kitlelerinin kendilerini ifade etmek için İslamı seçtikleri bir durumla karşı karşıyayız. FLN anti-sömürgecilik yıllarından kalma devletin "bani"si olma misyonunu çoktan yitirmiş bürokratik bir parti. Bu nedenle de Cezayir Devriminin 60 yıllarının başında kapitalizm ile sosyalizm arasında bir üçüncü yol olma çabası artık iflas etmiş durumdadır. Sosyalizmden ve islamdan etkilenmiş bir toplum projesinin sorumlusu anti emperyalist bir FLN yerine İslamı resmi din olarak kabul eden, batıyla son derece sıcak ilişkiler kuran, serbest piyasa ekonomisinin savunucusu FLN arasında son derece köklü farklar vardır. FLN kimlik değiştirirken FIS iktidardaki rejimin kitleleri yoksullaştırmasından, yolsuzluklardan ve çürümüşlüklerden aldığı güçle kitleselleşmeyi başardı. Ama onun elleri de o kadar temiz değil. İslamın bütün totaliter özelliklerini kuşanarak oluşturmaya çalıştığı kimlik başta kadınlar olmak üzere bütün Cezayir toplumuna iyi bir gelecek vaat etmiyor. İşte tam da bu nedenle Cezayir ikilemlerin ötesinde ele alınmak zorundadır.

Bu kavgadan "dünyanın lanetlileri" için iyi bir sonucun çıkabileceğini söylemek olanaksızdır. Belki biraz daha radikalleşecek ve silahlı bir temelde örgütlenmeyi baz alacak İslami akımlar ve demokrasilerde yaşamanın güzel olduğuna bir kez daha iman edecek batılı ülkeler... Demokrasinin sınırları kuşkusuz tartışılabilir ve tartışılacak, ama bugün ondan da çok daha önemli olan ve bu nedenle de İslama bırakılmayacak kadar ciddi bir sorun olarak duran kapitalizmin ve modern toplumun sınırları... ❑

İslam ve kadınlar

Cezayir'li feministlerin meydan okuması

Cezayir'deki kadın hareketinin İslam karşısındaki konumunu göstermesi açısından Cahiers de Feminism Dergisi'nden yapılan bir çeviri özetine yer veriyoruz.

İslamcıların ilk hedefi olan kadınlar, sürekli artan saldırılar karşısında tepki göstermeye mahkumdurlar. Saldırılar sadece FIS militanlarının ürünü değil. Bunlar aynı zamanda islamcıların çağrısına gittikçe daha duyarlı hale gelen işsiz güçsüz gençlerin işi. Saldırganlarla ilgili olarak "televizyon, radyo ve camiiden kadın düşmanlığıyla dolu konuşmaları duyan, dinleyen yaşamaktan bezmiş gençler" olduğunu söylüyor kadın derneği üyesi Farida. Konstantin'li kadınlar ise "saldırılar çok çeşitli, bir gencin çalışan bir kadına karşı 'evine dön' şeklinde bir ifade kullanması çok sık görülür. Çalışan kadınların 'iş hırsızları' şeklinde tanıtıldığı göz önüne alınırsa bu pek de şaşırtıcı değil. Tokatlamalar, tecavüze uğramalar gibi saldırılar geçmişte gizli yapılıyorken şimdi gündüz yapılıyor. Yeni ortaya çıkan bu durum toplumdaki krizin, Cezayir toplumundaki kokuşmuşluk halinin ve olayların gelişimini kendi haline bırakan hükümetin savsaklamalarının bir kanıtıdır. İşte FIS militanları tam da bu kokuşmuşluk ortamında kök salmaya başlıyor" diye belirtiyorlar.

Eğitimde Gerici Saldırı

Eğitim konusunda da sancılar yaşanan Cezayir'de gericiler okullara yerleşmiş durumda. Kızlarla erkeklerin birlikte okumasına karşı olan gericiler, iki dilde eğitimin terkedilmesinin ,"devamsızlıklarından" dolayı okullardaki kötü sonuçlardan sorumlu tutulan kadın eğitimcilerin erken emekliye ayrılmasını istiyorlar. "Laiklik mücadelesi hala çok zayıf, ancak bana göre mücadele ne denli zor olursa olsun bunun kaçamak yolu olmaz" diyor Farida.

Kadınlar örgütleniyor

Bugün kadın derneklerinin etkinliği Cezayir'in, Ekim 88 ayaklanmasından sonra tanınan sosyal, siyasal ve kültürel kaynaşma ortamında buluyor kendini. 1989'da çok partili döneme geçişle birlikte bu dernekler de yasallaştı. Bir kaç aylık süre içersinde gerek Cezayir'de gerekse diğer büyük kentlerde birçok dernek gün ışığına çıktı. Mart ayı sonunda çeşitli yerlerde oluşan gruplar dışında 14 tane kadın derneği sayılabiliyordu. Bu derneklerin çokluğu, farklılığı hareketin zenginliğini ve çeşitliliğini gösterdiği gibi, aynı zamanda varolan dağınıklığın, parçalanmışlığın ve ortaklaşa kararların alınamamasından doğan bir zayıflığın da göstergesidir. "Bu derneklerin özünü oluşturan kadınların çoğu militan bir geçmişe sahip. Bunlar ya partilerden ya öğrenci derneklerinden ya da feminist hareketten gelen kadınlardır" diyor Farida. Çözüm yollarının farklılığından dolayı varolan bölünmüşlük hali bu noktada daha da keskinleşiyor. Bazıları hukuk alanında bir mücadeleyi, yasaların değiştirilmseni savunuyorken, bazıları kadınların işyerlerinde, ailede ve sokakta giderek kötüleşen durumlarını etkileyen sosyal içerikli raporlar ve henüz yazılmamış sözde yasalar üzerinde yoğunlaşıyorlar. Bütün bunlar derneklerin yakınlaşmasını frenlediği gibi, kadın hareketinin siyasi partilere bağımlılığından ve siyasi bir akımın hakimiyetinden çekinen bir çok kadında güvensizliğe, kararsızlığa yol açıyor. "Oysa bütün kadınlar için özünde demokratik tüm güvenceleri barındıran birleşik bir kadın oluşumunun meydana gelmesi ve tekkeleşmenin önüne geçme zorunluluğu, Cezayirli kadınları tehdit eden saldırılara karşı koyma açısından büyük önem taşıyor" diyor Farida.

İslamcı kadınlar da var

Kadın hareketinin gelişimi karşısında islamcılar da kadınları örgütlemeye başladılar. 21 Aralık 1989'da sakallıların yönetimi (denetimi) altında karma eğitime ve "Not East, Not West İslam Is The Best" (Ne Doğu Ne Batı En İyi İslam) sloganıyla özetledikleri kültürel saldırılara karşı binlerce kadının katıldığı bir gösteri düzenlediler. Gerçekten de islamcılar feminist derneklerin laik birer güç olduğunu çabuk kavradılar, saldırganlıklarının kaynağı da zaten bu.

Fakat islamcı kadınların söylemleri de itirazlar karşısında incelmek durumunda kaldı: "Kadın sorunlarını inkardan bazı hakları savunmaya geçtiler" diyen Farida sözlerini şöyle sürdürüyor. "Eğer feminizm batıda kendini haklı gösterebiliyorsa bunun sebebi hıristiyan kültürünün özgürlüğü kısıtlayan özelliği ile, kadınların orada cinsel meta olarak görülmesidir. Oysa islamda bütün bunlara cevap var, özellikle kadının konumuna değin."

İslamcı kadınlar böylece çalışma, eğitim-öğretim haklarını savunuyorlar. (Fakat bunlar, öğretmenlik mesleğiyle, tıp dışı mesleklere indirgenmiş durumda.) Kadınlara boşanma hakkını tanıyorlar (çünkü onlara göre islam dini bu hakkı tanıyor.) Ve boşanmış kadınların konutlarını terketmeme hakkına sahip olmalarını ısrarla söylüyorlar. Fakat kocaya itaat, vesayet durumu, drahoma ilkelerini ve eşitsiz miras dağılımını hiç gündeme getirmiyorlar. Aile yasasına ve şeriat'a karşı olan kadın derneklerini aynı zamanda islam dinine ve Allaha karşı gelmiş kabul ediyorlar ve dava ediyorlar.

Fransa'da Kadın Bakanlığı deneyimi

"Kadınlar! İşimizi başkalarına bırakmayalım!"

Cahiers de Feminism dergisinden Anne Marie Vavillard'ın Fransa'daki kadın bakanlığı ile ilgili bir toplantıda sunduğu bu metni Türkçeye Sedef Öztürk çevirdi.

Mitterand'ın başkan olmasını izleyen aylarda birçok erkek ve kadın Sosyalist Parti'ye girdi. Bu parti sayesinde nihayet toplumu değiştirebileceklerine inandılar. Bu durum feminist hareketi de etkiledi. 70'li yıllarda kadın gruplarında, kürtaj için, kadınların kurtuluşu için mücadele eden kadınların bir çoğu da Sosyalist Parti'ye girdi. Bu partide isteklerimizi yerine getirebilecek modern bir hükümet partisi bulduklarına inanıyorlardı. Zaten Mitterand seçim kampanyası sırasında bu duyarlılığı kullanmış, kürtajın sosyal sigorta kapsamına alınacağını söylemiş, seçilir seçilmez bir kadın hakları bakanlığı kurmuş, başına da tanınmış feminist militan Yvette Roudy'yi getirmişti.

Bu bakanlığın kuruluşu feministler arasında bir bölünmeye yol açtı: Birçoğu bundan böyle bakanlıkla sıkı işbirliği içinde yasa projeleri oluşturarak çalışmanın yeteceğini, gerisinin kendiliğinden geleceğini düşündüler. Yani kadın hareketinin rolünü bir lobi, bir baskı grubu rolüne indirgediler.

Feminist hareket ve devlet birbirlerini dışlarlar mı? Belli bir amaca odaklanmış bir bakanlık, taleplerin somutlanmasını kolaylaştırabilir. Bağımsızlığın korunması koşuluyla.

Bu hareketi kurumsallaştırma eğilimi Roudy'nin feminist derneklere açılma politikasını izlemesiyle daha güçlendi. Bu politikada kuşkusuz massetmeye yönelik artdüşünceler rol oynadı; feministler kolloklyumlara çağrıldılar, çalışmalarına devlet yardımı sağlandı, tartışmalara katılmaya davet edildiler. Feminist derneklerin çoğu ilk kez sübvansiyon alıyorlardı. Örneğin Paris Kadın Evi bu sübvansiyonlar sayesinde açılabildi, kirasını ödedi ve büroda sürekli duracak birini bulabildi. Her ne kadar bu sübvansiyonlar belli tür davranma koşuluyla verilmiş değillerdiyse de, bu tür yardımların bir tür mali bağımlılık yarattığı da kuşkusuz. Böyle bağlar da karmaşık ideolojik ilişkiler yaratıyor. Bazı feministler eski analizlerini ve taleplerini, bakanın yanında yeralmak için geri plana ittiler. "Bakan bizim müttefikimiz, hükümetin kalan üyelerine karşı onu desteklemeliyiz" dediler.

Bu davranışla ilgili ahlaki bir yargıda bulunmuyorum. Ama bu tür bir tutumun feminist hedefler açısından gerçekten etkin olup olmadığını sormak lazım. Soru şu: Bir kadın hakları bakanlığının yararı nedir?

Birinci örnek kürtaj sorunu.

Yetmişli yıllarda kadınların mücadelesi kürtajın yasallaştırılması hakkını elde etmemizi sağladı. Ama bu yasallaşma çeşitli sınırlamalarla birlikte geldi. (Sadece 10 haftaya kadar kürtaj izni, reşit olmayanlar ve yabancı kadınlar için sınırlamalar.) Ve kürtaj, yapturanın cebinden ödemek zorunda olduğu bir işlem olarak kaldı, oysa biz sosyal sigorta kapsamına alınmasını talep etmiştik.

Sosyal sigortanın kürtajı karşılayacağı başkan adayı Mitterand'ın vaatlerinden biriydi. Yvette Roudy bakan olur olmaz bu talebi hemen yerine getireceğini söyledi, Eylül 1982'de. Ancak Ağustos 1982'de ekonomi bakanı buna izin verilmeyeceğini açıkladı, çünkü "ülkedeki farklı ruhani cemaatlere saygı göstermek" gerekiyormuş. Oysa daha birkaç ay önce yapılan bir sondaj Fransızların büyük çoğunluğunun sosyal sigortanın kürtajı karşılamasına olumlu baktığını (yüzde 67) göstermişti. Aslında ekonomi bakanının kararı kendi seçmenlerinin bir kısmını, özellikle de kadınları hayal kırıklığına uğratma pahasına sosyalist hükümetin sağa göz kırpmasının, sağla işbirliği yapma tercihinin (buna "açılma politikası" diyorlardı) ifadesiydi.

Kadın hakları bakanlığının büyük gürültüler koparacağı, hatta bakanın istifa etmesi beklenirdi. Hiçbir şey olmadı. Sonunda birgün sosyal sigortalar kürtaj paralarını ödemeye başladıysa bunun tek nedeni kadınların tekrar harekete geçip, onbinlerle sokaklara dökülüp yürümesidir. (28 Ekim 1982)

Aralık 1982'de Yvette Roudy icraat bilançosunun aktifine kürtajın sosyal sigorta kapsamına alınmasını koydu; bence bunu bir tür tarihi yeniden yazma girişimi olarak değerlendirmek lazım. Bu yasayı o değil sokağa dökülen kadınlar çıkarttırdılar; kadınların çıkarlarını savunduğunu iddia eden bir hükümete karşı bağımsız bir şe-

kilde örgütlenen kadınlar!

Bu bakanlığın varlığı sayesinde gerçekleşen bazı kazanımları yadsımak istemiyorum. Ama bu örnek bize hükümete karşı son derece bağımsız ve daima tetikte olma gerekliliğini çok iyi gösteriyor. Kadın hareketi için "özerklik" sözcüğünün ilk anlamı, kim olurlarsa olsunlar siyasal partilerden bağımsızlıktır. Hükümetle her türlü ilişkiyi, kadın bakanlığı ile ortak çalışmaları, a priori olarak reddetmiyoruz ama kendimizi hayale de kaptırmayalım. Bir kadın hakları bakanının feminist inancı ne kadar güçlü olursa olsun, davranışları ve eylemleri hükümet politikası çerçevesinde, hükümetin daha global tercihleri çerçevesinde olacaktır. Kürtajın sosyal sigorta kapsamına alınması da bu nedenle hükümetin sağa açılma politikasına kurban edilmiştir.

Hareketin kurumsallaşması tuzakları da beraberinde getiriyor. Devletten yardım alan projelerle uğraşan, örneğin zor durumdaki kadınlara danışmanlık yapan dernek militanları sık sık ikilemlerle karşılaşıyorlar. Mevcut ekonomik sistemde yönetimin gerekleriyle feminist hedefler nasıl bağdaştırılacak?

Yvette Roudy'nin en çok üzerinde durduğu konulardan biri olan eşit işe eşit ücret gibi talepler de patronların çıkarlarına feda edildi.

1983 tarihli "Roudy" yasası patronlar için hiçbir yaptırım getirmedi. (Roudy "yasa şirketlere yeni yükümlülük getirmeyecektir" diye söz verdi). Sonuç: Kadınların ücretleri hala erkek ücretleri ortalamasının yüzde 30 altında.

İkinci örnek: Kadınlara yönelik şiddet. Kadın Hakları Bakanı Michel Andre'nin evlilik içi şiddet ve ensest aracılığıyla tecavüz konularında yakın zaman önce giriştiği kampanyalar kamuoyunda geniş bir kesimde bilinçlenmeye, tabuların kırılmasına ve tepki göstermeyi kolaylaştırarak birçok kadına yardımcı oldu. Ama bu eylemler gökten düşmedi; bakanın feminist bilincinden de kaynaklanmıyordu. Bunlar herşeyden önce bazı kadın derneklerinin yıllardır günbegün, yerinde, tecavüze uğrayan kadınları karşılama büroları kurarak, dayak sığınakları açarak yılmadan sürdürdükleri mücadelenin ürünüydü. Tabuların kırılmasına ilk olanak veren onların sesidir ve hükümeti bu konuda adım atmaya zorlayan onlar olmuşlardır.

Bu konularda bağımsız hareketle kurumlar arasında bir karşılıklı etkileşim olması kaçınılmaz. Bir sığınma evini veya misafirhaneyi ya da 24 saat telefon servisini mali olarak karşılamak herhangi bir kadın derneğinin tek başına başarabileceği şeyler değil. Hükümetin lojistik desteği gerekli ve bu normal. Bu tür yükleri toplum üstlenmeli, birkaç iyiniyetli feminist değil.

Ama burada da temkin gerekiyor, hedeflerimizi gözden kaçırmak istemiyorsak. Geçen yıl bir örneğini gördük. Michel Andre evlilik içi şiddet kampanyasının sonunda bir kollokyum topladı, bu alanda çalışan tüm kadın hareketlerini davet etti. Dönemin başbakanı Michel Rocard bu kollokyuma gelerek söz aldı. Bu önemli çünkü evlilik içi şiddetin resmi olarak tanınması, buna karşı mücadelenin de meşruluğunun kabulü anlamına geliyordu. Ama Rocard konuşmasında sadece iki derneğin adını andı: Erkeklerin şiddet uygulayan erkekleri karşılamak için kurdukları iki dernek. Kadın derneklerinin sözünü etmedi. Niye? Bununla ne demek istiyor? Söz konusu erkek derneklerinin neler dediğini düşününce bu "unutma" daha da vahimleşiyor. Şiddet uygulayan erkeklere yardım eden erkek dernekleri "kadın kurbansa erkek de kurbandır, kendi şiddetinin kurbanıdır" diyorlar. Böylece dövülen kadın ve döven erkek aynı düzleme konuyor ve bu dernekler çözüm olarak "bir aile terapisi" öneriyorlar. Kısacası erkeklerin kadınları ezmesi ve aradaki egemenlik ilişkisi tamamen reddediliyor. Evlilik içi şiddet banalleştiriliyor. Feministlerin çalışmalarının bu şekilde massedilmesinden hiçbirimizin memnun kalmadığını söylemeye gerek yok.

Bitirirken bu toplantının ana başlığını tekrarlayayım: "Feminist hareket ve devlet kurumları birbirlerini tamamlar mı dışlarlar mı?" Benim yanıtım mutlaka dışlamak zorunda olmadıkları. Belli bir amaca odaklanmış bir bakanlık feminist hareketin taleplerini somutlaştırmada yardımcı olabilir. Hareketin, bedeli ne olursa olsun tahlil, yargı ve eylem bağımsızlığını koruması koşuluyla. Kadınların bundan böyle bakanlık bizim için gerekeni yapar diye hareketsiz kalmamaları şartıyla. Yani bir kadın bakanlığının olmasına rağmen kadın kurtuluş hareketinin temel sloganı aktüelliğini sürdürüyor: "Kadınlar işlerimizi başkalarına bırakmayalım!" ❑

Yasaklar Dosyası (12)

Yasak ol da baş yar

Mahmut T. Öngören

Bizde "güzel söz" diye tanımlanıyor, "Er ol da baş yar". Bunu "yasak ol da baş yar" diye söylemenin hiç sakıncası yok. İşte depodan çıkan "yasak kitaplar". ANAP döneminin Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek, "ıslanmıştı, çürümüştü, hatta kokuşmuştu" diyerek önce SEKA'ya hurda kağıt olarak vermeyi düşündüğü kitapları, sonra Macunköy'deki depoya kaldırtmış. Er kişilik bu değil midir? "Er ol da baş yar" diye boşuna söylememişler. Nedir bu sözün anlamı? "Erkek olan kişi kimsenin yardımına muhtaç olmadan kendi işini yapan, geçimini sağlayandır. Erkek olduğunu, erkekliğin gereğini gerektiğinde gösterebilendir." Biz "erkek" toplum olduğumuzu bu gibi güzel sözlerle de belirtmesini iyi biliyoruz. İşte erkekçe yasaklanmış binlerce kitap. Arkasından bir gerçek "erkek" geliyor : Yeni Kültür Bakanı Fikri Sağlar. O da depodaki tüm kitapları özgür bırakmış. "Deponun nemli havası da dahil olmak üzere tüm baskılara göğüs germeyi başaran bu kitaplar, dilerim kitaplığınızda geçmişin acı, çağdışı karanlığını unutur ve kendilerine bu haksızlığı yapanları da yüzyılların birikimi, bilgeliği ve hoşgörüsüyle bağışlarlar" diye kitapların hayatta olan yazarlarına bilgi vererek.

"Yukarısı" kim mi? "Er" kişiler! "Erkek adamlar!" Kimsenin yardımına muhtaç olmadan kendi yasağını kendi koyanlar ve erkek olduğunu ve erkekliğin gereğini gösterebilenlerdir!

Aynı Kültür Bakanı Fikri Sağlar, "Nazım Hikmet Aramızda" gecesinin 19 Ocak 1992'de büyük şair için gerçekleştirilen açılışında bir konuşma yapıyor. Bu gece dolayısıyla, TRT'den kimi yapımcılar Milliyet gazetesinden Zeynep Oral'ı arayarak Nazım Hikmet izlencesine katılacak Joan Baez, Zülfü Livaneli ve Genco Erkal'ı bir araya getirmesi için ricada bulunmuşlar. Ama sonra son dakikada Zeynep Oral'a bir telefon TRT'den: "Maalesef çekim olmayacak, yukarısı sakıncalı buluyor."

Zeynep Oral, "Pes, hani Nazım üzerinden her türlü yasak kalkmıştı. Üstelik bu gecenin açılış konuşmasını da Kültür Bakanı yapıyor ! Ama ben, 'Yukarısı kim ? ' soruma hiçbir yanıt alamadım" diyor. "Yukarısı" kim mi? "Er" kişiler! "Erkek adamlar"! "Kimsenin yardımına muhtaç olmadan kendi yasağını kendi koyanlar ve erkek olduğunu ve erkekliğin gereğini gösterebilenlerdir"!

Örneğin DYP'li bayan milletvekili Fethiye Özver'in TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk'la, geçen ayın ortalarında görüştüğünde, "Bu meclis çok erkek" dediği gibi... Bayan Özver derdini şöyle anlatıyor: "Ben Avrupa'nın bir çok ülkesindeki parlamentoları da gezdim. Bizdeki gibi bir kıyafet kısıtlaması yok. Ben pantalon giymek istiyorum, ama giymiyorum. Meclis'e tayyör ile gelmek zorundayım." Neden? Çünkü "erkek"lerin hazırladığı Meclis iç tüzüğü "bayanların döpiyes-tayyörden" başka bir şey giymesini yasaklamış.

Yasaklarda "erkeklik" bu denli kalsa, yine iyi. Geçen yıl, esrarengiz biçimde ortadan kaybolma olaylarının ve faili bilinmeyen cinayetlerin hızla artarak 39'a ulaştığı belirtilen Güneydoğu'daki yasakların çok daha "erkekçe" olduğunu ayrıca söylemeye gerek yok sanırım. Bu yasaklamalardan birini, İspanya'da çıkan Egin gazetesi muhabiri Jose Maria Garcia Paredes, 25 Ekim 1991'de İstanbul'daki Basın Konseyi'ne yazdığı bir başvuruda belirtti. Yazdıklarına göre, Paredes ve yanındakiler Muş'ta kaldıkları Zengök Otel'inde polis tarafından üstleri başları aranmış, ertesi gün Muş Emniyet Komiseri tarafından bölgeyi terketmeleri istenmiş. Önce Bitlis'e gitmek üzere bindikleri otobüs, içi sivillerle dolu bir otomobil tarafından sürekli izlenmiş. Diyarbakır'a geldiklerinde ise elleri silahlı siviller tarafından Emniyet Müdürlüğü'ne götürülerek geceyi orada geçirmeye zorlanmışlar. Paredes orada "5 veya 6 kez birkaç kişinin kendisini dövdüğünü, filmlerine el konduğunu, arandığını, notlarının alındığını, hücreye atıldığını, polislerin kendisine küfrettiğini ve onu "pezevenk Ermeni" ve "Ermeni orospu çocuğu" diye haşladığını söylüyor. İspanyol gazeteci, bu bölgede gazetecilik yapması yasaklandığı için; ilk fırsatta İstanbul'a dönmüş. Acaba kimlerdi bu yasağı koyanlar? Yanıt basit: "Yukarıdaki erkekler"!

Zeynep Oral, "Yukardaki TRT'ci yasakçıları öğrenememiş; Güneydoğu'daki yasakçıları hiç öğrenemeyiz. İşte bu nedenle "güzel söz"ü "Yasak ol da baş yar" diye değiştirmekten başka çaremiz kalmıyor ❑

Not: Geçen ayki yazım benim bir yanlışlığımdan ötürü çıkmadı. Herkesten özür dilerim.

Lenin'i anlamak... Tarihe bakmak...

Levent Saçılanateş

Sovyetler Birliği artık yok! Ekim Devrimi'nde kızıl atlı süvarilerin at koşturduğu uçsuz bucaksız bozkırlarda, sosyalizmin inşa sürecinde fabrika bacalarının yükseldiği topraklarda şimdi dağılan birliğin milliyetleri amansız bir kavgaya tutuşmuş durumdalar. Bağımsızlık özlemleri, milliyetçi ayaklanmalar, sınır ve toprak savaşları sürüp gidiyor. Gorbaçov'la birlikte açılan "Pandora'nın Kutusu"ndan bilcümle kötülük ortalığa saçılırken, umut yine gerçek sahiplerini arıyor. Yıkıntının altında kalan sadece acı ve emekle yoğrulan bir tarih değil. Ezilen halkların yepyeni bir dünya kurma umudunun onurlu savaşçıları, eski bolşevik liderler de kapitalistlerin "iğvasına" kapılan histerik çığlıklara kurban gidiyor. Yıkılan heykeller sadece sosyalizmi bir heykele dönüştüren bürokratik bir rejimi değil, Lenin'i de hedefliyor. Ve en önemlisi yıkılan bunca şey asıl olarak insanların tarih bilincini de silip süpürüyor. Tarihe bakışını köreltiyor.

Lenin bir inattı. Geri bir ülkede son derece zor koşullarda insanlık tarihinin gördüğü en ileri ütopyayı ete ve kemiğe büründürme çabasının adıydı. Kapitalizmin zafer türküleri söylediği bir tarihsel konakta Lenin'i savunmak bir inattır. Ama bunun kör bir inat olmaması için Lenin'i anlamak gerekiyor. Böylesine ters bir gericilik rüzgarı karşısında ayakta kalabilmenin yolu da Lenin'i anlamaktan geçiyor. Lenin nasıl anlaşılabilir? Bu sorunun tek bir yanıtı vardır. Rus devriminin özgün tarihi içinde. O nedenle de Lenin'i anlamak demek, Rus devrimini anlamak demektir. Bunu başarabilmek içinse tarihsel bir bakış açısı gerekiyor. Bu tarihsel bakış açısı bize, ilk sosyalizm deneyinin başarılarının ve onun trajik yıkımının anahtarını verecektir.

"...Birçokları Lenin'in büyük bir uygulamacı, Plekhanov'un ise bir filozof olduğunu söylediler. Oysa Plekhanov'un uygulamaları onun büyük bir filozof olmadığını kanıtladı. Lenin'in uygulamaları ise, onun büyük bir filozof olduğunu kanıtladı. Lenin felsefede uygulamacı, uygulamada ise filozof gibiydi. Başkaları yaşama edindireceği görüşler açısından bakarken, Lenin görüşlerle yaşam uğruna ilgilendi. Lenin felsefe için yaşama anlamında filozof sayılmaz, ama böyle bir varsayıma gitmeyi, Lenin kendisi de felsefi bir tutum saymadı. İnsan genellemelere yükselirken iki yol izleyebilir: Karşılaştığı tehlikeler yüzünden yeryüzünden kaçmak amacıyla havalanan bir kuş gibi yapabilir, ya da yakalayacağı tavşanı iyi görebilmek için yükseklere çıkan atmacayı örnek alabilir."

Tarih ve Tarih Yöntemi

İşte tam da bu nedenle bugün dünyada ve ülkemizde meydana gelen gelişmeler, Leninizm olarak adlandırılan düşünce sistematiğinin bilinmesini ve anlaşılmasını çok daha fazla gerekli hale getirmiştir. Ancak bu bilinme ve anlaşılma gerekliliğinin önünde aşılması güç engeller bulunmaktadır. Dışsal etkenler bir yana, bizatihi Lenin'in yazıları böylesi bir güçlüğün nedenleri arasındadır. Çünkü Leninizmin temel tezleri asıl olarak anti-marksist düşüncelerle girilen polemikler içinde ortaya çıkmıştır. Ve bu polemikler içinde Lenin'in kendi düşüncelerini bir sistem olarak sunmaması ve bu sunuşun daha sonraları Lenin adına başkaları tarafından "yapılmış" olması, Leninizmin kavranması noktasındaki güçlüklerin başlıca kaynağıdır.

Lenin, somutun kavranmasında, Rusya'ya özgü sorunlara çözümler üretmesinde Marksist düşünceyi yeniden ele almış, gerekli olduğunda geliştirmiş ve özellikle iktidarın ele geçirilmesi, korunması ve geçiş sürecinin sorunlarına çözümler üretilmesinde, Marx ve Engels'in teorik öncüllerinden dogmatizme düşmeksizin yararlanmıştır. Oysa Leninizmin "savunulmasında" ya da "eleştirilmesinde" genellikle izlenen ortak yöntem, marksizmin teorik ve pratik bir süreç olarak ele alınmasından uzaklaşılmasıdır. Bir diğer ifadeyle bu çabaların dogmatizmle malul olmasıdır...

Günümüzde devrim, parti ve sosyalist toplum tartışmalarında dogmatizme düşülmesinde, "nesnel" şartlar belirleyici bir durumda. Bu "nesnelliğe" teslim olmamak ancak doğru bir metodolojiye sahip olmakla sağlanabilir. Türkiye'de önce açık faşizm koşullarında demokrasi tartışmasının bir parçası olarak başlayan, buna bağlı olarak sosyalist demokrasi-

ğer tarihin n-sonuç ilişkisi le oluştuğuna endini yine bu i içinde tekrar edeceğine nıyorsak, SSCB e Leninizm akımından ınun teorik ve al bazlarda ele ıabilmesi için, iyi tarihselliği e ele almak ve unun tarihsel ıluşunu ortaya nak gereklidir.

nin gelecek toplum projesinde taşıdığı anlam ve devrimci örgütlenmelerin bünyesinde demokrasi anlayışı çerçevesinde sürdürülen tartışmalar, Gorbaçov reformları ile birlikte SSCB'nin tarihsel sürecinin incelenmesine ve bu sürece damgasını vuran devrimcilerin teorik ve pratik müdahalelerinin sorgulanmasına dönüşmüştür. Türkiye'de devrimci mücadelenin yenilgisine, Ekim Devrimi'nin yenilgisinin eklenmesi, bu tartışmalara "tarih tekerrür etmesin" şeklindeki haklı bir tedirginliğin izlerini taşıdı. Ne var ki bu haklı tedirginlik yerini marksizmin teorik öncüllerinden uzaklaşılmasına ve marksist yöntemin terkedilmesine bıraktığı noktada iki karşıt uçta kendini ifade eden teorik keşmekeşin ortaya çıkması kaçınılmaz oldu.

Yenilgi karşısında getirilen çözümler, sosyalist "temsili" demokrasi fetişizmi (pluralizm=çok partili demokrasi) ile doğrudan demokrasi fetişizmi ötesinde bir içerik taşıyamadı. Birinci yaklaşım başlangıcı "teori"leştirirken, ikinci yaklaşım süreç sonunda ulaşılması gereken sonucu "teori"leştirdi. Ve böylece her iki yaklaşım da teoriyi, pratik süreçten yabancılaştırarak bir fetiş haline getirdi. Bu iki yaklaşım da, tarihsel sürecin çözümlenmesinde tek yanlı olarak sürecin başlangıcında ya da sonucunda çakılıp kalmakta ve böylece determinizme ya da volontarizme saplanmaktadır. Kuşkusuz bu iki biçimden birini bir kutba diğerini öteki kutba yerleştirerek aralarında net bir ayrım çizgisi çizmek mümkün değildir. Çünkü birincisi öncülleri -ya da nedenleri-, ikincisi vargıları -ya da sonuçları- esas alırken, her ikisi de öncüller-vargılar (nedenler-sonuçlar) arasında düz bir çizgi çekerek bunları özdeşleştirmiş olmaktadır. Eğer tarihin neden sonuç ilişkisi içinde oluştuğuna ve kendini yine bu ilişki içinde tekrar edeceğine inanmıyorsak, SSCB ve Leninizm bakımından konunun teorik ve siyasal bazlarda ele alınabilmesi için, teoriyi tarihselliği içinde ele almak ve sorunun tarihsel sunuluşunu ortaya koymak gereklidir.

Teori ve pratiğin tarihsellik içinde ele alınabilmesi için başlangıç ya da sonuçtan bakmak yerine, deyim yerindeyse "yüksekten", yani belli bir soyutlama düzeyinden bakılarak sürecin derinliğini ve karmaşık bütünlüğünü görmeye çalışmak gereklidir. Böylesi bir bakış açısında çelişmeler, ikilemler şeklinde ele alınmaz. Ve doğrular/yanlışlar biçiminde tasniflere girilerek, tarihsel değerlendirmenin bir iddianame -suçlama/aklama- haline dönüşmesi önlenmiş olur. Böylece bir tarihsel sürecin ele alınmasında, sürecin gelişimini sağlayan araçlar (SSCB'de parti, devlet, sovyet, politik tezler ve pratik tavır alışlar) amaca ulaşmak için katettikleri yolda kendi özel tarihleri ve kendi değişimleri ile birlikte ele alınır. Süreci değiştirmek, dönüştürmek bakımından kullanılan araçlardaki değişimler-dönüşümler de dikkate alınır. Sürecin dinamiklerini oluşturan çelişkilerin çözümlenmesi, doğrular yanlışlar tasnifinin ötesinde, bunları oluşturan karşıtlar arasındaki ilişkilerin çözümlenmesi olarak yapılır. Böyle bir yaklaşım, ilişkideki tarihselliği ve ilişkilerin üzerinde gerçekleştiği nesnel ve öznel koşulları hesaba katmaktır. Marksist çözümleme bunu yapabildiği için, tarihi, bir senaryo yazımı ya da kendisinin basit bir tekrarı olarak görme yanılgısına düşmez. Ve devrimciler bunu yaptığı için toplumu anlama ve onu değiştirme gücüne sahip olurlar. İşte Leninizmin özü Lenin'in yazdığı teorik metinler kadar, onun bu metinleri yaratmada kullandığı bu metodolojidir. Teoriyi neden-sonuç bağlantısı içinde birinci dereceden bir denklemi çözme basitliğine indirgememek ve bu amaçla, Brecht' in ifadesiyle, "yükseklere çıkan atmaca" olmak tarihi ve bugünü kavramanın olmazsa olmaz ön koşuludur...

Tarihin Cilvesi ve Teori

Devrim ve sosyalizm... Yıkmak ve kurmak... İşte devrimcilerin önüne çıkan ve çözmek zorunda oldukları ilk paradoks. Ve paradokslar devam eder: Parti devrimin (yıkmanın) önkoşuludur. Ama kurma sürecinin (sosyalizm) sonunda olmaması gereken bir olgudur. Yine devletsiz bir topluma geçmek için, araç olarak devlet (proletarya diktatörlüğü) kullanılmak zorundadır. Ve en önemlisi toplumun en "geri" sınıfıyla, tarihin en ileri toplumunu kurma çabası... Araçlar ve amaçlar arasındaki bu "karşıtlıklar"ın çözümlenmesi yıkmanın mantığı ile kurmanın mantığının diyalektik bütünselliğinin sağlanmasıyla mümkündür...

Ekim Devrimi, yukarıda saydığımız paradokslara ilave olarak kendi özgül koşullarının paradokslarıyla da karşı karşıya kaldı. 1917 Devrimi, marksist sosyalizm teorisinin öngördüğünden farklı bir düzlemde ve farklı çıkış noktalarını başlangıç alarak gerçekleşti. Marksizm, sosyalizmin sanayice gelişkin ileri kapitalist ülkelerde ve bir Avrupa devriminin sonrasında gerçekleşebileceğini öngörmüştü. Bu öngörünün ekonomik anlamı, sosyalizmin maddi temelleri hazır bir

Leninist devrim teorisinin sınıfsal özünde, proletaryanın önderliğinde gelişen devrim sürecinin ilk aşamasında köylülüğün burjuvazinin etkisinden kurtarılarak işçi sınıfının müttefiki haline getirilmesi ve ikinci aşamasında bu kez köylülük içinde sınıfsal parçalanma sağlanarak yoksul köylüler-yarı proleterler ile birlikte sosyalizm yolunda yürümek yatmaktadır. Nitekim, Şubat devriminden sonra otokrasinin yıkılmasıyla birlikte sıra, burjuvazinin direnmesini zora başvurarak ezmeye ve küçük burjuvazinin tutarsızlığını zararsız hale getirmeye gelmiş, proletaryanın görevi yarı proleter unsurları yanına alarak sosyalist devrimi yapmak olmuştur. İşte Lenin, Nisan Tezleri'ni bu görevin somut tanımlanmasının bir ürünü olarak yazmıştır.

bolluk ekonomisine dönüşmesinin kolayca sağlanabilmesiydi. Üretici güçlerin gelişkin olduğu bir toplumda, üretim ilişkilerinin sosyalleşmesi, üretimdeki anarşinin de planlama ile ortadan kaldırılması sayesinde bütün toplumun bolluğa kavuşması ve bu refahın bölüşülmesi, sosyalizm demek olacaktı. Toplumsal-sınıfsal düzeyde ise, **böyle sanayileşmiş bir ülkede proletaryanın çoğunluğu oluşturması durumunda, proletaryanın iktidara gelmesi, aynı zamanda, çoğunluğun iktidara gelmesi anlamına geleceği için sosyalist demokrasinin gerçekleşmesi karşısında rakip sınıf da sözkonusu olmayacaktı.** Üstelik, sosyalist devrim, Avrupa düzeyinde gerçekleşeceği için, nisbeten güçsüz bir ülkenin proletaryası diğer ülkelerin proletaryasının katkısıyla devrimi sürdürme gücüne kavuşabilecekti. Oysa Rusya'da devrim, bu öngörüleri kapsamayan bir süreçte gerçekleşti.

Rusya, çağdaşı kapitalist ülkeler yanında nisbeten geri bir ülke özelliğini taşıyordu. Bir proletarya ülkesi olmaktan ziyade bir küçük burjuvalar ülkesiydi. Sosyalizm için öngörülen düzeyde bir ekonomik temel mevcut değildi. Sosyalizmin gerçekleşmesi için bolluğun bölüşülmesi yerine, önce kıtlık ekonomisinin aşılması gerekiyordu. Toplumsal-sınıfsal düzeyde ise köylülük ülkenin çoğunluğunu oluşturuyordu ve proletaryanın iktidarı ele geçirmesi sınıfsal düzeyde çoğunluğun doğrudan iktidarda temsil edilmesi anlamına gelmiyordu. Bu bakımdan iktidarda temsil edilen proletaryanın azınlıkta olması ve iktidarda doğrudan temsil edilmeyen köylülüğün çoğunlukta bulunması daha başlangıçta sosyalist demokrasinin gerçekleşmesinde bir ikilem yaratıyordu. Üstelik Avrupa devriminin kesin yenilgisi sonucunda da Sovyet proletaryası emperyalist kuşatma altında kendi imkanlarıyla, tek ülkede sosyalizmi gerçekleştirmeye mecbur kalmıştı. **Bu anlamda Ekim Devrimiyle başlayan süreç, marksist teorinin öngördüğü şekilde kapitalizmden, sosyalizm yoluyla komünizme geçiş süreci değil, kapitalizmden, sosyalizmin maddi koşullarının yaratılacağı, "sosyalizmin inşaası" düzeyinde geçiş süreci olmaktaydı.** İşte Ekim Devrimi, sosyalizme, teoride olmayan bu handikaplarla girişmek durumunda kaldı...

Devrim imkansızı, imkanlı hale getirme sürecidir. Ve her devrim, doğası gereği irrasyonaldir, önceden rasyonalize edilemez. Bu anlamda devrimin yasası volontarizmdir. İmkansızlıkların iradenin gücüyle imkanlı hale getirilmesidir. Kuşkusuz bu kör bir volontarizm değildir. İrade tarihi yapamaz, tarihin gelişim yönünü değiştirir. Tarihin determinist gelişimini ileriye doğru zorlayan, ilerleme için koşulları bilinçli insan eylemiyle değiştiren bu iradenin adı praxis'tir. Bu nedenle devrimin gelişiminin önüne dikilen her engelin aşılabilmesi imkanı, eldeki araçların niteliğinde ve bunların somut kullanılabilmesindeki yetenekte - politika sanatında- saklıdır.

Ekim Devrimi'nin Rusya'yı sosyalizme taşıması, volontarizmin belirleyici olmasından değil, volontarizmin kullanımında determinizmin saptırıcı etkileri nedeniyle başarılamamıştır. Diğer bir ifadeyle nesnelliğe egemen olması gereken irade, nesnellik tarafından şekillendirilmiş, deforme edilmiştir. Bu deformasyon devrimin ilk yıllarında karşıt önlemlerle ve devrimin coşkusuyla kısmen engellense de, sonuçta Lenin'in tanımıyla "tarihin bolşeviklere yaptığı cilve"ler tarihin belirleyicisi olmuştur.

Lenin ve Devrimin Sürekliliği

Lenin, devrimin sürekliliğini teorik olarak üç nedenden ötürü mümkün görüyordu; birincisi çoğunluğun azınlık üzerindeki diktatörlüğü daha az karmaşık daha basit bir başka aygıtı gerektirecek... idi. İkincisi, burjuva devleti alaşağı edilince, onun özel bir ürünü olan bürokrasi de etkisini yitirecek... idi. Üçüncüsü kapitalizm belli işlevleri basitleştirdiği için ve her okur-yazar bu basitleşen işlevlerin üstesinden gelebileceğinden, süreç içinde herkes yönetmeyi öğrenebilecek ve yönetim bir ihtiyaç olmaktan çıkarak bir alışkanlık haline dönüşebilecek idi... Süreç bu yönde gelişmedi.

SSCB'de bürokrasi başından beri, "onunla da onsuz da edilemeyen" bir "şeytan" olarak ortaya çıkmıştı. Bürokrasinin göreve çağrıldığı bu somut durum-

Lenin'e göre devrim, işçi sınıfının iktidarı nasıl alacağı ve kimlerle birlikte alacağı sorunudur, iktidar sorunudur. Bu soruya verilen yanıt yaşanılan tarihsel dönemin sosyo-ekonomik ilişkilerinde ve sınıflar arasındaki siyasal güçler dengesinde aranmakta ve buna göre devrimin demokratik ve sosyalist muhtevası kendini açığa vurmaktadır. Hem demokratik, hem de sosyalist devrimin ortak özelliği ise, devrimde iktidarın kaynağının yığınların dolaysız, yerel, aşağıdan gelen girişkenliği olmasıdır.

da onun çaresi de birlikte düşünülmüş ya da onun etkisini azaltacak eylemlere başvurulmaya çalışılmıştı. Halk komiserlikleri -sonranın bakanlıkları- kurulduğunda, komiser bir kollektivite ile birlikte görevlendirilmişti. Lenin, çarlık döneminin eski bürokratlarını çaresizlik içinde yeniden göreve çağırırken, bunların sürekli işçilerin gözetim ve denetimi altında çalışmalarını da şart koşmuştu. Parti 8. kongresine ise Lenin'in sosyalist demokrasinin halkın kendi kendini yönettiği katılımcı bir demokrasi olduğu şeklindeki uyarıları ışığında, yönetim işlerinin basitleştirilmesi ve bürokrasi ile mücadelede etkili olabilmek için sovyetlerin her üyesinin devlet yönetiminde mecburi görev alması ve işçilerin yönetim işleri konusunda eğitilmesi kararı alınmıştı. Bürokrasinin kuşatılarak, sürekli denetim altında tutularak zarar ve etkisinin azaltılması yönündeki bu çabalar da bir işe yaramadı.. Bürokrasiyi kuşatan kurumlar bürokratlaştı bu kez. Ve tek güvence olan parti de bu salgından kendini kurtaramadı. Ve sonra bürokratların da partilileşmesiyle, parti kartı taşımaya başlamasıyla, denetim bütünüyle elden çıkmaya başladı.

Sosyalist demokrasinin yerleşmesinde, başlangıçta bürokrasiye ihtiyaç duyulması elbette kaçınılmazdır. Çünkü başlangıçta bürokrasinin bulunmadığı tam doğrudan demokrasi ham bir hayaldir. Sorun, bir nötr araç olarak bürokrasinin kimin elinde ve nasıl kullanılacağı noktasında ortaya çıkmaktadır. Bürokrasinin halkın hizmetinde kullanılması ya da bürokrasinin halkın efendisi durumuna yükselmesi bürokrasinin iki zıt niteliğidir. Ve ikinci nitelik bürokraside içkindir. Bürokrasinin halkın denetim ve gözetiminden kurtulduğu noktada halka yabancılaşması; Lenin'in işaret ettiği gibi, kitlelerden kopuk ve kitlelerin üzerinde ayrıcalıklı bir konuma yükselmesi kaçınılmazdır. Siyasal ve ekonomik alanda -siyaset ve ekonomi ayrımı ortadan kalmadığı sürece- işbölümüne, nanlara duyulan ihtiyaç ve -kafa kol emeği arasındaki ayrım sürdüğü sürece- henüz eğitilmemiş, bilinçlenmemiş halk kitlelerinin bilgili-bilinçli öncülere duyduğu ihtiyaç bürokrasinin fideliği olacaktır. Bu nedenle sorun, bürokrasinin olmaması sorunu -ki olacaktır!- değildir. Bürokrasinin karar verme mekanizmasının başına geçmesinin önlenmesidir. Bu yapılamadı...

Sovyet Tarihinin Dönemeçleri

Birinci Dönem (1917-29)

Devrim olmuş ve işçi sınıfı iktidarı ele geçirmişti. Ama işçi iktidarı, tek başına, çoğunluğun iktidarı olamıyordu. İktidar toplumun desteğini alabilmek için çoğunluğu oluşturan köylülere taviz vermek zorundaydı. İşte iç savaş sonrası gündeme getirilen NEP uygulaması, Avrupa devriminin yenilgiye uğramasıyla Avrupa proletaryasının yardımından umudunu kesen Sovyet proletaryasının, nüfusun çoğunluğunu oluşturan köylülere sosyalizmden verilen taviz olarak gündeme geldi. Bu durum, sosyalizmin temel meseleleri bakımından gerekli radikal çözümlerin ertelenmesi anlamına geliyordu. Diğer bir ifadeyle kapitalizmden sosyalizme geçiş yolunda adımlar, paradoksal bir biçimde kapitalizme verilen tavizlerle birlikte atılmak zorundaydı. Ekonomik anlamdaki tavizler kaçınılmaz olarak, parti içinde ve parti sovyet ilişkilerinde demokratik işlerliğin daraltılmasına neden oldu. Artık sovyetlerin azalan etkisi karşısında partinin artan etkisi sözkonusuydu. Bolşeviklerin elinde işçi sınıfının öncüsü bir parti vardı. İşçi sınıfının devleti vardı. Ama işçi sınıfı, iç savaş nedeniyle takatten düşmüş ve işçi sınıfının iktidar organı sovyetlerin temsil gücü azalmıştı. Ne yapılabileceği konusundaki karar verme mekanizmaları bu "var"lar ve "yok"lar koşullarında işlerlik kazandı. Varolanlar içinde, henüz en güçlü olan işçi sınıfının partisiydi. Ve böylece parti karar verme mekanizmasındaki en etkin unsur oldu. Ya sovyetler... Lenin'in ütopyasında devrimin iler-

Lenin'in parti anlayışı, nasıl bir sosyalizm ve bu önerilen toplum projesinin nasıl gerçekleşeceği sorularına verilen yanıtlar temelinde belirlenmiştir. Lenin, sınıf ve partiyi II. Enternasyonal'in tersine, birbirlerinden ayırarak öncü parti kavramına varmıştır. Bu ayırımın ilk başta yapılması, sınıf ve partinin nihai hedefte gerçek anlamda birleşebilmelerinin zorunlu bir önkoşulu olmaktadır. Bu nihai birleşme partinin sınıf içinde ya da sınıfın parti içinde erimesi biçiminde değil, hem sınıfın hem de partinin sönmesi ve giderek yokolmasıyla gerçekleşecekti.

lemesi "Sovyet iktidarı artı elektrifikasyon (sanayileşme)" olarak şekillenmişti. Yani özgürlük ve eşitlik birarada sağlanacaktı...

Sovyetlerde ve partide yönetim sorumluluğu yüklenmiş Bolşevik kadro, sosyalizmin eşitlik ve özgürlük ilkeleri karşısında, savaş yıkıntısı içindeki geri bir ülkede şehirleri aç bırakmakla tehdit eden köylüleri ikna etmek, ekonominin tıkanan kanallarını açmak, sağlıklı bir bölüşümün gerçekleşmesi için, en asgari düzeyde üretimin gerçekleşmesini başarmak zorundaydı. Sorun, bütün yüce ilkelerin altına inmiş, üretimin nasıl sürdürülebileceği noktasında odaklaşmıştı. Yani önce eşitlik sağlanacaktı, özgürleşme ertelenmişti.

Eşitliği sağlamak için, savaş komünizminden sonra NEP zorunlu bir geri adım niteliğini taşıyordu. Bu geri adım, köylülük yanlısı politikalar izlenerek köylülüğün yeniden kazanılmasını sağlayacaktı. Böylece köylüler, açlık tehlikesi içinde bulunan şehirleri yeniden doyurmayı kabul edeceklerdi. Şehirler -işçi sınıfı- açlık tehlikesini atlattıktan sonra, sanayileşme girişimini yeniden canlandırmak mümkün hale gelecekti. Bunun için mevcut sanayinin de yine köylülerin ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde devlet kapitalizmi çerçevesinde düzenlenmesi gerekiyordu. Evet, NEP'in en kısa ekonomik öyküsünün bu şekilde yazılabileceği kabul edildiği ölçüde, bu uygulamada temel motivasyonun üretimin yeniden başlatılması, bunun için asıl olarak köylülere taviz verilmesi ve bu tavizlerin gereklerinin yerine getirilmesi için bürokratların seferber edilmesi olduğu söylenebilir. Lenin bürokratların göreve çağrılmasıyla ortaya çıkacak olumsuzlukların aşılmasında sadece sovyet örgütlenmelerine güveniyordu. Devrimin geleceği sovyetlerin etkinliğini artırmasıyla doğru orantılıydı. Özgürleşme sovyet örgütlerinde sağlanacaktı.

Sovyetlerin ayırdedici özelliği, kitlelerin doğrudan faaliyetleri ve bu anlamda yürütme gücüyle, kitlelerin kendi temsil[illegible]'le siyaset üretmeleri ve bu anlam[illegible] gücünü birlikte yansıtmış olmal[illegible] Sovyet hem yasama hem yürütme işlerini yerine getiren bir yönetim gücüne sahip olması sayesinde emekçi kitlelerin doğrudan ve temsili iktidar organı olabilme işlevini birlikte gerçekleştirebiliyordu. Bu işlev, her düzeydeki sovyet kongreleri -yasama meclisleri- ve bunlara bağlı çalışan sovyet kurumları -yürütme görevini yerine getiren devlet araçları- tarafından oluşturulan bir sovyet devleti sisteminde üretiliyordu. Teorik olarak bu sistemin kendini yeniden üreterek işleyebilmesi için karar alma sürecinde ve bu kararları uygulanması sürecinde de yeterli olabilmesi önkoşuldu. Bu yeterlilik ölçüsünde doğrudan demokrasinin gelişebilmesi, yerel sovyetlerin etkinlik kazanabilmesi ve bürokrasinin her çeşidine olan ihtiyacın ortadan kaldırılabilmesi mümkündü. Lenin'in ütopyasında özgürleşme işte buydu...

İkinci Dönem (1929-36)

Sosyalizmin sancılı ve eksik/çarpık gelişme dönemidir. Sanayileşme ve kollektifleştirme ve sosyalist planlama ile ekonomide büyük gelişmeler sağlanmıştır. Toplumsal mülkiyet, egemen üretim ilişkisi haline gelmiş ve üretici güçler gelişmiştir. Ancak parti içinde ve devlet sisteminde demokrasi bütünüyle ortadan kalkmıştır. Ekonomideki gelişme siyasetteki gerileme ile dengelenerek bir sonraki duraklama döneminin ön biçimlenmesi olarak ortaya çıkmıştır. Ancak parti bürokrasisi henüz işçi sınıfının pasif desteğine sahiptir. Sosyalizmin yukarıdan aşağıya yöntemlerle "uygulandığı" bürokratik sosyalizm modeli şekillenmektedir. Bir başka deyişle "sosyalist"-bürokratik-diktatörlük koşullarında yukarıdan aşağıya bir "sosyalizm" kurulmaktadır. Ekonomik anlamda emekçile-

Tarihsel süreçin, SSCB özgülünde, "sınıfın yerine parti, partinin yerine merkez komitesi, merkez komitenin yerine bir diktatörün ikame edilmesi" yönünde geliştiği ve bu gelişmenin nedeninin Leninist parti anlayışı olduğu iddia edilmektedir. Leninist öncü parti anlayışı, volontarizm yoluyla tarihin zorlanmasıdır. Elbette bu determinizm içinde etkinlik kazanan bir volontarizmdir. Ve bu nedenle volontarizmi temsil eden araçta bir kayma-bozulma meydana gelmiş ise, bunun faturasının volontarizmin kendisine çıkartılması düşünülemez. Ayrıca tarihsel gelişimi belli bir amaca, daha önce belirlenmiş ve "içkin" bir amaca yönelen bir süreç olarak kavramak başlıbaşına metafizik bir tutum takınmak anlamına gelir.

rin sömürülmesi ortadan kaldırılmıştır, ama emekçi sınıfların karar alma süreçlerine katılmaları da fiilen ortadan kalkmıştır. Özgürlükten vazgeçilerek eşitlik sağlanmaya çalışılmaktadır hala...

Üçüncü Dönem (1936-56)

Sosyalizmin duraklama dönemidir. Savaş ekonomisi bütün ağırlığınca hissedilmektedir. Ama asıl belirleyici olan siyasal alanda bürokratik diktatörlüğün 1936 Anayasası ile resmen kurumlaştırılmış olmasıdır. Eski Bolşevik gelenekten gelen parti bürokratlarının tasfiyesi, ideolojiden de kopuk yeni tip bir bürokrasinin gelişmesine, bürokrasinin özel bir çeşidi olan teknokrasinin ekonomik ağırlıklı programlarla önplana çıkmaya başlamasına yolaçmıştır.

Görüldüğü gibi Sovyetler Birliği'ndeki periodizasyon bir tepkilemeler zinciri olarak ortaya çıkmaktadır. 1918-21 arasındaki savaş komünizmine tepki olarak 1921 sonrasındaki NEP uygulaması gündeme gelmiştir. NEP uygulamasına tepki olarak 1929'dan sonra yeni bir savaş komünizmi uygulaması ortaya çıkmıştır. 1956'dan sonraki revizyonist uygulamalar ise bu ikinci savaş komünizmine tepki olarak doğan ikinci tür NEP uygulamaları özelliğini taşımaktadır.

Proleter devlet, başlangıçta bürokrasiye -uzmanlara- ihtiyaç duyduğu ölçüde demokratik mekanizmalar etkisizleşmeye, bürokratik mekanizmalar etkinleşmeye yönelmiştir. Parti bünyesindeki bürokratlaşma da gündeme gelince, demokratik mekanizmalar fiilen geçersizleşmiştir. **Parti ve devlet bürokrasisinin kaynaşmasıyla, partinin bürokrasisinin farklılışmasıyla yeni bir nitelik daha kazanmıştır.** Bu farklılaşma, kamu idaresi -administration- ideolojisinin temsilcisi olan bürokrasi ile ekonomik işletmecilik -management- ideolojisinin temsilcisi olan teknokrasinin kaynaşması ile meydana gelmiştir. Sürecin sonraki gelişimi bu kaynaşmanın -ya da koalisyonun- büründüğü yeni bileşimler ile bürokrasi ile teknokrasi arasındaki tercih farklılıkları tarafından belirlenmiştir.

Sonuç

Sovyetler Birliği'nin tarih sahnesinden silinmiş olması onun tarihinin ele alınmamasını gerektirmiyor. Tarihte her varoluş ve her yokoluş noktası arasında yaşanan süreç tarih bilincinin oluşmasında önemli bir köşe taşı anlamına geliyor. Sovyet Devrimi bu anlamda ezilen sınıfların belleğidir. Şimdi silinmeye çalışılan bu bellek gerçek bir bilince dönüştüğü oranda yeni toplumsal mücadelelerin yararlanacağı bir deneyler fideliği olma işlevini taşıyacaktır. Şimdi bu deneyler fideliğine bakma açısından daha "soğukkanlı" bir duruş noktasındayız. Soğukkanlı bir bakış noktası daha iyi öğrenebilme olanağı demektir. Ve belki de Lenin "yenilmiş ordular iyi öğrenirler" derken bunu kastetmektedir ❑

Boris Kagarlitsky: "Sosyalizm şimdi daha çekici"

Söyleşi: Ertuğrul Kürkçü

Türkiye'de bulunduğunuz sırada yaptığımız ilk görüşmede size Sovyetler Birliği'nin dağılma emaresi gösterip göstermediğini sormuştum. Siz de Sovyetler Birliği'nin dağılmayacağından oldukça emin görünüyordunuz. Son gelişmeler bu bakımdan oldukça şaşırtıcı olmadı mı?

Sovyetler Birliği dağılmadı. Dağılmakta olan genel olarak devletin kendisi. Sovyetler Birliği bağımsız devletlere bölündü. Bölünen bu bağımsız devletler de kendi içlerinde yeni devletlere bölünüyor. Örneğin, her yerel önderlik bir tür bağımsız devlet olmaya çabalıyor. "Birlik" in bölünmesi ve bu arada örneğin Rusya Cumhuriyeti'nin bölünmeye başlaması bir bakıma Alman devletinin 17. yüzyıldaki bölünüşünü andırıyor. Alman devleti bu dönemde 300 dolayında devletçiğe bölünmüş ama ülkenin ve sınırlarının tekliğini korumuştu. Bu da yeniden birleşme ve bütünleşme kapısını açık tutuyordu. Sovyetler Birliği'nde bugün olmakta olan da tam böyle birşey. Çünkü Sovyetler Birliği çeşitli yeni devletlere bölünmekle birlikte tek toprak ve tek ülke olmaya devam ediyor ve bu, bugün, örneğin iki yıl öncesine göre çok daha kuvvetle hissediliyor. Sovyetler Birliği'nin bazı kesimlerinin geleceği muhtemelen ayrı olacak ve belki de bunlar ayrı devletler haline gelecek. Ama bunlar kesinlikle bugün varolan devletler olmayacak. Örneğin Orta Asya'da kurulması olası yeni devletler bugünkü Rusya Cumhuriyeti gibi eski devletin zemini üzerinde ortaya çıkamaz. Bunlar ekonomik, siyasal ve toplumsal bakımdan bugünkü devletlerden farklı olacaklar. Bu devletlerin bugünkü halleriyle istikrarlı yapılar halinde varolmaya devam etmeyecekleri açık. Eski Sovyetler Birliği'nden kopan devletlerin devlet olarak kendilerine ait bir geleceğinin olması söz konusu değil.

Bugünlerde Türkiye Hükümeti Orta Asya'daki Müslüman ve Türk kökenli cumhuriyetlerle çok ilgili görünüyor. Hissedilen ve resmen açıklanan da o ki, Türkiye Hükümeti bu cumhuriyetler üzerinde kültürel ve ekonomik bir nüfuz kurma çabası içinde olacak. Siz, Türkiye hükümetinin, özellikle Azerbeycan ve öteki cumhuriyetler üzerindeki nüfuzunun gelişeceği kanısında mısınız?

Türkiye hükümetinin Azerbeycan'da bir başarı şansı olabilir. Ama Orta Asya 'da başarı şansı hiç yok. Çünkü buradaki en etkin ve egemen güçler ya Kemalist Türkiye'yle hiçbir ilintisi, ortak yönü bulunmayan islam fundementalistleri ya da yerel aşiret milliyetçileri. Bunların Kemalist anlamda bir milliyetçilikle bir ilgisi yok: Aşiret milliyetçileri bunlar. Bu bakımdan Türkiye'nin bu cumhuriyetlerde kültürel ve siyasal anlamda elde edebileceği herhangi bir kazanımdan söz edilemez. Azerbeycan'daysa durum daha karmaşık.

Ama öte yandan, şurası da açık ki, şimdi bu ülkelerde Avrupalılık'tan uzaklaşma yönünde bir süreç işliyor. Buysa, bir bakıma buralarda yaşayan halklar açısından oldukça tehlikeli bir gelişme. Çünkü, terkedilen, safra olarak atılan şey Avrupa Kültürü'nün çürüyen yönü değil, tersine onun demokratik içeriği. Çökertilmekte olan şey bu. Orta Asya Cumhuriyetlerindeki İslamlaştırma süreci çok hızlı ilerliyor. Oysa bu ülkelerde yaşayan halkların büyük çoğunluğu modern bir toplumda yaşamaya oldukça alışık. Kanımca bu sürece karşı oldukça hızlı bir tepki doğacak. Uzun vadedeyse İslam fundamentalistleri ve aşiret milliyetçileri yalnızca Ruslar ve toplumun Avrupalılaşmış kesimleri tarafından değil, halkın ortaçağa geri dönmeyi istemeyen çoğunluğu tarafından da yenilgiye uğratılacak. Ne var ki, kanımca şimdiki durumda

Ekim devrimi, "ulusların hapishanesi" olarak nitelenen Çarlık Rusya'sı karşısında bir özgürlük çağrısıydı. Asya'nın bozkırlarından, Baltık ülkelerinin buzullarına ulaşan bir coğrafyada SSCB, yeni bir dünyanın habercisi olarak boyattı. Şimdi uluslar mozayiği hızla dağılıyor. SSCB artık yok. Acı ve emekle yoğrulmuş bir tarih "cilve" yapıyor. "Tarih bazen cilve yapabilir, ama bu tarihi yorumlama görevini üstlenenlerin düşünce cilvelerini mazur göstermez" diyordu Lenin. Kagarlitsky "Sosyalizm şimdi herkes için daha çekici" derken cilve yapmayan bir düşünceyi dile getiriyor.

gelecek açısından kestirilmesi en mümkün olan şey, daha çok ölüm, daha çok kargaşa ve daha çok kitlesel huzursuzluk olacağı. Bundan da olumlu bir şey çıkması mümkün değil.

Bu arada örneğin İran'la Sovyet Orta Asya'sı arasındaki farkın iyi değerlendirilmesi gerek. Çünkü İran'da Şah rejimi tarafından sürdürülen modernleşme süreci kesintiye uğradığında, başlayalı ancak 20 yıl olmuştu. Oysa Orta Asya'da bu süreç 70 yıldır yaşanıyor. Kökleri çok daha derinde. Kanımca şimdi başlatılmış olan dinsel örgütlenme süreci uzun vadede başarısızlığa mahkum.

Dağılma, çözülme derken bir soru daha sormam gerek. 20 Ağustos darbesi sonrasında SBKP'nin dağılma süreci konusunda ne denebilir? Eski SBKP'nin devlet aygıtı ve muhalefet içindeki konumu nedir? Eski SBKP diyorum çünkü bildiğim kadarıyla bu parti yasaklandı ya da kendisini lağvetti.

SBKP parçalandı. Parti önderliği de SBKP'nin lağvedilmesini kararlaştırdı ve partinin tasfiye edilmesini çabuklaştırmak için elinden geleni yaptı. Partinin mallarını ve parasını devlete verdiler. Partiye yapılanları protesto için parmaklarını bile kıpırdatmadılar. Şu anda SBKP'yi yeniden kurmaya uğraşan birden çok grup var. Sağ kanatta Sosyalist Emekçi Partisi var: eski Parti nomenklaturasının, parti bürokrasisinin en Gorbaçovcu kesimlerini bu parti biraraya getiriyor. İşçiler arasında hiç bir sahici sempatiye sahip olduğu söylenemez.

Sovyetler Birliği dağılmadı. Dağılmakta olan devletin kendisi. Sovyetler Birliği bağımsız devletlere bölündü. Bunlar da kendi içlerinde yeni devletlere bölünüyor.

Solda iki grup var: birisi, fundamentalist Stalinci bir grup, Nina Andreyevna'nın önderliğinde örgütleniyor. Yandaşları var. Adı Bolşevik Komünist Partisi. İkinci ve en güçlüsü, Rusya Komünist İşçi Partisi. Bu parti de çok fundamentalist ama hükümete karşı protestolar örgütlemede son derece dinamik. Ve siyasal durum üzerinde etkide de bulanabiliyor. Ne var ki, son derece itici.

Ayrıca merkezi iki küçük grup daha var: Rusya Komünistler Partisi ile Rusya Komünistler Birliği. Bunların bir tür Eurokomünist oldukları söylenebilir.

Öte yandan sosyalist partiyle demokrasi yanlısı sol grupların biraraya gelerek oluşturmaya giriştikleri Emek Partisi var. Ben de bunun örgütlenme komitesi üyelerindenim.

Görüleceği gibi eski KP yapısı bütünüyle parçalandı ve ufalandı. Bunun da demokratik sol için iyi olduğu söylenebilir. Çünkü bu koşullar altında demokratik sosyalist sol başlıca muhalefet odağı haline gelebilir.

Yeltsin'in darbe sonrasında SBKP'ye bağlı ya da değil bütün solu yasaklamaya giriştiği söyleniyordu. Bu gerçek miydi?

Doğrusu hükümetin eğilimi, ne türden olursa olsun sol politikadan, sol ya da başka her türlü muhalefetten yakasını kurtarma yönünde. Eğilim bu. Öte yandan Sovyetleri ve konseyleri sahip oldukları yetkilerinden arındırma yönünde yapılan yasal düzenlemeler de muhalefeti etkisizleştirmeyi amaçlıyordu. Ayrıca medyayı denetleme yönünde de adımlar atıldı. Şu anda devlet TV'si tam bir sansür altında, öte yandan hükümet yanlısı basın da devletten çokça destek görüyor. Ama beri yandan hükümet resmen hiçbir zaman sosyalist güçleri yasaklamadı ya da buna hazırlıklı değildi. Bu anlamda şimdi tam anlamıyla yasal çalışabiliyoruz. Her ne kadar her zaman solun yakında yasaklanacağına ilişkin çok fazla spekülasyon varsa da, hiç değilse bir kaçı için böyle bir tehlike olmayacak gibi görünüyor.

Darbeden sonra yapılan çözümlemelerde aynı hedefleri güden ikinci ve üçüncü darbe girişimlerinin de geleceğine ilişkin tespitler bulunuyordu. Siz buna katılıyor musunuz?

İlk olarak şunu söylemek gerekir. Eğer Olağanüstü Hal Komitesi'nin eylemi kastediliyorsa, aslında ortada bir darbenin falan olmadığını tespit etmek gerekir. Olağanüstü Hal Komitesi'ndekiler iktidarı ele geçirmek üzere en küçük bir girişimde bile bulunmadılar. Rusya hükümetinin üyelerini tutuklamak ya da onların hükümet görevlerini yerine getirmelerini engellemek yönünde hiç bir eylemleri olmadı. Dolayısıyla yaptıkları tek şey bir bakıma askeri birlikleri sokağa çıkarmak ve tehlikeli olduğunu düşündükleri toplumsal ve siyasal güçler üzerinde baskı uygulamaktı. O yüzden 19 Ağustos'ta olanları bir darbeden çok bir güç gösterisi olarak almak gerekir. Bir darbe olduysa bu, Yeltsin'in darbesiydi. Yeltsin 19 Ağustos'ta SSCB'nin devlet yapısını lağvetti. Şimdi Rusya toprakları üzerindeki bütün iktidar yapılarını, federal hükmetten kendi iktidarına aktarmış durumda. Gerçek darbe buydu ve sonuç da aldı. O zaman yeni bir darbe için bir gereklilik de yok.

Şu halde şöyle sorabilir miyim? Türk basınında ve TV'de hergün yayınlanan haberlere bakılırsa, SSCB'de fiyatların fırlaması ve gıda yetersizliği yüzünden halkın hoşnutsuzluğunun kış aylarında iyice artacağı ve bunun muhalefeti büyük bir hızla yükselteceği söyleniyor. Durum gerçekten böyle mi ve etkileri de bu yönde olacak gibi mi görünüyor?

Evet böyle olması muhtemel. Çok muhtemel. Halk arasında muhalefet büyümekle birlikte, insanlar umulduğundan çok daha sabırlı davranıyorlar. Ama öte yandan sorun, ne tür bir muhalefetin yükseleceği. Şu anda yükseldiği söylenebilecek olan

muhalefet, Komünist İşçi Partisi çevresinde toplanan fundamentalist komünist muhalefet. Öte yandan halkın çoğunluğu bu muhalefeti desteklemiyor. Halk daha gerçekçi daha demokratik bir muhalefetten yana, daha demokratik daha ilerici anlayıştaki bir sola gözlerini çevirmek istiyor. Ama bu sol da çok zayıf, ve bir tahmin yürütmek çok zor. En muhtemel sonuç herhalde kaos ve asayişsizliğin daha bir kaç ay sürmesi ve bu da hükümetle ülke nüfusu arasındaki karışıklığın daha da artmasına yol açabilir. Ama halk hareketinin şimdilik başarılı ve örgütlü bir önderliğe kavuşabileceğine dair bir belirti görünmüyor. Hepimizin güçlü ve başarılı bir hareketin kurulması için çalışmasına karşın, hareket hala kendiliğinden ve bölük pörçük sürüyor, kendi yapıcı alternatifini oluşturmaksızın hem fundemantalist komünistlerin yaklaşımını hem de hükümetin liberalizmini şiddetle reddediyor. Bu anlamda durumun kötü olduğu söylenebilir. Çünkü hükümete karşı ortada açık seçik bir alternatif yok.

19 Ağustos'ta olanları bir darbeden çok bir güç gösterisi olarak almak gerekir. Bir darbe olduysa bu Yeltsin'in darbesiydi. Yeltsin SSCB'nin devlet yapısını lağvetti. Gerçek darbe buydu ve sonuç da aldı.

Sıradan işçilerin ve halkın özlemleri ve duyguları nasıl tanımlanabilir? Geçen yıla göre daha politikleşmiş olduklarını söyleyebilir misiniz?

Hayır. Bıkkın, öfkeli, şaşkın ve kafa karışıklığı içinde oldukları söylenebilir. Sanırım asıl politikleşme daha sonra, yaz ve sonbahar aylarında gerçekleşecek.

Ya aydınlar? Onların şimdi eleştirel birtutum takınmak ve ülkenin Yeltsin'den kurtularak gelişmesi yönünde bir fırsat aramak istedikleri, gerçekleşebilir bir sosyalizm üzerinde kafa yordukları söylenebilir mi?

Aydınların da çok kötü bir biçimde bölündükleri söylenebilir. Bir bölümü sözcüğün en dar anlamında, teknik anlamda satın alındılar. Yani hükümetten para yiyiyorlar. Maaş bordlarına alındılar. Sayıları da oldukça fazla. Bir bölümü ise satın alınmadılar ya da satın alınmak istemediler. Bunlarınsa kafaları karışık ve daha önce Yeltsin'i desteklemiş olduklarından utanç içindeler. Öte yandan aydınlar arasında solcu eğilimler de gelişme gösteriyor. Bu şimdi gözle görülebilir hal aldı. Ama bu eğilimlerin yalıtılmış olduğu ve aydınların ruh halinin işçilerinkine çok benzediği söylenebilir. Aydınların eğilimleri de halkınki gibi yaklaşan mücadeleler içinde şekillenip belirlenecek. Şu anda onlar için de hayal kırıklığı ve kafa karışıklığının geçerli olduğunu söylemek gerek.

Özelleştirme süreci ne alemde? Büyük işletmeler el değiştiriyor, kollektif ya da bireysel kapitalistlere devrediliyor mu?

Bu çok zor. Gerçekte hiç kimse ekonominin yüzde 40'nın tasfiye edilmeye olduğu bir ülkede kendisini riske atmak istemiyor. Hükümetin politikası ekonominin üçte ikisini hatta yarısını tasfiye etmeye yönelik. Bu durumda hiç kimse yarın iflas edecek işletmeleri devralmak istemiyor. Bu da tuhaf bir biçimde işleri olumlulaştırıyor, sanayilerin karaborsacıların eline geçmesini önlüyor. Çünkü özelleştirme denilen şey aslında şu: Özelleştirmeciler emlaka para yatırıyor, devlet parasını çalıyor, kelimenin en basit çiğ anlamında çalıp çırpıyorlar. Aslında bildiğiniz mafya ekonominin denetimini ele geçiriyor ve bu her şeyi çok kritikleştiriyor. Bunlar üretimle falan ilgili değiller, devlet arpalıklarından yararlanabildikleri kadar yararlanmak, rubleleri dolara çevirmek ve karlarını ülke dışına çıkarmaktan başka birşey düşünmüyorlar.

Genel olarak yaşam standartlarının dramatik bir biçimde düştüğünü söyleyebilir miyiz?

Gorbaçov zamanında birçok iktisatçı yaşam standartlarının üçte bir gerilediği kanısındaydı. Şimdiyse hükümet yaşam standartlarının yalnızca bir yıl içinde yüzde 40 oranında düşürüleceğini vaat ediyor. Bu bakımdan gelecek yılın sonunda ülkenin geçmiş federal hükümet zamanına oranla çok büyük ölçüde yoksullaşmış olacağı söylenebilir. Hükümet Rusya'nın tek kurtuluş yolunun dünya pazarında üçüncü dünya ülkeleriyle rekabet etmesi olduğunu, bunun için de yaşam standartlarının ve ücretlerin yarı sanayileşmiş ya da sanayileşmiş üçüncü dünya ülkelerinin çok altına düşürülmesi gerektiğini savunuyor. Bu, dünyada, sanayileşmiş bir ülkenin kasıtlı bir biçimde ve bilerek az gelişmiş üçüncü dünya ülkeleri düzeyine gerilemek yönünde yaptığı ilk girişim.

Bu çok inanılmaz bir şey. Bu kendiliğinden bir çöküntü olsaydı denilecek bir şey belki de olmazdı. Ama bunun bilinçli bir şekilde gerçekleştirilmesi Rusya'nın kapitalist dünyaya yalnızca dahil olmakla kalmadığı aynı zamanda tam olarak teslim olduğu anlamına da gelmiyor mu?

Şu anda Sovyet dış politikası bütünüyle Washington'un kontrolü altında. Ülkenin yeni sömürgeleştirilmesine başlandı bile. Ama, Rusya'ya uygulanan bu yeni- sömürgeci politikanın Batı'nın ve ABD'nin bile işine yarayacağı çok kuşkulu. Moskova'daki bir çok Amerikan diplomatının, hükümetlerinin izlediği politikadan da Rus hükümetinin politikasından da kaygı duyduklarını biliyorum. Bu diplomatlar sözkonusu politikaların Rusya'da muazzam bir anti-Amerikan tepkiye yol açacağını düşünüyorlar. Ve zaten bu tepki başgösterdi bile.

Rus milliyetçiliği ne alemde? Darbe sırasında Yeltsin'in alelade Hıristiyan inanışıyla beslenen bir Rus milliyetçiliğini teşvik ettiği ve bunun eski SSCB bün-

yesindeki Hıristiyan ve Hıristiyan olmayan halklar arasında oldukça büyük bir gerilim yaratacağı yönünde yorumlar vardı. Gelişmeler bunu doğruluyor mu?

Bu doğru. Rus hükümetinin politikaları şu anda büyük ölçüde Rus ortodoks inanışını resmi din haline getirmeye yönelik. Bu anlamda müslümanlar, yahudiler ve Rus ortodoksluğuna bağlı olmayan öteki hristiyan cemaatleri arasında çok büyük bir hoşnutsuzluk var. Bu oldukça kaygı verici. Çok büyük çatışmalara yol açabilir. Öte yandan Yeltsin Rus milliyetçiliği de taşıyor ama bu çok itibar görmüyor. Çünkü politikaları Batı'nın çok uluslu şirketlerine hizmet ediyor. Bu yüzden halk arasındaki milliyetçi eğilimlerden pek yüz bulamıyor. Rus ortodoksluğuna yüzünü dönerek kendisinin iyi bir Rus olduğunu ispatlama gayretlerinin nedeni de bu zaten. Kilise de onu destekliyor. Ama sonunda bu geri tepebilir. Tepkiler Rus ortodoks kilisesine de yönelebilir.

Milliyetçilik böylesine kışkırtılır ve kurcalanırken, bir başka açıdan Sovyet ya da Rus solunun yeni eğilimlerine ilişkin bir soru sormak istiyorum. Size göre, bir zamanlar dünya solu üzerinde büyük etkisi bulunan Rus solu, şimdi dünya ya da Avrupa solunun Rusya'nın sorunlarının çözümüne ya da formüle edilmesine ilişkin görüşlerinden etkilenmeye eskisinden daha açık mı?

Rus solu şimdi geçmişe oranla çok daha enternasyonalist. Bunun bir nedeni de yaşadığımız dünyanın eskisine oranla çok daha bütünleşmiş ve tekleşmiş olması. Bu anlamda Rusya'daki sosyalistler kendilerinin uluslararası hareketin bır parçası olduklarını içlerinde hissediyorlar. Ayrıca yalnızca kendi ülkelerine değil bütün dünyaya karşı sorumlu olduklarını çok daha fazla düşünüyorlar.

Öte yandan insanlar bu ülkede sosyalizme artık eskisi gibi kuşkucu da yaklaşmıyor. Hatta insanlar ansızın eski Stalinci sistemin bile birçok olumlu toplumsal güvenlik önlemi içerdiğini anladı. Üstelik kapitalizme duyulan kuşku çok arttı. İdeolojik açıdan da bu ülkede, sosyalist idealler altı ay ya da bir yıl öncesine oranla çok daha fazla çekicilik kazandı.

Peki, bir uluslararası platformda Sovyet, Avrupa ve üçüncü dünya solunun gevşek bir biçimde de olsa biraraya gelip bir tartışma yürütmesi olanağı var mı?

Bunun teknik ve fizik olanaklarından kuşkuluyum. Sınırlar nerede başlayıp nerede bitecek. İki tür tehlike var: Birincisi birçok Troçkist enternasyonal girişiminde görüldüğü gibi hem dar hem sekter enternasyonallerin tam anlamıyla başarısızlığa uğradığını biliyoruz. Öte yandan, çok genişlemenin tehlikesi de şu: Solun nerede bittiğini ve merkezin nerede başladığını saptamak olanaksızlaşabilir. Örneğin sosyal demokrasinin sağ kanadı ne olacak? Örneğin Alman sosyal demokrasisinin solda olduğu bana göre çok kuşkulu. Ama İngiliz İşçi Partisi'nin sol kanadı solun içinde. Bu yüzden bir şekilde çağdaş dünyada solun ne anlama geldiğini yeniden tanımlamamız gerekiyor. Avrupa'daki, solcu geleneklere sahip ama solcu politikalardan yoksun merkezci partilerden başlayarak gerçek sola değin sol içi bir tür haberleşme ağı kurmak gerekir gibi geliyor. Buradan başlayarak bir gevşek foruma ulaşılabilir ve uluslararası sol olarak kollektif kimliğimizi yeniden bina etmek mümkün olabilir.

Peki son bir soru. Sovyetler Birliği'ndeki Stalinci solun şimdi muhalefete geçtiği noktada öteki sol kanat hareketlere karşı tutumunda bir değişiklik olduğu söylenebilir mi? Yoksa eski günleri ihya etme yönelimi mi egemen?

Eski Stalinci geçmişi ihya etmeyi gözettiklerini söylemek çok hatalı olabilir. Daha çok 1930'ların muhalefetteki komünistlerini andırıyorlar. Bu dönemin komünistleri onurlu insanlardı, yalnızca Rusya'da değil, Fransa'da, Almanya 'da, başka yerlerde de. Bunlar gerçekten varolan kapitalist sisteme karşı muhalefet eden insanlardı. Genel olarak ideallerine gerçekten inanmış onurlu kişilerdi. Kapitalist rejime karşı çok iyi bir muhalefet yürütüyorlardı. Ama öte yandan kapitalist sisteme karşıydılar ama iktidara geldiklerinde oluşturdukları diktatoryal rejimler içinde eski rejimin bütün kötü yanlarını diriltenler de onlardı. Şimdi Rusya'daki yeni fundemantalist gruplar da tipik olarak bu özelliklere sahip. Muhalefette çok etkili ve militan görünüyorlar. Onurlu insanlar. Ama tehlikeliler. Kanımca demokratik sosyalist sol gücünü artırabilir, fundemantalistlerin egemen hale gelmemesini sağlayabilirse bu durumda bence pekala mücadeleye çok olumlu katkılarda bulunabilirler.

Ne var ki, şu anda kendi dışlarındaki fundementalist ortodoks olmayan sola karşı son derece kuşkulular. İster kendi saflarında ister kendi dışlarında olsun farklı düşünenlere karşı uzak duruyorlar. Bu da onları çok çekici kılmıyor.

Şu halde sosyalist muhalefette iki ana çizginin oluşması kaçınılmaz gibi mi görünüyor ?

Zaten iki çizgi oluşmuş durumda: Biri Rusya Komünist İşçi Partisi diğeri ortodoks olmayan bütün sosyalist ve komünist eğilimleri toplayan Emek Partisi çevresinde ❑

Şu anda Sovyet dış politikası bütünüyle Washington'un kontrolü altında. Ülkenin yeni sömürgeleştirilmesine başlandı bile. Bu politika Rusya'da muazzam bir anti-Amerikan tepkiye yolaçabilir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından...

Dış politikada Türki boyut

Murat Yetkin

Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri ardından, geride, İç Asya'da bıraktıkları akrabalarıyla fiziki ilişkilerinin kesilme tarihi 1639 Kasr-ı Şirin Anlaşması'dır. Pers imparatorluğu ile bu anlaşmayla belirlenen sınırlar, bugün Türkiye ile İran arasındaki sınırın hemen hemen aynıdır. Ortadoğu'da fiilen geçerliliğini koruyan bu en eski anlaşmadan sonra Osmanlı'nın bir doğu politikası olmadı. Daha sonra bir süre Kuzey Kafkaslara açılan Osmanlı buralarda fazla tutunamadı.

ovyetler Birliği'nin lağılmasının ardından Türk dışişleri ve genelkurmay kaynakları 150 yıldan bu yana ilk kez Kafkaslardan askeri bir "tehdit" altında olunmadığına dair açıklamalarda bulunuyor. Türki cumhuriyetleri dışişleri bakanlıkları kurmak, ordularına eğitimci subay yetiştirmek istiyorlar. Bütün bunları Türkçe ve Latin alfabesiyle yapmak istiyorlar. Bu açlığın farkına varan Zaman gazetesi ve Bizim Ocak dergisi buralarda birer büro edinme çabasındalar.

19. yüzyılın ortalarından itibaren Panislamcılık, Pantürkçülük, Turancılık akımları bir doğu politikasının işaretlerini verdi. Bu dinamizm Osmanlı imparatorluğunun yıkılış sürecinde Enver ve Cemal paşalar başta olmak üzere İttihat ve Terakki kadrolarını varolma mücadelesi içinde tutan bir can simidi oldu. Kısa zamanda Afganistan'dan Kafkaslara dek bir alanı etkisine aldıysa da, Çarlık Rusya'sındaki Bolşevik devrim ve imparatorluk Türkiye'sindeki ulusal kurtuluş savaşının da etkisiyle sönüp gitti. İkisi de güçlerini, diğer cephelere yöneltmek zorunda olan iki devrim yönetimi, birbirleriyle olan cephelerini 1920 Gümrü Anlaşması'yla kapattılar.

Kasr-ı Şirin ve Gümrü Anlaşmalarıyla belirlenen çerçevede Türkiye'nin açık bir doğu politikası hiç olmadı.

Türkiye, coğrafi olarak doğusunda kalan tüm ilişkileri, kapitalist ya da sosyalist bloklaşmanın yarattığı üst denge içinde, ya ABD ya da SSCB ile olan ilişkilerine tahvil etti.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bu üst denge ortadan kalktı. Dünyanın her bölgesinde, daha önce bu bloklaşmaya göre belirlenen tüm politikalar yerini yerel dengelere bırakıyor. İlk sosyalist devletin kuruluşundan itibaren derinlere itilen tüm yerel çekişmeler, birer birer su yüzüne çıkıyor. Yugoslavya bunun en somut ve çarpıcı örneği. Kafkaslar'da süregiden etnik çarpışmalarsa bir başka örnek.

Bu durum, ülkelerin dış politikalarına yeni boyutlar ekliyor. Tıpkı Türkiye'nin dış politikasına eklediği gibi.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının Türk dış politikasına çok yönlü etkileri oldu ve olmaya devam ediyor. Türk dışişleri ve genelkurmay kaynakları Türkiye'nin 150 yıldan bu yana ilk kez Kafkaslardan askeri tehdit altında olmadığına dikkat çekiyorlar. Türkiye'nin, eskiden Sovyetler Birliği'ni oluşturan cumhuriyetlerle kurduğu ilişkiler de artık Moskova'dan özerkleşmiş durumda. Bu özerkliğin kendisini en çok hissettirdiği alansa, Azerbaycan ve Orta Asya'daki Türk kökenli Müslüman nüfuslu cumhuriyetlerle kurulan ve kurulmakta olan ilişkiler.

Bu ilişkilerin şu anda yalnızca kültürel yakınlaşma ve geçmişi yeniden tanıma, tanımlama görüntüsünde olması yanıltıcı olmamalı. Türkiye'nin ortak kimlik bağlarını kullanarak bu bölgeyle kurmaya başladığı ekonomik ve siyasi ilişkiler, bugün görülebilenden daha ileride bir potansiyel yaratacaktır.

Öncelikle, ekonomik olarak eski Sovyetler Birliği'nin en geri kalmış bölgesi olmasına karşın, Orta Asya önemli doğal kaynakları olan bir bölge.

Kazakistan bu bölgenin en gelişmiş ülkesi. Eski Sovyetler'deki tahıl üretiminin üçte birini karşılayan Kazakistan, 7000 akarsuyuyla hidroelektrik üretiminde ve elektrik şebekelendirilmesinde dünyanın en gelişmiş sistemlerinden birine sahip. Ayrıca, nükleer enerji ve uzay teknolojisinde de var.

Azerbaycan, dünyada kendi kendine yeterli olabilecek az sayıda ülke arasına

katılmaya aday. Dünyanın en büyük petrol üreticisi olan Sovyetler Birliği'nin Rusya Federasyonu'ndan sonra ikinci büyük petrol üreticisi cumhuriyeti. Ancak üretiminin ancak yüzde 7'si Azerbaycan kasasına girebiliyordu. Şimdi petrolün tümü kendisinde kalacak. Ayrıca Azerbaycan tarımsal ürün dışsatımcısı bir ülke. Bakü limanıysa Hazar Denizi'nin ortasında bir ticaret merkezi olarak daha da önem kazanacak.

Sovyetler Birliği'ndeki üçüncü büyük petrol ve doğal gaz üreticisi ise Türkmenistan'dı. Türkmenistan'da, buna bağlı olarak Hazar denizi kıyılarında yoğunlaşan gelişmiş bir petrokimya endüstrisi var.

Özbekistan ise zengin doğal gaz ve kömür yatakları yanısıra, dünyanın üçüncü büyük pamuk üreticisi. Eski pamuk üretiminin de üçte birini sağlıyordu. Altın ve silikon üretimi nedeniyle Sovyet elektronik endüstrisinin yonga ve devre üretiminin en önemli merkezlerinden biri de Özbekistan'dı.

Türk kökenli cumhuriyetlerin gereksinim öncelikleri sanıldığı gibi, bir an önce mallarını dışarıya satabilecek anlaşmalar yapmak değil. Önemli olan, üçüncü ülkelerle kuracakları ekonomik ve ticari ilişkiler için gerekli altyapıyı oluşturmak.

Listeyi daha uzatmak mümkün. Bu kaynaklar artık Moskova'dan ayrı hareket etmek isteyen bu ülkelerin kontrolünde. Bu ülkelerinse, bağımsızlık ilanlarının ilk günlerindeki belirsizliğin aksine, tercihlerini islami politikalardan yana değil, pazar ekonomisinden ve Batıyla bütünleşmekten yana yaptıkları anlaşılıyor.

Türkiye'nin Türk kökenli halklarla yüzyıllardır kopmuş ilişkilerinin önemi ise bu noktada ortaya çıkıyor. Türk kökenli cumhuriyetlerin gereksinim öncelikleri sanıldığı gibi, bir an önce mallarını dışarıya satabilecek anlaşmalar yapmak değil. Zaten Sovyetler'in merkezi yapısı nedeniyle daha bir süre artık Bağımsız Devletler Topluluğu adı altında birleşen cumhuriyetler birbirlerinden bağımsızlaşamayacak, birbirlerinin üretimlerine muhtaç kalacaklar. Önemli olan, üçüncü ülkelerle kuracakları ekonomik ve ticari ilişkileri için gerekli altyapıyı oluşturmak. Kapitalist ekonomiye geçecek kanalları yaratmak. Türkiye'nin sağladığı telefon hatlarını kullanan Azerbaycan dışında, Orta Asya cumhuriyetlerinden (bir ölçüde Kazakistan dışında) hiçbirinin dışarıyla sürekli telefon bağlantısı yok. Merkez Bankası kurmak, ticari ve medeni mevzuatı yeniden düzenlemek, bankacılık, sigortacılık, iş idaresi ve pazarlama yöntemlerini edinmek gibi ciddi sorunları var. Ayrıca şimdiye kadar daha çok Rus asıllıların elinde olan üretim ve dağıtımın kilit noktaları için, idari ve teknik eleman yetiştirmek zorundalar. Örneğin, dışişleri bakanlıklarını kurmak, ordularına eğitimci subay yetiştirmek gibi acil gereksinimleri var. Ve bütün bunları Türkçe ve Latin alfabesiyle yapmak istiyorlar.

Ortaya çıkan manzara, Türkiye'nin 350 yıl sonra bir doğu politikası oluşturmasını gerekli kılan manzaradır.

Türk Dışişleri Bakanlığı'nda bu cumhuriyetlerle kurulan ilişkilerle ilgili bir genel müdürlük ve bu cumhuriyetlere yapılacak yardımı diğer bakanlıklarla koordine edecek bir başkanlık kurulmuş olması, bu politikanın ilk somut göstergeleri.

Türkiye bu noktada iki yoldan birine girebilir.

Birincisi, varolan yakınlıktan yararlanarak özellikle Anglo-Amerikan sermayesinin Kafkaslar ve Orta Asya'ya akması için bir köprü olabilir. Bu yol, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana izlediği, kendi tezi olmayan ve NATO politikalarının bölgedeki nesnesi olma çizgisini devam ettirmesi demektir.

İkinci yol, Türkiye'nin Batı'nın Orta Asya'ya kapısı olurken Orta Asya'yı da Batı'ya taşımasıdır. Bu, yalnızca kapitalist kuzey birliği içinde değil, İslam ülkeleri arasında da Türkiye'nin yeni bir grubun, bir Türk grubunun önüne dünya siyasetine kendi tezi olan bir ağırlık koymasını getirebilir.

Nitekim Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı sürecine Asya Cumhuriyetleri'nin ve Bosna-Hersek, Makedonya gibi müslüman nüfuslu Balkan ülkelerinin alınmasıyla böyle bir siyasi grubun ana hatları belirmeye başlamıştır. Aynı grup İslam Konferansı Örgütü'nde de laik bir blok oluşturacaktır.

Tarihçi İlber Ortaylı 27 Ocak'ta Cumhuriyet'de yayınlanan bir söyleşide, bir dil birliğinin sağlanabilmesi durumunda, Türkçe'nin değişik lehçelerden yaklaşık 150 milyon konuşanıyla resmi Birleşmiş Milletler dillerinden biri haline gelebileceğini söylemektedir. TRT'nin Türki cumhuriyetlerle yaptığı yayın anlaşmaları, Latin alfabesine geçiş süreciyle birlikte, bu doğrultuda önemli bir araç olacaktır.

Tüm bu süreç içinde, Sovyetler'in dağılmasıyla açığa çıkan Türki cumhuriyetlerin Türkiye'ye kattığı siyasi bir güç vardır. Bu güç, Türkiye ile aynı hedefleri paylaşıp, uluslararası platformlarda ortak tavır alabilecek ülkelerin varlığıdır. Aynı hedef derken kastedilen dışa açık ve yüzünü Batı'ya dönmüş Batı'yla bütünleşmek isteyen ekonomik ve sosyal yapıların yaratılmasıdır. Sınırları henüz belli olmamakla birlikte, bu potansiyel bundan böyle Türkiye'nin dış politikasının belirleyici bir unsuru olacak gibi görünüyor ❑

Tarihin belleği zayıftır!

Mecit Ünal

Müşterinin ne aldığı değil kimden aldığı önemlidir. Satıcının Rus, müşterinin Türk olması; satıcının kadın, alıcının erkek olması önemlidir. Erkek Türk müşteri, kadın Rus satıcıdan bir matruşka değil, kadını satın almaktadır.

Eskiden "eldivenden merdivene" her şeyin - zengin olma hayallerinin de- satıldığı Amerikan pazarları vardı. İnsanlar ucuz Amerikan mallarını kıpır kıpır bir sevinçle evlerine taşırlardı... Dünya değişti, Amerikan pazarlarının yerini Rus pazarları aldı.

Her gün otobüsler, vapurlar dolusu geliyorlar tıka basa dolu çantalarla, bavullarla... Yaşlı kadınlar, genç erkekler-genç kadınlar, yaşlı erkekler... Hemen her yerde karşılaşabilirsiniz onlarla. Neredeyse, bir Rus ve birkaç Türk'ün bir arada bulunduğu her toprak parçası bir Rus pazarı... Dünya değişti, 1917 Rus devrimiyle başlayan sosyalizm deneyleri başarısızlıkla sonuçlandı ve insanlar, kapitalist galibiyetin hatırası olarak, şimdi ucuz Rus mallarını taşıyorlar evlerine.

İstanbul'da başlıca iki yerde kuruluyor Rus pazarı. Yenikapı'da ve Karaköy'de. Biz Karaköy'dekine gittik.

Karaköy iskelesiyle katlı otoparkın arasındaki caddeye kurulan pazar, o gün sivil polislerce boşaltılmıştı. Bir seyyar satıcı, Liman Lokantası'nda protokol yemeği olduğunu, bu nedenle boşaltıldığını söyledi. Benzer bir -ayrıntılı resmi - açıklamayı, görevli zabıta memurundan edindik. Memur, gazeteci olduğumuzu - nereden anladıysa- öğrenince yakamızı bırakmadı. Üstelik "resmi" açıklamanın ötesine geçerek Rusya'nın bugünkü ve gelecekteki olası konumuna ilişkin "kendi kişisel " görüşlerini de açıkladı. Özetle çıkardığı sonuç şuydu ve tabii bu "kendi kişisel" görüşüydü, aslında biz dünyadaki birçok ülkeden iyi ve ileri bir konumdaydık. Bugüne dek kendimizi küçümsemiştik. Koskoca Rusya bir anda çökmüştü, ama biz ayaktaydık. Birlik ve beraberliğimizi korursak aşamayacağımız dağlar yoktu...vs.,vs...

Pazar ileride, ara sokaklardan birinde yeniden kurulmuş. Kalabalık... Meraklılar, işsiz güçsüzler, serseriler, yolsuzlar, avantacılar, Milli Piyango satıcıları, simitçiler, çarşı iznine çıkmış askerler, küçük memurlar, işçiler, kenar mahalle gençleri, iyi giyimli beyler, şık hanımefendiler, aydınlar... Bütün bu insan kalabalığı içinde adeta kaybolmuş, çoğunluğu kadın Rus satıcılar...

Kaldırımın kenarında genç bir kadın. Yorgun yüzünü ağır bir makyajın arkasına gizlemeyi denemiş. Memurun verdiği bilgiye göre bu sabah gelmiş. Getirdiklerini satabilirse akşam geri dönecek. Çevresi erkek (ve Türk) müşterilerce kuşatılmış. Kuşatma daraldıkça geri çekiliyor... Başka bir gruba yaklaşıyoruz. Memur Azeri olduklarını söylüyor. Pek konuşmuyorlar. Mallarını çantadan teker teker çıkartıp gösteriyorlar. Pazarlık olanağı yok. Her şey tek fiyat. Kaç dolarsa o kadar dolar üzerinden Türk Lirası. Arkadaşım, Azerilerin, nedense getirdiklerini geç satma eğiliminde oldukları izlenimini taşıyor. Kimi gün akşama dek tek bir şey bile satamayabiliyorlarmış. Belki kızlarının çeyizi diyor. Belki de kendi çeyizleri diyorum.

Sokak içinde ilerledikçe görüntü renklilik kazanıyor. Kalın kürkler içinde orta yaşlı iki kadın. Satmaya çalıştıkları sehpa örtüleri, son derece kalitesiz. Kılığından alıcı izlenimi vermeyen biri, kadınlardan birine yaklaşıp, kürkü yakasından tutarak kaç dolar olduğunu soruyor. Kadın kürkün satılık olmadığını anlatmaya çalıştıkça, adam biçtiği değeri dolar üzerinden arttırıyor...

Yaptıkları pazarlıktan bir sonuç alamadıkları anlaşılan iki genç aralarında konuşuyorlar. Biri ötekine, "saat beş kuruş etmez ama, ben karıya yüz dolar veririm", diyor... Kaldırıma parkettikleri otomobilin bagajına oturmuş bir çift. Kolye zinciri -Alman gümüşü olduğunu öğreniyoruz- çeşit çeşit fotoğraf makinaları, saç maşaları, porselen takımları satıyorlar. Erkeğin fiyatları kadına sorup Türkçe yanıtlar vermesinden, Türk olduğunu ve kadınla ortak çalıştıklarını anlıyoruz. Arkadaşım, bu tarz çalışmanın

60'lı yıllarda geleneksel "bit pazarları"nın yanısıra Amerikan pazarları kurulmaya başlanmıştı. Bu pazarlardan alışveriş yapanlar, "Made in USA" etiketi karşısında kültürel, ideolojik ve ulusal bir ezikik duyumsarlardı. Bugün Sovyet pazarlarına gidenler ise tam tersi bir duygu yaşıyorlar. Yıllarca her alanda "üçüncü" sınıf vatandaş muamelesi gören ülkemiz insanı bir süper gücün, Türkiye'ye muhtaç olmasının keyfini yaşıyor şimdi. Başta milliyetçilik egosu olmak üzere, erkeklik, sınıfsal ezıklik duygularını tatmin ediyor...

yaygın olduğunu söylüyor. O, birkaç kez gelmiş buralara. Enikonu deneyimli.

Sivil polisler, sokağın kalabalığı yeterince saklayamadığını görmüş olacaklar ki -zaten kısa bir süre sonra pazar yeniden caddeye taşınmıştı, - yeniden geliyorlar. Satıcılar daha içerilere sürülüyor. Genç kadın, adının Nataşa olduğunu zabıta memurundan öğrenmiştik, çantasını omzuna alıyor. Çevresindeki erkek kalabalığı da onunla birlikte. Adeta sürükleniyorlar. Azeri kadınlar sessizce toparlanıp sokak içine yollanıyorlar... Telsizli polisler ve zabıtalar bağıra çağıra kovalıyorlar satıcıları. Yaşlı bir kadının çantası düşüyor elinden, eşyaları yere saçılıyor. Çevresine endişeyle bakarak hızlı hızlı topluyor. Yaşlı bir adam. Başında kalpak. Kolları, omuzları sattığı eşyalarla dolu. Gülerek yolumuzu kesiyor. Fotoğrafını çekmemizi istiyor. Bir takım Rusça sözcükler söylüyor. Poz veriyor. Çekiyoruz. Memur, adamın Rus olmadığını söylüyor. Şaşırıyoruz...

Her pazar yerinin kendisine özgü bir kokusu var. Rus pazarlarının kokusu acı. Ve herşeye sinmiş bu koku. Dokunduğunuz her eşyadan ellerinize bulaşıyor, üstünüze başınıza siniyor, arkanıza takılıyor. İçi acıyor insanın, yüreği üşüyor...

Belki kızının, belki de kendisinin çeyizini satan yaşlı Azeri anasının çevresine ürkek gözlerle bakması karşısında insanın içinin acımaması, yüreğinin üşümemesi olanaklı mı? Nataşa'yı sıkıştıran, sigaralarını ucuza kapmak için her yolu deneyen, itip kakan, kolundan tutup sarsan, bir eşyaya davranır gibi davranan bu Türk erkek kalabalığı karşısında insanın içinin acımaması olanaklı mı? Ya görevli memurun şu caddede geçen günleri boyunca öğrendiği Rusça ve edindiği Rusya bilgilenmesi karşısında? Bu adam, çok değil iki yıl öncesine kadar Minsk adında bir yerin var olduğunu bilmezdi. Şimdi Nataşa'nın Minsk'li olduğunu söylerken, sanki Minsk'den, oturduğu semtten söz eder gibi söz ediyor... Her gün otobüslerle, gemilerle sabah gelip akşam geri dönen bu insanlar, elbet para kazanmaya geliyorlar... Ve elbet içlerinde bir sürü açıkgöz ve dolandırıcı var. Yani kafaları daha baştan kapitalist. Sıkı pazarlık ediyorlar, zabıtalarla, yerli satıcılarla, aracılarla işbirliği yapıyorlar. Dönüşte çantalarını orda bulunmayan kolay tüketim mallarıyla -ciklet, sabun, vs. - dolduruyorlar. Hatta içlerinde ticaretle fuhuşu birarada yürütenler hiç de az değil. Ama bu, bu insanların sosyalist bir geçmişten geldikleri gerçeğini değiştirmiyor.

Rus pazarlarında, ancak bit pazarında rastlayacağınız eşyalar satılıyor aslında. Öyle paha biçilmez şeyler değil. Bir hatıra özelliği de taşımıyor. İncelik duygusu yok. Porselenler de, oyuncaklar da, saatler ve fotoğraf makinaları da kaba.. Ama, bunca yoğun rağbetin arkasındaki psikoloji, "batan geminin malları"ndan ne kapabiliyorsa kapmak, böylece üstünlüğünü kanıtlamaktır. Burada müşteri galibi, satıcı mağlubu temsil eder... Rus pazarlarında satıcı kadın -Rus erkekleri nedense pek karışmıyor, izlemek ve çevreyi kolaçan etmekle meşgul oluyorlar, - müşteri erkektir.

Erkek (ve Türk) müşteri, Türkiye Rusya'yı 5-0 yenmiş olsa, Rus pazarından ucuza düşürdüğü matruşka'yla yaşadığı 'keyfi' yaşamayacaktır. Müşterinin ne aldığı - ve aslında kaça aldığı- değil kimden aldığı önemlidir. Satıcının Rus, müşterinin Türk olması önemlidir. Satıcının kadın, alıcının erkek olması önemlidir. Erkek Türk müşteri, kadın Rus satıcıdan bir matruşka değil, kadını satın almaktadır... Her şeyin alınıp satıldığı kapitalist dünyada, işportaya düşürülen saat, votka, matruşka değil sosyalizmin onurudur... İçim acıyor... Eskiden "eldivenden merdivene" her şeyin -zengin olma hayallerinin de- satıldığı Amerikan pazarları vardı, diyorum arkadaşıma, insanlar, ucuz Amerikan mallarını kıpır kıpır bir sevinçle evlerine taşırdı... Tarihin belleği zayıftır, diyor arkadaşım, Ali artık SABAH okuyor! Sessizce iskeleye yürüyoruz... ❑

Türki cumhuriyetlere verilecek "devlet dersleri"ni açıklıyoruz

Dersimiz matematik
Hocamız otomatik
Biz yeriz kurabiye
Okulumuz Harbiye

Bir Erdinç Nehari haberi...

17 plakalı Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti, Orta Asya'daki Türki cumhuriyetlere "devlet dersleri" vermeye hazırlanıyor. "Etüd abisi" sıfatıyla öğretmenliğe soyunan TC (69), halen "tek dersten (Demokrasi) beklemeli" durumda.

Buna rağmen, öğretmenliğe hevesli görünen T.C. şu günlerde harıl harıl, vereceği derslerle ilgili "müfredat programı" hazırlıyor. Başta askerlik, diplomasi, devlet yönetimi gibi konular olmak üzere, bir dizi konuyu içeren müfredat programını, kendimizi bağımsızlığını 15 dakika önce ilan etmiş Pıtrakistan Devletreisi Kutadgu Bilig olarak tanıtıp elde etmeyi başardık.

Elimizdeki belgeye göre, devlet dersleri verecek olan okulun adı Devlet Malzeme Ofisi olacak ve Türki cumhuriyetlerin devlet adamı ihtiyacı bu kaynaktan karşılanmaya çalışılacak. Harp Akademileri'nin bahçesinde kurulacak çadırlarda öğretim yapacak olan okulun öğrencileri, vatandaşı oldukları Türki cumhuriyetlerden "devşirme" usulüyle "temin edilecek." Parasız yatılı olarak okuyacak öğrencilerin kutu Cola, McDonalds hamburger, Ninja kaplumbağalı tişört vd. tüm ihtiyaçları okul yönetimi tarafından karşılanacak.

İşbirliği çerçevesinde, ABD yönetimi de okula süttozu, tozsuz tebeşir, davultozu ve minare gölgesi yardımında bulunacak. İngilizce yabancı dil dersi de Amerikalı öğretmenler tarafından verilecek. Öğrenciler anlamadıkları yerleri sorabilecekler. Kayıt sırasında öğrenci velilerinden bağış adı altında para talep edilmeyecek. Etüdlerde kımız içilmeyecek. Sınıflarda öndekinin ensesinden hiza alınarak oturulacak. Başarılı öğrencilere 501 Levi's verilecek, başarılı sınıflara "Aç, aç" getirilecek...

17 plakalı Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti, Orta Asya'daki Türki cumhuriyetlere "devlet dersleri" vermeye hazırlanıyor. "Etüd abisi" sıfatıyla öğretmenliğe soyunan TC (69), halen "tek dersten (Demokrasi) beklemeli" durumda.

Müfredat programına gelince... hangi derslerde hangi konuların ele alınacağı, bu dersleri kimlerin vereceği, vs. şöyle belirlenmiş:

Edebiyat: Haftada 5'er dakikadan 2 ders. Türk ve dünya edebiyatına ait önemli eserler tahtaya dizilerek, öğrencilere bu eserlerin kapaklarında neler yazıldığı sorulacak. Oturduğu yerden okuyamayanlar göz muayenesine sevk edilecek. Kalan zamanda şiirler ve maniler okunacak. Ders, İstiklal Marşı'nın okunmasıyla son bulacak.

Türkçe: Milli birlik ve beraberliği pekiştirmek maksadıyla, dersler öğrencilerin sıralara 4'er kişi oturmasıyla başlayacak. Dilimizde yeralan harflerin özellikle T,Ü, R ve K harflerinin büyük öneminin öğrenciler tarafından kavranabilmesi için bu harfler 50'şer defa tekrar edilecek. Öğrencilerden, "Ne mutlu Türküm diyene", "Türkün Türkten başka dostu yoktur", "Bir Türk dünyaya bedeldir", "Türk gibi kuvvetli" vb. cümlelerindeki sesli harfleri bulmaları istenecek. Türkiye Türkçesine dili dönmeyenlerin "dilini kırmak" için, bu öğrencilere "Türkün türküsünü tüttürdüğü tümülüste titreyen şanlı bayrağa ters bakanların tüylerini tek tük yolup yüzlerine tükürmezsem bana da Türkoğlu Türk demesinler. Tüh tüh tüh" gibi tekerlemeler ezberletilecek. Üç noktanın üç hilalden geldiği, noktalı virgülün ay-yıldızın zamanla kayıp deforme olmuş hali olduğu gramer bilgisi

olarak verilecek.

Matematik: Özellikle toplama işlemi üzerinde durulacak. Birlikten kuvvet doğduğu logaritmik metodlarla anlatılacak. "Pi" sayısının da bir Türk olan Piri Reis tarafından bulunduğu, Yunanlıların ve Bulgarların daha sonra bunu kendileri bulmuş gibi Batı'ya pazarladıkları öğretilecek. Türki cumhuriyetlerin yarıçapı sorulacak. Bilemeyenlerin burunlarına fasulye tanesi sokularak cezalandırılmak suretiyle, öğrenci öğrenmeye teşvik edilecek. Türk büyüklerinin eni, boyu ve yüksekliği verilerek, kapladıkları alan sorulacak. Bu ders Merkez valilerinden Müstesna Türkkablo tarafından verilecektir.

Tarih: Hergün 5 saat okutulacak. Hayatın sularda başlaması ve daha sonra karaya çıkan balığın Türk ve Müslüman olmasından itibaren başlatılacak olan Türk tarihi; ilk defa bir Türk'ün tirbüşon aletini bulması ve buna dayanarak 7 asır sonra bir İtalyan'ın şarabı bulması; dinazorların Türk soyundan geldiği ve dünyaca merak edilen, aniden tarih sahnesinden yokolmalarının sebebinin Çinliler tarafından kardeş kavgasına düşürülüp içten yıkılmaları olduğu; Orta Asya'dan göç sırasında kaybolan 172 adet Türk çocuğunun bugün Birleşmiş Milletler'e üye 172 ülkenin kurucusu oldukları; Kristof Kolomb'a Amerika kıtasına nasıl gidileceğini tarif edenin Selami adında bir Merzifonlu olduğu; merdiveni ilk bulanın Türkler ve merdivenden ilk düşenin Yunanlılar olduğu; Milli Takımın 1956'da Macaristan'ı 3-1 yendiği; Orta Asya'dan çıkışa yardım eden Asena adlı kurdun daha sonra Gülhane Hayvanat Bahçesi'nde bakımsızlıktan öldüğü söylentisinin Hafız Esat tarafından uydurulduğu; borsayı ilk kuranın Türkler olduğu ve Viyana'yı değeri düştüğü için almadıkları; Robin Hood diye bilinen şahsın aslında Türk kahraman Tarkan olduğu gibi gerçekler anlatılarak günümüze kadar getirilecek. Bu dersi Alpaslan Türkeş verecek. Öğrenciler tahtaya ok atabilecek.

Coğrafya: Bu derste Türklerin yaşadıkları toprakların tespit edilmesinin önemi üzerinde durulacak. Tespit bilimsel kanıtlarla yapılacak. Ayakkabısındaki çamurun Brezilya toprağıyla benzer özellikler taşıdığı tahlillerle anlaşılan bir Türk'ün, o topraklarda hak iddia edebileceği göz önünde tutularak, Türk toprakları haritası buna göre çizilecek. Girinti-çıkıntılara bakılarak, Kıbrıs adasının İskenderun Körfezi'nden koptuğu; yine Orta Afrika'da yer alan Mandinga Cumhuriyeti'nin bugün Marmara Denizi diye bilinen çukurdan oyularak çıkarılmış olması ihtimalinin neredeyse yüzde 99 olduğu; Orhun Kitabeleri'nin şimdilerde silinmiş olan bir satırında Anadolu topraklarının dünyanın merkezi olduğu, ancak dünya döndüğü için, o hızla Anadolu'ya ait toprakların santrifüj etkisiyle dağılıp koptuğundan söz edildiği derslerde işlenecek. Dünyanın en yüksek tepesi olan Everest tepesinin Almanlar tarafından Konya'dan kaçırıldığı ve Hintlilere satıldığı öğretilecek. Bu dersi, Kırgısiztan'da bir benzin istasyonu karşılığında Gol Kralı Tanju verecek.

Kamu Yönetimi: Tatbiki olarak görülecek bu derste, öğrencilerin manyeto kullanma, seri olarak askıya alma, on parmak haya burma, vb. kamu yönetimi tekniklere sahip olmalarına çalışılacak. Dersi Nusret Esiral verecek.

Din ve Ahlak Bilgisi: Bu derste öğrencilere abdestsiz ve laik olmadan kılınacak namazın kabul olmayacağı; peygamber hazretlerinin de laik olduğu; din ve devlet işlerinin birbirinden ve buna aykırı hareket edenleri de bacaklarından tutup ayırmanın farz olduğu; şimdi Türki cumhuriyetlere sızmak isteyen Arapların geçmişte her fırsatta Türkleri arkadan vurduğu ve din kaidelerine göre arkadan vuranın her zaman hatalı olduğu ve Allah katında da sevilmediğiyle ilgili bilgiler aktarılacak. Dersi Kenan Evren verecek.

Kulak Temizliği: Çevremizin düşmanlarla dolu olduğu anlatılarak, fesat yuvalarında hakkımızda ne gibi kötülükler konuşulduğunu duyabilmemiz için kulaklarımızı temiz ve açık tutmamızın hayati önemi vurgulanacak.

Milli Savunma: Her Türki cumhuriyetinin kendisini "18. ve son Türk Cumhuriyeti", "19. ve son Türk Cumhuriyeti", "28. ve son Türk Cumhuriyeti" diyerek dış tehlikelere karşı hazır tutması; her an tetikte bulunması; sırtını duvara dayaması öğretilerek; öğrencilerden rütbeleri ezberlemeleri; kesikli siren sesinin ülke tehlikede; uzun siren sesinin ise takılmış bir araba kornası anlamına gelebileceğini bilmeleri istenecek.

Dersi, 17. ve son Genel Kurmay Başkanı'nın oğlu Serdar Güneş verecek ❑

İnsan Hakları Günlüğü

21 Aralık 1991 Cumartesi

Ankara DGM Savcılığı, tamamı Kürt olan HEP kökenli 22 milletvekili hakkında ölüm cezası isteğiyle dava açılmasını kararlaştırdı.

Elazığ'ın Palu ilçesine Ziver köyünde jandarmaların yapmak istediği aramaya karşı çıkan 17 kişi gözaltına alındı.

22 Aralık 1991 Pazar

Batman'daki evinden gözaltına alınan Rıza Tan adlı gence Bitlis Emniyet Müdürlüğü'nde işkence yapıldı. Daha sonra Bitlis'in dışında araziye götürülerek kurşunlanan Rıza Tan, kalça ve bacaklarından 5 kurşunla vuruldu.

İstanbul'un Haznedar semtinde 19 Ekim 1991 tarihinde Doğru Yol Partisi'ne ait seçim bürosuna patlayıcı madde atılması olayından sonra olay yerine gelen polislerce vurulan Hasan Erdem adlı gencin ayağı kesildi.

23 Aralık 1991 Pazartesi

Yeni Ülke gazetesinin geçen yıl içinde çıkan bir sayısında yer alan "Kürt Kadınının Gerillaya Katılması" başlıklı yazısı nedeniyle hakkında dava açılan İsmail Beşikçi bir yıl hapis cezasına mahkum oldu.

İzmir Buca Kapalı Cezaevi'nde 13 Kasım 1991 tarihinde başlayan açlık grevi tutukluların isteklerinin büyük bölümünün kabul edilmesi üzerine bitti.

24 Aralık 1991 Salı

Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde, çatışmada ölen 3 PKK'lıya cenaze töreni düzenlemek isteyenlere güvenlik görevlileri tarafından ateş açılması üzerine çıkan olaylarda biri asker 8 kişi öldü. En az 54 kişi yaralandı. Lice ilçesinde ise Kulp'taki cenaze töreni için toplananlara güvenlik kuvvetleri tarafından ateş açılması üzerine Fahri Bektaş, Veysi Aktaş(13 yaşında çocuk) ve Urfi Aksakal öldü, 4 kişi de yaralandı.

Trakya Üniversitesi Öğrenci Derneği tarafından düzenlenen şenlik kapsamında Grup Yorum'un bir gün önce Tekirdağ'da vereceği konser yasaklandı.

Akdoğuş Dergisinin Yazı İşleri Müdürü Sinami Orhan, "yayın yoluyla Alpaslan Türkeş'e hakaret ettiği" iddiasıyla yargılandığı davada 3 ay hapis ve 2 milyon lira para cezasına mahkum oldu.

25 Aralık 1991 Çarşamba

İstanbul'un Bakırköy ilçesinde Kulp ve Lice olaylarını protesto amacıyla gösteri yapan gençler tarafından Olağanüstü Hal Bölge Valisi Necati Çetinkaya'nın kardeşlerine ait bir mağaza molotof kokteylleri atılarak yakıldı. Olayda, mağazada alışveriş yapmakta olan 12 kişi öldü, 18 kişi de ağır yaralandı.

Lice'de Kulp'a gitmek isterken durdurulan 50 araçlık bir konvaya güvenlik kuvvetlerince açılan ateş sonucunda Tevfik Ekinci adlı bir kişi öldü.

HEP Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Okutan, Ankara DGM'ce tutuklandı. Kemal Okutan, avukatının itirazı üzerine bir hafta sonra serbest bırakıldı.

27 Aralık 1991 Cuma

EĞİT-SEN'in Kastamonu Şubesi, "memurların sendika kurmaya haklarının bulunmadığı" gerekçesiyle kapatıldı.

29 Aralık 1991 Pazar

Siirt'te düzenlenen bir düğün töreninde sarı-kırmızı-yeşil renkli bayraklar taşıyan 15 kişi polis tarafından gözaltına alındı.

30 Aralık 1991 Pazartesi

Urfa ve Urfa'ya bağlı ilçelerde Aralık ayı içinde polis tarafından düzenlenen operasyonlar sonucunda 25 kişi gözaltına alındı.

Gazeteci Metin Çiyayi, bir süre önce toplatılan "Sonsuzluk Ülkesinden Masallar" adlı kitabı nedeniyle tutuklandı. Gönderildiği Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'nde saçları kesilen Metin Çiyayi, daha sonra hücreye konuldu.

31 Aralık 1991 Salı

Çukurova Üniversitesi'nde Maraş olaylarının yıldönümü nedeniyle 24 Aralık günü yapılan protesto gösterisinden sonra gözaltına alınan öğrenciler, gözaltında işkence gördüklerini açıkladılar.

Tutuklu ve hükümlülere yılbaşı nedeniyle tanınan açık görüşme olanağından siyasi tutuklu ve hükümlüler yararlanamadı.

2 Ocak 1992 Perşembe

İstanbul Bakırköy'de "sağlık hizmetlerinin vakit geçirilmeden parasız hale getirilmesi" isteğiyle gösteri yapanlara polisin açtığı ateş sonucunda İsmet Sinağ adlı kişi bacağından vurularak yaralandı.

Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde, 23 ve 24 Aralık günleri çıkan olaylar sırasında araçları güvenlik görevlileri tarafından tahrip edilen 64 kişi İçişleri Bakanlığı aleyhinde tazminat davası açtı.

3 Ocak 1992 Cuma

Ankara'nın Kurtuluş semtinde [illegible] eden İsmail

Metin adlı genç, olay yerinden geçen Emniyet Müdürlüğü Koruma Şube Müdürü Bahar Öztürk tarafından vurularak öldürüldü. Bahar Öztürk olaydan sonra tutuklandı.

Maaşlarına yapılan zammı yetersiz bulan memurların İstanbul'un çeşitli semtlerinde yaptığı gösteriler sırasında yaklaşık 50 kişi gözaltına alındı.

İstanbul'daki Avcılar Lisesi'nde öğrenim gören Uğraş Ak adlı 16 yaşındaki bir genç, polis tarafından gözaltına alındı ve gözaltında işkence gördü.

4 Ocak 1992 Cumartesi

Bir grup memurun İstanbul Sirkeci Meydanında yaptığı izinsiz gösteri polis tarafından zor kullanılarak dağıtıldı. 15 kişinin gözaltına alındığı olayda polis tarafından dövülen Gazi Yaman adlı doktor ağır yaralandı.

Konya'da öğrenim gördükleri okuldaki sıralara yazı yazarak 'bölücülük propagandası" yaptıkları öne sürülen iki lise öğrencisi gözaltına alındı.

5 Ocak 1992 Pazar

Görev yaptıkları birliklerde "dini propaganda yaptıkları" iddiasıyla gözaltına alınan 12 astsubay sorgulanmak üzere Ankara'ya gönderildi.

6 Ocak 1992 Pazartesi

Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde, 23 ve 24 Aralık günleri güvenlik kuvvetleri tarafından halka ateş açılması üzerine meydana gelen olaylar sırasında gözaltına alınan 59 kişiden 17'si tutuklandı.

8 Ocak 1992 Çarşamba

İstanbul Esenler'de arkadaşlarıyla dolaşan Ahmet Çınar adlı genç, devriye gezen polislerin yaptığı "dur" ihtarına uymadığı için vuruldu. Vurulan gencin sağır olduğu ve bu nedenle yapılan "dur" ihtarını duymadığı bildirildi.

Urfa Meslek Yüksek Okulu'nda öğrenim gören Salih Tatlı, Urfa Çarşısı içinde kimlikleri belirsiz üç kişinin açtığı ateş sonucunda öldürüldü. Salih Tatlı'nın ölümüne yol açan silahlı saldırının "Kontr-gerilla" olarak tanımlanan karanlık güçler tarafından gerçekleştirildiği bildirildi.

9 Ocak 1992 Perşembe

Mardin'in Dargeçit ilçesinde yaşayan Hüseyin Gezici adlı bir kişi kimliği belirsiz kişilerin açtığı ateş sonucunda vurularak ağır yaralandı. Silahlı saldırının "kontr-gerilla" olarak tanımlanan karanlık güçler tarafından gerçekleştirildiği bildirildi.

10 Ocak 1992 Cuma

Halkın Emek Partisi Siirt İl Başkanı Mehmet Demir akşam saatlerinde ortadan kayboldu. Mehmet Demir'den daha sonra bir haber alınamadı.

12 Ocak 1992 Pazar

Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğrencisi Abdülsamet Çetin Diyarbakır'ın Bağlar semtinde uğradığı silahlı saldırı sonucunda öldü.

13 Ocak 1992 Pazartesi

Diyarbakır'da öldürülen Abdülsamet Çetin için Nusaybin'de düzenlenen cenaze töreninden sonra ilçe merkezine doğru yürüyüşe geçen topluluk güvenlik görevlilerince ateş açılarak dağıtıldı. Olaylar sırasında 4 kişi yaralandı.

14 Ocak 1992 Salı

Türkiye'de yayınlanan 14 günlük gazete ile 4 haftalık dergiye 1991 yılı içinde toplam 338 dava açıldı. ANKA Ajansı'nın bu konuda derlediği bilgilere göre davaların 192'si ceza, 146'sı kişisel hukuk davası şeklinde açıldı.

16 Ocak 1992 Perşembe

İstanbul Merter'de "zamları protesto" amacıyla "TDKP" imzalı bildiri dağıtanlara polisin ateş açması üzerine Engin Egeli adlı öğrenci öldü.

Geçtiğimiz yıl içinde toplatılan "Ahlaksızlar" adlı kitap nedeniyle açılan davada kitabın yazarı Ümit Oğuztan ile kitabı yayımlayan Mehmet Çerçi 40 milyon 500'er bin lira para cezasına mahkum oldu.

"Yasadışı örgüt üyesi olduğu" iddiasıyla İstanbul DGM'de yaklaşık 18 aydır tutuklu olarak yargılanan Hamza Yalçın tahliye oldu. Hamza Yalçın, serbest bırakıldıktan sonra siyasi polis tarafından yeniden gözaltına alındı.

17 Ocak 1992 Cuma

Ankara DGM Savcılığı, Sosyalist Parti Genel Başkanı Doğu Perinçek hakkında seçim propagandaları sırasındaki konuşma ve açıklamaları nedeniyle 18 yılla 40 yıl arasında değişen hapis cezası isteğiyle dava açtı.

Yaklaşık 8 aydır tutuklu olan gazeteci Deniz Teztel ile Murat Demir ve Bedii Yarayıcı adlı avukatlar serbest bırakıldı.

18 Ocak 1992 Cumartesi

Halkın Emek Partisi Nusaybin İlçe Örgütü yöneticilerinden Abdurrahman Söğüt, kimliği belirsiz kişilerin açtığı ateş sonucunda vurularak öldü.

Kürt şairi ve düşünürü Ehmede Xani'nin bir eserinden uyarlanan "Mem-ü Zin" adlı filmin ilk gösterimi TİHV tarafından Ankara'da yapıldı. İçindeki Kürtçe şarkılar nedeniyle uzun bir süre gösterim izni alamayan filmin yasağı, Kültür Bakanı Fikri Sağlar tarafından kaldırılmıştı.

Memur sendikaları tarafından İzmir'de ortaklaşa düzenlenmek istenen "Toplu Sözleşmeye Çağrı ve Grev Hakkı" mitingine valilikçe izin verilmedi.

20 Ocak 1992 Pazartesi

Son bir aylık dönem içinde Yeni Ülke gazetesinin bir sayısı ile Demokrat! ve Newroz dergilerinin Ocak sayıları İstanbul DGM tarafından toplatıldı. Aynı süre içinde 5 kitap hakkında da toplatma kararı verildi ❑

Ekonomi paketi açıklandı

"Enflasyon düşmeyecek"

Arslan Başer Kafaoğlu

18 Ocak 1992 günü hükümetin fotojenik Devlet Bakanı Sayın Tansu Çiller, dillere pelesenk edilen İstikrar Paketini kamuoyuna açıkladı. Aslında bu bir önlemler paketi değil, eli kalem tutan bir ekonomistin iki üç gün eve kapanıp yazacağı genel yönleri belirleyen bir rapor idi. İçi böylesine boş bir rapor için neden bu kadar beklenildiğini anlama olanağı da bulunamadı.

Enflasyon Denince...

Enflasyon konusunda muhalefetteki her parti, iktidarı şiddetle eleştirir ve kendisi iktidara gelince hemen enflasyonu indireceğini belirtir. Bu hükümetin başbakanı ve şimdi ekonomiden sorumlu devlet bakanlığına getirilmiş zarif siyasetçi de muhalefette benzer beyanlarda bulunmuşlardır. Çünkü enflasyon, genel kanıya göre kamunun kaynak açığından gelir. "Yani bir hükümet geliriyle giderini denk getiremez mi? Bu o kadar zor bir iş mi?" Oysa enflasyonun nedeni sadece kamu kesiminin gelir-gider açığı değildir. Ülkemizde kamu olsun, özel olsun her sanayi kuruluşu, korkunç dengesizlikler içindedir. Bunun nedenini şöyle anlatalım: Kapitalist ekonomide sermaye isimli üretim faktörü durmadan büyümek zorundadır. Kapitalin büyüme zorunluluğu bu düzenin hem en belirgin çizgisidir ve hem de düzene dinamizmini veren niteliktir.

Türkiye'de enflasyonun nedeni para basma değildir. Para basma, enflasyon hastalığının ilk "arazı", ortaya çıkan biçimidir. Ülkeyi enflasyona dengesizlik götürür.

Ancak, bu nitelik kapitalizme bir de olumsuzluk verir: Düzen ürettiği kadar tüketim yapamaz, bu dengesizlik hep vardır ve kapitalizm bunu kesinlikle yenemez. Pardon yener de, bu yeniş için para hacmi durmadan- ve üretim çarklarından değil- başka mekanizmalardan gelen artış içinde olmalıdır. Devlet bu dengeyi tesis etmek için, çoğu durumlarda piyasadaki satın alma gücünü kesintisiz olarak artırır. Bu, enflasyonun temel nedenidir. Bizim gibi azgelişmiş ülkeler sadece kendi üretim birimlerini yaşatmak için yapılmış ek para basımının değil, endüstri ülkelerinin de kendi ülkelerinde yaptıkları para basımının baskısı altındadırlar. Bu baskı altında kalıp da para basmamanın tek yolu, dışarıya mal satabilmektir.

Aslında para basma ile, dışardan aldığından daha çok mal satmak fiyat hareketlerinde aynı etkiyi ifade eder. İkisi de enflasyonisttir, ikisi de üretimin içinden doğan bir etki değildir. Enflasyon üretilen mal ve hizmetlerde, bir "z" zamanında, onların değişimine tahsis edilmiş "P" para miktarının kurmuş olduğu "D" dengesinin fiyatları yükseltecek tarzda bozulmasıdır. Bu bozulma, para stokuna yeni para birimleri eklenerek de olur, mal stokundan mal çekerek (ihracat) de olur. İki eylem de, satılamayan (piyasanın iç dinamiğinde satılamayan) mal ve hizmetlerin artışını sağlar. Tansu Çiller'in getirdiği modelde bu dış baskıyı azaltıcı bir cihet yoktur. Bu cihet ne olabilirdi? Maliyetleri düşürerek, ihracatı -sübvansiyonlarla değil- gerçek fiyat düşüşleriyle artırmak, bu suretle para basma yoluyla değil ihracatı artırarak para basımının yavaşlatılmasını sağlamak.

Para basma enflasyonun nedeni değil kendisidir

İçerde "para-mal ve hizmet" dengesini kuramayınca para basılır. Para basımı bu nedenle enflasyonun nedeni değil kendisidir. Bunun sonucu fiyatların yükselmesi ise, bu hastalığın kendini meydana vurmasıdır. Enflasyon ikinci bir temel neden olarak, göçler ve dengesiz kentleşme ile hızla artar ülkemizde. Burada üretim yaratmayan veya harcama yapılmasını zorunlu kılan bir talep yığını ortaya çıkmıştır. Köylerden ülkenin aşağı yukarı 15 büyük kentine yapılan göçlerin bir maliyeti vardır. Ama bu maliyet hiç bir kamu ve özel kuruluşun bütçesine- layikiyla- konulmuş değildir. Ülkemizin en önemli olayı bu sosyal göçlerdir. Ama kimse bunu hala teşhis etmiş, bu göçün maliyetinin nereden ödendiğini görebilme değil arama zahmetine girmiş değildir. Göç olayı aslında para basmayı zorunlu kılan bir olaydır. Ama siyasal partiler bunu görmezler. Kısacası, Türkiye'nin siyasal partileri enflasyonun iki temel nedeninin farkında bile değillerdir. Bu nedenle bunlardan enflasyonu indirmelerini kimse beklemesin.

Enflasyon ve emperyalizm

Enflasyon, hele her ülkede var olmakla beraber azgelişmiş ülkeleri kasıp kavuran enflasyon, savaş sonrasının en önemli sosyo-ekonomik çizgisidir. Enflasyon, kapita-

lizmin içinde varolan eksik tüketim olayının yapay bir şekilde hükümetçe para bastırılması, yapay bir talep yaratılması olayıdır. Burada öyle bilimsel (!) yutturmalar olur ki şaşarsınız. Örneğin Milli Gelir hesapları yutturmacadır. Yutturma hesap hatasından değil kavram hatasındandır. Milli Gelir artışı bu yıl yüzde 5.2 ilan edilmiştir, bu hesaba göre tutar da... Ama endüstri ülkelerinden bu yıl Japonya hariç hiçbiri değil yüzde 5, yüzde 3.5'e bile ulaşamıyor. Hem 30-40 yıldır, hesaplar böyle... Ama 40 yılda gelişmiş ülkelerle bizim ve diğer ülkelerin arası kapanmaz ve aksine açılır. Çünkü aslında milli gelir ile kapitalizmin aracı olan IMF, Dünya Bankası'nın milli gelir anlayışı farklıdır.

Gelişmiş ve azgelişmiş ülkelerde enflasyonun nedeni piyasa ekonomisinin kendisidir. Ancak IMF ve Dünya Bankası'nın hünerli ellerinde gelişmiş ülkeler dış ticaret ve dış kredileri öyle kullanırlar ki, kendi enflasyonlarını azgelişmiş ülkelere devrederler, yansıtırlar. Bu aktarma dış ticaret yoluyla olduğundan, ihracatta geri kalan ülke sıkıntıya düşer. Bakın ABD bu durumdadır.

Enflasyon ile, göstermelik demokrasi ve emperyalizm birbirinden ayrılmaz bir üçlüdür. Enflasyondan kurtulma ile azgelişmişlikten kurtulma aynı anlamdadır. Bu dış ticaret düzeninde azgelişmiş ülke olarak enflasyondan ne biz ne de Latin Amerika ülkeleri kurtulabilir. Yıkıldığı iddia edilen marksist teori bu değişmez gerçeği ortaya koyuyor. Ekonomide birçok gerçeğin üstünü, yalanla ve dolarla örtebilirler... Ama kapitalin organik kompozisyonu ve buradan gelen kapitalizmin hastalıklı yapısını gözden kaçıramazlar.

Kapitalizmin kurtarıcısı devlet olmuştur. Aslında para basma veya çekme, toplumdaki taleple oynama en büyük devlet müdahalesidir. Yok Merkez Bankası serbest (özerk) olmalıymış, yok devletten ayrı bir Merkez Bankası varmış ABD'de, bunlar birer kuyruklu yalandır. ABD'de Merkez Bankası sayılan Federal Reserve sistemi, 1980'den 1990'a emisyonu üç kat artırmıştır. Yine de Amerikan ekonomisi sıkıntıdadır. Aslında para basma mekanizmasını elinde tuttuktan sonra, özel sektör bu yetki ile donatılmış devlet karşısında bir şey yapamaz, direnemez. 20. yüzyıl sanayileşmiş ülkesinin burjuva egemenliğine dayalı devleti, aslında en katı burjuva gücünü temsil eder. Hiç olmazsa ekonomide durum budur.

Şunu soralım devlet herşeyden elini eteğini çeksin diyenlere: Durmadan para basan bir devletin tarafsız olduğunu mu iddia ediyorlar ki, Merkez Bankası'nı son tahlilde yönlendiren devletin liberal (tarafsız) olduğunu savunuyorlar?

Tansu Çiller'in ağzından kamuya sunulan anti-enflasyonist önlemler

Türkiye ekonomisi her tıkandığında, mucize yaratacağı umulan "ekonomik paketler" hazırlanır. Genellikle ilan edildikleri günün adıyla anılan bu paketler bir türlü istenilen sonuçları vermez ve ek paketler devreye sokulur. Aynı durum 18 Ocak kararlarının da başına gelecek gibi görünüyor. İlan edilmezden önce kamuoyunda yaratılan beklentinin aksine, Tansu Çiller'in açıkladığı paket hem Türkiye ekonomisinin yapısal sorunlarına hem de enflasyon, KİT'ler, bütçe açıkları gibi acil sorunlara bir çözüm getirmekten uzak görünüyor.

paketini önce bu açıdan düşündükten sonra bir de konuyu bugünkü kşiiliğimizden sıyrılıp, bizdeki bir gazetenin ekonomi yazarı gibi ele alalım.

Ama unutmayalım, para basılma değildir Türkiye'de enflasyonun nedeni. Para basma, enflasyon hastalığının ilk "arazı", ortaya çıkan biçimidir. Ülkeyi enflasyona dengesizlikler götürür. Türkiye'de kapitalizmin içinde varolan arz-talep dengesizliğine ek olarak yukarıda değindiğimiz emperyalizm ve göçlerin ortaya koyduğu dengesizliklere değinilmemiştir, değinilmesi beklenemez de. Şimdi Çiller'in programında (çünkü "paket" değil) unsurları birer birer ele alalım.

Vergide uzlaşma

Vadesinde ödenmemiş vergiler, 1987-1990 dönemindeyse, vergi aslı kadar vergi gecikme zammı ödemek koşuluyla, daha fazla ceza almadan ödenecektir. Aslında çok eleştirilmesine karşın doğru bir önlemdir bu adım. Çünkü bunların ödenmesinin başka yolu yoktur. 1983'de 2821 sayılı yasa ile askeri hükümet buna benzer bir karar almış ve bu yolla bütçeyi denkleştirmişti. 1980'ler içinde en düşük enflasyon hızlarından biri 1983'de gerçekleşmiş idi.

Aynı zamanda 1987-1990 yıllarının vergi beyanlarının makul bir oranda yükseltilmesi halinde vergi incelemesine tabi tutulmaması sağlanacaktır. Çeşitli aşamalarda bulunan gümrük vergi ve resimlerine ait cezalar af kapsamına alınmıştır. Bu yolla gümrük saymanlıklarında gereksiz yere tutulmuş teminat mektuplarının iadesi amaçlanıyor.

Devlete en az 10 trilyon lira gelir sağlayacağını tahmin ettiğim bu önlemler, borç ödemelerinin neden geciktiği yolundaki incelemelerle, özellikle vergi alacaklarının tahsilinde etkinliği sağlayacak biçimde takviye edilmeliydi. Vergi dairelerinin vergi tahsilat alacaklarını artırmak için özellikle büyük kentlerde semt vergi daireleri açılmalıydı, yurtdaşın vergi dairelerinin kapı merdivenlerindeki çilesi bitirilmeliydi.

Vergi artırıcı önlemler

Binalardan alınan vergiler 5 yıl hep aynı kalmaktadır. Bu yanlıştı. Bu yıl emlakdan alınan vergiler 1991 yılı için yüzde 54.2 artırılarak alınacaktır. Her yıl milli gelir deflatörü uygulanarak bu artış sürecektir. Diğer vergiler ne kadar artarsa emekçilerin vergisi o kadar azalır. Bu bakımdan uygulama doğrudur, önlem isabetlidir. Ama enflasyonla savaşımda sadece ılımlı bir adımdır.

Aslında enflasyonla ve fiyatlardaki yüksek düzeyle savaşım yolunda vasıtalı vergileri azaltmak için vasıtasız vergileri bu arada taşınmaz vergileri daha da artırmak gerekir.

Vakıflar vergi muaf olsa da bunlara bağlı iktisadi işletmelerin gelirlerinde stopaj yapılacak. Burada "mahçup" bir vergi alma çabası yer alıyor. Ne sosyal adalet sağlanması ne de esaslı bir vergi alma kaynağı oluşturması mümkün bir çaba...

Kurumlar Vergisinde de bazı istisna ve muafiyetler ya azaltılacak ya bu gelirlere stopaj vergisi konulacak ya da vergi alınacak. Ama bunların somut bir dökümünü, Tansu Hanım nedense vermedi. Bizce burada da önemli bir vergi çabası görünmüyor.

KİT'ler

Doğrusu KİT'ler hakkında paket açıklandıktan sonra da bir bilgi, somut bilgi alamadık. Aslında, KİT'lerin üçe ayrılacağını zaten daha seçim bildirgesinin açıklandığında biliyorduk. Birinci kısım aynen kalacak KİT'ler... İkinci kısım özerkleştirilecek KİT'ler, üçüncü kısım özelleştirilecek KİT'ler. Her KİT'in bu kategorilerden hangisine gireceği, kimlerin nasıl yönetileceği veya özelleştirmelerin nasıl olacağı belli değil... Bu alan adeta aşure çorbasına dönmüş. Hele KİT'lerin aslında zararlı olanları satılmayacağına göre, KİT zararlarının azaltılması öyküsünde, özelleştirmenin ne rol oynayacağını bilme olanağı yok. Ayrıca Kamu Ortaklığı Fonu sürdüğüne göre, bu fonun varlığının doğurduğu diğer kargaşa da sürecek... Doğrusu bir şey anlamadık bu konuda neler yapılacağı hususunda... Yahut şöyle diyelim: Hükümet KİT'ler konusunda ne yapacağını henüz bilmiyor.

Bütçe

19 Ocak günlü Cumhuriyet'de (sayfa 3, Osman Ulagay'ın yazısı) yazıldığı gibi ben bu bütçenin nasıl bir enflasyon bütçesi olduğunu anlamadım. Örneğin nasıl oluyor da, 200 trilyonu aşan bir bütçe, emisyon hacmi 20 trilyon lira civarındayken 32 trilyonluk açık veriyor da, bu denli bir açık enflasyon getirmeyecek? Kaldı ki bu açığa Belediyeler Bütçeleri açıkları, tarımsal ürünlerin açıktan finansmanı ve KİT açıkları da eklenecek... Ve bu kamu kesimi enflasyona neden olmayacak!

Dahası var, bütçe gelirleri 1991'de GSMH'nın yüzde 21,9'undan yüzde 24.3'e fırlayacak ve gelir açığı bu sayede GSMH'nın yüzde 7'den yüzde 4.4'üne inecek. Yani hükümet vergi gelirlerini bir yılda yüzde 80 oranında artıracak!... Hangi yasalar ve hangi gelir yöntemiyle?..

Kısacası, Vergi Paketi önlemleri aynen beklenen sonucu verse de enflasyon düşmez. Bu paket, aynı hükümetin yayınladığı bütçe ile çelişmektedir. Aslında yönetim Özal hükümetinden farklı bir düzen getirmiş de değildir ❑

"Toplumsal uzlaşma" Yurtiçi Kargo'da kırıldı

"Özgürlük burada, kardeşlik burada!"

Füsun Demiralp

Dört bir yanı kalın muşambalarla çevrili ilkel bir baraka. Ortada varilden bozma bir soba, etrafında kadınlı erkekli yüze yakın insan oturmuş. Barakanın bir yanında kurulan küçük bir çadır mutfak haline getirilmiş. Karavanadan dağıtılan yemeğe ortak kaşık sallanıyor. Çalınan sazın eşliğinde hep bir ağızdan türküler söyleniyor. Gecenin geç saatlerinde barakanın yakınına park eden bir otobüste sabahlanıyor. Günün ilk ışıklarıyla birlikte yüzlerce insan için polisle burun buruna geçecek yeni bir gün başlıyor.

Burası İstanbul'da kurulu 3 direniş evinden biri. Direniş evinin "sakin"leri Yurtiçi Kargo işçileri. Sadece İstanbul'da 400'ün üstünde işçinin, işçi çıkartımına karşı üç aktarma merkezi önünde (Levent, Topkapı, Altunizade) başlattığı direniş bir aydır sürüyor.

"Ya Bizi Alacaklar Ya İşi Bırakacaklar"

Yıllardır günde 16-17 saate varan çalışma süreleri, asgari yaşam standartlarını bile yakalayamayan komik ücretler, geçen yılki 3 bin liralık ücret zamları (!), teminatı patronla iyi geçinmek olan cılız sosyal haklar, 12 Eylül yasalarını bile aratmayacak baskıcı bir yönetmelik, işgüvencesinin patronun iki dağının arasında olması, sürgünler ve bu boğ...u çizgide uzayıp giden bir yaşam, Yurtiçi Kargo işçilerini patlama noktasına getirmiş. Bütün bu olumsuzlukların üstüne, işçilerin Tümtis sendikasında örgütlenme çabalarına 1988'den beri işçi atılarak cevap verilmesi, en son olarak da tavır alan işçilerden 300'ünün işten çıkarılması ise bardağı taşıran son damla olmuş. İşçiler "kaybedecek birşeyimiz yok" deyip ekliyorlar "ya bizi sendikalı olarak işe geri alacaklar ya da kargoculuğu bırakacaklar."

Yurtiçi Kargo işçilerinin direnişi birinci ayını dolduruyor. Bu direniş, yaşandığı dönem itibarıyla da ayrı bir önem taşıyor. "Toplumsal uzlaşma" adı altında emekçilerin kurtlar sofrasına oturtulmaya çalışıldığı bu dönemde, Kargo işçileri hakların nasıl gerçek kılınacağını gösteriyor. Demokrasi narkozuyla emekçi kitlelerin uyutulmaya çalışıldığı bugün, Kargocuların direnişi şu mesajı veriyor: "Özgürlük burada!"

Yurtiçi Kargo'nun İHD'ye bile üye olarak demokratlığını gösteren yöneticileri ise işçilerin direnişini ezmek için her yolu deniyor. Aktarma merkezlerindeki kargolar polis korumasıyla dışarı çıkartılırken, araçların giriş-çıkışını engellemek için araçların önüne yatıp barikatlar kuran işçilere polis saldırıyor, onlarca işçi gözaltına alınıp tutuklanıyor, üstleri başları parçalanıyor. Direnişin üzerinde sürekli bir polis terörü esiyor. Yurtiçi Kargo işverenine ait Semaş sürücü kursunda 1 haftada eğitilen 200 işçi ise polis zoruyla direniş kırıcı olarak aktarma merkezlerinde çalışmaya zorlandılar. İşveren moral bozmak ve direniş havasını kırmak için boş kargo araçlarını aktarma merkezleri etrafında dolaştırıyor.

Direnişin kararlılığı ve yoğun polis saldırılarına karşın yayılarak sürmesi karşısında işverenin son adımı gazetelere yarımşar sayfa ilan vererek direnen kargo işçileri ve Tümtis sendikasını "terörist" ilan etmek oldu. Gazete ilanında "Bunlar işçi değil Tümtis'in getirttiği adamlar, yaptıkları eylemle çalışmak isteyenlerin de huzurunu bozuyorlar" diyen Kargo yönetimine 23 Ocak'da Milliyet gazetesi önünde işçilerce yapılan kitlesel bir basın açıklamasıyla yanıt verildi. Direniş İstanbul dışında, Ankara, Adana, İzmir olmak üzere pek çok merkezde sürerken Yurtiçi Kargo'nun iş hacmi yüzde 10'lara kadar düştü.

Yurtiçi Kargo direnişi, "toplumsal uzlaşma" rüzgarlarının estirildiği, yine bu temelde iş yasalarında yapılacak düzenlemelerin tartışıldığı, işten çıkarmalarda yargı denetiminin gerçekleştirileceğinin iddia edildiği bir ortamda sürüyor. Yurtiçi Kargo direnişi, işçi sendikalarının "çağdaş", "şeffaf" gibi kavramlarla ifade edilen bir anlayışla "mutabakat" peşinde koştukları bir dönemde sürüyor. Yurtiçi Kargo işçileri, çalışan kesimlerin koalisyon hükümetinin vaatleri karşısında bekleyiş havasına sokulmaya çalışıldığı bir sırada bir aydan beri her gün polisle çatışarak bir mücadele veriyorlar. Bu yeni dönemde "yeni" düzene başeğmeyen, kurtlar sofrasında mutabakata oturmak yerine mücadele etmeyi seçen işçi ve sendika yönetimleri "terörist" ilan ediliyor, sendikacılar karakola götürülüp "uslu durmaya" zorlanıyorlar ❑

Kürt realitesi bombalandı

Botan günleri

Ragıp Duran

1987 yazından bu yana düzenli olarak iki ayda bir Güneydoğu Anadolu'ya gidiyorum. Çalıştığım Fransız Haber Ajansı AFP'nin yanısıra Avrupa'da yayın yapan bazı radyo kuruluşları için de Kürdistan ve Kürt meselesindeki gelişmeleri yerinde anlamaya ve haber olarak aktarmaya çalışıyorum. Ocak ayı başında bölgede 10 gün geçirdim. Notlarımı yeniden kaleme aldım:

7 Ocak, Diyarbakır/Şeyh Sait'in torunu- Sabah Refah Partisi. Bölgede incelemeler yapan 12 kişilik heyetle görüşme. En ilginci Erzurum milletvekili Abdülillal Fırat. Şeyh Sait'in torunu.

Dedenizin itibarının iade edilmesi için aile olarak herhangi bir girişiminiz var mı?

Dedem tüm Kürdistan'ın kalbine gömülmüştür. Onun itibarı yeteri kadar yüksektir.

Evet ama bu rejimin tarih kitaplarında dedeniz İngiliz ajanı ve irticacı olarak gösteriliyor. Edirne'deki çocuk öyle tanıyor dedenizi...

Dedem Kürdistan ve Allah için savaştı. İslamiyet için savaştı.

Bakın mesela Menderes'i astılar ama sonra da ona anıt yaptılar.

Anıt puttur. Biz anıt filan istemeyiz.

Hem sonra kimden isteyeceğiz ki bu sizin söylediklerinizi... Yok efendim tarih kitabıymış, anıtmış... Katillerinden mi bir şey isteyeceğiz!

Refahçılar, Kulp-Lice olaylarını incelemişler. Sonuç: "Devlet halka kötü davranıyor". Hizbullah meselesi? Bitlis milletvekili Zeki Ergezer girmek istemedi konuya. Onların çözümü "Adil Düzen". Aslında Türkeş yüzünden yitirdikleri oy, seçmen ve yerel yöneticilerini kazanmanın derdindeler. Gezilerinin amacına ulaştığı şüpheli.

Yazar ve eski Bakan Geoffrey Archer, 20 kişilik bir gazeteci grubuyla Kuzey Irak'a geçmiş. İngiliz hükümetinin topladığı 57 milyon sterlini Barzani ve Talabani'ye verecek.

Nusaybin'de İslamcı eğilimli bir öğretmeni vurmuşlar. Batman'da da bir polis öldürülmüş. Çermik'te çatışma: bir PKK'lı, bir korucu ölü. Bir çocuk yaralı. Gevaş'ta kepenkler kapalı. Geçen sene Ocak'ta ne dağda ne de il ve ilçe merkezlerinde bu kadar ölüm vardı.

8 Ocak Diyarbakır/ Karınca katliamı- SHP İl Başkanı Dağıstan Toprak'ı baba evinde taziye ziyareti. Toprak, İstanbul ya da Ankara'daki SHP'lilere hiç benzemiyor. "Leyla ile Hatip'i Türk kamuoyu PKK'nın temsilcisi olarak algıladı. Halbuki değil". İHD Başkanı Avukat Feyzi Veznedaroğlu ile buluşma. Hatip Dicle'den sonra bu işi iyi götürebilecek genç bir avukat. Ağırbaşlı, aklı başında tahliller yapıyor. Deng dergisi. Teorik geldi. Hürriyet'teki arkadaşlarla sohbet. Akşam HEP İl Başkanı Hüseyin Turhallı ile yemek. Kulp-Lice olaylarını anlattı. PKK-HEP ilişkisini daha doğrusu organik ilişkisizliğini anlattı. Vedat Aydın'ı öldürürlerken çığlıklarını teybe kaydetmişler. Hüseyin'e telefonla dinletmişler bir kez. "Milli Boğazlaşma" tehlikesi ve Türk-Kürt düşmanlığının boyutlarını konuştuk. 21, 56, 73 plakalı arabaları Kayseri'de taşlamışlar. Kayseri'de bakkal kasabın bir kısmı Kürtlere boykot uyguluyormuş. Ev sahipleri de kontrat süresi dolmadan Kürt kiracılarını kapı dışarı etmiş. Apo da bu gelişmeler karşısında yaptığı açıklamada "kafamızı kızdırmasınlar, gider Kayseri'de eylem koyarız" yolunda bir şeyler demişti.

"Küçükken köyde bir kırmızı bir de siyah karıncayı alır döğüştürürdük. Akşam yuvanın ordan geçtiğimizde binlerce ölü karınca gördüğümü

Esnafın kepenkleri yas'a bürünmüş. Kadınlı erkekli Cizre'liler en temiz giysileriyle akın akın geliyorlar caminin önüne. Muhteşem bir cenaze töreni yapılıyor, 12'sinde gerilla 16 yaşında şehit olan Fikret'e...

hatırlıyorum", dedi Hüseyin.

9 Ocak, orada bir ilçe/liberal kaymakam- Cumhuriyet'ten Ergün Aksoy'la yola çıktık. Adının açıklanmasını istemeyen bir ilçe. Önce Belediye Başkanı çok iyi ağırladı bizi. Hizbullah/PKK çatışması yok diyor. Hizbullah'çılar iki yıldır taekwando kurslarıyla Kur'an kurslarında eğitim ve siyasi örgütlenme içindeymişler. Dükkanları bombalanan esnafları gezdik. Hizbullah'a yakın olanlar da Kontrgerilla'yı sorumlu tutuyor. Refah Partisi ilçe başkanı açık konuştu: "Kürdü Kürde kırdırmak istiyorlar ama tutmaz". Kimi SHP'lilere göre "liberal" olarak bilinen Kaymakam'ı ziyaret. Uzun konuşuyor ama safra tafra.

Teröristlerden korkmadığını anlattı övüne övüne. Üç cümleden biri "Devlet benim!". Dördüncüsünü telaffuz ettiği an elektrikler kesildi ve metalik bir şangırtı duyuldu. Gerilla mı bastı? Şimdi geliyor roketatar! Kaymakamın yüzü önce gökkuşağı sonra kireç beyazı. Elektrik kesintisi gerilla saldırısız bir şekilde bertaraf edildikten sonra Kaymakam bey uzun bir nutka başladı. Meğerse Kürt meselesi yokmuş. Ermeni meselesi varmış. Odacısını çağırdı:

-Bu ilçenin kaçta kaçı Ermenidir?

-Ermeni dönmesi mi demek istiyorsunuz Kaymakam Bey?

-Hı hı!

-Vallahi billahi şöyle böyle üçte ikisi Ermenidir.

-Tamam teşekkür ederim, gidebilirsin.

Bize döndü "işte görüyor musunuz gerçeği ? " dedi. Türkiye çok güçlü, onun için yedi düvel birleşip bizim güçlenmemiz için önce ASALA'yı sonra da PKK'yı başımıza bela etmiş. Zaten PKK'lıların büyük çoğunluğu da sünnetsizmiş. Fransa, Almanya bunlara silah veriyormuş. Dış güçler kışkırtıyormuş, yoksa yöre halkı çok iyi imiş, filan falan. Daha önce de Özel Tim'in bir yetkilisi ile Uğur Mumcu'nun bir yazısında okumuştum bu tezleri. "Peki Başbakan 'Kürt realitesini tanıyoruz' dedi, o ne anlama geliyor?" deyince sözü değiştirdi liberal Kaymakam.

"Dut ağacının iki dalı var. Biri beyaz dut verir, ötekisi kara. İki dal sımsıkı sarılmış birbirine, içiçe geçmiş. İşte Kürt'le Türk'ün durumu böyle."

10 Ocak, Batman/ İslam Kitabevinde kontrgerilla- HEP ve İHD Başkanlarıyla görüşme. Bir de eski SHP'li bir politikacıdan ilginç tahliller. "PKK esas olarak askeri bir örgüt ama siyaseti de yavaş yavaş öğreniyorlar, özel savaş nedeniyle şimdilik biraz katılar, demokrasi de pek iyi işlemiyor örgüt içinde ama gelişmeye açıklar". Enver-Arif Arslan kardeşlerin Çağdaş Batman gazetesi sayesinde kentte olup biteni anı anına izlemek olası. Çömçe Lokantası da bombalanan esnaf arasında. Geçen gün vurulan polisin cenazesinde arkadaşları "allahüekber, kanı yerde kalmayacak/ intikam alınacak" diye slogan attı. Polis kimden alacak acaba intikamını? İslam Kitabevi'nde Karslı bir öğretmen. Onun da dükkanı bombalanma girişimine uğramış. Ama bombanın fünyesi uzunmuş. "Kontrgerilla yapmaz bu işi. PKK yapıyor. Zaten bu yeni hükümet zayıf bakıyor bu bölgenin meselesine, onun için azıyor PKK da " dedi. "Ben Hizbullahçı değilim" derken sesini teybime çok iyi kaydedememişim, fonda güçlü bir ses "Hizbullah Hizbullah" diye bağırıyor. Sokağa hoparlörle Farsça, Arapça, Kürtçe yayın yapıyor kitabevi. TPAO'dan 12 Eylül hukukuyla atılmış işçilerle sohbet. İşe geri alınmıyorlar. Yardım yataklıktan yargılanıp ya beraat etmişler ya da cezalarını çekip çıkmışlar. "Devlet bize resmen dağa çık, diyor" dediler. Bir tanesi ekledi: "Gerçi devlet demese de biz ne yapacağımızı biliyoruz ama yine de bu işte büyük haksızlık var". Bir başkası: "Dut ağacının iki dalı var. Biri beyaz dut verir, ötekisi kara. Siyah da olsa lezzetlidir kara dut. İki dal sımsıkı sarılmış birbirine. İçiçe geçmiş. İşte Kürt'le Türk'ün durumu böyle. Ağaç iyi yetişirse beyaz da kara dut da iyi olur. Kurursa iki dal da meyva vermez."

11 Ocak, Batman/Cingöz'e teklif-Sıddık Tan yardım yataklıktan yıllarca içerde kalmış, 60'ını aşmış bir mele, yani din adamı... iki ayağını işkence almış. "Belki bir ay işkence ettiler, mahvoldum. Kan içindeydim. Sorguya aldılar. O zaman daha albaydı. Temel Cingöz karşımda. Dedi ki bana 'Bir cümle söyle seni bırakayım'. Nedir? dedim. 'Ben devletime sadığım, de' dedi. Ben de 'Ben milletime sadığım, dedim' , yedim tabancanın kabzasını alnıma, düşmüşüm, bayılmışım. Devleti yok ki ona sadık olsun, ama milleti var, ona da sadık. Ertesi gün yine Tan/Cingöz işkencesi. 'Sana, (1983'ün parasıyla) ayda 10 milyon para, 10 aylık maaşın da peşin... Bizimle çalış, tamam mı?' dedi. Durdum biraz, yüzümün kanlarını sildim, 'Komutanım bakın ben size ayda 20 milyon vereyim, 20 aylıkta peşin ödeyim, siz bizimle çalışın' dedim. Temel Cingöz çıldırmış. 'Bu adamı yarın canlı görmek istemiyorum. Ölmezse sizi vururum ha!' dedi çekip gitti. 'Vurulan Temel Cingöz değil miydi bu adam? ' dedim. Evet dediler. Yukarıdaki cezalandırdı onu herhalde, dedim. "Yukarıdaki" bölgede, dağdaki anlamına da geliyor. Yani PKK. Sıddık amca din adamı ya, güldü, "Artık hangisi boşsa o halletmiştir bu işi " dedi. Otelin salonunda yüksek sesle kahkahayla güldük hepimiz. Diyarbakırlı bir işadamıyla bölgenin ekonomik ve ticari sorunları üzerine yararlı bir görüşme. Yerel işverenlerin konumu ilginç. "Sanayi, ticaret, ekonomi her şey PKK'ya bakıyor. Bu devlet çok akıllı değil. Hazır parçalanmışlık kalkmış, bölgede bir muhattap ortaya çıkmış-

ken, oturup onunla konuşmuyor da hala bomba kurşun yağdırıyor başımıza. Devletin de işine gelmiyor galiba bu sorunu çözmek"

11 Ocak, orada bir il/bombalanan realite- Ne İHD Başkanı ne de bir milletvekili yerinde. Kürt milletvekilleri Ankara'ya çabuk ısındı sanki. Bölgede şimdilik alçak sesli eleştiriler var. İş takibinden bölgeyle uğraşacak zamanları kalmıyor, diyorlar. İl Valisi, cin gibi bir adam. Kaymakamın çok akıllısı. Efendi görünümlü. "Misak-ı Milli'yi kabul ederlerse PKK'yla diyalog da olabilir" dedi ama Özal'ın federasyon tartışmasına da Demirel'in Kürt realitesine de girmek istemedi. Cengiz Çandar'ın Mülkiye'den "sınıf" arkadaşı imiş. Basını çok iyi takip ediyor. Karl Popper'den Malthus'dan alıntılar yapıyor. PKK'nın güçlenmesini Körfez krizine bağlıyor. İdari ve adli sistemde reform projeleri var. Güneydoğu için de ekonomik önlem paketi ve nüfus kontrolü istiyor. 8 yıldır bölgede. Merkez'e ya da Kocaeli'ye atanacağına dair söylentilerden pek memnun görünmüyor. "Bu bölgeyi seviyorum" dedi. Bölgenin kendisi hakkındaki yaklaşımı ne? Kozakçıoğlu ve Çetinkaya'dan sonra öldürülecekler listesinde 3. sırada olduğunu söyledi bizzat kendisi. Cudi tarafları. TSK'nın operasyonları konusunda görgü tanıklarıyla konuştuk. İlk iki gün bombardıman olmuş. "Ama karadan yanıt gelmedi. Gerilla olsaydı topu var, roketi var, hedefi bulsaydı uçaklar, cevap verirlerdi herhalde" dediler. Ayrıca gerilla mevsim nedeniyle dağlarda minimum kontenjanla varlığını sürdürüyor. "Kürt realitesi bombalandı". Şırnak'ta sohbet molası., akşam Cizre. Silvan girişinde çatışma olmuş iki gün önce. TRT bir PKK militanı ölü olarak ele geçirildi, üç adet de roketatar mermisi bulundu, maddi hasar var dedi. Silvan'da vurulan gerilla Cizreli. 12 yaşında katılmış PKK'ya 16 yaşında şehit Fikret.

12 Ocak, Cizre/ cenaze PKK gösterisi - Sabah 8'den öğlen 1'e kadar muhteşem bir cenaze. Kadınlı-erkekli Cizreliler en temiz giysileriyle akın akın geliyorlar camiinin önüne. Fikret, Cudi mahallesinden. Çocuklarda bir bayram sevinci. Her yerde Kürdistan bayrakları ve Serok Apo'nun posterleri. Soğuk ama güneşli bir gün. Esnaf yas'a katılmış kepenk kapatarak. İdil, Silopi ve Nusaybin de saygıda kusur etmiyor PKK'liye. Fikret, komutan değil, bir nefer. Ben stad tecrübesi ve örnekleme yöntemiyle 10 bin kişi saydım. Hürriyet ve Sabah'ta ertesi gün 20 bin kişi çıktı. Yeni Ülke 25 bin kişi dedi. Cudi-Botan mezarlığı güzergahında bir tek polis ya da asker yok. "Biji Serok Apo" ve "Biji PKK" en sık atılan sloganlar. Kadınlar zılgıt çekiyor. Fikret'in tabutu ARGK bayrağına sarılı. Yüzleri puşileriyle örtülü olanlar PKK milisleri ve gerillaları. Bazılarını Irak ve Cudi'deki kamplardan tanıyorum. Gülümseyerek selamlaşıyoruz uzaktan. Yeni Ülke, Cumhuriyet ile Hürriyet'le Sabah'a bakan arkadaşlardan kurulu basın ekibinin yanında da bir gerilla var. Koruma ve rehber olarak. Görmedim, uzun paltoların içinde kaleşler, dolu ceplerde el bombaları olduğunu söylediler. Onlar da önlemlerini alıyor tabi. Cenaze görkemliydi. Bir tek kişinin burnu bile kanamadı. Güvenlik güçleri müdahale etmeyince olay çıkmıyor ki...

Foto E. A./Cizre

Artık Kürdistan'daki din adamları bile kendilerine yapılanların "cezası"nın "yukarıdaki" Allah tarafından değil, gerilla tarafından verileceğine inanıyor ve güveniyor. İşler Allaha değil, gerillaya emanet. Albay iken 60'ını aşmış kişilere yapılan işkenceye refakat edip yönlendiren Temel Cingöz'ün de "yukardakiler" tarafından cezalandırıldığı söyleniyor.

13 Ocak, Nusaybin/cenazede cinayet -Diyarbakır'da kimliği meçhul şahıslarca (Kontrgerilla'nın resmi adı) vurularak öldürülen Nusaybin'li öğrencinin cenazesi sürerken aynı meçhul şahıs ya da grup Tapu Sicil müdürünü vuruyor. 7 bin kişi mezarlıktayken ulaşıyor haber. İlce merkezine giriyor kalabalık. Güvenlik güçleri müdahale edince en az 10 yaralı. Aslında bu sayılar hep yanlış. Çünkü Kürdistan'da insanlar kurşunla bile yaralansa hastahaneye gitmiyor, gözaltı tehlikesi nedeniyle. Yine de sokakta dolaşan 200 insan gözaltında. Giremedik ilçeye. Yollar tutulmuştu. Belediye Başkanı Müslüm Yıldırım'la telefon görüşmesi. "Durum gergin, ben Belediye'den eve eskortlu resmi arabayla gidebildim" dedi. Mecit de bilgi verdi ayrıntılı. Biz 18 kilometre ötede Nezirhan'dayız. İki kişi çıkabilmiş ilçeden de olayları anlattılar bize. Bir de bölgeden bir askere rastladık ilerideki benziklikte. Ağladı ağlayacak. Dürüst bir asker. Rütbeli. Kürt olduğu için astı üstü hep şüpheli bakıyormuş ona. Yerli halk seviyor onu. Ama o görev yapamamanın sıkıntısı içinde. "Demokrasi olsa bunlar olmaz" dedi.

Akşam Diyarbakır. Gazeteleri karıştırıyorum: "İsmet Sezgin: Bölgede devlet otoritesi boşluğunu PKK doldurmuş". Başbakanlığın genelgesinden: "Bölgede PKK terörünün neden önlenemediği derin ve etraflı bir şekilde araştırılacak. Daha sonra da yeni bir politika oluşturulacak ve uygulanacak" ❑

Nazım Hikmet

Ve balta hala parıldıyor

Emirhan Oğuz

Üreten-insan'ı tümüyle kendi dışında tasarlanmış bir işaretler ve göstergeler cehenneminde somut bir algılama krizine mahkum eden kapitalist gündelik yaşamın gerçek kişisel özgürlüğü *yaşanabilirlik koşulu*ndan yoksun kılan indirgeme biçimlerini şiddetli bir eleştiriye uğratan **Roland Barthes**, *strip-tease* mitosuyla ilgili bir yazısında, okuru kapitalist gösteri pazarının bazı temel dürtüleri üzerine düşünmeye iter.

Barthes'a göre, *strip-tease* bir çelişki üzerine kurulmuştur: Gösteri, kadını tam soyulduğu anda cinsellikten uzaklaştırır. "Kitleyi gören kişiye dönüştüren, soyunmanın yalnızca süresidir; ama, her aldatıcı gösteride olduğu gibi, burada da dekor, aksesuar ve kalıplaşmış örnekler başlangıçtaki kışkırtmayı çelmeler ve sonunda anlamsızlığa gömer: Kötülük daha iyi engellenip kovulmak üzere *gösterilir*... gösterinin durumunun getirdiği birkaç damla cinsellik güven verici bir törenle yutulur, aşı ya da tabu hastalığı ya da kusuru nasıl kesinlikle saptayıp dizginlerse, bu tören de eti öyle kesinlikle siler." (1)

Bu *strip-tease* bağıntısı, aşağıdaki satırları okuyacak olan okura ilk bakışta biraz itici gelebilir. Doğumunun 90. yılında, adına kurulmuş bir vakıf marifetiyle kültür metropolümüz İstanbul'un bazı salon ve merkezlerinde en azından ilgiye değer bir törensellikle anılan yoldaşımız **Nazım Hikmet**'ten sözedeceğiz.

Nazım komünist bir kavga adamı, bir sıra neferiydi. Şiiri, romanı, tiyatrosuyla devrime adanmış kişiliği ve sınıfsız toplumu tasarlayan mücadelesiyle. Esirin elinde bir balta!

Önce.. Bir: **Nazım Hikmet** komünistti. İki: Ve doğallıkla, enternasyonalistti. Üç: **Nazım Hikmet**, andığımız bu nitelikleri az sayıda kişiye nasip olmuş sahici bir deney içinde, devrim ateşleri içinde kendi kişiliğinde gerçekleştirmişti. Sonra.. Tüm bu yalın gerçeklerden ötürü, yoldaşımızın kafası kapitalizm, devlet, hümanizm, demokrasi vb. konularda kuşku götürmeyecek ölçüde açıktı. Dinsel motiflerin ve yalın insancıllığın alttan alta dokusuna sindiği ilk dönem şiirlerinden sonra Sovyet Devrimi ile karşılaşan **Nazım Hikmet**, belki de o tarihsel buluşma anını simgeleyen *Haramiler*'inden beri kendi yerini kesin biçimde belirlemiştir: *Ve balta esirin elinde parıldadı!* Komünist şairin daha sonraki tüm yaşamı haramilere, efendilere, keşişlere karşı mücadele içinde geçecek, zorba kapitalist devletlere karşı bu kabil bir mücadeleyi kararlılıkla sürdürmüş birçok devrimci gibi o da her bir safhada cesaretinin bedelini onurlu biçimde ödeyecektir. Benzer yazgıları paylaşmış yetkin bir uluslararası şairler kuşağı içinde adının ilk sıralarda anılıyor olması, bizi bir gerçeği görmekten alıkoymamalı: O komünist bir kavga adamı, bir *sıra neferi*ydi. Şiiriyle, romanıyla, tiyatrosuyla, devrime adanmış kişiliği ve sınıfsız toplumu tasarlayan mücadelesiyle. *Esirin elinde bir balta*!(*)

Gazetelerde "komünizm öldü, Nazım'ın şiiri yaşayabilecek mi?" diye yazılar yayınlanıyor. Komünistlik ve şairlik, herhalde Nazım'ın en çok itiraz edeceği ikilem olurdu. Çünkü o komünist bir şairdi. Şiiriyle komünizme güç kattı, komünistliği şairliğini besledi. Onun en güzel sevda şiirleri, en güzel hasret şiirleri ve en güzel yurt özlemi şiirleri, soyut bir insan yüreğinden değil, komünist bir insan yüreğinden gelen bir ses olarak bize ulaşıyor.

Bunları biliyoruz. *Kara Ada* açıklarında ağını toplayan Şilili balıkçı da biliyor, **Ritsos**'un mezarından sonsuzluk denizine bakan karanfil

de, *Kızıl Afiş*'te *Ararat*'taki bir çınarın gölgesi gibi infaz mangasına bakan partizan **Manouchian** da. Karabük fabrikasının fırınları da biliyor. *Havlucu Recep* de belki, fakir köylü *Hatçe Kadın*'lardan bazıları da.

Peki, son onbeş gündür *Nazım* adı etrafında adeta bir Mevlevi ayini düzenleyerek tam bir liberal terör dalgası estiren Vakıfçılar bu gerçekleri bilmiyorlar mı?

Nazım Hikmet'i tüm kişiliğinden soyarak anmak, kendilerine *Nazım dostları* demekte mahzur görmeyen bu seçkinci güruhun etkinliklerden beklediği ürünü de itiraza meydan vermeyecek biçimde sergilemektedir: *Milli Nazım!* Sosyal demokrat kültür bakanımızdan Doğru Yol Partisi temsilcisine, **Adnan Kahveci**'den **Joan Baez**'a kadar -adlarını yer kifayetsizliğinden dolayı anamadıklarımızdan bin özür!- geniş bir "hümanistler" listesini aynı masalar ve aynı salonlarda biraraya getiren Vakıfçılar, bir yandan bir kısım devlet erkanının utangaç ama üstenciliği de elden bırakmayan bir özeleştiri terennümüne, öte yandan deklase sabık sosyalist aydınların şaire kendi yeni konumlarını meşrulaştıracak bir kullanım değeri biçme provalarına zemin ve olanak sağladılar.

DYP İstanbul İl Başkanı, devletin bugüne kadarki ilgisinin "hoyratça" olduğundan ve günah çıkartma zorunluluğundan sözetti. **Kahveci**'nin sözleri de hoyratlık kabulüyle başlıyor ve "Toplumda biraz aykırı ses çıkaranları zindana, ipe ya da yurtdışına göndermişiz, öldürdükten sonra da kıymetlendirme yeteneği çok fazla!" şeklinde devam ediyordu. Bugün *Nazım*'ı "kıymetlendiren" eski bakana göre, şairimiz "biraz aykırı ses"ten ibaretti. Yeni Kültür Bakanı ise, konuşması birçok eski sosyalist aydınınkinden daha olumlu ve ileri çizgiler taşıyor olmasına karşın, bundan böyle T.C. tarihinin "devleti *Nazım*'la buluşturan" ilk devletlusu ünvanını taşıyacak.

Sosyal demokrat kültür bakanımızdan Doğru Yol Partisi temsilcisine, Adnan Kahveci'den Joan Baez'a kadar -adlarını yer kifayetsizliğinden dolayı anamadıklarımızdan bin özür!- geniş bir "hümanistler" listesini aynı masalar ve aynı salonlarda biraraya getiren Vakıfçılar, bir yandan bir kısım devlet erkanının utangaç ama üstenciliği de elden bırakmayan bir özeleştiri terennümüne, öte yandan deklase sabık sosyalist aydınların şaire kendi yeni konumlarını meşrulaştıracak bir kullanım değeri biçme provalarına zemin ve olanak sağladılar.

Cumhuriyet'in Paris muhabiri **Mine G. Saulnier**'nin bildirdiğine göre "*Nazım* için ve değerli meslektaşımız **Zeynep Oral** ile arkadaşlığı adına" Türkiye'ye gelen ve salondakilerin coşkulu ilgisine konu olan **Joan Baez** da **Nazım Hikmet**'i kimliksizleştirme operasyonunda karınca kararınca sahne aldı. "Politika ve mesleğini birlikte yürüten" -Vietnam kampanyası sırasında da (bn)- ve sonradan "Vietnam konusunda yanılmış olabiliriz" diyebilen **Baez**, açıksözlülüğünü **Vaclav Havel**'in kendisi için "bir ilah" olduğunu, uğruna mücadele edilecek bir davanın bulunmadığını -örnekse, komünizm gibi! (bn)- söyleyerek sürdürdüğü bir tarihsel kesitte, komünist şair **Nazım Hikmet**'i gönül rahatlığıyla anabildi.(2)

Bitmedi. Bir de, uzun süredir aklına estiği her yere *Nazım* hayaletleri sokuşturan şizofrenik sayıklamalarıyla Türk basınında boy gösteren **Vera Tulyakova** var. Eski Sovyetler Birliği'ni -zaman nasıl da hızla akıp herşeyi değiştiriyor değil mi?- yok olmaya götüren sürecin final sahnesini açan Ağustos Darbesi sırasında **Vera Tulyakova**, komünist **Nazım Hikmet**'i kapitalizm savaşçısı **Boris Yeltsin**'in "demokrasi" barikatlarında safa sokulmuştu. Bu satırların özel bir okur kitlesine ulaşmak üzere yazıldığının farkındayım; önemli bir kesim yine de söyleşi Cumhuriyet'imizde yayımlanmadığı için okumamış olabilir, aktarıyorum: "20 Ocak gecesi -Ağustos olmalı, (bn)- yani darbenin ikinci günü, çok geç saatlerde Rusya Parlamentosu -Beyaz Saray, (bn)- önünden ayrılıp eve geldim.. Uyuyamıyordum.. Tam o sırada bir he-

likopter, neredeyse başımın üzerinden uçarak yakınlardaki askeri havaalanına indi.. Alanâ her türlü silahın girip çıkuğını balkondan görebiliyordum. Büyük bir felaketle karşı karşıya olduğumuzu hissettim. İşte o an anladım. Bu insanlar her şeyi yapabilir. *Nazım*'ın evini, mezarını bile yok edebilirler. Çünkü *Nazım* başından beri bu insanlara karşıydı, bunu da çok iyi biliyordu. *Nazım* yaşamı boyunca diktatörlüğün tohumlarına karşı savaştı. Nazım başladı, **Andrei Saharov** onun bıraktığı yerden devam etti. Bu faşist darbeciler dünyanın haritasını değiştirmek istiyordu." Burada konumuz, darbenin niteliği, desteklenmesi ya da desteklenmemesi, Nazım Hikmet'in Sovyet bürokrasisiyle ilişki biçim ve düzlemleri değil. (*) Ama, "saçları saman sarısı" **Vera Tulyakova** bunları serbest piyasacı bir gazetede Yeltsin'i öve öve bitiremediği bir söyleşi içinde dile getirdiği zaman işin rengi değişiyor. Aynı Vera, beş ay sonra *Nazım*'ın hayaletini bu kez de Vakıf'ın gecesinde "görüyor": "Kendimi bir arkadaş toplantısındaymış gibi hissediyorum. Nazım böyle bir geceyi kaçırmamalıydı. Şuralarda bir yerlerde bize bakıyor olmalı; seviniyordur." *Vera*'nın *Nazım*'ı bir tür kimlikle aynı zamanda hem **Yeltsin**'in barikatlarında hem de ezici çoğunluğunu demokrasi ve sosyalizm konusundaki içtenliklerinden kuşku duyulamayacak yurtseverlerin oluşturduğu izleyicilerin arasında. (3)

Evet! Bütün bunlar ideoloji üretmektir. Tasarlanıyor ve belli sonuçlar güdülüyor. **Kahveci**'nin, **Baez**'ın, **Tulyakova**'nın *Nazım*'ı millileştirilmiş demokrat bir *Nazım*'dır "evrenselliği", şu şanlı Batı Demokrasisi'nin evrenselliği içinde anlamlandırılabiliyor. Sahne de, dekor da, aksesuarlar da sonuçta **Nazım Hikmet**'in *etini* silmek için kullanılan araçlar olmaktan öte bir anlam taşımıyor. Pekala bu yeni dünya demokrasisi ile birlikte yaşayabilecek, hatta ders kitaplarına bile girebilecek -zararsız(!) şiirleri ayıklamakta lektörler yine de hayli zorlanacaklar!- ve tüm *Nazım dostları*'nın Boğaz'da birlikte eğlenebilecekleri zararsız, hümanist, memleketçi bir *Nazım*(4). Bütün bu show'da komünist kötülük de alttan alta *ad hoc*(**) gösterilmiş olmaktadır.

Nazım Hikmet'i tüm kişiliğinden soyarak anmak, kendilerine Nazım dostları diyen seçkinci güruhun etkinliklerden beklediği ürünü de sergilemektedir: Milli Nazım!

Buradan geriye -şimdilik kaydıyla- şu sorular kalıyor: Kendilerini sosyalist veya komünist addeden sanatçı, bilim adamı ve politikacılar bu vakıf harekatına katılmakla *neyi yapmışlardır*? Genelde komünist siyasal hareket, özelde de komünist bir sanat hareketinin yokluğunda Nazım Hikmet'e nasıl sahip çıkılacak, nasıl anılacaktır? Komünistler yeni dünya düzeni çerçevesinde "kaldırılan" yasakla birlikte kendi tarih ve belleklerinin de "kaldırılması" çabasına karşı nasıl mücadele edecekler? Bunu deklase ihtiyar heyetlerinin düzenlediği sahne ve kürsülerden mi yapmalıdırlar? Başka yolu yok mu? Varsa, bu *neleri göze almayı* gerektiriyor?

Nazım Hikmet 1957'de Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'ne yaptığı bir gezi sırasında şu dizeleri yazar: *Bu yoldan otuz yıl önce de geçtim/ben vardım oğlum yoktu./ Belki oğlum da bu yoldan otuz yıl sonra geçecek./ Belki ben olmayacağım/ elbette, belki seksenbeş, çok mu?/ Belki ben olmayacağım,/ ama kimbilir neler olacak/ çok merak ediyorum olacakları.*

1992'de, beş yıl fazlasıyla, Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti'nin yerinde yeller esiyor; adına kurulmuş bir vakıf *Nazım*'ın *demokratikleştirilmesi* için liberal bir kültür terörü dalgası estiriyor; ve ne ironi, komünistler yoldaşımız **Nazım Hikmet**'in *komünist kalma hakkını* savunmak zorunda kalıyorlar.

Evet, bunlar oluyor ❑

Dipnotlar:

1) Roland Barthes, Çağdaş Söylenler, Hürriyet Vakfı Yay., s. 117.

2) Bu bölümdeki alıntılar için, bkz. Cumhuriyet, 14, 15, 19,20 Ocak 1992.

3) Parmak ısırtıran incilerle dolu bu söyleşi için, bkz. Milliyet, 28 Agustos 1991.

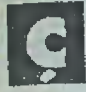
4) Kuvvay-ı Milliye Destanı'nı oyunlaştıran Oğuz Aral, aslında Vakıf'ın gönlünde yatan aslanı hiç değilse açıkyüreklilikle ifade etme cesaretini gösterdi: ".. oyunda Nazım Hikmet'in kimliğini değil, Nazım'ın kişiliğindeki insan, eş, arkadaş, doğa, yurt ve halk sevgisini sunmayı amaçladıklarını kaydeden Aral.. mutluluğu(nu) seyirci ile paylaşmayı dilediklerini söyledi." Bkz. Cumhuriyet, 22 Ocak 1992.

(*) Nazım Hikmet'in siyasal ve sanatsal yaşamının etik bir eleştiriye uğratılması komünistlerin bir iç sorunudur. Sonuçta sanatçı ve kişiliği etrafında oluşan ilgi halesiyle emekçi halkın mücadelesinde "parıldayan bir balta" olmuştur. Sovyet bürokrasisiyle ilişkisi ve bu ilişkinin ürettiği yaşam biçimlerini sorgulamak bu yazının kapsamına doğrudan girmiyor.

(**)ad hoc:(Lat.) Bilhassa bunun için.

maksat muhabbet

Hasan Uysal

Çok iyi biliyorum ki kendinden bahsetme gereksinimi daha çok bir erkeklik kompleksi... Kompleksi saptamışsanız bundan kaçınmak gerek. Üstelik yazan bir insanın, yazarken kendisinden söz etmesi de hoş değil. Ama konu gazeteler ve gazetecilik olunca, kimi kişisel konulara girmek, kendimden söz etmek affınızla şart oluyor.

Ben 12 Eylül öncesi gazetecisiyim, şaka maka 13 yılı doldurmuşuz. Gazeteciliğe DİSK'in sahibi bulunduğu Politika Gazetesi'nde başladım sayılır, ondan önceki amatör dergiciliğimizi saymazsak... Spor haberleri dışında bir de Ankara Mektubu diye köşe yazıyorum, daktilo kullanmasını bilmediğimden elle yazarak... O dönemler Politika gibi Vatan, Demokrat, Aydınlık isimli sol gazeteler çıkıyor. Herbirinin 15-60 bin arası değişen tirajları var. Şimdi değerini çok daha iyi anlıyorum o gazetelerin ve orada çalışan gencecik gazetecilerin. Genelleme yapmak istemiyorum ama ben de dahil, çoğumuza gazeteci demek biraz zordu. Yukarda söyledim, o zamanlar daktilo bile kullanamadığımı. Sadece gazetecilik yapmak, öğrenme hevesi içinde idik. Ancak bugün gazeteciler arasında mumla aradığımız ilkeli olmak, namuslu ve dürüst olmak, inançlı olmak, cesur olmak, gelişmeye açık olmak en belli başlı özellikleriydi.

O dönemler iyi gazeteciler vardı ve iyi gazeteci oldukları için gazetelerin yönetimlerine gelirler ya da köşe yazarlığı yaparlardı. Kimdi iyi gazeteci? Daha doğrusu iyi gazeteci kime denirdi? Bankalarda, resmi kurum ve kuruluşlarda, Belediyelerde haksız işlemler varsa, usulsüzlük, yolsuzluk varsa, bunları bulup çıkaran, izleyen, sonunu getiren, hele ki bunu üç beş kez yapan gazeteci iyi sayılırdı ki, doğrusu da buydu.

Bugünlerde iyi gazeteciler var ve iyi gazeteci oldukları için gazetelerin genel yayın müdürlüklerine, bölüm müdürlüklerine ya da köşe yazarlığına getiriliyorlar. Ancak iyi gazeteci tanımı çoktaan değişti; O yolsuzlukları, hırsızlıkları, usulsüzlükleri izlenen holdinglerin, bankaların, kurum ve kuruluşların her yıl reklam için ayırdıkları pastadan, gazeteniz için ne kadarını getirebiliyorsanız o kadar iyi gazeteci sayılıyorsunuz. İktidara muhalefet etmek yerine, iktidarlara yaklaşıp, gazete patronlarına ne kadar kredi çıkartabiliyor, ne kadar çanak yalamaya eğilim gösteriyorsanız ve bunda ne kadar başarılı olabiliyorsanız ve de patronunuzun gösterdiği hedefe, değerlere, kişilere veya kurumlara -inançlı veya inançsız- olarak ne kadar havlayabiliyorsanız artık İYİ GAZETECİ sayılıyor ve köşe başlarını tutabiliyorsunuz. Hatta ününüz gazetenin dışına kadar çıkabiliyor bu durumda; Star veya ON gibi korsan TV'lerde birbirinden kıymetli yorumlar yapabiliyorsunuz. Büyük şirketlerde hisse sahibi olabiliyor, milyarlarınız borsalarda dolanabiliyor. Çünkü siz artık iyi gazetecisiniz, milyonlarca lira feda olsun size...

* * *

Anlattıklarım 12 Eylül gazeteciliğinin bugünki gerçek fotoğrafı. Bunu ben de, siz de ve hatta en sade vatandaş bile bilmiyor mu? Biliyor tabii ki... Tiraj yitimi ya da en azından onca hızlı nüfus artışına rağmen tirajın yerinde saymasına gazeteciliğin bugünkü aşağılık durumunun hiç katkısı yok mu? Çanak yalayıcılarının yazdığı ya da biçimlendirdiği gazeteleri niye okusun insanlar? Gazeteleri; az sayıda bile olsa hala alan varsa bunda düzenlenen lotaryaların payı da çok büyük... Para, araba, apartman dairesi, dükkan, uçak, TV, tencere, tabak çanak verirseniz ne ala, vermezseniz tiraj gümlüyor. Tiraj artmıyorsa, tirajı yerinde tutmak için de sürekli ekstra hediyeler vermek zorunda kalıyorsanız, üstelik elinizde kazara oluşan birikimi de insan yerine aptalca teknolojiye yatırmışsanız... Kimi mankafa, "sonradan görme" sözde köşe yazarları var; renkli basımı, yani yapılan aptalca teknoloji yatırımını savunan... Renkli basıma karşı çıkanlara saldırıyorlar. Hiç akıllarına gelmiyor mu acaba; Avrupalı kendi üretiyor bu makinaları. Acaba niye kendileri kullanmıyorlar da, senin gibi geri kalmış ülkelere gönderiyorlar? Avrupa'da en ciddi, gazeteye benzer gazeteler niye siyah beyaz çıkıyor? Onlar aptal da sen mi ileri zekalısın?

Bugün Türkiye'deki gazeteler açmazda. Herbiri batık durumda olduğundan yazmıyorlar birbirlerinin durumunu. Yalnız vergi, elektrik borçları bile milyarları aşıyor. Ya banka borçları? Sahibi yumurta ve tavuk tekelini elinde bulunduran Hürriyet'i ve dış kaynaklı Türkiye gibi birkaç gazeteyi saymazsak; borçlu bulundukları bankalarla masaya otursalar, gazetelerin sahipliği bankaların eline geçer. İddia değil bu, bal gibi gerçek. En az borçlu gözüken Cumhuriyet dahil bunlara... Üstelik giderek bugünleri de arayacaklar. Devletin yapacağı sübvansiyon da hiç bir şeye yaramayacak. Nereden mi çıkarıyorum bunları?

Anlatalım:

Türkiye'de diyelim ki 2 bin liralık bir gazete. 500 bin bastınız, satışa verdiniz. 400 binini sattınız. Ortaya

çıkan 800 milyon liranın 320 milyon lirasını dağıtım alır. 100 milyon lirası çeşitli vergilere gider. Yıllık personel, kira, yatırım, yenileme, değiştirme vb. harcamalarının bir günlüğünü hesaplarsanız, yaklaşık 240 milyon lirayı daha düşmelisiniz. Yani 800 milyon liranın 660 milyon lirasını düşün. Geriye kalan para sadece 140 milyon liradır. Oysa 500 bin adet, 16 sayfalık bir renkli gazetenin sadece kağıt ve baskı maliyeti en az 500 milyon lira ise... Hergün 360 milyon lira içerde değil misiniz? En azından zarar etmemek için hergün 360 milyon liralık reklam gerekmez mi? İnanın 360 milyon lira işin asgarisi. Bunun üstüne lotaryaları, gazetenin tanıtım ve reklam giderlerini bile koymadık.

Bugün Türkiye'deki gazeteler açmazda. Herbiri batık durumda olduğundan yazmıyorlar birbirlerinin durumunu. Yalnız vergi, elektrik borçları bile milyarları aşıyor. Ya banka borçları?

Demek ki yaşamak için müthiş miktarda, üstelik sürekli ve sağlıklı bir reklam gelirine gereksinimimiz var. Oysa Türkiye'de doğal olarak reklam pastası küçük. Dahası ortada bir de TV'ler var. Yani giderek sayısal olarak gelişen ve büyüyen bir başka reklam ortağı. En baba gazete 600 bin satıyor. Oysa 20 milyona aynı anda hitap eden TV'ler dururken ben niye sana vereyim reklamımı? Ne üstünlüğün var? Daha iyi haber mi veriyorsun? TV'yi altedecek araştırmalar, diziler mi yapıyorsun? Çarpıtılmış takla attırılmış, parmak atılmış haberlerin için mi, yoksa vıcık vıcık yağ, egemen ideoloji ve cehalet kokan köşe yazarların için mi? Nitekim vermiyorlar artık reklamlarını... İşte krizin en büyük nedeni!

İşin sonu daha da komik: Krizin içinden geçici de olsa kurtulmanın yolu, yeniden insan unsuruna ağırlık vermek, bir gazeteciyi sağmal inek gibi 10 değişik alana göndermek yerine, onun belli bir alanda yetkinleşmesini sağlamak dururken adam atmayı tercih ediyorlar gazete patronları? Üstelik "ücretleri yüksek" diye önce yetişmiş gazetecileri atıyorlar. Yerlerine az ücrete razı, yetişmemiş insanlar alıyorlar. Geride kalan bir avuç gazetecinin de sağlıksız ve huzursuz çalışmalarına yol açacak, sendikasızlaştırma eylemine yöneliyorlar. Bindikleri dalı kesiyorlar açıkçası. Baştan anlattık ya, gazetelerin başlarına getirilenlerin kim olduğunu. Kılavuzları karga olanlar başka ne yapabilir?

* * *

Cumhuriyet gazetesinden "ruh sağlığımı korumak için" istifa edeli 4 yıl oluyor. (Yakın arkadaşlarıma göre koruyup korumadığım tartışılmalıymış ya neyse.) 7 yıl çalışmışım, 6 kez Yılın Gazetecisi seçilmişim, daha birçok ödül almışım. İstifa ederken çok emindim: Mutlaka ertesi gün üç beş gazeteden ararlar, "ille bize gel!" diye ısrar ederler, bir kucak dolusu da para teklif ederlerdi. Dedim ya istifa edeli 4 yıl oluyor diye, o günden bu yana tek kişi ciddi olarak aramadı iyi mi?

Arada "sahip çıkma" adı altında yapılan iş tekliflerini bir kenara bırakıyorum tabii ki. SOKAK diye bir dergi çıkmıştı bilirsiniz. Ne kadar sevindirici benim için, "ille gel ! " dediler. "Peki" dedik. İki-üç gün sonra bir haber geldi. Derginin başındaki adam ki, ne görmüşlüğüm, ne tanımışlığım hatta adını duymuşluğum var, "Aman gelmesin, çok edepsizdir!" dememiş mi? Çaresiz sineye çektik, "belki öyleyizdir" diyerek. Aradan süre geçti, Sabah gazetesinin çıkaracağı AKTÜEL dergisinden son derece çekici bir teklif aldık. "Olabilir, niye olmasın? " dedik. Dergi çıkacak, arayan marayan yok. Teklifi getiren Prof. kardeşimizle yolda karşılaştık. Bana bir çıkıştı ki sormayın. Lütfen dinleyin neler dediğini:

"Ulan ne hıyar herifsin! Ağzın dursa elin durmuyor. Demokrat! dergisinde bizim patronlara küfretmişsin. Daha senin adını söylerken 'aman aman' dediler. Hıyarlığın yüzünden kendi işini batırdın. Benim yapabileceğim birşey kalmadı."

Güldüm geçtim tabii ki. Hatta renk vermemek için "Ben zaten oralarda çalışmak istemem. Ben gazetecilik yapmak istiyorum" dedim. Belki anımsarsınız Körfez Krizinde savaş çığırtkanlığı yapan sözde gazetecileri sayarken, DEMOKRAT'ta, el pençe divan durdukları patronlarının da isimlerini saymışız meğerse. Bendeki hıyarlığa bakın! El pençe divan durmak varken, iki büklüm selam çakmak dururken, kutsal patrona saldırmışız.

Sizden özür dileyerek kendimden söz etmek izni almıştım. Çizmeyi aşıp kendimi methetmeye yöneldim gibi geliyor. Belki de kimse methetmiyor da artık kendi kendimizi methediyoruz. Hemen kesiyorum onun için... Maksadımı aştım besbelli. Söylemek istediğim, piyasada gazete yok, o yüzden pek gazeteciye de gerek yok. Ya onlara benzeyeceksiniz, ya da açıktasınız, bugün açıkta kalan 1400 profesyonel gazeteci gibi... Üstelik bunlara Cumhuriyet'ten toplu halde istifa edenleri eklemedim. Besbelli ki, istifalarda başı çekenlerin çoğu yarın bir köşeyi yine kapacak, canavar gibi muhabirler açıkta kalacak. Eğer gerçekten samimilerse dışarıda kaldıktan sonra söylediklerinin onda birini bugüne kadar içerde deselerdi ya! O zaman Cumhuriyet bu durumlara gelir miydi? Kısacası işsiz gazeteci sayısı yarın daha da artacak. Ve dahası gazete adı altındaki kağıt parçaları yerlerini cam parçalarına bırakarak gidecek. Geleceği gören Hürriyet'le Sabah, onca boğazlaştıktan, birbirlerinin kirli çamaşırlarını faş ettikten sonra niye elele kolkola Bağımsız Radyo Televizyon'u (BRT'yi) kurmaya kalktı dersiniz? Ya çalışanlarına karşı binbir numara yapan Milliyet patronu niçin TV'nin ikinci kanalını ele geçirmeye uğraşıyor dersiniz? Gazeteler can çekişiyor.

Gazeteleri ve gazeteciliğin içine eden kafaları çok kısa süre içinde, çıkaracakları özel TV'leri mahvederken göreceğiz ❑

Alan Parker:

Başkaldırının adı!

Okan Arpaç

Büyük sinemacı" olduğu elbette tartışılır bir konudur Alan Parker'ın, ancak 16 yıldan bu yana ortaya koyduğu, hemen hepsi geniş kitlelerce önemli oranda ilgi görmüş, kimileri "kült" mertebesine yükselmiş filmlerinde kendine özgü bir tarz geliştirdiğinden bahsedilebilir.

Sözgelimi "Geceyarısı Ekspresi"nde sinirleri altüst edecek o izbe, karanlık işkence ortamının kokuşmuş ve cani havasını verebilmek için "efekt"lere yüklenmiştir. "Birdy" ya da "Şeytan Çıkmazı"nda müziğe...

İngiliz genç kuşağının en parlak adı olarak kendine yalnızca ülkesi ya da kıtası dahilinde değil, Atlantiğin diğer yakasında da hayran edinmiş, rahat çalışma koşulları elde etmiş Parker, filmografisini (yaz aylarında TV 3'de izledik) tümüyle çocuk oyunculardan oluşan ve Amerikan müzikallerine bir saygı niteliği taşıyan "Bugsy Malone"la (1978) açar. "Bugsy Malone", aynı yıl Scorsese'nin "Taksi Şöförü"nde canlandırdığı "13 yaşındaki fahişe" rolüyle sivrilmiş Jodie Foster'ı, bir kez daha gündeme getiriyordu. Film ABD toplumsal tarihinin artık izleye izleye ezberlediğimiz bir dönemine, 1920'lerin içki yasağının yasadışı örgütlere büyük karlar sağladığı, ekonomik bunalımın toplumu hızlı yaşamaya iteklediği, ortalığın gangsterlerle, küçük fahişelerle dolduğu zamana taşıyordu seyirciyi, işin parodi yönünü çokça öne çıkararak. Ve belki de yıllar yılı alışageldiğimiz üzere büyükleri bu tür filmlerde görmekten sıkılan Parker, tamamıyla çocuk oyuncularla işe

Bugsy Melone (1976)
Midnight Express (1978)
Fame (1980)
Pink Floyd (1980)
Shoot the Moon (1982)
Birdy (1984)
Angel Heart (1987)
Mississippi
Burning (1988)
Commitments (1991)

Alan Parker müzikallere saygı niteliği taşıyan Bugsy Melone filmiyle başladığı sinema serüveninin en son örneğinde yine müzik ile sinema dilini kaynaştırmayı dener. The Wall, Fame gibi müzik ağırlıklı filmler yapan Parker, 1987 yılında Angel Heart filmiyle "film noir" (kara film) türünde de sinema yapmayı denemiştir. İkinci dünya savaşı sırasında gelişen, kurban-cellat ikilemi üzerine oturan soygun, uyuşturucu, şiddet, ölüm, seks öğeleriyle bezenen ve diğer polisiye türlerinden ayrı olarak ruhbilimsel özellikler taşıyan bu sinema türünün Alan Parker'ın filmografisinde yer alması hayli şaşırtıcı bir olaydı.

girişerek ilk başkaldırısını -küçük çapta da olsa- gerçekleştiriyordu.

İkinci filmi, biz Türkler açısından talihsiz bir "çıkış" olan, şovenist ve gösterişli "Geceyarısı Ekspresi" (1978) olacaktı. Bir metropoldeki insanların ölmesine yetecek dozda uyuşturucuyu kaçırmaya çalışırken Türk polisinin eline düşen ve işkenceye maruz kalan bir Amerikalıyı anlatan ve Türklerin -istisnasız- ne kadar da cani, gaddar ve barbar insanlar olduklarını tüm çıplaklığıyla (!) gözler önüne seren bu yapıtta, her ne kadar gerçek yaşamda kanayan yaralarımızın belki de başlıcasına parmak basılıyor gibi görünse de, biraz düşününce, aslında parmak basılıp kayırılanın "insan" değil de, Timothy'ler, Coni'ler olduğu gün gibi açığa çıkıyordu.

Bir parodi, bir de maceradan sonra sıra müzikale geliyordu. Bu kez de başkaldırı tabularla, kısıtlı düşüncelerle, "sıradan genç" olmasına çaba gösterilen yeni kuşağın, müzik sayesinde kendisini bulmasında yatıyordu. 1980 yapımı "Şöhret", modern müzikalin öncülerinden olurken, Parker'ın bir sonraki -belki de başyapıt sayılabilir- ünlü "Duvar"ı için de eskiz niteliği taşıyordu. Parker, Pink Floyd'un ünlü albümü "The Wall"un parçalarını adeta video-clip misali sinemalaştırırken, hem "The Wall"un özündeki, düzene, kurallara, duvarlara, orta zekalılara bir başkaldırıda bulunuyor, hem de Roger Waters'ın kısa notlarından aldığı feyzle "The Wall"u ve pop müziği mükemmel biçimde görselleştirerek, bir yandan da gençlerin gönlünü fethediyordu.

Parker, İngiliz genç kuşağının en parlak adı olarak kendine yalnızca ülkesi ya da kıtasında değil, Atlantiğin diğer yakasında da hayran edinmiş, "kült" mertebesine yükselmiş filmlerinde kendine özgü bir tarz geliştirmiş bir sinemacı.

Sıra, biraz da duygusallığa romantizme gelmişti. Güney Kaliforniyalı bir ailenin, daha doğrusu bir karıkocanın bunalımlarını yansıtan "Erişilmez Duygular/Shoot The Moon"la (1982) son derece gündelik, insancıl bir konuyu ele alıyor, bir bakıma yönetmen kendi "vurucu" filmlerine başkaldırıyordu.

Ve nihayet, belki de başyapıtı diyebileceğim, sinemanın "görkemli", duyarlı "anti-militarist çığlığı" "Birdy" çıkageliyordu. 1984'te gerçekleştirdiği "Birdy"de arkadaşlığın, cinselliğin öne çıkmamış, bastırılmış yönleri, keskin bir "incelik" ve duyarlılıkla gözönüne serilirken, "sevgi"ye ve günümüz dünyasının kavga ve savaş "cangıl"ına da göndermelerde bulunuyordu. Başkaldırı, insanoğlunun anlamsız hırsı, kavgasındaydı bu kez.

1944 doğumlu Parker, mesleğinin onuncu yılında yine saf değiştirerek korku-fantastik türüne kayıyor, "Şeytan Çıkmazı"yla herkesi şaşkına çeviriyordu. Kimi açılardan "Faust"u çağrıştıran ancak oldukça serbest bir "çeşitlemesi" diyebileceğimiz "Şeytan Çıkmazı"nda Mickey Rouke her zamanki hırpani ve "serseri" görünüşüyle dedektif olarak oradan oraya koştururken, uzun tırnakları, ürkünç kızıl gözleri ve garip giysisiyle Robert de Niro'yla Afrika kökenli Voo-doo ayinlerinin ateşli uygulayıcısı olarak filmde boygösteren Cosby ailesinden bildik Lisa Bonet hayranlarının hiç beklemediği bir kimliğe bürünüyorlardı.

Parker'ın sinemasında çarpıcı kurgu denli etkileyici, yer yer egzotik sayılabilecek müzik de önemli rol oynar. Sözgelimi "Birdy"de, Birdy damdan aşağı atlarken neredeyse Afrika kökenli denilebilecek türden bir müzik kullanılmıştır. "Şeytan Çıkmazı"nda da bu özelliği doruğa çıkar ve o meşhur çılgınca sevişme sahnesinde Bonet ve Roukey birbirleriyle ölümcül bir ateşle birleşirken hızlı kurgunun yanısıra insanı coşturan, adeta resimlerle bütünleşen egzotik müzik tamamlar sahneyi...

Alan Parker, şu sıralar sinemalarda gösterimde olan ve İrlanda-Dublin'de "arka sokak"larda yaşayan gençlerin "soul" adını verdikleri müziği yaratarak adeta "burjuva" rocka başkaldırmalarını, kendilerini dile getirmelerini anlatan son filmi "Gençlik Ateşi /The Commitments"dan önce, ırkçı Ku-Klux-Klan Örgütü'nün de parmağı olan ve 1960'lı yıllarda bir zencinin ölümünden sonra gelişen olayları anlattığı "Mississippi Yanıyor"u yöneterek (1988), ırkçılığa, şovenistliğe başkaldıracaktı.

Vermek istediği mesajlar ne derece doğru algılanmıştır, mesaj verme kaygısı var mıdır? Bunlar tartışılır, ancak bilinen birşey var ki, o da Parker sinema yapmaya devam ettikçe, bir Wajda, Mikhalkov, Fassbinder, Resnais mertebelerine eremese de, eli yüzü düzgün, "kült"lüğe aday filmleriyle gençlerin ve genç kalanların ondan vazgeçemeyeceği... ❑

Kieslowski'den "kısa" bir film

Dokunulamayan uzaklığın dili

Emirhan Oğuz

Hep uzak sulara gitmek! Kıyılardır aslında çeken sizi, sular sadece serüvene götürecek bir yelkenli. Serüven, kıyıya ulaşıldığında başlayacaktır. Öyle mi?

Reklam ideolojisinin "dayanılmaz hafifliği" (!) kültürel üretim alanlarını çoktandır fethetmiş bulunuyor. Öteki alanlar bir yana, sinemada "ne filmler" izliyoruz. "Bütün filmlerin anası", yeni dünya düzen'li dünyamızın son yirmi ayında (Saddam'ın) "bütün savaşların anası" *in* idi ya, bizim *hayatın nabzını ellerinde tutan* reklamcılarımız da bu yetkin üretimi yumurtlamadan geçemezlerdi tabii (yine de Batı Demokrasisi armadalarından birinden yürütülmüş olması pek mümkün.) Böyle günlerde **Kieslowski**'nin "**Aşk Üzerine Kısa Bir Film**"i geliyor. Gazetede, filmin adı üzerine yerleştirilmiş spottan bunun aslında (!) *Aşk ve röntgencilik üzerine* bir film olduğunu öğreniyoruz. İlanın somut bir *hedef kitle* tasarlanarak yazıldığı çok açık-(Sabah'ta kendisine yarım sayfalık mütevazı bir köşe uydurmuş eski Cumhuriyet spor yazarı Bay **Hıncal Uluç**'un bu hedef kitle içinde saf aldığı anlaşılıyor. "Komünizmin çöküşü" ile ilgili hainane ve hınzır şakalar üretmekten kendini alamayan Uluç, köşesinin bir köşesinde filmin erotizmden koparılmış tatsız tuzsuz bir şey olduğunu yazar. Özetle!)

Kieslowski'nin filmi üzerine 'basınımız'da epeyce yazı çıktı. Okuyacağınız bu yazı da "biz eksik kalmayalım" diye yazılmış oluyor! Şaka bir yana, film hafif meşrep maçoların kolayca anlayabilecekleri bir bildiri taşımadığı gibi, kanımızca salt aşk üzerine de değildi; *kısa*'ysa hiç. Çağımızın, bireyi kendine ve topluma karşı kapanışa ve sınırlar örmeye iten saldırgan yabancılaştırıcılığıyla ilgili küçük ama baktıkça sarmal derinliklere doğru büyüyen bir hikaye anlatıyor Kieslowski.

Şunlar düşünülebiliyor., Hikaye pastoral bir ortamda değil, çok daha sahici bir mekanda, çev-

Polonya sinemasının yetiştirdiği önemli yönetmenlerden biri olan Kieslowski'yi uluslararası ün kavuşturan "Öldürme Üzerine Kısa Bir Film" 1988 Cannes Film Festivali'nde jüri özel ödülünün de sahibi. Aşk ve Öldürme Üzerine iki "kısa" filmin dışında "Amatör", "Kör Talih", "Dekolog" adlı yapıtlarıyla d ilgileri üzerine toplayan Kieslowski basit hikayelerdeı yola çıkarak karmaşık çözümlemelere varan filmler üretti.

re düzenlemesi yapılmış olsa da çok katlı blok apartmanlardan oluşan kalabalık bir atmosferde geçer. Yetimevlerinde büyümüş olan **Tomek** yaşlı bir kadınla aynı evi paylaşmaktadır; hiç arkadaşı yoktur, sadece postanede çalışır, beş dil bilmekte ve bir yenisini de öğrenmeye çalışmaktadır. Burada *dil* gizli bir serüven tadı olarak yaşanmakta, yalnız bireyin dünyayla kurduğu temel ilişki tarzını açıklamaktadır. Bay Uluç'un "hafif meşrep kadın"ıyla kurulan "röntgen ilişkisi" de bu dolayımda anlaşılır görünmektedir. **Tomek** için, *kadın* da *yeni bir dil* gibi, öğrendikçe (bu durumda baktıkça) derinliğine varılabilecek bir *gizdir*. Büyü: Kadın gerçekte bir korku kaynağı, bir belirsizliktir. Tomek, bu dili de tıpkı diğerleri gibi işlevsizlik bağıntısında ilerletmektedir; öğrenildiğinde dil işlevsiz kalacak, bir daha kullanılmayacaktır çünkü. Dürbünle *uzaktan bakmak*'ı serüven haline getiren de budur: Tomek kadına dokunamamaktadır. *Uzaklık, dokunamamak*, ilgi nesnesini giderek artan bir kurmaca dekorla çevreler. Bakanın uzaktakinin, imgelemindeki gerçeklik, mevcut gerçeğin yerine geçecektir; çıplaklık örtünür- erotizmsizliği açıklayan belki de budur- bir başkasında sıradan olan gündelik yaşantıya ait olağan hareketler çok özel bir kişiliği tamamlayan öğeler haline dönüşür, gizin çekim gücü artar. Hayatın şiddetinin henüz kırıp şeklini bozamadığı *saflık*, burada uzaktaki kadın imgesinde yeniden üretilip derinleşmektedir. Uzaktaki *kıyı*, varıldığında çoğalınacak *saflık* olarak görünür. Göze alış, gelip dayatmıştır artık.

Çağımızın, bireyi kendine ve topluma karşı kapanışa ve sınırlar örmeye iten saldırgan yabancılaştırıcılığıyla ilgili küçük bir hikaye anlatıyor Kieslowski.

Filmin ikinci yarısı, yaşamın katı müdahalesi burda başlar. Kıyı ile serüvencinin apayrı iklimlerde yaşadıkları görülecektir. **Tomek**, kadını "gördüğünü" söyler. Söylemek, aslında büyünün bozulmasıdır. Birinin henüz başlamış olduğu, diğerininse tüketmenin yorgunluğu ve anlamsızlığını hissettiği "aşk üzerine" bir konuşmada uçurum açıkça ortaya çıkar. *Saflık*'ın "aşka inanarak" kadına dokunması, serüveni değil, ancak sonu başlatacaktır. *O*'nun evindedir, gizli mabede girilmiş, *uzaktalık* silinmiştir. *Dokunmak*'a gelindiğinde, dürbünün iki merceğinden geçerek süzülen yumuşak saflık imgesi yerini (sıradan) bir kadının olağan davranışlarına- tam da bu nedenle ve bunun içinde *şiddete* bırakmıştır. Saflık, *düş*'ündeki imgeye, kadınsa düşkırıklığını kuşatan bir *ten*'e (salt tensel bir ivmeyle olmasa da) dokunmak istemektedir çünkü. Dokunamamanın ağırlığı, **Tomek**'te, dokunduğu an yerini müthiş bir boşluk duygusuna bırakır. Bireyin büyük yalnızlığının korkusu, tahrip edici bir yenilgi olarak yaşanmaya başlanır. İki mercek arasındaki serüvendir yaşanan; kıyıya varıldığında son'la, hiçlik duygusuyla karşılaşılır. **Tomek** anlar ve (belki de) düş'ündeki saflığı yaşatabilmek için intiharı seçer.

Filmin, diğer bölümleri gibi, final sahnesi de *uzun*dur. Önceki bölümlerde arada bir görünen yaşlı kadın (yüzündeki abartılı ifadesizlik sahicilik duygusunu zedeliyor gibi görünse de) düş'ün karşısına gerçeklik öğelerini çıkaran bir yaşam öznesi olarak belirir. Gözetlenen komşu kadının eli pişmanlık ve yitiklik duygusuyla karışık bir tedirginlikle **Tomek**'in bandajlı bileğine uzandığında -ki, **Tomek**'in adını dahi yeni öğrenmiştir- yaşlı kadın uzanarak eli geri çeker. Yanlış yapılmış, bedel ödenmelidir. Geriye serüvencinin uzaklığına -düş'teki kadına- bakma duygusu kalmıştır. *Ora*dan, öteki kıyıdan bakar: Süt şişesi devrilir; masaya yaslanıp yüzünü saçlarına gömmek; bir önceki aşkın kırgınlığını yeniden; ağlamakla acı bir gülümseme arasında bir yer, anlamanın geç kalmışlığı belki.

Yunanlı şair **Seferis**, *hiçbir şey bilmiyoruz*, diyordu: *Gemisiz denizciler olduğumuzu bilmiyoruz/ bütün gemiler denize açılmışken limanın duyduğu acıyı bilmiyoruz; / alay ediyoruz bu acıyı yaşayanla.*

Öyle mi?

Limanın Acısı! ❑

Not: Bu yazı bir "bu filmi mutlaka görün!" yazısı değildir ve sadece filmi görmüş olanlara hitap ediyor.

k i t a p l a r

Ekim Devrimi ve Sonrası

Tarihi yeniden okumak!

"Sovyetler Birliği tarih oldu": İçinde yaşadığımız günlerde bu ya da benzeri bir cümleye gazete başlıklarında, TV'deki haber programlarında sıkça rastlanıyor. Gerçekten de uluslar mozayiğinin trajik bir dağılmaya uğramasının ardından bu tür bir cümle gerçeği ifade ediyor. Bu kadar da değil; yıllardır Batılı marksistlerin toplandığı seçkin bir yayın olan Marxism Today kapısına kilit vuruyor, liberalizmin ideologları Batı üniversitelerinde işsiz marksist profesörlerin bolluğundan dem vuruyorlar. Sovyet deneyimine ilişkin bir dolu yayının artık üniversite kütüphaneleri açısından gereksiz bir yük olduğu belirtiliyor. Bir zamanlar batıda burjuva düşüncesine karşı güçlü bir alternatif olarak ortaya çıkan marksizmden, şimdi çökmüş bir kuram olarak sözediliyor. Entellektüel gericilik dünyanın bütün coğrafyalarında "altın çağını" yaşıyor.

Bu karalama kampanyasının ortasında "tarih" olan bir süreçten "tarih bilinci"ni devşirebilmek için, marksizm üstüne-Lenin'in tezleri üstüne ve toplumsal devrimler üstüne "yeni okumalara" gereksinim var. Çünkü rakibinin yıkılmasından entellektüel ve ideolojik bir zafer türetmeye çalışan burjuva düşüncesi tarih olan herşeyle birlikte tarih bilincinin de yokolacağını ileri sürüyor. Post-modernizm vb. gibi akımlar birer geç burjuva düşüncesi oldukları oranda sadece varolanı tanımlayabiliyorlar, geçmişin ve geleceğin olmadığı sonsuz bir şimdilik düşüncesi sadece ve sadece bugünü onaylamak anlamına geliyor. Bu nedenle tarihi hem de bizatihi yapıcıları tarafından yazılmış bir tarihi okumak her zamankinden daha önemli.

Lenin'i okumak...

Rus devrimi konusunda eşsiz bir kaynaklar manzumesi kuşkusuz Lenin'in kendi yapıtlarıdır. Ama Lenin, gerek sistematik bir külliyat bırakmaması nedeniyle gerekse de yapıtlarındaki polemikler ve ayrıntılar nedeniyle çetin bir okuma sürecini gerektiriyor. Tarihsel materyalizm üzerine bir savunma kitabı olan **"Halkın Dostları Kimlerdir"** ve yine Marks'ın kapitalist topluma ilişkin olarak **"Kapital"**de ortaya koyduğu soyut teorik şemaları somut bir topluma uygulamanın parlak bir örneği olarak **"Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi"**ni okunması gerekli Lenin kitapları arasında mutlaka belirtmek gerekiyor. **"Ne Yapmalı"**, **"Bir Adım İleri İki Adım Geri"** ve **"İki Taktik"** ise Rus devriminin 1905 Devrimine kadar süren evresini anlayabilmek için özel bir önem taşıyan yapıtlar arasında sayılabilir. Özellikle parti ve devrim teorisi açısından sözkonusu yapıtlar mutlaka okunmalıdır.

Rus devriminin yenilgi günlerinde Mach ve Avinarius'un Rus aydınları arasında da etkinlik kazanan **"Ampirio Kritisizm"** akımına karşı yazılan **"Materyalizm ve Ampriokritisizim"** felsefe sorunlarıyla pratik arasında kurulacak ilişkinin tanımlanması açısından ilginç bir Lenin kitabıdır. Daha sonraları pozitivizm ve Kant-öncesi bir epistemoloji savunduğu noktalarda eleştirilse de yapıt, Lenin'in düşüncesindeki gelişmenin anlaşılması açısından önem taşır. **"Felsefe Defterleri"**nde, Hegel okumalarının ardından dile gelen Lenin düşünceleriyle karşılaştırmalı bir okuma, Lenin'in felsefi düşüncelerinin anlaşılması için bir zorunluluk olarak görülmelidir.

Uluslararası işçi sınıfı hareketiyle Rus devriminin özgün sorunlarını birarada ele alan **"Sosyalizm ve Savaş"**, **"Emperyalizm"** ve **"Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı"** adlı yapıtlar ise hala tartışması süren II. ve III. Enternasyonal arasındaki ayrım çizgilerine ilişkin içten bir bakışı göstermesi açısından ilginç yapıtlardır.

"Devlet ve İhtilal", **"Nisan Tezleri** ve **Ekim Devrimi"**yle birlikte hem 17 devriminin öngününde hem de bizatihi devrim günlerinde sosyalizm ütopyasının ve devrim anlayışının tanımlanmasının parlak örnekleridir. Ve tabii iktidarın ele alınmasından sonra sosyalizmin kuruluşuna ilişkin Lenin makaleleri ve yapıtları... Bir çoğu derlemeler içinde Türkçe'ye kazandırılmış olan bu döneme özgü makalelerde Lenin'in ütopyasının izlerini bulabilmek mümkündür.

Sovyet tarihinin diğer doğrudan yapıtları arasında Stalin, Troçki ve Bukharin'inkiler önemli metinler olma özelliklerini koruyor; **"Leninizmin Sorunları"**, **"Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu"**, **"Son Yazılar"** başlıca Stalin kitapları olarak sayılabilir. Troçki'nin 1905 devrimini irdelediği **"Sonuçlar ve Olasılıklar"** ve yine **"Sürekli Devrim"** devrim sürecini ortaya koyan önemli metinler olarak görülebilir. **"İhanete Uğrayan Devrim"** ise devrim sonrasına getirdiği bakış açısından önemlidir. Emperyalizm ve kapitalist ekonomi üzerine yazdığı **"Dünya Ekonomisi ve Emperyalizm"** kitabıyla Bukharin, dönemin tartışmalarını yansıtma anlamında ele alınmal[illegible]

Doğrudan devrim içinde [illegible] tarafından yazılmamış olsa da E. H. Carr'ın "[illegible] **Devrimi"** ad-

lı yapıtı Rus devrimine ilişkin bir klasik niteliğindedir. Bir burjuva tarihçisi olmasına karşın Carr, titiz ve olabildiğince objektif bir tarih yazıcılığını başarabilmiştir. Türkçeye sadece bir cildi çevrilen **"Bolşevik Devrimi"** mutlaka okunmalıdır.

Deutscher'in **"Troçki"** ve **"Stalin"** biyografileri de bugün örnek birer yaşam yapıtları olarak anılıyor. Bakış açısındaki öznelliğe karşın "Devrimi yapanların" yaşamlarına tutulan ışıkla birlikte, Rus devriminin anlaşılmasındaki perde de aralanıyor.

Sovyetler Birliği Üzerine Yeni Kitaplar

SSCB'de bir dönem kapanırken dönemin bütün olgularının arkaplanını içeren belgesel nitelikteki kitaplar ardarda gündeme geldi. Bu kitapların genel yapısı Sovyet tarihinin bir bölümünden çok bütünün eleştirel analizini yaparak bugüne nasıl gelindiğini sorgulamak. Bu kitapların en ilginci **"Düşünen Sazlık"**, (Boris Kagarlitsky, Metis Y.). Kagarlitsky aydın-devlet arasındaki gerilimin tarihsel evrimini odağına aldığı kitabında perestroikanın Sovyet toplumu için ne anlama geldiğini sorgularken "Sovyet yeni solunun", kendini gerçekleştirdiği toplumsal zemini de yoklamaya çalışıyor. **"İktidar ve Muhalefet Seçkisi"** gibi (Metis Y. 1988) değişik bakış açılarıyla (Althusser, Pelikan, Franqui, Bettelheim vd.) devrim sonrası toplumların iktidar ilişkileri temelinde "varolan sosyalizmlerin" olanaklarını-yanılgılarını dile getiren kapsamlı yapıtlar Türkçe'ye çevrilmiş durumda. Diğer bir kitap **"Doğuda Fırtına Koptu"** (Chris Harman,Uluslararası Basın Yayıncılık, 1991) Eleştirel düzlemde reel sosyalizmi sorgulayan Harman'ın kitabının ayırdedici yönü ise "bürokratik devlet kapitalizminin sosyalizmi dejenere ettiği yargısı. Yine ana ekseni sovyetler olmasa da onunla ilişkilendirilebilecek Hal Draper'ın **"Proletarya Diktatörlüğü Tartışmaları"** (Belge Y.) ve Etienne Balibar'ın **"Proletarya Diktatörlüğü Üzerine'si**, (Pencere Y.) düşünsel iklimi zenginleştirici kaynaklar arasında. 1950'li yıllarda batılı aydınların SBKP'nin çekim alanı dışına çıkarak sovyet devletinin temel değerlerini sorguladığı bir dönemde yazılan Tony Cliff'in **"Rusya'da Devlet Kapitalizmi"** (Metis Y.) uzun yıllardır güncelliğini yitirmeyen kaynaklar arasında sayılabilir. 1967'de yazılan bir başka kitap da yine Tony Cliff'in kitabı gibi güncelliğini yitirmedi. **"Bitmemiş Devrim"** (Isaac Deutscher, Belge Y.). Ekim devriminin 67. yılından bakıldığında Sovyet toplumunun iç sorunlarını değerlendirirken gelecekteki olası yönelimlere değiniyor.

Türk solu içinde Sovyetlerdeki değişim süreci ve ardından gelen tartışmalar önemli hesaplaşmalar doğurdu. **"Stalin Eleştirileri Üzerine"** (H.Yeşil 1991, Dönüşüm Y.) Stalin üzerine yöneltilen eleştirilere ken-

YENİ ÇIKANLAR

ESKİ İSTANBUL'DAN HATIRALAR
Sadri Sema
İletişim Yayınları

Eski bir Babıali emektarı olan Sadri Sema'nın "Eski İstanbul'dan Hatıralar"ı yüzyıl başındaki İstanbul'un gündelik hayatını anlatıyor. 90 yıl öncesinin İstanbul'u atlı tramvayları, Galata Köprüsü, tulumbacıları, külhanbeyleri ile Babıali yokuşunu dinlene dinlene çıkan Ahmet Rasim'i, Hüseyin Cahit'i, Filozof Rıza Tevfik'i, İhtilalci Ziya'yı canlandırıyor okurların gözünde. Kitabın sonuna eski İstanbul'dan fotoğraflar ve tasvirler eklenmiş.

NE DE HOŞ BİR ÇİFT!
Scott Fitzgerald
Öykü
Türkçesi: Sirvart Gotikoğlu, Turhan Aksu
Bebekus'un Kitapları

Muhteşem Gatsby, Bütün Hüzünlü Genç Adamlar, Caz Çağı Öyküleri ve Son Patron'un unutulmaz yazarı Scott Fitzgerald, Caz Çağı'nı en iyi anlatan yazar olarak tanımlanıyor. Onun için kullanılan tanımlamalardan biri de 1920'ler Amerikası'nı en iyi anlatabilmiş yazar olduğudur. "Ne de Hoş Bir Çift"te yazarın iki karakteristik öyküsü yeralıyor.

GAVUR MAHALLESİ
Mıgırdiç Margosyan
Öykü
Bebekus'un Kitapları

Margosyan, Diyarbakır'da doğup, İstanbul'da yaşayan bir edebiyat ve felsefe öğretmeni. "Gavur Mahallesi" Diyarbakır'daki Ermeni toplumunun otantik yaşamının anlatımını modern öykücülerin teknikleri ve etkileyici üslubuyla anlatıyor. Yazar, bu kitabıyla Paris'te "1988 Eliz Kavukçuyan Edebiyat Ödülü"nü kazanmış.

ÖLDÜRMEYECEKSİN!
Hermann Hesse
Türkçesi: Kamuran Şipal
AFA Yayınları

Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman militarizmini protesto için İsviçre'ye yerleşen, İkinci Dünya Savaşı sırasında kitapları Naziler tarafından yakılan Alman yazarı Hermann Hesse Türkiye'de daha çok "Sidartha" ve "Bozkırlar Kurdu" adlı romanlarıyla tanınıyor. "Öldürmeyeceksin!" yazarın çeşitli konular üzerine denemelerinden oluşuyor.

OĞLAK DÖNENCESİ
Henry Miller
Türkçesi: Aylin Sağtür
Can Yayınları

"Oğlak Dönencesi"nin Türkçe'de üçüncü basımı bu.

1985'teki ilk basımı "Muzır Kurulu"na takılarak toplatıldı ve imha edildi. Daha sonra 39 yayınevi biraraya gelerek kitabı yeniden yayınladı. Kitabın bu baskısı da yayınlandığı gün toplatıldı ve 39 yayıncısı da mahkeme önüne çıkarıldı. Ancak suç sayılan bölümler kitabın başında "Muzır Kurulu"nun raporu içinde yayınlandığı için kitap ve yayıncıları aklandılar. "Oğlak Dönencesi"nin bu yeni basımı da aynı teknikle; suç sayılan bölümler siyah bantla kapatılarak kitabın başında Muzır Kurulu'nun raporu ile birlikte yayınlanmış.

ŞEYH SAİT AYAKLANMASI

Aziz Aşan

Özel Basım

Şeyh Sait Ayaklanması, şimdiye dek değişik kalemler ve anlayışlarca yazıldı. Ancak bunların büyük bir bölümü "resmi tarih yazıcılığı" perspektifiyle yazılmıştır. Kitabın yazarı Aziz Aşan, Uğur Mumcu'nun Cumhuriyet Gazetesi'nde dizi olarak yayınlanan "Kürt-İslam Ayaklanması 1919-1925" adlı araştırmasında da bu "resmi tarih" anlayışının sırıttığını söylüyor. Aziz Aşan kitabında konuyu geniş bir belge ve kaynak taramasıyla ele almış, kitabın son bölümünde ise Türk Kurtuluş Savaşı ve Kürtler üzerine bir tarih tartışması yeralıyor.

Yeni Bir Çeviri Dergisi

DÜNYADAN YANSIMA

Uluslararası sosyalist hareketin derin bir krizin içine sürüklendiği, tarihin adeta gerilere savrulduğu bir dönemden geçilirken dünya marksistleri -herşeye rağmen marksist kalanlar- krizin köklerini araştırmak çabası içinde. Bu alanda yapılan çalışmaları, tartışmaları aktarmak da Türkiyeli marksistlerin, devrimcilerin tartışmayı zenginleştirebilmeleri, derinleştirebilmeleri için önemli bir katkı anlamına geliyor. Üç ayda bir yayınlanacak olan çeviri dergisi "Dünyadan Yansıma"da böyle bir çabayla vayın hayatına başladığını açıklıyor. İlk sayıda yedi makale yeralıyor: ABD'li marksist iktisatçı Arthur Mac Ewan'ın "Bütün Bunlardan Sonra Neden Hala Sosyalist ve Marksistiz?", Michel Löwy'nin "Gerçekten Varolan Sosyalizmin Krizi Üzerine Oniki Tez", Ralpf Miliband'ın "Komünist Rejimlerden Sonra Ne Olacak?", Hillel Ticktin'in "Kaosa Giden Uluslararası Yol", Sovyet yazarlar Alexander Bungalin ile Anrei Kalganov'un "Sosyalist Bir Yeniden Doğuş İçin: Bir Sovyet Görüşü", Gary Fields'ın "Gdansk'tan Gelen Yol: Dayanışma 'Pazaryeri'nde Cenneti Nasıl Buldu?" adlı makaleleri ile eski Çek muhalifi Petr Uhl ile New Left Review dergisinde yapılan bir röportaj.

Özellikle eski Sovyet marksist muhalifleri Buzgalin ile Kalganov'un Sovyetler'de -şimdi Rusya'da- yeniden sosyalist bir canlanmanın yollarını aradıkları ve bunun için bir dizi öneride bulundukları uzun makale ilgiye değer. Ancak bu yazının önemli bir zaafı da var; 1990'ın ilk aylarında, SSCB henüz tarihe karışmadan önce yazılmış olması! ❑

di perspektifini belirtmek amacıyla değiniyor. Yine Yalçın Küçük'ün **"Sovyetler Birliğinde Sosyalizmin Kuruluşu-Çöküşü"** (Tekin Y.) adlı iki kitabı bu tarihsel evre içinde karşılaşılan sorunlara ve çözüm biçimlerine değiniyor. Birçok eleştirinin karşı ucu olarak değerlendirilebilecek **"Brezinski'nin Büyük Çöküşü"** (T.İş Bankası Y., 1991) Amerikan rüyasının haklılığını ispatlama gayretindeki bir milli güvenlik danışmanının, "komünizmin bittiği" yargısını kapsayan bir kitabı.

Sovyet tarihine deneyimler-belgeler-biyografiler ekseninde değinen kitaplar bugünü kavramak açısından yaşanan olguların arkaplanının belki de bilmediğimiz inceliklerini içeriyor. R. Luxemburg'un **"1917 Ekim Devrimi"** (BDS Y.) Ekim devriminin daha yakın plandaki bir çekimini sunuyor. Carmen Sriani'nin **"İşçi Denetimi ve Sovyet Deneyimi"** (Belge Y.), Oskar Anweiller'in **"Rusya'da Sovyetler"**, (Ayrıntı Y.), Maurice Brinton'un **"Bolşevikler ve İşçi Denetimi"**, (Ayrıntı Y.) genel olarak Ekim devrimi sırasında sosyalist demokrasinin ayırtedici öğelerini ve karşılaştığı kimi sorunları gözönüne alarak bizim için de önemli bir kavram olan "sosyalist demokrasi"nin uygulamadaki görünümünü sergiliyor. **"Bakü Komünü"** ise (Ronald Suny, Belge Y.) "ulusallık" penceresinden bakarak Rus devriminin sorunlarının bir yönünün milliyetler sorununun nasıl şekillendiğine ilişkin belge niteliğinde. **"Kominternden Kominforma"** (1-2, belge Y., Fernando Clauden) Komünist Enternasyonaldeki krizin ve çatışmaların kaynaklarına inerek SBKP politikalarını değerlendiriyor.

"Lenin Döneminde Leninizm" (1. cilt Belge Y.), **"1923 Muhalefet Belgeleri"** (Derleme, Pencere Y.), roman niteliğinde yazılan **"Sovyetlere Karşı Komplo"** (İnter Y.), **"Kirov'un Öldürülmesi"** (Victor Serge, Pencere Y.) belge niteliğindeki kitaplardan birkaçı.

SBKP'nin **"19. Konferans Raporları"**, **"Perestroika"**, **"Asıl Neyi İstiyorum"** gibi kitapları kaleme alan Gorbaçov'la özdeşleşen tarihsel dönemde Sovyetler Birliği'nin incelenmesi açısından doğal olarak perestroika kitapları öne çıkıyor. A.B. Kafaoğlu'nun **"Gorbaçov ve Sosyalizmde Yeni Yollar"**, **"Günlük Hayatta Perestroika"** (Adrien Gelges, İletişim Y.), **"Perestroika Notları"** (Sevingül Uludağ, Amaç Y.), **"Dev Uyanıyor"** (Martin Valker, Altın Y.), **"SSCB'de Ne Yapmak İstiyoruz"** (Aleksandr Yakoulev, Afa Y.) ve son dönemde çıkan Yevgeni Primakov'un **"Bu Savaş Olmayabilirdi"** (Afa Y.), göze çarpan kitaplar arasında ❑

Oğuz Bilici

Değişik bir ansiklopedi iddiası:

"Bireysel olanı yorumlamak"

Ero ansiklopedisi sorumlularından İskender Savaşır'la yapılan çalışma üzerine bir görüşme yaptık.

Önce bize Ero'yla neyi gerçekleştirmeyi öngördüğünüzü ve öngördüklerinizin ne kadarını gerçekleştirebildiğinizi anlatmanızı istesek...

Besbelli ki bu kadar geniş bir reklam kampanyasıyla, bu kadar yaygın dağıtımı yapılan bir projenin ticari bir boyutu olacaktır. Ben bu ticari girişimin başka bir misyonla ilişkilendirilebileceğini düşündüm. Türkiye'de 1980'lerin ikinci yarısında, büyük ölçüde söylem düzeyinde de olsa feminist hareket varlık gösterebildi, cinsel azınlıklar seslerini duyurabildiler. Ama bu ya Feminist, Kaktüs, Yeşil Barış gibi marjinalliği çok aşamayan dergiler aracılığıyla oldu, ya da medyanın çarpıtmalarını, manipülasyonlarını sineye çekmek pahasına gerçekleşti. Yani bu dönemde cinselliğe, cinsel özgürlüğe, hoşgörüye dair son derecede 'ileri' bir bilincin geliştiğini ancak yeterince kamuya malolmadığını, kitleselleşemediğini düşünüyorum. İşte ben bu Ansiklopedi'nin misyonunun bu bilincin kitleselleşebilmesinin aracısı olmak olabileceğini düşündüm.

O halde Ero klasik anlamda bir ansiklopedi olmaktan çok daha tezli bir yapıt...

Her ansiklopedi tezli bir yapıttır. Klasik alfabetik düzen içersinde yayınlanan ansiklopediler, genellikle aktardıkları bilginin doğasına ilişkin, bence şaibeli ve hatta sakıncalı bir tez içerirler. Elbette Ero'da da organların yapısına, cinsel tepkinin fizyolojisine, hormonlara, cinsel işlev bozukluklarına ilişkin ansiklopedik bilgiler yer alıyor. Ama diğer ansiklopedilerde bu bilgiler genellikle cinselliğe dair örtük (hatta kimi zaman sinsice) bir norm tanımlamanın hizmetine koşulurlar. Bu norm da erkek egemen toplumun heteroseksüel ilişkileridir. Mastürbasyondan sadomazoşist ilişkilere kadar, cinselliği yaşamanın diğer bütün biçimleri bu norm açısından değerlendirilir. Biz Ero'da iki şeyi birden yapmayı amaçladık. Baskıcı olduğu kuşku götürmez olan bir normun hizmetine koşulan bilgilerin, cinsel özgürlüğün sınırlarını genişletmeye daha yatkın olduğunu göstermeyi. İkincisi de, bir taraf olduğunu gizlemeye çalışan normatif tavırdan farklı olarak, kendimizin statükonun karşısında özgürlükten yana bir taraf olduğumuzu gizlememeyi...

Peki, gerçi daha henüz birinci cilt bile tamamlanmadı ama hedeflerinize ulaşma konusunda ne kadar başarılı olduğunuz hakkında bir şeyler söyleyebilir misiniz?

Henüz elimizde kesin rakamlar yok, o yüzden net bir şey söylemek mümkün değil. Ama ilk izlenimler ilk iki fasikülün satışlarının 70 binin üzerinde, hatta belki de 80 bin civarında olduğu yolunda... Bir de satışın dağılımına ilişkin bazı izlenimler var ki, onlar benim için özellikle sevindirici. Yayın özellikle İstanbul'un gecekondu semtlerinde ve taşrada okunuyor- kolay ulaşılamayan bir okur kesimi.

Son olarak, size sosyalistlerin cinselliğe bakış açılarının, bu konudaki politikalarının ne olması gerektiğini soralım.

Sosyalistler muhalefetteyken, teori üretirken hep cinsel özgürlükten yana olmuşlardır. Ancak iktidara geçip devraldıkları devletin baskı aygıtlarını kullanmaya başladıklarında bunu cinselliğe karşı da kullanmaktan çekinmemişlerdir. Ama sosyalistler için cinselliği önemli kılan düzlem politika değil; cinsellik alanında bence sosyalistlerin politikaları radikal liberallerinkinden, anarşistlerinkinden farklı olmamalı: Cinsellik üzerindeki her türlü baskıya karşı çıkmak, radikal cinsel özgürlükten yana olmak. Bizim için asıl sorun teorik düzlemde... Marksizmin bir kurum olarak evlilik hakkındaki çözümlemeleri ötesinde cinsellik üzerine söyleyecek çok bir sözü yok. Daha da önemlisi bireysel olanı, öznel olanı, davranışsal düzlemi yorumlamakta, kavramlaştırmakta güçlük çektiğimiz de aşikar. İşçi sınıfı neden devrim yapmadı? İnsanlar neden habire kendilerini göreli olarak yoksullaştıran bu düzeni sürdürmek için bu kadar çalışıyorlar? İdeoloji üzerine, yanlış bilinç üzerine söylenenler genellikle teoride bir yama gibi duruyor. Marksizmin çalışan insanını psikoanalizin insanı ile birlikte düşünebilmek, bana politik düzlemdeki kimi kör noktalarımızı aydınlatmaya da katkıda bulunabilir gibi geliyor. Tabii bu konuda Ansiklopedi'deki herkes benimle aynı fikirde değil ve tabii Ansiklopedi'yi tasarlarken böyle bir şeyi öngörmüyordum. Ama okur düzeyindeki başarısı bir yana, beni şu anda en çok heyecanlandıran şey, arka planında kışkırttığı bu tartışma❑

Buz dansı Taocu seks gibidir...

Hamlet kime benziyordu?

Hasan Necip

Surya Bonaly, bembeyaz buz üzerinde simsiyah derisiyle kayıyor. Anlaşılan, "zarif" patencilere ekmek yok. Katarina Witt de atletik yeteneğiyle ön plana çıkmıştı, "seksi"liği dışında. Dünya güzeli kadın, Holiday on ice revüsünde profesyonel olarak kaymak için Almanya'ların birleşmesini beklemedi. Gözüm, televizyon ekranında. Irkçı Fransız İsviçreli'si Surya'yı alkışlıyor: "Zenci ama, ne de olsa Fransız..." TV ekranının ardından, Lausanne'daki 10 yılımı görüyorum. İlk vardığımda, İsmet Paşa'nın sağır numarasıyla herkesi fıttırarak konferansı sürüncemeye bıraktığı, göl kıyısındaki Beau-Rivage Oteli'ni bile gezmemiştim. Yıllar sonra, terasında bir kahve içtiğimi hatırlıyorum. Ne de, Paşa'nın kaldığı Lausanne-Palace Oteli'ne alıcı gözle bakmışım.

Malley, o zamanlar boktan bir semtti anımsadığım kadarıyla. Montchoisi denen iddiasız bir alanda kayılırdı o dönemde. Demek şimdi o banliyömsü mahalleye Malley Buz Sarayı adında bir dev kompleks inşa etmişler.

100 binlik nüfusu yıllardır dirhem artmayan kent, böyle Avrupa Şampiyonaları dışında, orayı ne zaman kullanacak? İsviçre'yi fakir bulmamıştım gerçi ama demek onlar da israf yapıyorlar... Bab-ı Ali yorgunu beden geç saatte buz dansı nakleden ekran başında yaklaşık her gece uyuyakalınca, çareyi, meseleye bihakkın vakıf Milliyet'ten genç arkadaşım Gökhan Türe'nin şifahi ve yazılı arşivine müracaatta buldum. Utandım utanmasına ama La Fontaine'in bir öyküsünde "yaşamda sıkça sizden küçüğümüze gereksinmeniz olur" dersinde teselli buldum. Yürüyen bilgisayar Gökhan'ın verilerinden, Rusların madalya falan herşeyi silip süpürdükleri ortaya çıkıyor. BDT adı altında katılmışlar, bakalım 8 Şubat'ta BDT'mi olacaklar, yoksa doğrudan cumhuriyetlerini mi temsil edecekler? Bir akşam, uykuya dalarken, Natalia Klimova-Sergei Ponoramenko çiftini son bir canhıraş gayretle görebildim ve ikilinin o hanzo İsviçre buzlarından çok, bir Hollywood müzikaline yakıştıklarına karar verdim.

Gözüm, televizyon ekranında. Irkçı Fransız İsviçreli'si Surya'yı alkışlıyor: "Zenci ama, ne de olsa Fransız..."

Natalia ve çam yarması partnerinin buz dansını seyrederken, Zen Budizmi hayranı, "islamda seks" i Türkçe'ye çevirmekten binlerce defa başı belaya girmiş değerli akrabamız İlhan Güngören'in taocu seksi tanımlaması aklıma geldi: "Sekste uyumlu bir çift, dansta uyumlu bir çift gibidir. Bir gövdenin en küçük kıpırdanışından, diğeri ne istediğini anlar." Şimdi bunları gelecek hafta bugünden başlayarak, Fransız Alpleri'nde Albertville'den yine izleyeceğiz.

Şimdiden sabotajı önlemekle görevli komandoların gazetelerde kurbağa adamla Mandrake arası bir garip giysilerle fotoğraflarının çıktığı, Albertville Kış Olimpiyatları, bir şölen olmaya aday.. Kimse, ekran başında uyumamalı...

Yaklaşık aynı tarihlerde Türkiye liginin ikinci devresi başlıyor. Galatasaray ve Fenerbahçe, "yavru vatan"da "sükse" yarışmasına çıkar, böylelikle spor basınının deyimiyle "devre arasını değerlendirirken", Beşiktaş kimbilir nasıl dalgasını geçiyordu. Değil Kıbrıs'ta, Bermuda'da da tatil yapsalar, şampiyon biziz der gibi bir halleri var. Reti mi iyi, Kosa mı, İerfa mı yoksa Zeytinburnu Genç'ten Arif mi? Ben söyleyeyim, hepsi boktan. Öbür cephede Rıdvan affa uğramak üzere. Artık yalama oldu zati, affa uğrasa ne yazar. Namevcutlar haksızdır, Fransızların dediği gibi. Kıbrıs'taki zaten kelek durumu basının gönderdiği adamlar asparagaslarıyla daha da kelekleştirdiler. Yok Denizli, Tanju'yu Galatsaraylıların masasından kovmuşmuş. Biraz sıkar vallahi. Yok Galatsaraylı ve Fenerli futbolcular otellerde birbirlerini görmesinler diye gettolara ayrılmışlarmış. Hepsi palavra. Vallahi, Türk futbolunun iki sevgilisi, şu kongrelerini halletsinler Mart ayında, başka ihsan istemesinler, çünkü orada da bela gözüküyor kahve falında. Ve galiba GS Kongresi, Bremen'deki maçtan sonra; şimdi seyreyleyin siz alemi...

En iyisi Beşiktaşlı olmak galiba, ama onlar da birader, Edirne'den çıkınca kendilerini bir başka gezegende veya en iyimser tahminle Uranüs'ün bir uydusunda zannediyorlar... Kısaca, Albertville ekranı başında mı uyumak veya kısa Türk futboluna bakarak mı uyumak, bütün sorun burada. Hamlet kime benziyordu, Sergei Ponomarenko'ya mı, yoksa Tanju'ya mı? ❑

BASIN AÇIKLAMALARI

Zorunlu Açıklama

'Demokrat' dergisinin Ocak sayısında 'Ayın gündemi' sayfasında, 'İhlaller Haftası Kutlandı' başlıklı bölümü hayretler içerisinde okudum. Bu yazıda, 'etkinliklere, kendi üyelerimizin bile rağbet etmediği' saptaması yapılıyor, 'haftanın sessiz, sakin biçimde geçtiği' belirtiliyor. Yazının sonunda da 'haftanın küçük gruplar halindeki az sayıda insanın katılımıyla yapılıyor olması, insan hakları mücadelesi verenlere, haftanın en önemli mesajıydı.' denmektedir. Haber ve değerlendirme yanlış. Acaba haberi ve değerlendirmeyi yazan arkadaş, gerçekten etkinlikleri izlemiş mi? İzlemişse neden yanlış bilgilendirme yapıyor?

Dost Demokrat Dergisi, insan hakları haftası ile ilgili derneğimizden döküm isteseydi, abartmadan veri iletirdik.

1991 İnsan Hakları Haftası etkinliklerini, gerek içerik gerek çeşitlilik gerekse katılım itibarıyla geçmiş yıllara göre daha canlı ve daha verimli yaşanan bir kesit olarak değerlendiriyoruz. Haftalarca önceden üyelerle yoğun tartışmalar yaşanarak program oluşturuldu. Amaç, beylik etkinliklerle değil, kitlelere yönelik her alanda çifte standartsız, meşruluğu temel alan bir programı yaşama geçirmekti. Neler yapıldı?

-İstanbul'un her tarafına 'İnsan haklarıyla insandır' mesajını veren 2000 adet afişleme yapıldı.

-İnsan hakları ihlallerini irdeleyen ve olması gerekeni tartışan 1991 İnsan Hakları Yıllığı diye 16 sayfalık 3000 adet broşür kitlelere ulaştırıldı.

-Cafeağa Kapalı Spor Salonunda 3000-3500 insanın çok soğuğa rağmen tıklım tıklım doldurduğu "İnsan Hakları Gecesi" yapıldı.

-Anadolu Yakasında Yılmaz Güney'in Yol ve Sürü de dahil olmak üzere filmleri sergilendi. Yine Beyoğlu'nda 'Özgürlük Savaşçıları' filmi gösterildi.

-İlk kez uluslararası standartlarında irdeleme ve eleştiri konusu yapıldığı bilim adamlarının katıldığı bir panel yapıldı. Hafta arası olmasına rağmen salon dolu idi. Ayrıca 6. günde sabahtan akşama kadar devam eden, her alandaki hak ihlallerini irdeleyen, serbest kürsülerin oluşturulduğu forum yapıldı.

- 10'a yakın değişik toplantılarda dernek sözcüleri insan hakları bilincini dile getiren konuşmalar yaptılar. İstanbul dışında 4 ile değişik toplantılara konuşmacılar gönderildi.

-İşyerleri ve değişik semtlerdeki kahvelere seyyar ekipler gönderilerek insan hakları propagandası yapıldı, broşürlerimiz dağıtıldı.

-Bakırköy Özgürlük Meydanı'ndaki gözaltındaki kayıplarla ilgili kayıp ailelerin protestosuna omuz verildi.

Ve hafta etkinlikleri 800 civarında çoşkulu insanın katılımıyla meşru temelde insan haklarına saygı yürüyüşüyle tamamlandı. Haftanın abartmasız dökümü budur. 1990-91 de yasaklanan yayınlarla ilgili sergimiz ise yasakçı zihniyet tarafından engellendi.

Program başarılı tarzda uygulandı. Tabii ki eksiklikler, yetersizlikler de olmuştur. Gelecek yıllar daha güçlü etkinlikler yapılmalıdır. Hiçbir zaman da mevcudu yeterli bulmamalıyız. Daha iyisini güzelini üretmeliyiz. Ama yapılanlar da doğru yansıtılmalı, küçümsenmemeli, gelişim ve canlılık görmezden gelinmemelidir. Objektif, katkı getirici doğru değerlendirmeler dileğiyle...

Ercan KANAR
İHD İstanbul Şube Başkanı

"Yaşama hakkı savunulmalı"

Ülkemizde özellikle son günlerde yoğunlaşan "ölü ele geçirme" operasyonuna bir yenisi daha eklendi.

22 yaşında İ.Ü Hukuk Fakültesi öğrencisi Engin Egeli "polis bilgilerine" göre silahlı çatışma sonucu "ölü olarak ele geçirilmiştir."

Olayla ilgili görgü tanıklarından ulaşan bilgilere göre; saat 18.40 civarında Engin Egeli, Kıvırcık Sokak üzerinde yolda yürürken, sokağın başında sirenlerini çalarak gelen bir polis otosunu gördüğünde koşmaya başlamış, çok kısa bir süre sonra polis otosundan ateş edilmeye başlanmış ve Engin Egeli beş on metre gittikten sonra yere düşmüştür. Hemen etrafı polisler tarafından çevrilmiş ve olay yerine başkaca otolar da gelmiş. Bu yere düşme olayının üzerinden 3-5 dakika geçtikten sonra 4-5 el silah sesi daha duyulmuş.

Yine görgü tanıkları Engin Egeli'nin elinde silah görmediklerini ve çatışmaya tanık olmadıklarını belirtmişlerdir. Yine olay yerine gelen basın mensupları da silahı görmediklerine, kendilerine çatışma çıktığını ve silah bulunduğunu söylediklerini belirtmişlerdir.

Ceset otopsiden önce ailesine gösterilmiş ve ailesi üzerindeki elbiselerin yırtık olduğunu, bacaklarında, omuzlarında ve kafasında derin yaraların ve darp izlerinin bulunduğunu gördüklerini beyan etmişlerdir.

Tüm bu bilgiler ışığında henüz Adli Tıp otopsi raporu elimizde olmamasına, bunun için kesin kanıya varamamamıza rağmen Engin Egeli önce yaralanmış, daha sonra da tekrar ateş açılarak öldürülmüştür.

Engin Egeli'nin daha önce de bir olay nedeniyle arandığı ve bölge polisi tarafından tanındığı da düşünülürse bu tür iddialara ve şüphelere kulak kapamak mümkün görülmemektedir.

Kamuoyu haberlerinde polise "vur emri" verilmesinin yeni yasal düzenlemelerle destekleneceği ve bunu yapan polisin korunacağı yetkili ağızlar tarafından açıklanmaktadır. Anlaşılan odur ki, anti-terör yasasının polise tanıdığı "dolaylı vur emri" ve yetkisi tatmin etmemekte, artık "şüpheli gördüğün veya öldürmekte sakınca görmediğin her insanı öldürebilirsin" denmektedir.

Son günlerde en yetkili emniyet mensuplarının basına verdikleri demeçlerde, "bizler yakalıyoruz, mahkemeler serbest bırakıyor, bu durum bizlerin farklı bir yöntem izlemesine sebep oluyor", diyebilmektedirler.

Son zamanlarda yaşadığımız sokak infazları, gözaltında kaybolmalar, cumhuriyet savcılıklarına yakalanan şahısların bildirilmemesi, gözaltındayken çukura düşmeler ülkemiz insanlarının ve en doğal yaşama hakkının ne kadar tehlikede olduğunu göstermektedir. Yaşama hakkı ülkemizde en kolay yok edilebilen bir hak olma özelliğinin en çarpıcı örnekleridir.

Bizler bu olayın ve diğer benzer olayların aydınlatılmasını, sorumlularından en kısa sürede hesap sorulmasını yetkililerden istiyor ve bu ve benzeri olayların ve yaşama hakkının en yakın takipçisi olacağımızı duyuruyor ve herkesi göreve çağırıyoruz.

SHP İstanbul İl Örgütü
İnsan Hakları Komisyonu
İHD İstanbul Şubesi
İşkence İzleme Komisyonu

Doç. Dr. Mehmet Turhan
SİYASAL ELİTLER

"...12 Mart hareketinin yönetici sınıf içindeki hizipleşmeden doğduğu iddiası da açıklanmayı gerektiriyor. Eğer Demokratik Parti'nin kuruluşu vs. böyle bir hizipleşmenin belirtisiyse, bu partinin silinmesi ve Adalet Partisi içinde emilmesi nasıl açıklanabilir? Bunun, askeri müdahale ile doğrudan ilişkisi nedir?

Yazarın, çalışma yöntemi olarak siyasal bilim alanında bazı yeni yaklaşımları benimseme eğiliminde olduğu da dikkati çekiyor. Bu açıdan yapılan çözümlemelerde toplumsal yapı, siyasal kültür ve siyasal elit değişimi ilişkileri konusunda yer yer ilginç bazı değerlendirmelere raslanmaktadır..."

"...Gerek yöntemsel açıdan gerekse biçim ve içerik açısından başarılı ve özgün bir nitelik taşıyan Mehmet Turhan'ın bu çalışması Türk siyasal bilim yazınına önemli bir katkı getiren ciddi ve olgun bir akademik çalışma olarak değerlendirilebilir. Siyaset bilimi ile uğraşanlar için önemli bir kaynak kitap olacağı kuşkusuz olan çalışmanın öncelikle yazarını, sonra da yayını gerçekleştiren Gündoğan Yayınevi'ni kutluyoruz."

Nazife Güngör
Cumhuriyet Kitap 14 Kasım 1991

Dr. Esat Öz
TEK PARTİ YÖNETİMİ VE SİYASAL KATILIM

Tek partinin otoriter rejimlerde hükümetle ülke arasında dolaysız ve sürekli bağ kuran bir örgüt olduğunu belirten Duvarger, bu açıdan tek partiyi hem verici hem alıcı ödevi gören radyo istasyonlarına benzetir. Ancak, tek parti devletlerinde siyasal partilerin, "çevre"nin dilek ve isteklerini merkeze yansıtma işlevini gereği gibi yerine getirdiğini söylemek mümkün olsa bile, iktidarın taleplere nasıl ve ne derece cevap verdiği tartışmalıdır. Bu bağlamda "taleplere cevap vermek"ten çok talepleri yönlendirmeye çalışma sözkonusudur. Tek parti sistemlerinde siyasal hürriyetler ve eşitlikler gerçek anlamıyla sağlanmaya başlandığında sistemin temelini sarsan, iktidarın el değiştirmesine varan gelişmelerin yaşandığı görülmüştür. 1940'lı yılların ikinci yarısında Türkiye'de, 1980'lerin ikinci yarısında ve sonrasında Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan gelişmeler, bunun en somut örneklerini oluşturur.

Dr. Ümit Özdağ
ORDU SİYASET İLİŞKİSİ
(ATATÜRK VE İNÖNÜ DÖNEMLERİ)

1923 yılından itibaren Türkiye ihtilal sürecine girmiştir ve yönetici kadronun ve bu kadronun liderininin elindeki en önemli gücü ordu oluşturmuştur. İhtilalin hızını yitirmesi, diğer bir deyişle yaptırımlarının oturması ile birlikte ihtilal döneminin en önemli gücü olan ordunun etkinliğinde de en azından görünürde bir azalma gözlemlenir.

Türkiye'de, ordu-siyaset ilişkilerini, TSK'nın seçimle işbaşına gelmiş sivil iktidar(lara) doğrudan müdahale ederek, siyasi iktidarı devraldığı (27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980) veya sivil iktidarı güdümlediği (12 Mart 1971) dönemler çerçevesinde ele almak gibi bir eğilim gözlenmektedir. Konu ile ilgili bilimsel veya popüler çalışmalar genellikle, TSK'nın sivil iktidarı tasfiye etmeden önceki kısa bir sürenin siyasal, ekonomik, toplumsal hareketlerini irdeleme ve tasvire yöneldikten sonra, askeri iktidar döneminin tasarruflarının incelenmesi üzerinde yoğunlaşırlar.

